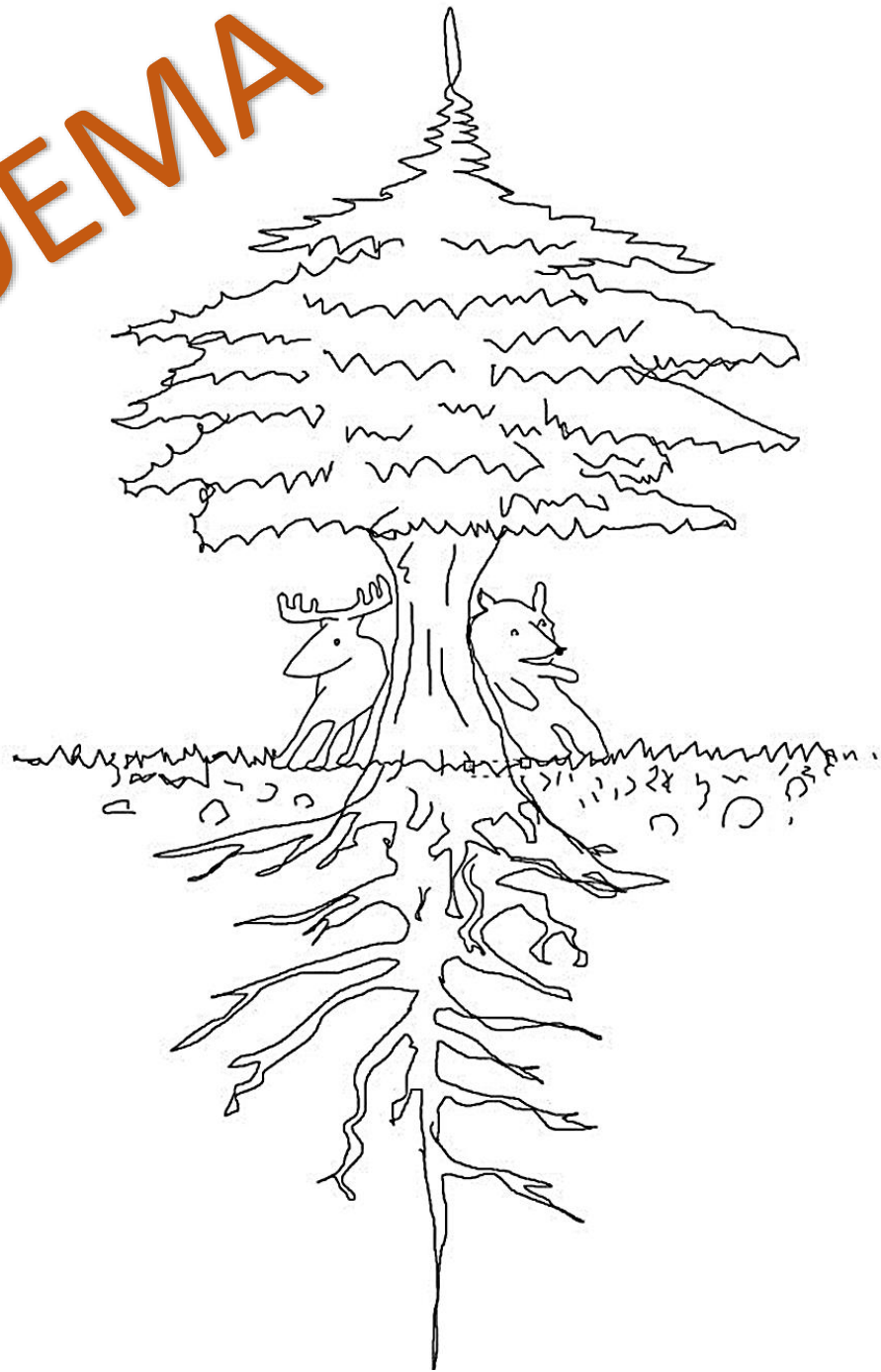


ZOEMA



Marita Råman

Studio

Meemimiksaus



Zoema

Espoossa 2021

Copyright

Teksti Marita Råman

Kansikuvan piirros Samuli Råman

ISBN 978-952-69245-7-1 pdf-painos

SISÄLTÖÄ sivuilla



<i>Alkusanat</i>	<i>2</i>	<i>Mulurautuksessa</i>	<i>73</i>
<i>Esipuhe</i>	<i>3</i>	<i>Haukimyytti on tulimyytti</i>	<i>73</i>
<i>Sanalista ja kategorisointi</i>		<i>Suomalainen tulimyytti</i>	<i>74</i>
<i>lähtökohtana</i>	<i>4</i>	<i>Herjaamisen zoema</i>	<i>78</i>
<i>Pastoraalimeemi tarkoitus</i>	<i>7</i>	<i>Hauen päälluut – ratkaisuyritys</i>	<i>80</i>
<i>Ruutu 1 D pastoraalimeemi</i>	<i>7</i>	<i>Synnyt</i>	<i>87</i>
<i>Myyttiakselin ruudut</i>	<i>8</i>	<i>Eläinten syntyjä sekä</i>	
<i>Sententioiden kautta asiaan</i>	<i>9</i>	<i>luomistaruja</i>	<i>92</i>
<i>Zoema tiedon, tunteen ja</i>		<i>Alustava zoemameemien etsintä</i>	
<i>tahdon objektina</i>	<i>11</i>	<i>98</i>	
<i>Kiertää kuin kiusa kuumaa</i>		<i>Sielu-usko Harvan mukaan</i>	<i>106</i>
<i>puuroa</i>	<i>12</i>	<i>Marhata ja marata</i>	<i>109</i>
<i>Sententia & zoema</i>	<i>13</i>	<i>Meemilinnut</i>	<i>113</i>
<i>Asiaparit ja miksi</i>	<i>15</i>	<i>Meemilajit</i>	<i>123</i>
<i>Synnyt</i>	<i>15</i>	<i>Sukuperintö</i>	<i>124</i>
<i>Hakuammunnasta tositoimiin</i>	<i>16</i>	<i>IRO-kaavan syntymekanismi</i>	<i>126</i>
<i>Epeli ja onnenonkamoinen</i>	<i>17</i>	<i>Merkittävät teokset</i>	<i>128</i>
<i>Lisälukemisto löytyy, prosessi</i>		<i>Mattiulu ja hali</i>	<i>129</i>
<i>hahmottuu</i>	<i>19</i>	<i>Välipäätelmiä</i>	<i>147</i>
<i>Uusjako tertiaaleina</i>	<i>20</i>	<i>Toteemikonsepti</i>	<i>149</i>
<i>Prosessi voi alkaa</i>	<i>22</i>	<i>Nimeäminen päättyy</i>	
<i>Zoemaa etsimässä</i>	<i>23</i>	<i>nimiloppuun</i>	<i>149</i>
<i>Zoeman peruskaanon</i>	<i>24</i>	<i>Meemin elementit</i>	<i>157</i>
<i>Satumyteemi – eläinsadut</i>	<i>34</i>	<i>Meemin metamorfoosit</i>	<i>158</i>
<i>Satumaiset ja fantastiset</i>		<i>Kaikki Tiitisestä</i>	<i>171</i>
<i>eläimet</i>	<i>39</i>	<i>Tietäjät, tiitiset: Pyörreksiin</i>	
<i>Mitä kissatatuointi tarkoittaa?</i>		<i>laulajat</i>	<i>172</i>
<i>Lapalievon lentimet</i>	<i>43</i>	<i>Päätelmät</i>	<i>177</i>
<i>Kaksoismorfologinen prosessi</i>	<i>53</i>	<i>VKuvaluettelo & käsitteet</i>	
<i>Kaksi ehdotelmaa ja kaavailua</i>		<i>Kuvioluettelo</i>	<i>185</i>
<i>prosessiasetelmaksi</i>	<i>53</i>	<i>Zoemäkäsitteet</i>	<i>186</i>
<i>Suomalainen zoema-arvoitus</i>	<i>66</i>	<i>Kirjallisuus</i>	<i>187</i>
<i>Nousi hauki puuhun laulamaan</i>		<i>Liite 1 Zoema -</i>	
<i>66</i>		<i>Projektikertomus</i>	<i>188</i>
<i>Nimien tunnistusvaikeus</i>	<i>66</i>	<i>Liite 2 Lehmikarjan nimet</i>	
<i>Suomalainen arkkizoema</i>	<i>70</i>	<i>1800-luvulla</i>	<i>192</i>
<i>Keskeiset kehitteet</i>			

ALKUSANAT



Tehtyäni seitsemän kirjan pohjustuksen sarjan ”muistiinpanoja ja hajahuomioita” erilaisista näkökulmista ja mieleenjohtumista, olen päättänyt siirtyä esseemuotoon, tutkielmiin ja pienempiin osakokonaisuuksiin. Kautta koko Lévi-Straussin tutkima mytologia perustuu läheisesti luontoon ja varsinkin eläimistöön, vähemmässä määrin kasvillisuuteen ja muuhun luomakuntaan. Eläinten ja kasvien elämään vaikuttavat oleellisesti kasvuympäristö ja säätila. Tutkimus tarkastelee zoemaa kulttuurisina meemeinä rinnastuksena myteemien kanssa.

Sarjan kimmokkeena on ollut mieltymykseni laistauksiin, joita olen zoeman kannalta tehnyt kolme excel-taulukollista. Ensimmäisen luokitellessani Kalevalassa olevat eläinmaininnat, toiseksi kartoittaessani Slonen kokoamat papualaiden tarinoiden eläinmaininnat ja kolmanneksi Lévi-Straussin Mytologiikoissa oleva eläinaiheet. Näiden kokoomien voi katsoa olevan esitöitä tälle zoema-katsaukselle.

Zoema on kulttuurimeemi, joka muodostuu kulloisenkin kulttuurin tuntemasta ja arvottamasta eläimistöä, yleensä ottaen niistä eläimistä, jotka tiedetään, joista huhutaan, uskotaan tai puhutaan uskomattomia ja joskus hyvinkin mielikuvituksellisia tarinoita. Viime mainitut ovat meeminä yhtä eläviä kuin biologisesti todennettavat eläimet. Olen sijoittanut mielikuvituseläimet fantasiameemiksi ja sen vastine meeminä on innovaatiomeemi. Sillä keksittyjähän ne ovat. Innokkaimpia fantasiaeläimistä kertojia nykyaikana ovat new age -kulttuurin kannattajat, joka meemiluokittelussani on humpuukkimeemiksi luokitellut. Sikäli kuin wicca-kulttuuri kuuluu mainittuun ryhmään, on sillä kuitenkin vahvasti maaginen lataus taustalla, kun taas feministinen tutkimus, jota voisi pitää gendermeemien alaan kuuluvana näkee eläimissä mielellään myyttisen ja shamanistisen pohjavireen.

Oma suhteeni eläimiin on hieman vieraantunut, en ole ns. eläinrakas ihminen eikä minulla ole lemmikkieläintä tai hevosharrastusta tai karjanhoitokokemusta. Pienenä oli kissa ja maalla kasvaneena kotieläimet tulivat tutuksi. Asennettani voisi luonnehtia neutraaliksi.

ESIPUHE

Kalevalan havumetsävyöhykkeen myyttieläimistö on täysin erilainen kuin trooppinen eläimistö. Mytologiikoita-sarja ulottaa myytit harvinaisella tavalla Etelä-, Keski- ja Pohjois-Amerikkaan, jolloin alue on niin laaja ja monimuotoinen eläimistöltään ja kasvustoltaan, ettei vilkaskaan mielikuvitus pintamerkityksinä voi nähdä näissä myyteissä mitään yhteistä, mutta Claude Lévi-Strauss nimenomaan perustaa näkemyksensä zoemasta amerikoiden väliseen yhteiseen myyttipohjaan, jossa elinympäristö vaikuttaa toimijoihin, kun taas roolit ja asetelmat pysyvät samoina. Hänen perusväittäämänsä on lähes raamatullinen: _ Niin kuin ylhäällä, niin myös alhaalla.

Aiemmat tutkimukseni osoittivat suomalaisessa eläimistössä sekä hirven että karhun olevan myyttisesti keskeisiä tuonpuoleista ja maanalista edustavina olentoina. Samalla lajit ovat olleet tärkeitä, pelättyjä ja kunnioitettuja saalis- ja petoeläimiä. Shamanismi-tutkimus on osoittanut pohjoisen shamaanirummun kuvioissa kolmiportaisen maailmankuvan, ylisen, keskisen ja alisen maailman. Tämä voi viitata omalla tavallaan tuohon Lévi-Straussin perusoivallukseen kolmikerroksisesta zoemasta, jossa eläimillä on roolinsa taivaalla, maassa ja maan alla. Asetelma ilmenee suomalaisessa mytologiassa selvimmin karhu- ja hirvitarinoissa ja myyteissä.

Vaikka suomalaiset hirvikronikat eivät kerrokaan objektistaan juuri mitään, niin riistantutkimuslaitos tietää eläinten elintavoista paljon, samalla laitos toimii metsästyskulttuurin meemien säätelijänä määrittelemällä kaatoluvilla hirvikannan vaihtelun. Eräkirjallisuus sen sijaan kertoo ja havainnoi enemmän myyttisiä mielikuvia ja tunteja. Myytti on aikansa tietoa ja tunteja välittävä kertomus. Nykyajassa samat funktiot, toiminnot ovat korvautuneet toisinlaisin keinoin. Suomalainen zoemakulttuuri sisältää eufemismien perusteella nimikirjossaan kolme ylivoimaista eläinlajia ja ne ovat: hirvi, karhu ja hauki. Sen sijaan suomalaismetsien yleislaji metsämyyrä, jolla on punainen turkki, ei ole päässyt lainkaan huomattujen eläinten joukkoon, siitä ei ole tullut zoemaa kulttuuriin.

Vastapoolina tutkimusasetelmassa toimii tropiikin eläimistö papua-guinealaisena versiona sadan vuoden takaisen korpuksen peilaamana. Noissa tarinoissa tunnetaan vielä hahmo masalai, joka kuuluu henkimaailman olentoihin, mutta on monin eri tavoin kosketuksissa ihmisiin. Siinä missä suomalaisten elämän vastus on kulminoitunut karhuun, suteen, ahmaan

ja ilvekseen, intiaanien tropiikissa vastaavat pedot ovat jaguaari, puuma tai käärmeet. Papualaiset taas syystäkin varovat kasuaarin suututtamista. Syvempi merkitys on löydettävissä vain semanttisen funktion kautta, kuten sen Claude Lévi-Strauss on omassa zoeman jäljityksessään osoittanut. Zoeman tarkastelussa on täten kolme/neljä eri eläimistöä tarkasteltavana.

Kalevalassa mainitut, suomalainen mytologia	Mytologiikoissa mainitut, intiaanien mytologia	Papua_Guinean myyteissä, papualaisten mytologia
---------------------------------------------------	------------------------------------------------------	----------------------------------------------------------

Kuvio 1. Zoema kolmen korpuksen kautta tarkasteltuna.

Katsaus jää tässä vaiheessa luonnosmaiseksi, mutta joskus hajahuomioistakin voi olla apua jatko-ovalluksille ja edelleen työstämiselle. Ja alkeellisetkin pohdinnat voivat esitettynä auttaa jossain toisaalla ratkaisemaan kiperiä kysymyksiä. Koska julkaistu kirjasarja on jo käsitellyt aihetta moneen otteeseen, ei täysin tässäkin tapauksessa voi tautologialta välttyä. Lohtuna olkoon sanonta, kertaus on tieteiden äiti.

Sanalista ja kategorisointi lähtökohtana

Olen ottanut vuoden 2021 teemaksi zoeman ja sententian, yhdessä ja erikseen. Aloitan zoemasta ja joulusiivouksesta. Aiemmissa tutkimuksissani olen viitannut toistuvasti hyödyntäväni konkreettisen logiikkaa oman kirjaston antimia hyväksi käyttäen, sillä periaate on osoittautunut hyvin toimivaksi. Listat voivat toimia hyvänä suunnitteluvälineenä, joten mitä hyvää käytännettä muuttamaan.

Työhuoneen joulusiivouksen yhteydessä 2020 sattumanvaraisesti kokosin eläinteemaisia lukemattomia kirjoja hyllystäni, siis niitä, joita en vielä ollut ehtinyt/halunnut lukea. Koska joulun suosikkilaulu lapsenlapsella oli Lehmän joulu, niin luontevasti valinta osui ensimmäiseksi lehmään. Lukulistan ensimmäiset valinnat.

- 1) Lehmä, Mirja Tervo
- 2) Meidän lehmät, toim. Juha Kuisma
- 3) Animal Spirits, Nicholas J. Saunder
- 4) tarinoita Metsolasta, Raul Roine
- 5) Eläinten oikeudenkäynti, Puhtauden veljet
- 6) Aistien ihmeitä eläinmaailmassa, Vitus B. Dröschen
- 7) Animal wisdom, Jessica Dawn Palmen
- 8) Seireenejä, kentaureja ja merihirviöitä, Anto Leikola
- 9) Ihmiset ja eläimet, Antero Järvinen
- 10) Kissojen maailmanhistoria, Petri Pietiläinen
- 11) Kaisilikossa suhisee, Kenneth Graham
- 12) Puhstradamuksen ennustukset, John t. Williams
- 13) Suomen lasten eläinsadut
- 14) Faabeleita, Jean de La Fontain,
- 15) Secret lore of the Cats, Fred Gettings
- 16) Ivolan juttuja, Joel Lehtonen
- 17) Eläinten aika, Ateneumin taidemuseo

Alustavina aisapareina listaus muodostuu näin.

I	Lehmät 1+2
II	Eläinhenget 3 + 7
III	Metsäeläimet 4 + 16
IV	Eläinkäsitykset 8 + 9
V	Eläinklassikot 11 + 5
VI	Taide-eläimet 12 + 17
VII	Kissat 10 + 15
VIII	Eläinsadut 13 + 14
Fokus	Aistit 6

Eläinlajeista korostuu kaksi lajia, kissat ja lehmät, jotka aineistossa ovat kotieläimiä, lehmä leimallisemmin hyötyeläin, kissa mielletään pääosin lemmikkieläimeksi urbaanissa ympäristössä. Lähtökohtana on valinta sattumanvaraisuutta, serendipiteettiä hyödyntäen. Valinnat kertovat aikoinaan hankintapäätöksestä ja kestomieltymyskestä aiheeseen jollain alitajuisella tasolla, koska kirjat ovat olleet vuosikymmeniä koskematta hyllyssä, mutta poiskaan niitä ei ole raskinut heittää.

	A	B	C	D
1	<p>Focus</p> <p>10 Satumaisuusmyteemi - eläinsadut, saarnat, epimyytit, animaatiot = zoema SENTENTIA fokusA = idea/idea</p> <p>15 Fantastinen myteemi – Mielikuvituseläimet – yksisarviset, kimairat, örkit = Zoema SENTENTIA FokusB = noiton/käsite, mielikuva</p>	<p>MLI _ 1. ja 2.</p> <p>9 Maagisuus - matelijat, linnut (käärme & korppi) = ZOEMA SENTENTIA = MLI opinion/mielipide</p>	<p>MLVIII _ 16. ja 17.</p> <p>12 Sakraali – Voimaeläimet, apueläimet, esi- isät SENTENTIA VIII = Decision / päätös</p>	<p>MLXIII _ 26. ja 27.</p> <p>1 Pastoraalinen - tuotantoeläimet, kotieläimet (keinoliha) = ZOEMA SENTENTIA III = MEANING/TARKOITUS</p>
2	<p>MLX _ 20. ja 21.</p> <p>7 Legendamaisuus Luojan linnut, kampela, haapa = Zoema SENTENTIA X = Judgement/ arviointi</p>	<p>MLII _ 3. ja 4.</p> <p>2 Eleellisyyys – etiologia, eläinten käyttäytyminen, lemmikit SENTENTIA = ML II thought/ajatus</p>	<p>MLVI _ 12. ja 13.</p> <p>4 Luonto – eläinlajit – luokittelu, taksonomia = zoema SENTENTIA VI = WILL/TAHTO</p>	<p>MLXIV - 28. ja 29.</p> <p>16 Ylevyys – X2 Eläintensuojelu – Luonnonsuojelu, lemmikit = Zoema SENTENTIA XIV = sentence/lause</p>
3	<p>MLIX _ 18. ja 19.</p> <p>8 Balladimaisuus Sielulintu (esim. joululaulut) = Zoema SENTENTIA IX = vote/äänestys</p>	<p>MLVII _ 14. ja 15.</p> <p>17 Demonisuus - Hyönteiset, lepakot, pöllöt, anomaliat = zoema SENTENTIA VII = Proverb/sananlasku</p>	<p>MLIII _ 5. ja 6.</p> <p>13 Myyttisyys - Eläinten syntymyytit (ei legenda) = ZOEMA SENTENTIA =MLIII Feeling/tunne</p>	<p>MLXV _ 30. ja 31</p> <p>5 Eksoottisuus - X1 - Eufemismit, nimet, ikäloppu = zoema SENTENTIA XV = signification/Merkitys</p>

4	MLXII - 24. ja 25. 6 Traaginen– mikrobit, taudit = ZOEMA SENTENTIA MLXII = sense/ aisti, mieli	MLV _ 9. ja 10. 11 Folkloristinen - eläinuskomukset, enteet = ZOEMA SENTENTIA V = determination/ määrittäminen	MLXI _ 22. ja 23. 3 Sankaruus – riistaeläimet – hirvi, poro – orava – kettu (raha, turkiskauppa) = Zoema SENTENTIA XI = Voice/ääni	MLIV 7. ja 8. 14 Primitiivinen – Veden antimet = ZOEMA SENTENTIA = MLIV purpose/päämäärä
---	----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------	-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------	-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------	----------------------------------------------------------------------------------------------------------------

Kuvio 2. Perusetelma zoeman piirteistä jaoteltuna sentienttikäsitteiden ja merkitysjaon analogiaksi.

Pastoraalimeemin tarkoitus

Alku sijoittuu ruutuun 1D, joka on sijoitettu tulkintasapluunassa rinnasteiseksi pastoraaliseen eli tuotantoeläimiin, kotieläimiin. Sententia-kohta rinnastuu tarkoitukseen. Valinta osui kulmaruutuun, jonka akselilla vastapooli osuu ruutuun 4A tautien traagiseen meemiin, jossa mikrobit itsessään ovat eläimiä, jotka sairastuttavat isomman organismin. tarkastelukulma on painottunut kansanperinteeseen, karjataudit ovat olleet esillä tuplatrilogiassakin, mutta erityisiä painotuksia ne ovat saaneet kansanuskomuksissa ja tarinoissa. Ruudun 1D vastapoolina toimii näin ollen ruutu 4A. Syvällistä ja kaiken kattavaa meemitarkastelua ei ole mielekäästä edes yrittää vaatimattomassa katsauksessa, joten tarkastelu painottuu kansanperinteeseen ja siinä myytteihin ja uskomuksiin. Lehmät ja kissat eivät kuulu ennuseläimiin, lehmistä puhutaan karjatautoissa, kun taas kissa on osaksi ollut kunnioitettu eläin Karjalassa, ilmeisesti hiirijahdin vuoksi. Kyse on viljan annista viime kädessä, nautaeläimet ns. jumalanvilja antaa ravintoa maidon ja lihan muodossa, kissa vartioi viljavarastoja joutumasta parempiin suihin.

Pastoraaliruutu yhdistyy hyöty-haitta-akseliin. Sententiana on ruudussa ”meaning2 tarkoitus. Kissoja pidetään sekä hyöty- että lemmikitarkoituksessa, lehmiä lähinnä hyötytarkoituksessa ravinnon antajana. Jäljelle jää seitsemän lähdeaineiston, lukemattomien kirjojen suman teemoista. Lehmät ja karjataudit ovat luonteva akselipari, mutta akselistossa on oltava sisäistä koherenssia, jotta se olisi mielekäs. Väliiruutujen sanomaa on myös yritettävä soveltaa saatuun asetelmaan ja kokonaisuuteen. Kun vastinpareina on karja ja

karjataudit, niin väliin jäävät ruudut 2C ja 3B eli demonimeemi ja luontomeemi. Luokittelusta jo mainittiinkin, että aineistossa lehmät ovat yksiselitteisesti kotieläimiä, kissojen rooli ihmiselle on monimutkaisempi. Tyypillistä molemmille on, että kotieläimenä ne saavat yksilöllisyyden kutsumanimen kautta. Sentientiakysymys on, miksi kotieläimille on haluttu antaa yksilöllinen, oma identiteetti ja erityisasema. Jostain syystä karjataudeissa on korostunut mara, jolla voi olla yhteys erilaisiin verta imeviin eläimiin, kuten lepakoihin ja hyönteisiin.

Huikka väli	A	B	C	D
1				ML XIII - 26. ja 27. 1 Pastoraalimeemi - tuotantoeläimet, kotieläimet (keinoilha) = zoema sentientia ML XIII = meaning/tarkoitus
2			ML VI - 12. ja 13. 4 Luontomeemi - eläinlaji - luokittelu, taksonomia = zoema sentientia ML VI = wili/tahto	
3		ML VII - 14. ja 15. 17 Demonisuusmeemi - Hyönteiset, lepakot, pöllöt, anomallat = zoema sentientia ML VII = Proverbi/sananlasku		
4	ML XII - 24. ja 25. 6 Traagisuusmeemi - mikrobit, taudit = zoema sentientia ML XII = sense/ aisti, mieli			

Kuvio 3. Hyöty-haitta-akseli

Myyttiakselin ruudut

Kaksi muuta kulmaruutua tulee ratkaista ja testata ennen kuin aineisto on tulkintakelpoinen kokonaisuus.

Myyttiakseli muodostuu ruuduista 1A – 2B – 3C – 4D. Suomalaisen folkloristin Kaarle Krohnin ensimmäisiin kiinnostuksen kohteisiin kuuluvat eläinsadut, satututkimus on ollut laajalti harrastettu folkloristisen tutkimuksen ala vuosituhansia. Aikojen saatossa on myytin ja sadun raja hämärtynyt ja sekoittunut monin tavoin ja monta kertaa. Tässä tarkastelussa ei edes pyritä vetämään jyrkää rajaa myytin ja sadun välillä. Syntymyytit ovat tyypillisimmin selviä myyttejä, lastensadut selviä satuja, mutta jo faabeli sijoittuu jonnekin viisauksirjallisuuden, myyttien, satujen ja saarnojen välimaastoon.

Myyttisimmät näkökulmat löytyvät eläinten mystifioinneista ja mielikuvituseläimistä, joten lähdekirjojen kategoriat II ja IV eläinhenget ja eläinkäsitykset edustakoot myyttiakselistoa. Loogisesti voisi näin kuvitella, mutta peruskaavailuun runomatriisissa valinta ei lainkaan sovi. Sen sijaan Fokus-ruutuun, aloittavaksi kategoriaksi käy ryhmä VI Taide-eläimet, joihin erilaiset animaatiot ja antropomorfoisoidut hahmot ja sarjakuvat voidaan katsoa kuuluvaksi.

Tämän jälkeen on vain etsittävä vastapooli ruudulle 4D, joka on samalla jonkinlainen summaus tai kiteytys, synteesi koko zoeman meemistölle. Kun alkuna on mielikuvitus, niin kattona on vain taivas, niinhän sanotaan.

Huilles veisi	A	B	C	D
1	Focus / 10 Sefumaisuusmeemi - eläinsadut, saarnat, epimyytit, animaalit = zoema sententia Fokus = idea/idea 15 fatisia/meemi - mielikuvituskäsitteet - yleisarvot, kinnat, drukt = zoema sententia Fokus = noton/käsite, mielikuv			
2		ML II _ 3, ja 4 2 Eleellisyysmeemi - etiologia, eläinten käyttäytyminen, lemmikit sententia = ML II thought/ajatus		
3			ML III _ 5, ja 6 13 Myyttisyysmeemi - eläinten syntymyytit (ei legenda) = zoema sententia = ML III feeling/tunne	
4				ML IV 7, ja 8 14 Primitiivimeemi - veden antimet = zoema sententia = MLIV purpose/päämäärä

Kuvio 4. Zoema runomatriisin myyttiakselilla.

Ensiarvaus pohdittuna päätyi valintaan, alkuruutuun 1A sijoittuu kategoriat VI ja IV, eläinkäistykset ja taiteen näkemys eläimistä. Vastaruutuna ja -poolina toimii primitiivimeemi, johon on sijoitettu eläinaiheista veden antimet, sententiana on purpose/päämäärä. Tavoitteena on testata ja tulkita ysteemin avulla tarinallisuutta ja sen tajunnan pohjavirtoja, joihin kuuluu eläinten antropomorfointi ihmismäiseksi käyttäytymiseltään sekä syntymyytit, synnyt. Valitussa kategoriassa käsitellään myös merihirviötä. Vedenhaltijan aarteet ovat runsaat, niin kerrotaan. Elinkeinotaikuutta on sovellettu eläinten tapojen tuntemuksen rinnalla varmistamaan riistaonni.

Sententioiden kautta asiaan

Myyttiakselin sententiat ovat idea, ajatus, tunne ja päämäärä. Kuten edellä ilmeni, aineiston valinnassa on käytetty intuitiivista otetta serendipiteetin ja konkreettisen logiikan avulla. Saatua aineistoa kategorisoimalla on työstyetty tulkinta-avain runomatriisiksi, kun sitä ennen on etsitty kullekin eläinteemalle vastaavuus sentienttien merkityksiaosta.

Ensin oli idea zoemasta, josta sain ajatuksen jatkotarkasteluun kotikirjastoni annin pohjalta. Korpus valikoitui tunnetta, intuitiota apuna käyttäen, ja esitestauksen ja alustuksen pohdinnan myötä hahmottui päämääräksi kirjoittaa tulkintasarjan ensimmäinen tuotos zoemasta ja sententiasta kaksoismorfologisella otteella zoeman ja sentientian kautta. Metatasolla tarkastelun voi osoittaa luontevasti kuuluvan luontomeemien joukkoon.

Hyöty-haitta-akselilla sententiat ovat: aisti, mieli, sananlasku, tahto ja tarkoitus (meaning). Koska kyseessä on praktinen linja vastassaan myyttinen tarkastelu, tarkoitus on pohtia, mitä zoema suomalaisessa kulttuurissa ja kotikirjastoni antimissa edustaa. Samalla zoemalla on yhteys ihmisen primitiiviseen alkuaikaan ja alkukantaiseen mielenmaisemaan mielikuvien voimin.

Luovaa otetta tarvitaan jatkoon, koska akselitoruudut on jo varattu akselistolle. Jäljelle jää yhteensä kahdeksan väliruutua. Nekin on ratkaistava systeemissä, jotta koherenssista voisi puhua ja sattuman vaikutus hyväksyä etenemistä edistävänä toimintona. Käsitykseni mukaan mieli pyrkii järkeistämään myös järjettömän, yksilön ajattelun selkeydestä sitten riippuu, miten hyvin tuo järkeistäminen tai systematisointi onnistuu.

Huikkea veisu	A	B	C	D
1	<p>Focus 10 Satumaisuusmyteemi - eläinsadut, saarnat, epimyytit, animaatiot = zoema SENTENTIA FokusA = idea/idea 15 Fantastinen myteemi - Mielikuvituseläimet - yksisarviset, kirmairat, <i>örööt</i> = Zoema SENTENTIA FokusB = <i>oiston</i>/käsite, mielikuva</p>	<p>MLI 1. ja 2. 9 Maagisuus - matelijat, linnut (käärme & korppi) = ZOEMA SENTENTIA <i>opinton</i>/mielikuva</p>	<p>MLVIII 16. ja 17. 12 Sakraali - Voimaeläimet, <i>Decision</i> / päätös</p>	<p>MLXIII 26. ja 27. 1 Pastoraalinen - tuotantoeläimet, kotieläimet (keinoeläin) = ZOEMA SENTENTIA III = MEANING/TARKOITUS</p>
2	<p>MLX 20. ja 21. 7 Legendamaisuus Luoja linnut, kamot, <i>oiston</i> Zoema SENTENTIA <i>Judge</i> arvio</p>	<p>MLII 3. ja 4. 2 Eleellisyys - etiologia, eläinten käyttäytyminen, lemmikit SENTENTIA = ML II <i>thought</i>/ajatus</p>	<p>MLVI 12. ja 13. 4 Luonto - eläinlajit - luokittelu, taksonomia = zoema SENTENTIA VI = WILL/TAHTO</p>	<p>MLXIV 28. ja 29. 16 Ylevyys - X2 Eläintensuojelu - Luonnonpujotelu, lemmikit, <i>oiston</i> SENTENTIA = <i>sent</i></p>
3	<p>MLIX 9. 3 Bal...us Sielu... joulul... Zoema SENTENTIA = <i>vote</i></p>	<p>MLVII 14. ja 15. 17 Demonisuus - Hyönteiset, lepakot, pöllöt, anomaliat = zoema SENTENTIA VII = <i>Proverb</i>/sananlasku</p>	<p>MLIII 5. ja 6. 13 Myyttisyys - Eläinten syntymyytit (ei legenda) = ZOEMA SENTENTIA = MLIII <i>Feeling</i>/tunne</p>	<p>MLXV 11. 5 Eks... X1 - Eufem... et, ikälo... a SENTENTIA = <i>sign</i> merkitys</p>
4	<p>MLXII 24. ja 25. 6 Traaginen - mikrobit, taudit = ZOEMA SENTENTIA MLXII = <i>sense</i>/aisti, mieli</p>	<p>MLV 9. ja 10. 11 Folkloristinen - eläinuskomukset, enteet = ZOEMA SENTENTIA V = <i>det</i></p>	<p>MLXI 22. ja 23. 3 Sankaruus - riistaeläimet - hirvi, poro - orava - kettu SENTENTIA XI = Voice/ääni</p>	<p>MLIV 7. ja 8. 14 Primitiivinen - Veden antimet = ZOEMA SENTENTIA = MLIV <i>purpose</i>/päämäärä</p>

Kuvio 5. Väliruutujen kategoriat

Näin on puuttuvat kategorioiden sijoittelut ratkaistu, ruudut 1B+1C edustavat eläinhengellisyyttä, ruudut 2A+3A eläinsatujen kenttää, ruudut 2D+2C on varattu eläinlajikoille, ja metsäeläimet riistaeläimenä ja uskomusten kohteina on edustettuna ruuduissa 4B+xc. Otos vaikuttaa riittävän relevantilta jatkoon.

Zoema tiedon, tunteen ja tahdon objektina

Akseliston keskiöön jäävät ruudut ovat tulkinnan kannalta keskeinen systeemin osa. Osoittautuu, että

<p>MLII _ 3. ja 4.</p> <p>TIETO</p> <p>lemmikit SENTENTIA = ML II thought/ajatus</p>	<p>MLVI _ 12. ja 13.</p> <p>TAHTO</p> <p>taksonomia = zoema SENTENTIA VI = WILL/TAHTO</p>
<p>MLVII _ 14. ja 15.</p> <p>SANONTA</p> <p>zoema SENTENTIA VII = Proverb/sananlasku</p>	<p>MLIII _ 5. ja 6.</p> <p>TUNNE</p> <p>legenda) = ZOEMA SENTENTIA = MLIII Feeling/tunne</p>

Kuvio 6. Runomatriisin keskusruudun tulkinta-avain.

Luonnostellessani tuplatrilogian yhteenvetoteosta Sanalistoista listateoriaan, ilmeni sananparsien osin hyödyntämätön anti. Vaikutti myös siltä, että zoeman merkitys oli akateemikko Matti Kuuselta jäänyt sananparsiluokittelussa hieman puolitiehen. Päätin paremman tilaisuuden tullen katsoa, onko ennakoarvioni aiheellinen vai ei. Eläimiä toki sananlaskuissa ja sanonnoissa on viljalti, samoin vertauskuissa. Aihepiiri sellaisenaan jää laajuuden vuoksi pistokokeeksi, jossa tarkastelu kohdistuu vain valittuihin kahteen objektiin, lehmään ja kissaan. Hajahuomiona mainittakoon painotuseroista se, että Elias Lönnrotin suomalais-ruotsalaisessa sanakirjassa on koottuna hevosen ja lehmän nimiä, mutta ei kissan nimiä. Nimitutkimukselta tosin ei mirritkään ole säästyneet. Tämä selittyy kissojen pelkästään lemmikiksi kotiutumisella ja sitä myötä arvostuksen muutoksella sadan vuoden jaksolla.

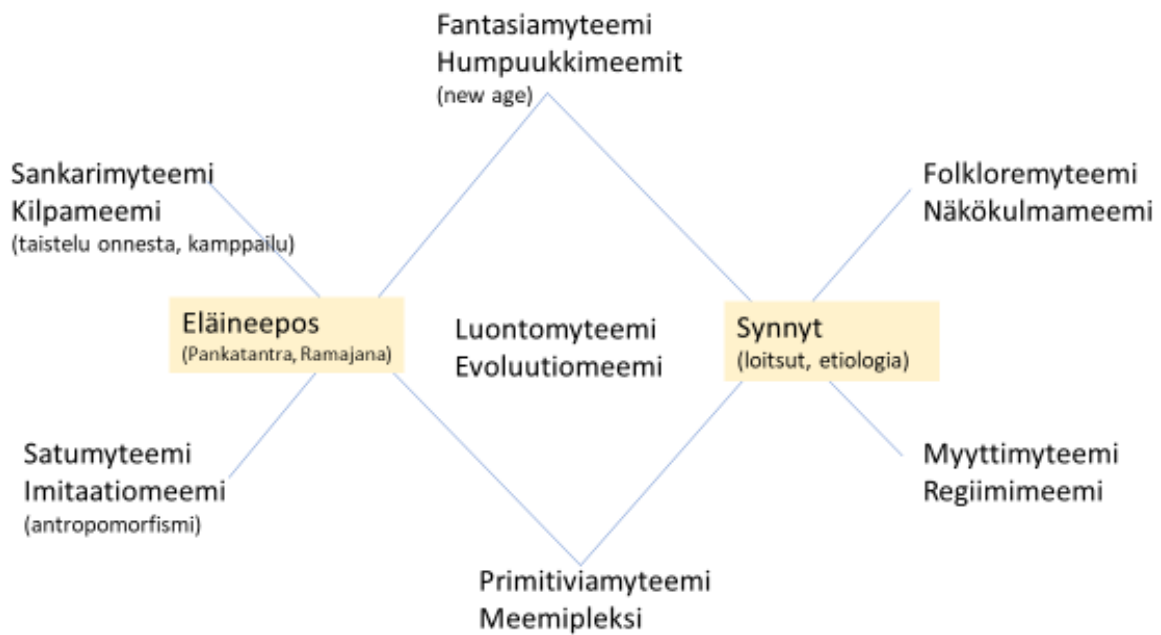
Työohjelmassa on lukea valittu korpus, peilata vaikutelmia sananparsiin ja nimeämiseen, minkä pohjalta suoritetaan zoeman avaus meeminä, kulttuuriyksikkönä ja samalla luodaan sovellus systeemisestä metodisapluunan käytöstä.

Kiertää kuin kissa kuumaa puuroa

Aisaparien runomatriisien ruudut ovat:

I	Lehmät 1+2	
VII	Kissat 10 + 15 =>	Hyöty-haitta-akseli 1D_4A
VI	Taide-eläimet 12 + 17	
IV	Eläinkäsitykset 8 + 9 =>	Myyttikaseli 1A_4D
II	Eläinhenget 3 + 7	Ruudut 1B+1C
III	Metsäeläimet 4 + 16 =>	Ruudut 4B+4C
V	Eläinklassikot 11 + 5 =>	Ruudut 2D+3D
VIII	Eläinsadut 13 + 14 =>	Ruudut 2A+3A
Fokus	Aistit 6 => keskiö	Ruudut 2B+3B+2C+3C

Jatkossa tarkastellaan kissaan ja lehmään liittyviä zoemapiirteitä mm. sananlaskujen ja nimeämisen kautta. Sanonnalla – Kiertää kuin kissa kuumaa puuroa – kuvataan jotain, johon joku haluaisi päästä käsiksi, mutta ei jostain syystä uskalla tarttua kohteeseen ennen kuin on odottanut ja pohtinut asiaa riittävästi. Sanonta kumpuaa kissan käyttäytymisestä. Varovaisena ja valppaana eläimenä, kissa ei polta kieltään, vaan odottelee kunnes puuro on haaleampaa syötävää. Sanonta aktuaalistuu zoema-ruudukossa ruudussa 2B ja rinnastuu eläinten käyttäytymisen tutkimukseen ent. etiologia, sekä systeemisesti tässä ajatus-sentienttiin. Semioottisesti firstness on kissan käyttäytymiseen liittyvää, toinen, secondness-merkitys on metaforinen taso puheen höyteenä, kolmas, thirdness-taso on metatieto sanonnan merkityksestä ja alkuperästä.



Kuvio 7. Universaali zoema-asetelma metatasolla meemien ja myteemien rinnastuksina.

SENTENTIA & ZOEMA

I Maailma Eläinseremonialismi

Riitit:

- kalliokuvat
- rituaaliasut
- idolit

II Maailma Lajiluokitteli

- eufemismit (toisintonimet)
- anomaliat
- tabut (ruokatabut)

toteemit (nimet)

- evoluutio (biotiikka)
- taksonomia (kansanomainen)
- taiteen mallit

III Maailma Antropomorfismi

- sarjakuvat – eläinhahmot
- satuhahmot – eläimet, koneet
- animaatiot

IV Maailma (Fokus) Memetiikka

- symbolikka
- myytit
- narraatiot: (sadut, myytit jne. evoluutio, etiologia)
- taide_malli
- logot, tunnukset

Zoema esitettynä myyttisenä jakaumana runomatriisissa ruutu "Korpusvalinta 2C"
tehty/Lukemattomat kirjat _ teemat, joista sententia muodostetaan. Zoema muodostetaan
myteemien mukaan

Eläinaiheet

- 1 Pastoraalinen - tuotantoeläimet, kotieläimet (keinoliha)
- 2 Eleellisyys – etiologia, eläinten käyttäytyminen, lemmikit
- 3 Sankaruus – riistaeläimet – hirvi, poro – orava – kettu (raha, turkiskauppa)
- 4 Luonto – eläinlajit – luokittelu, taksonomia
- 5 Eksoottisuus - X1 - Eufemismit, nimet, ikäloppu
- 6 Traaginen myteemi – mikrobit, taudit
- 7 Legendamaisuusmyteemi Luojan linnut, kampela, haapa
- 8 Balladimaisuusmyteemi Sielulintu (esim. joululaulut)
- 9 Maagisuusmyteemi - matelijat, linnut (käärme & korppi)
- 10 Satumaisuusmyteemi - eläinsadut, saarnat, epimyytit, animaatiot
- 11 Folkloristinen myteemi - eläinuskomukset, enteet
- 12 Sakraalimyteemi – Voimaeläimet, apueläimet, esi-isät
- 13 Myyttisyysmyteemi - Eläinten syntymyytit (ei legenda)
- 14 Primitiivinen myteemi – Veden antimet
- 15 Fantastinen myteemi – Mielikuvituseläimet – yksisarviset, kimairat, örkit
- 16 Ylevyysmyteemi – X2 Eläintensuojelu – Luonnonsuojelu, lemmikit
- 17 Demonisuusmyteemi - Hyönteiset, lepakot, pöllöt, anomaliat

AISAPARIT JA MIKSI

Synnyt

7 Legendamaisuusmyteemi Luojan linnut, kampela, haapa

13 Myyttisyysmyteemi - Eläinten syntymyytit (ei legenda)

MAGIA

9 Maagisuusmyteemi - matelijat, linnut (käärme & korppi)

11 Folkloristinen myteemi - eläinuskomukset,

MIELIKUVITUS

15 Fantastinen myteemi – Mielikuvituseläimet – yksisarviset, kimairat, örkit

10 Satumaisuusmyteemi - eläinsadut, saarnat, epimyytit, animaatiot

RITUAALISUUS

3 Sankaruus – riistaeläimet – hirvi, karhu, poro – orava – kettu (raha, turkiskauppa)

2 Eleellisyyt – etiologia, eläinten käyttäytyminen, lemmikit

TAUDIT

17 Demonisuusmyteemi - Hyönteiset, anomaliat

6 Traaginen myteemi – mikrobit, taudit

ELÄINTENHOITO (huvi&hyöty)

1 Pastoraalinen - tuotantoeläimet, kotieläimet (keinoliha)

16 Ylevyysmyteemi – X2 Eläintensuojelu – Luonnonsuojelu, lemmikit

LUONTO & KULTTUURI

4 Luonto – eläinlajit – luokittelu, taksonomia

5 Eksoottisuus - X1 - Eufemisit, nimet, ikäloppu

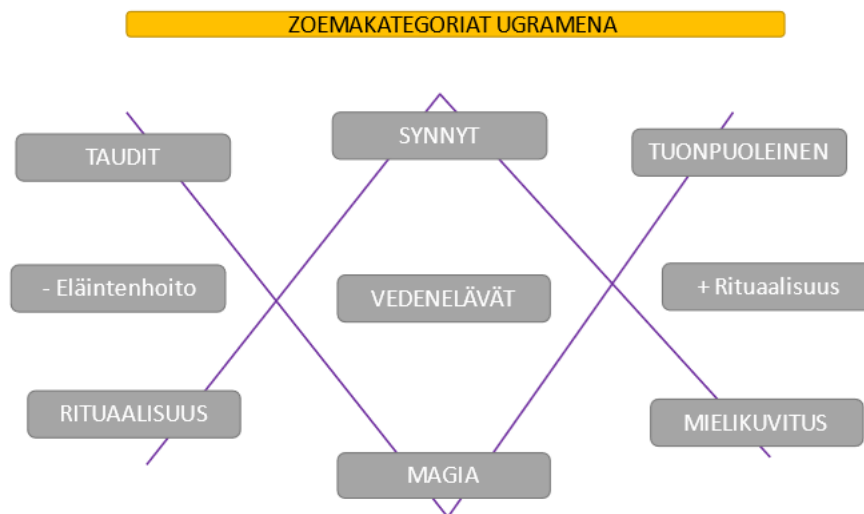
TUONPUOLEINEN

8 Balladimaisuusmyteemi - Sielulintu (esim. joululaulut)

12 Sakraalimyteemi – Voimaeläimet, apueläimet, esi-isät

VEDENELÄVÄT (kalat & muut)

14 Primitiivinen myteemi – Vedenantimet

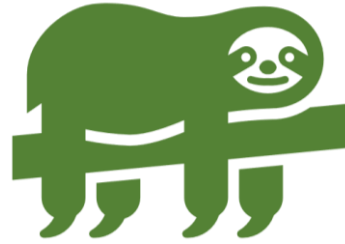


Kuvio 8. Zoemameemien kategoriat esitettynä ugramella. Kuvion mielekkyyden toimii osaltaan valitun sisältöaihion mielekkyyden testaajana.

Hakuammunnasta tositoimeen

Edellä kerrottu edustaa oudosta ja täysin entuudestaan tuntemattomasta aiheesta näkökulman etsintää, jotta aiheesta saisi jonkin otteen. Varsinainen tekstiprosessi on sitten asia erikseen. Esitutkimuksen vaiheessa ylimalkainen mielikuva tarkentuu, ja työlle syntyy totutun mukainen prosessikaavio sekä zoeman symboli.

Epeli ja onnenonkamoinen



Kuva 1. Zoeman eli epelin symbolikuvake

Runomatriisissa alkuarvossa aihe kohdistui eksoottiseen myteemin, joka rinnastuu meemikaavailussa innovaatiomeemiksi. Tavoitteena on siten tarkastella, missä määrin peruslähtökohtana ja innoitteena toiminut Claude Lévi-Straussin zoeman käsite on osuva tai ei. Ihan alkuun lienee hyväksi yrittää suomentaa outo käsite, mikä sekkin vaatii oivaltavaa kekseliäisyyttä, jotta sanan monimerkityksellisyys ei katoa kokonaan.

Ehdotan zoeman suomennettavaksi sanalla epeli, jonka Elias Lönnrotin sanakirja 1800-luvun lopulla rinnastaa ykkösmerkitykseltään sanaan epatto, eli heikko voimaton, heikko, kummallinen olento. Saman sanakirjan lisälehdillä kerrotaan toisesta epelin merkityksestä, joka on elävää kieltä vieläkin. Epeli on kumma, outo, vieras olento, olio tai ihminen. Uusia merkityksiä on mm. ilkimys, epävakaa ja veijari. Sanaehdotus perustuu vanhaan ja osin jo kadonneeseenkin sanamuotoon epeli-epatosta merkillisenä olentona. Epeli zoemana on merkillinen olento luomakunnassa ja myyteissä, jolle ihmiset ovat keksineet kummallisia merkityksiä ja merkitysyhteyksiä.

Toisena sanaehdotuksena on serendipiteetti, joka yleensä ymmärretään tuurina, onnekkanaa sattumana, jossa aiottu muuttuu toiseksi, joskus epäonnekkaalta vaikuttavaksi tapahtumaksi, joka sitten loppujen lopuksi osoittautuu onnekkaksi ja lopputulokseltaan hyväksi sattumaksi. Serendipiteettissä tarinan sankareita kohtaa erilaiset onnekkait/onnettomat sattumukset sen sijaan, että he olisivat saaneet aikaiseksi sitä, mihin alun perin pyrkivät. Serendipiteetti on myös omiaan kuvaamaan monia innovaatioita. Esimerkiksi penisilliini ja post-it-laput mahdollistaneet liima syntyivät vahingossa. Niitä ei pyritty tietoisesti luomaan. Aina ei hyvästä suunnittelusta ja alusta huolimatta voi tietää, mitä lopputuloksena on. Ei ainakaan, jos ei edes ole harmaata aavistusta, mitä oikein hakee tai voisi odottaa. **/Viite 1/** Olen alkanut viime aikoina pohtimaan, voisiko serendipiteettiä käyttää organisaatioissa strategisena lähestymistapana yhä kompleksisemmässä ja epävarmemmassa toimintaympäristössämme.

”Yksikään (prediktiivinen) strategia ei selviydy kosketuksesta kompleksisuuden kanssa.”

<https://filosofianakatemia.fi/blogi/perinteinen-strategia-ei-ena-toimi-anna-tilaa-sattumille/>

Sami Paju, poimittu 21.1.2021 /

Onnekkaille sattumalle on erinomainen suomen sana olemassa, ja se on onnenonkamoinen . Suotta korvautunut pelkällä sivistyssanalla ja unohtunut arkikielestä. Onnenonkamoisena lukemattomien kirjojen löytö edesauttoi hahmottamaan epämääräisen tutkimusaikeen perusluonnetta eteenpäin. Yhdessä Lévi-Starussin artikkeliin ”In Quest of zoema”; Zoeman jäljillä. Tutkimuksissani on jonkin verran päällekkäisyyttä, ja usein jatkan siitä, mihin edellisessä vaiheessa olen päässyt. Tekstissä Sanalistoista listateoriaan esitetyn listateorian käyttökelpoisuudesta on seuraavassa esitetty näyttö mahdollisesta menetelmän toimivuudesta yhdessä seitsemänkohtaisen ugramen kanssa.

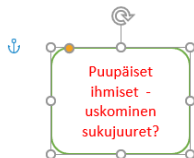
MLXV_ 30. ja 31
5 Eksoottisuus - X1 -
Eufemismit, nimet,
ikäloppu = zoema
SENTENTIA XV =
signification/Merkitys

MLXV Rajat

Innovaatiomeemit
Eksotiamyteemi

ennen: työkalut,teoriat
nyt: teknologia, materiat
Tuleva:
manipulointi,
kontrolli

Eksoottisuusmyteemi 11:
karhu = körrä, luomatar,
putkinen, putkitar, röhkötär,
ryöhkötär, ummi,
mulleroinen, villatar,
vilman petra,
hirvi = kulko, kulo, kulokka,
mätäspää, kulokas /



F23 TUTU – NARSISIMI, KUOLEMATTOMUUS

tuttuus F23 ruumis/kirja arvona, valon tihtymänä, aineellisena F23 (ihmisarvo, ruumiin toiminnot) HF

F30 TUTU - MANIPULOINTI, JOUKKOISTUMINEN

rangaistus vieraus F30 ruumis/kirja työssä F30 (genesis)

Menippea: 7 Moraalis-psykologinen koominen -> psykologinen abnormi

7. Ainutlaatuisuus -> YKSILÖLLINEN

2. periaate MUOTO (väittilä, välys, tyhjä, ympäristö) EKSOTIA

- kääpiöt. Taivaanääreläiset
- hyvän ja pahan taistelu

UNELMA YKSIÖ

Minäkuva muuttuu narsistisesti rakentuvaksi ja painottaa ulkoista kauneutta. Kyllä, ei, perustelusi
Joka toinen aikuisväestössä käyttää kehopalautemittareita lähitulevaisuudessa. Kyllä, ei, perustelusi

13.lintukotolainen/ Rajat XV/ inessiivi

5 Eksoottisuus - X1 - Eufemismit, nimet, ikäloppu = zoema
SENTENTIA XV = signification/Merkitys

VEDIC ART

7. ainutlaatuisuus yksilöllisyys

Innovaatiomeemit

Eksotia/MUOTO

inessiivi

EKSOTIAMYTEEMI

- symbolieläimenä pensastasku ja ankerias



Kuvio 9. Eksotiamyteemin meeminen palimpsestisuus eri kehiteissä, vuoden 2020 meemitilanne.

Lisälukemista löytyy, prosessi hahmottuu

Alussa on listattuna sattuman satoa kirjajhylyistäni. Etsiskelyn tuloksena valikoitui seuraava kirjarypäs joukkoon. Yksi oli livahtanut sängyn alle, ja siitä tuli sitten tarinan "leitmotif", kantava teema. Kirjan nimenä Eläimet luonnossa ja myyteissä. Melko tarkalleen sama asia kuin mihin zoeman etsiskelykin merkityksillään tähtää. Jokainen vähänkin aiheeseen perehtynyt ymmärtää aiheen laajuuden ja mahdottomuuden. Jotta minkään laista selkeyttä asiasta valaistuisi, on pakko yksinkertaistaa paljon. Sovellusten tehtävänä on luoda sisältö ja vivahteet raamitettuihin.

Reflektiona, jossa introspektiolla on iso osuus, voin vain todeta keränneeni vuosien mittaan intuition ohjamaana hyvän kokoelman tavoitteena jonain päivänä siirtyä myyttisiin aiheisiin. Luonnollisesti, tutkimus- ja kirjoitteluhistoriani tietäen, valinta osui eläinaiheeseen, zoemaan kaavaillun uuden esseesarjani ensimmäiseksi kohteeksi. Onhan suomalaisille luonto ja luontoharrastus rakas. Minua kiinnostaa, mikä siinä niin kiehtoo, vaikka varsinaisesti en olekaan ns. luontoihminen. Toisaalta en ole myöskään perinteisesti ajatellen kulttuuri-ihminenkään. Jotain siltä väliltä, taivaan ja maan väliltä, sellainen kulttuuriepeli, jolle sattuu onnenonkamoisia, mitä oivalluksiin tulee.

Lisäkorpus – zoema2

1. Koiran villit sukulaiset, Kaarina Kauhala
2. Poro, Yrjö Kokko
3. Attar, Faridaddin
4. Muurahaiset, B. Hölldober, E.O.Wilson
5. Kaikki evoluutiosta, Tieteen päivät 2009, toim.
6. Lohikäärmeitä ja kuolemattomia, Liu Sanders Tao Tao
7. Kesytä lohikäärmeesi, Jose Stevens, Riitta Liisa Alexandersson (suom.)
8. Viisi kirjaa – Pancatantra, Purnabhadra (suomennos Hämeen-Anttila, Virpi)
9. China & Japan, ...
10. Ancient tales & Folktales of China, ...
11. Gepardi katsoo peiliin, Huovi Hannele
12. Eläinten ihmeellinen maailma, ...
13. Ihmistä viisaampia, V.B. Dröscher
14. Kun norsut itkevät, Masson Jeffrey Moussaieff & McCarthy Susan
15. Luontoilta ...
16. Tiikeri, ...

- 17. CLS: In Quest of Zoemes ...
- 18. Myyrän salainen elämä, Ylönen Hannu
- 19. Missä sade leikkii, Hämeenniemi Eero.

Yllä olevaa luetteloa, listausta voi pitää alitajunnan tuottamana ohjeistuksena työlle.

Vaikkakin molemmat tutkimusaineiston korpuukset ovat sattumanvaraisesti valikoituneet, niin hyödyn testaa vasta lopputulos. Ei voi tietää etukäteen, onko luettelosta mitään hyötyä.

Ilman jäsenystä ei varmasti ole, joten muodostuneet listaukset on ryhmiteltävä alustavasti tutkimusta varten. Tämä vaatii jo näkemystä asiasta, kuten esimerkiksi kaksikymmentä vuotta esitutkimuksia aiheesta.

Uusjako tertiaaleina

Käytän mieluummin tertiaali-sanaa triadisen sijasta, kyseessä on kolmikantainen meemijattelu, jossa keskus muodostuu alusta ja sen ilmenemästä. Alku on genoomi, ilmenemä fenoomi, semeemi on merkitys. Tälle meemitulkinnan alulle "kantasolulle" on ryhmiteltäessä luotava jokin kuvaava nimittäjä, ja saadaan uusi tarkennettu luettelo samoista aineksista kombinoimalla, yhdistelemällä saadut kahdessa eri listassa mainitut elementit korpuksien osajoukoiksi.

Soluja kuviossa on yhteensä 36 sekä fokus. Näin saadaan klassinen määrä joukkoja, yhteensä kaksitoista ryhmää, kussakin kuusi kirjaa. Ilmiöitynä tai teemoiteltuna jako näyttää seuraavalta:

Maanalaiset: zoema=> muurahaiset, myyrät
 Mielikuvitukselliset: seireenit => Puhstradamus, lohikäärme
 Lemmikit: Kiinan muinaisaika => Kissojen historia, Kissojen salat
 Domestikaatio: Ihmiset ja eläin => lehmät1, lehmät2
 Moraliteetti: Pancatatra => Lintujen matka, Eläinte oikeus
 Voimaeläimet: Aistien ihmeet => Animal spirits, Animal wisdom
 Faabeli: Faabelit => Kaisalikossa suhisee, Eläinten aika
 Eläinsadut: Suomen lasten eläinsadut => Ilvolan pidot, Tarinoita Metsolasta
 Suomen fauna: Luontoilta => poro, koira
 Transformaatiot: Evoluutio: => Kesyä lohikäärmeesi, Cihna & Japan
 Eläinmaailma: Eläinten ihmeellinen maailma => Ihmistä viisaampia, Kun norsut itkesät
 Petoeläimet: Tiikeri => gepardi, kobra.

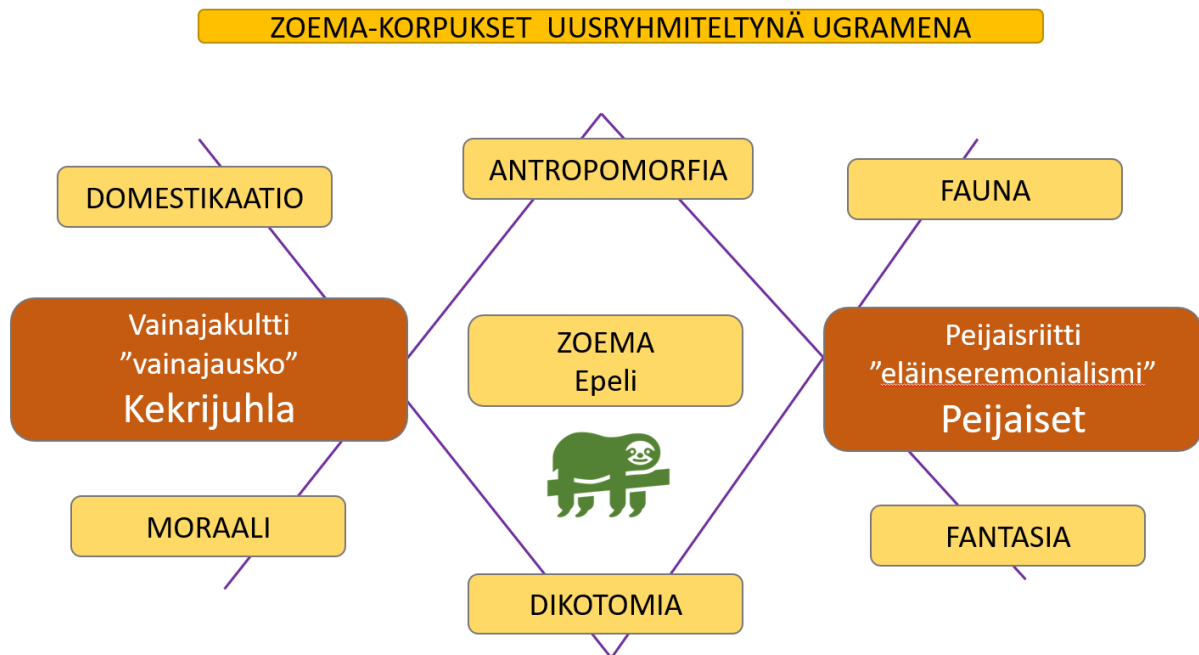
Saatu joukkio voidaan ryhmittää vielä suuremmaksi kokonaisuudeksi, jotta metaugrame mahdollistuisi. Tämä uusryhmittely testaa, onko sattumalla ollut osuutta asiaan vai ei.

Mielikuvitus: kääpiöt ja lohikäärmeet
 Kotieläimet: kissat ja lehmät
 Moraaliopit: linnut ja henget
 Antropomorfia: faabelit ja sadut
 Perusdikotomia: luonto ja kulttuuri
 Fauna: villieläimet ja eläinlajit.

Näin on koostettu tiivis katsaus aineistoon.

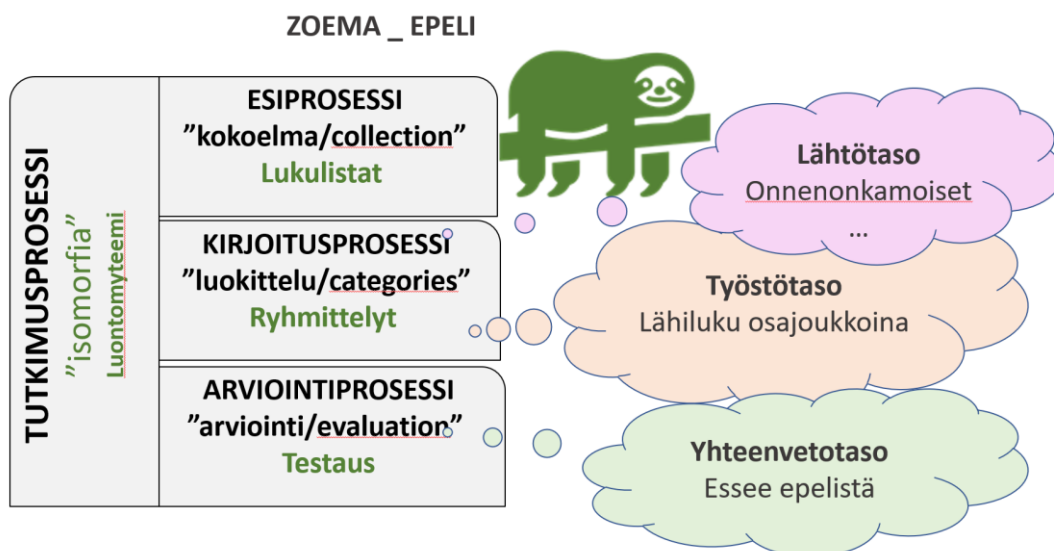
Luontomyteemi	Eksotiamyteemi	Fantasiamyteemi	Satumyteemi
evoluutiomeemi	innovaatiomeemi	ennakointimeemi	imitaatiomeemi
Matriisiruutu 2C	Matriisiruutu 3D	Matriisiruutu 1A	Matriisiruutu 1A
Sententia VI	Sententia XV	Sententia Fokus B	Sententia Fokus A
Tahto	Merkitys	Käsite, mielikuva	Idea
eläinlajit, luokittelu, taksonomia	eufemismit, nimet, ikäloppu	yksisarviset, kimarat, örkit	eläinsadut, faabelit, animaatiot

Lopputuloksena runomatriisin sententiat, merkityslajit ja muut osatekijät ryhmittäivät yllä esitetyllä tavalla. Keskeisiksi meemiteemoiksi muodostui lähtötilanteessa luontomeemi, eksotiameemi, fantasameemi ja satumeemi.



Kuvio 10. Kotikirjasto lähdekirjallisuutena ja sen aihepiirien sanoman tulkinta.

PROSESSI VOI ALKAA



Kuvio 11. Kiteytys zoema-prosessin kulusta ja jatkosta.

Saaduksi telos2-tilaksi on tässä vaiheessa valikoitunut kaksi lähtöruutua. Ensimmäinen on luontomyteemi, jota vastaa evoluutiomeemi; toinen on eksotiamyteemi innovaatiovastineineen, kun tarkoituksena on rinnastaa näkökulmia sententiajakoon, valikoituneet sententiat keskittyvät merkityksen etsintään ja luokittelun taitoon tahtotilana. Lisäksi tarkasteluun tulee kolmaskin näkökulma, fantasiameemi, jonka vastaparina on ruudussa 1A ennakoitimeemi ja lähtöruudussa kaksoismorfologisena myteeminä on satumaisuusmyteemi ja imitaatiomeemi.

Taulukon avulla voi kohdistaa tarkastelua johonkin kohteeseen meemien valtameressä. Tässä tutkimusasetelmassa on tahtotilana ollut kartoittaa zoemaa meeminä, vaikka kaaviossa ao. myteemi on katsottu evoluution alaiseksi meemiksi, niin zoema on toki paljon muutakin. Alustavassa kartoituksessa zoema on osoittautunut melkoiseksi epeliiksi tulkita. Merkityksen metsästys on syytä alkaa termin esittäjän Claude Lévi-Straussin ajatuksista, jotta mielikuvituksellisesta käsitteestä muodostuisi kuva ja idea voisi elää ja kukoistaa, levitä, elää ja kukoistaa. Mitä se on tehnytkin myyteissä, saduissa ja faabeleissa.

Korpukselta valikoitui ensimmäiseksi kohteeksi lohikäärme-teema, mikä väistämättä johti Kiinan kulttuuriin, kun taas tiikeriä on tarkasteltava Intian kulttuurin kautta. Siksikin että intialaista kulttuuria pidetään satujen kehtona. Vähemmän tunnettua on väite Ramajana-epoksen väitetty alkuperä eläineepoksena, joskin kadonneena. Näin ollen zoeman käsite on onnistuessaan mahdollinen tapa ratkoa sirpaleista tietomassaa syvämerkitysten luotaajana. Taulukossa näin ollen aisapareja ovat mielikuvitus ja sadun maailma, ja vastaavasti tietoon ja havainnointiin kuuluva luonnontieteen, tutkimuksen ja havainnoinnin maailma. Edellinen edustaa bahtinilaisittain suurta kertomusta, jälkimmäinen pientä kertomusta. Olettaisn että suuri kertomus on ymmärrettävä myyttisen syvyyden, syntyjen syvien osaamisena, kun taas pieni mieli askarteleo faktojen kimpussa, eli vain sen parissa mitä pystyy järjellään ymmärtämään. Zoema on täynnä faktaa ja fiktiota, luonto-ohjelmat ovat suosittuja tarinoita.

Zoemaa etsimässä

Zoeman kehittäly on syytä aloittaa termin ehdottajasta, Claude Lévi-Straussin tuotannosta, Termi esiintyy ensi kerran Mytologiikoita teoksen osassa 4, tai ainakin niin tekijä itse väittää zoeman perustekstissä teoksessa Mustasukkainen savervalaja (The Jealous Potter). Termiä ei kuitenkaan löydy asiasanahakemistosta, ehkä siksi että Lévi-Strauss uskoi aiheen todentamisen olevan vielä kesken. Zoeman Claude Lévi-Strauss määrittelee semanttiseksi funktioksi, jossa eläimet toimivat kulttuurisina aktoreina symboloiden myyttisiä merkityksiä. Täten ajatus kiehtoo, koska se rinnastuu näkökulmastani katsoen kadonneen merkityksen metsästysprosessiin. Voidaksemme tulkita menneiden aikojen mielikuvia, on jollain tasolla ja tavalla opittava tajuamaan mennyttä ja primitiivistä ajatusmaailmaa.

Toinen merkittävä Lévi-Straussin esittävä näkemys on eläinten, kosmoksen ja ihmisen välinen yhteys, jossa eläinmaailman semanttisena funktiona on mediaattorin ominaisuus. Länsimaisissa tulkinnoissa ihminen on välimuoto eläinmaailman ja kosmoksen välillä.

Zoeman etsinnässä muurahaiskarhu, laiskiaismuunnelmien komibinaatio. Oravat, kierteishäntäkarhut, kierteishäntäpiikiöt, opossumit. Teoria puissa asuvista eläimistä. Vaikuttaa siltä kuin myyttisessä merkityksessä eläinmaailma olisi luomakunnassa välimuoto kosmoksen ja ihmisen välillä. Ihminen on tulkinnut itseään eläimiin samaistumalla ja kokenut sillä tavoin yhteyttä luonnon ja maailmankaikkeuden kanssa. Tropiikin laiskiaainen rinnastetaan myyteissä tähtiin, ugrilainen perinne rinnastaa karhun tähtiin. Tähdistöissä on kautta maailman nähty eläinrata, zodiac. Zoema etsii juurisyytä tähän. Siksi zoema on tutkimuksen ja leviävän meemin arvoinen kysymys ja arvoitus, johon toivon muidenkin ottavan kantaa.

Fauna ja flora ja ilman sini on runollinen kokonaisuus, mutta myös luonnontieteellinen yhteys. Zoema-tekstissä Claude Lévi-Strauss on valinnut esimerkiksi puissa asuvat tai oleilevat eläimet. Laiskiainen on tyypillinen eläin joka riippuu puiden oksilla maan ja taivaan välissä. Puilla on juurensa maassa, alisessa, runko maan päällä, latvus kohoaa yläilmoihin, ylistä kohti. Suomalaisessa kansanperinteessä on zoeman kannalta erikoinen riittiipirre, jonka viime tiedon rippeet on löydettävissä peijaisperinteessä. Hirvipeijaisien osalta on enää nykyperine jäljellä, joskin juuriltaan todennäköisesti ikivanha perinne. Hirvi liittyy metsään, puihin ja kallioihin monin eri tavoin suomalaisessa mytologiassa ja uskomusperinteessä. Hirvi on muun muassa kuoleman enne – hirvi kartanolla enteilee talonväen kuolemaa, hengen menetystä. Hirvellä on osansa tähtimyytissä ja hiitenä helvetin yhteys. Karhun synty on tähdissä, talvipesä maan povessa, ja kesäelämä metsissä. Karhunpeijaisissa kalloriitissä kallo palautetaan honkaan. Oma merkityksensä on silläkin, mitkä puut ja eläimet yhdistyvät uskomuksissa ja myyteissä. Suomessa on koko joukko puukansalaisia, joiden nimi juontuu puusta kuten Kuusi, Tammi, Honko, Petäjä, Koivunen, Haapalainen jne.

Zoeman peruskaanon

Tiivistelmä Claude Lévi-Straussin esittämästä perustekstistä kuvaa asiaa näin.

Laiskiaisten lämmönsäätelykyky on huono. Vaihtolämpöisen eläimen lämpö vaihtelee ympäristön mukaan 20°C – 40°C , sitä korkeammat tai matalammat ruumiinlämpötilat aiheuttavat ongelmia. Siksi laiskiaiset ovat sijoittuneet tropiikkiin, jossa on vähäinen lämpötilan vaihtelu, ja luonnollisesti laji ei menesty seuduilla, jossa vuodenajat vaihtelevat lämpötiloiltaan suuresti. Vaikka eläinkunta eri paikoissa vaihtelee, niin myytit voivat olla samankaltaisia semantiikaltaan, sama motiivi sijoitetaan ympäristön mukaiseen eläinlajistoon.

Kahden Amerikan myytistössä etelä-amerikkalainen mytologia on ollut erityisen kiinnostunut laiskiaisesta. Osaksi sen fysiologisesta erityislaadusta johtuen, osaksi luultavasti pariutumistavan vuoksi. Parittelu kestää tuntikausia sylkkäin. Laiskiaisien ohella muurahaiskarhu on semanttisesti merkittävä eläin Etelä-Amerikan tropiikissa. Laiskiaisien rinnalla samaa semanttista funktiota edustavat myös jotkin muut Xhenartha-lajit kuten vyötiäiset ja muurahaiskarhut. Kansanomaisen taksonomia tekee eron laiskiaisissa kynsien lukumäärän perusteella, muurahaiskarhut jaotellaan niiden elinympäristön mukaan, toiset

ovat savannin, aukeiden paikkojen asukkaita, kun taas pienempikokoiset muurahaiskarhulajit asuvat metsissä. Suurpiirteinen lajijako voi aiheuttaa sekaannuksia ja lajinmäärittelyvaikeuksia, aina ei voi olla varma, mihin lajiin myytti viittaa. Varsinkin jos lajista käytetään kansanomaista eufemismia, joka voi viitata moneen eri lajiin. Eufemismeilla voi tosin olla myös semanttisesti merkitystä määriteltäessä ao. eläinlajin merkitystä kulttuurissa. Intiaanit nimittävät laiskiaista nimellä "Paholainen" ja eläintä pidetään pahan enteenä. Laiskiaista ei syödä, perusteena on käsitys laiskiaisten kyvystä teeskennellä kuollutta. Esitetty väite perusteluna viittaa ruokatabuun. Joissakin heimoperinteissä eläinlaji on ajateltu olevan alkuaan ihminen, joka on jonkin rikkeen vuoksi muuttunut eläimeksi, ja siten on tai voi olla sukulainen. Muutos voi tapahtua eri syistä, liikaa tupakoinut ja sillä itsensä myrkyttänyt esi-isä muuttui laiskiaiseksi.

Laiskiaisten ja muurahaiskarhujen kynsissä oli voimaa, joka antoi shamaaneille kyvyn siirtyä hetkessä paikasta toiseen ja nostattaa sadetta ja myrskyjä. Hidasliikkeisyys ja heikko ruumiinlämmön säätely ovat yhteisiä ominaisuuksia pienelle muurahaiskarhulle ja laiskiaiselle. Kuten laiskianen, myös muurahaiskarhu voi olla huono enne. Hidas aineenvaihdunta on ehkä ollut alku myyttiselle käsitykselle, ettei pienellä muurahaiskarhulla tai laiskiaisella ole ollenkaan peräaukkoa. Uskotaan luojajumalien tehneen lajit kiireessä, joten ne jäivät joiltain osin vaillinaisiksi. Lajeilla on voimakas tunnusomainen uriinin haju, joka ympäröi niitä vahvana ja tunnistettavasti.

Pienen muurahaiskarhun ominaisuuksiin luetaan kyky puhua kaikkia kieliä. Lisäksi se oli opettanut Caingang-Coroadon ihmisille kaikki heidän laulunsa ja tanssinsa, mutta oli vanhennut lopulta niin ettei laji enää pystynyt puhumaan. Pieni muurahaiskarhu on intiaanimyyteissä feminiininen laji. Näin Etelä-Amerikassa, mutta Pohjois-Amerikassa ei ole laiskiaisia tai muurahaiskarhuja. Zoeman etsinnässä erityinen kysymys on, löytyykö Pohjois-Amerikan eläinlajistosta vastaavuuksia mm. laiskiaiseen, joka on myyttisesti merkittävin laji Etelä-Amerikassa?

Tacana-intiaanien myytissä laiskiaisen kosmologinen rooli on selkeä. Myytit painottavat laiskiaisen elinehtojen vaativuutta. Sen täytyy laskeutua puusta, jotta se voi ulostaa rauhassa. Mikäli ulostaminen tapahtuisi puusta käsin, se putoaa kuin komeetta maahan, rikkoo maan pinnan ja polttaa tai hukuttaa ihmiskunnan. Silloin aurnkoihminen Idsetti-deha vapautuu maan alta, ja ihmiskunta joutuu elämään alisessa. Myyttiversioissa aliseen voi joutua myös vyötiäisten kuopan kautta. Alisen asukkaat Idhetti-segat olivat kääpiöitä, joilla ei ollut peräaukkoa, ja jotka elivät ruuan hajusta tai pelkästä vedestä.

Myytit viittaavat kolmella tavalla laiskiaisen kontakteista peräaukottomiin kääpiöihin.

Ensiksikin laiskiainen on tavallaan yksi kääpiöistä, koska laiskiainen ilmestyi yhdessä muiden primitiivisten ihmisten kanssa maan päälle varsin varhain. Nämä ihmiset saivat ravintonsa tuulesta. Toiseksi kuten Idsetti-deha, laiskiaisellakaan ei myyteissä ole peräaukkoa.

Kolmanneksi laiskiainen tuhoaa primitiivisen ihmiskunnan ja asettuu Idsetti-dehan maille.

Jivaro-myyteissä laiskiaisia pidetään maanalaisina yliluonnollisina olentoina, joiden nimi on nunkui. Ne ovat pieniä puutarhan henkiä, jotka asuvat maan alla. Nunkui voi olla yksittäinen olento tai kollektiiviolento. Yksi näistä otti naaraslaiskiaisien muodon, hahmo tunnetaan nimellä Uysh. Semantiikaltaan lähellä Tacana-myyttiön kertomus joutumisesta maahan nimeltä Pipintu, jossa eli peräaukottomia kääpiöitä. Asukkailla on pitkä parta, mutta ei tukkaa, koska kaikki maan päällä ihmiset laskivat jätöksensä tippumaan heidän päälleen. Kun kääpiöt halusivat syödä tavallista ruokaa, he panivat ruokapaloja niskaansa ja antoivat sen liukua pitkin selkää. Vierailijaa he anoivat antamaan heille samanlaisen peräaukon kuin kävijälläkin oli. Mies suostui leikkaukseen, mutta jokainen hänen potilaistaan kuoli, koska kääpiöillä ei ollut suolistoa lainkaan, joten kiinteä ruoka repi heidän sisukalunsa. Venezuelan Sanema-heimolla on samantapainen myytti, jumalhahmosta Oneitib. Nämä Pipintussa asuvien kääpiöiden kaltaiset olennot nielivät lihan pureskelematta. Heillä ei myöskään ollut ruuansulatuselimiä, sen sijalla oli reikä, josta ruoka valui pois ja siksi kääpiöt olivat jatkuvasti nälkäisiä.

Yupa-myytissä sankari kuvailee itseään kääpiöisännälleen tulevana kuolleitten luolasta, jossa kaikki hänen toverinsa olivat kuolleet. Jivaroille kuolleet ovat jatkuvasti nälkäisiä, kuten Sanemoille kääpiöt. Nämä ihmisen sielut ruokkivat itseään intiaanien tappamien ja syömien lintujen, kalojen ja nelijalkaisten sielulla, jotka nyt olivat pelkkää tuulta ja tyhjää. (ss. 97-103)

Etelä-Amerikan lämpimien alueiden eläimet puuttuvat Pohjois-Amerikasta, mutta myyttiset kääpiöt ovat myyttihahmoina suosittuja. Upan-Apachet antavat samankaltaisia määreitä kuin Etelä-Amerikassa kuvatut myytit; heillä ei ole peräaukkoa, ei ainakaan suurempaa kuin nastanpää. Aukko on niin pieni, etteivät kääpiöt voi ulostaa, ja he tulevat ravituiksi ruuan höyryistä. Apacheille he ovat keskeneräisiä olentoja, kuten Etelä-Amerikassa muurahaiskarhut, jotka ilmestyivät maailmaan ennen kuin demiurgit olivat ehtineet viimeistellä työnsä.

Tyynenmeren pohjoisrannikolla kääpiöt jättävät semanttisen funktion ennalleen: olennoilla ei ole suuta, ei edes pienen pientä, joskus ei silmiäkään tai ääntä, joskus myös ei silmiä tai ääntä. Ravintonaan he käyttivät toukkia, simpukoita tai vain ruuan hajua. Maanosan keskiosassa Omaha ja Ponca -heimot kertovat vielä rajummasta vaikutuksesta: heidän kääpiöilleen on annettu kyky haavoittaa ihmisiä ja tuottaa ihonalaisia vaurioita. Arapahoille

kääpiöt ovat kannibaaleja, joilla on lasten ääni; heillä oli tapana jättää sydämensä majapaikkaansa, kun he menevät ihmisten ilmoille väentelemään sanojen merkityksiä päinvastaiseksi: heidän mielestään "raskas" tarkoittaa "kevyttä" ja päinvastoin. Nämä muunnokset sopivat hyvin yleiseen käsitteeseen "maailma päinvastoin", jonka kääpiöt kuvaavat monin tavoin. Viimeisessä vaiheessa esiintyy Wyandot-myytit, jotka kielellisesti liittyvät irokeesimyytteihin, ja seudun entisten Saint Lawrence laakson -asukkaisiin. Näillä kääpiöillä ei ole kyynärpäitä, joten he voivat taivuttaa käsivarsiaan vain harteista ja ranteista, tämä muutos löytyy muistakin myyteistä Keski-Amerikkaan asti.

Liittyvätkö Pohjois-Amerikassa, kuten myös Etelä-Amerikassa esitetyt myytit kääpiöistä jollain erityisellä tavalla johonkin tiettyyn eläimeen? Jos, niin nuo eläimet on tunnistettava ensin. Mikäli vastaus on positiivinen, eri pallonpuoliskojen eläimet ovat semanttisesti samankaltaisia olentoja, vaikkakin erilaisia fyysiseltä olemukseltaan. Samankaltaisuus ilmenee rinnastuksessa kääpiöihin. Näin mahdollistuu suurentaa myytin todellinen merkitys, joka tulkituu vain osittain Etelä-Amerikan materiaalien avulla.

Yksi vastaus koskee amerikankehrääjää (Whippoorwill), jota esiintyy molemmilla pallonpuoliskoilla. Mohegan-Pequotit, jotka ovat Itä-Algonquiensilaisia, kutsuvat ktoonilaisia, maanalaisia olentoja nimellä "makia'wis, mikä tarkoittaa "pienää poikaa", mutta sanaa käytetään myös viittaamaan amerikankehrääjään. Sanan toinen merkitys viittaa yliluonnollisiin, supranormaaleihin olentoihin. Esimerkiksi Cypridium-suvun orkidea "lady's slipper", kutsutaan "whippoorwillin kengäksi" tai "whippoorwillin mokkasiiniksi". Moheganin kielessä ja myös Pohjois-Amerikan itärannikolla Wanabakista Delawareen. Kaikki Itä-Algonquiinilaiset, samoin kuin Creek-, Cherokee ja Irokeesi-intiaanit, uskovat kääpiöihin, jotka kummittelevat järvissä, vuorilla tai metsissä. Apasheille horroskehrääjä, (poorwill) on vuoren henki.

Tässä ovat ne piirteet, jotka yhdistävät kääpiöt muihin eläimiin. Coeur d'AJene, salishia puhuivat intiaanit Jdahosta, uskovat kääpiörotuun, joka asuu metsissä ja elää puissa, liikkuen ylös ja alas hyvin ketterästi. Ihmiset ovat katselleet niiden nousevan ja laskeutuvan puista. Ne menevät aina latvaan saakka ensin. Ne ovat ihmisen kaltaisia, mutta hyvin pieniä, ja näyttävät punaisilta. Ihmiset ajattelevat niiden pukeutuvan punaisiin vaatteisiin. Puissa asuvat olennot kantavat lapsiaan ylös ja alas selässään. Ihmiset menettävät aistinsa niitä lähestyessä. Toisinaan olentoja nähdään puissa ylösalaisin, ja joskus ne näyttävät kadottaneen vaatetustaan. Nämä kääpiöt roikkuivat oksistossa korkealla puissa ja rakastivat temppeja, mutta ne eivät säilyttäneet sieppaamiaan tavaroita, eivätkä koskaan tappaneet tai haavoittaneet ihmisiä.

Oli toisenlaisiakin kääpiöitä, joita usein kutsuttiin samalla nimellä kuin yllä kuvattua lajia, mutta jotka poikkeavat ulkonäöltään edellisistä ja ovat kooltaan pienen pojan kokoisia. Ne asuvat kallioilla ja kivikkoisissa ylhäällä vuoristossa lukuisina parvina Coeur d'Alene- ja Nez Percé -seudulla. Ne pukeutuivat oravanahkoihin, ja käyttivät aseinaan jouta ja nuolta. He huutavat nähdessään ihmisiä ja tällä tavalla usein eksyttävät ihmisiä harhateille.

Kaksi kohtaa edellä esitetyissä uskomuksissa on huomioitava, 1) ensiksi tarinoissa korostuu kääpiöiden väritys: ne ovat punaisia tai pukeutuneita punaisiin. Muistoja värispesifeistä kääpiöistä löytyy eri paikoista valtavalta alueelta, joka ulottuu Itä-Boliviasta ja Brasilian keskiosasta Kanadaan asti. Tacanoiden mielestä Idsettidehalla ja alamaailman kääpiöillä on punaiset hiukset. Jotkut heistä on tehtävänä pitää maailmaa pystyssä, ettei se romahtaisi, mikä tapahtuisi, jos kääpiöiden hiukset muuttuisivat valkoisiksi. Yaguat pitävät kuukautisverta laiskiaisten syntyperänä, mikä asossioituu myös punaiseen väriin.

Tapirapen kosmologiassa Araguayan seudulla on ukkosolentoja, karvaisia Topüitä, joiden tukkalaitteet on tehty ukkosilmalla lentelevän punaisen papukaija sulista. Topü-intiaanit koristavat vyönsä punaisilla kukilla, jotka polttavat kuin liekehtivä nuoli. Warrau-myytti, joka muistuttaa Poronominaré-myyttiä kertoo demonista, olla on vain punainen läikkä peräaukon kohdalla, ja joka laskeutuu puusta pää edellä. Guyanojen ja Arawakien mukaan, jos kaivaa riittävän syväälle maahan, niin saavuttaa maailman, jossa on punahiuksisia kääpiöitä. Heidän vaimonsa eivät voi synnyttää normaalisti, vaan heidän kohtunsa on leikattava auki, ja kun lapset ovat syntyneet, ommellaan kohtu sitten takaisin kiinni.

Pohjois-Amerikan Lipan-apashit puhuvat kääpiöistä, joiden peräaukko on punainen, samanlainen kuin ihmisen paitsi kooltaan. Coeur d'Aleneille kääpiöt ovat punaisia päästä varpasiin tai pukeutuneita punaiseen.

Nyt toiseen kohtaan. 2) Coeur d'Alene -kääpiöiden kaikkein korostunein ominaisuus on laskeutuminen puusta pää edellä sekä pienokaisten ja tiedottoman saaliin kantaminen ylösalaisin (sylissä) puuhun. Toinen myytti Länsi-Kanadasta, sijoittaa oravan samaan asemaan, koska se kykenee laskeutumaan puusta pää edellä. Coeur d'Aleneiden myyteissä kääpiöt pukeutuvat oravan nahkoihin. Lisäinformaatiota voi olla Wyandot-myytissä, jossa intiaanille naispuolinen kääpiö antaa yliluonnollinen metsästystaidon. Aiemmin intiaanit pystyivät tappamaan vain oravia ja muuta pienriistaa. Eräessä irokeesimyytissä nuori poika tapaa kääpiötä oravametsällä. Oravat ovat ihmisille vähäinen syötävä, joka sopii lapselle, mutta ne ovat suurin saalis, jota kääpiöt pystyvät käsittelemään. Orava toimii myytissä mediaattorina, välittäjänä kahden lajin ja maailman välillä. Oravat ovat tosiasiaassa pohjoisamerikkalaisissa uskomuksissa tärkeitä eläimiä. Ne ovat kuoleman ennustajia, kannibaalihirviöitä, jotka nauttivat ohikulkijoiden säilyttämisestä; harvemmin ne toimivat maskotteina tai koomisina sankareina. Irokeesimyytissä orava on voimakas demoni,

ukkosenjumalan kumppani, joka aterioi ruuan hajulla. Taas toistuu teema - orava siirtyneenä uuteen toimintaympäristöön yläilmoihin säilyttää silti myyttiominaisuuden, joka assosioituu aukottomiin olentoihin.

Kaikki nämä piirteet johdattavat meidät takaisin Etelä-Amerikan eläimiin. Ensiksikin orava, jota lajina esiintyy myös eteläisellä pallonpuoliskolla. Yksi minun Sciurus-suvun laji, nimeltään coatipuru tai acutipuru Amazoniassa ja sérélépé tai caxinguélé Keski- ja Etelä-Brasiliassa, on yhdistetty lukuisiin uskomuksiin. Tupi-intiaaneille loppuliite puru nimessä merkitsee onnekkaita kasveja tai eläimiä. Oravaan viittauksena se on nimi eläimelle, joka auttaa lasta nukkumaan ja vie kuolleiden sielut toiseen maailmaan. Intiaanit ihailevat oravaa, koska se on yksi harvoista eläimistä, jotka kykenee laskeutumaan puusta pää edellä. Useimmilla oravalajeilla on punertava turkki. Ehkä tässä on syy, miksi kääpiöt yleensä kuvataan punaisina.

Nykyään suosittu yksinkertaistetun teorian mukaan uskonnolliset vakaumukset ovat syntyneet hallusinogeenien vaikutuksesta. Tätä käsitystä ei voi täysin sulkea pois, ihmiset saattavat joskus käyttää hallusinaatiokokemuksia päästäkseen kosketukseen yliluonnollisen maailman kanssa aistikuvilla. Useat hallusinogeeniset kasvit, mukaan lukien ne, joita käytetään mm. Amerikassa aiheuttavat kirkkaanvärisiä tuntemuksia. Esimerkiksi *Sopora secundifloran* siemenet, joita käytetään vain Pohjois-Amerikassa saa kaiken näyttämään punaiselta.

Etelä-Amerikassa oravat eivät ole ainoita eläimiä, joiden akrobaattiset liikkeet herättävät tarkkailijoiden mielenkiinnon. Laiskiaisten laskeutuminen maahan ulostamaan pää edellä runkoa pitkin. Trooppinen kierteishäntäkarhu kikanjou, *Procyonidus*, jota kutsutaan juparaksi Brasiliassa (*Potos flavus*), tulee myös puista pää alaspäin. Urubu-intiaanit pelkäävät sitä, koska uskotaan sen ulostavan viidakossa nukkujan päälle kuolettavin seurauksin. Hixkaryana-intiaanitkin uskovat kierteishäntäkarhun olevan pikaisen kuoleman enne, kuten orava Länsi-Canadassa. Campa Itä- Boliviassa uskoo vaarallisen hengen nimeltä Yaanaíte ottavan kierteishäntäkarhun muodon. Se on murhaaja ja kannibaali, ja ottaa ruokansa hännällään. Tämä on symmetrinen käsitys muurhaiskarhuun, jonka uskotaan syövän peräaukollaan ja parittelevan kuonollaan. Campalaiset kutsuvat kinkajouta eli kierteishäntäkarhua ”jumalan pojaksi” ja sanovat sitä erään tunnistamattoman linnun enoksi. Täten kierteishäntäkarhulla näyttäisi olevan samoja ominaisuuksia kuin oravalla Pohjois-Amerikkalaisessa mytologiassa.

Brasilian alkuasukkaat pelkäävät Kinkajouta, mutta eri syystä. Heille kierteishäntäkarhut ovat sodomiitteja "Kinkajousit, he sanovat, ovat sodomiitteja, joten viidakossa nukkuvan miehen tuli suojautua hyvin sijoitetulla korkilla. Siten kierteishäntäkarhu näyttäytyy toisinaan metsän outona ulostavana ja hännällään syöväenä olentona sekä joskus enne-eläimenä. Toinen pieni enne-eläin on kierteishäntäpiikkiö, coendou, jyrسیjä, jonka keho on aseistettu nuolenterävillä piikeillä, Se on kuitenkin erilainen kuin pohjoisamerikkalainen piikkisika, vaikka sekin on jyrسیjä ja Erethizondidae-perheen jäsen. Ehkä juuri tämä eläin on campojen myyteissään mainitsema. Aikoinaan, kun maa ja taivas olivat vielä lähellä toisiaan, Pava, aurinko, joka silloin asui maassa, päätti nousta taivaalle kiipeämällä viiniköynnöstä pitkin. Jotkut hänen seuralaisistaan kieltäytyivät seuraamasta häntä ja muuttuivat eläimiksi. Pavaa seuranneet muuttuivat kolmeksi hurjaksi soturiksi, laiskiaisesta tuli Soroni, ampiaisesta Kosarni, ja Tontóri, joka ilmeisesti oli Coendue, kierteishäntäpiikkiö. Aurinko leikkasi viiniköynnöksen, ja kolme soturia putosi taas maan päälle.

Laiskiaisien, kehrääjän ohella intiaanimyyteissä Amerikkojen länsirannikolla on kolmas transformaatioeläin opossumi, joka Etelä-Amerikassa tunnetaan nimellä sarigue. Opposumin liha on syötävää, paitsi häntä. Jos hännän syö menettää sisälmyksensä. Ne valuvat ulos hänestä. Synnytyksessä opossumin häntä veteen kätkeytyneenä vuorostaan auttaa synnytyksessä. Kerrotaan kerran koiran salaa syöneen opossumin, minkä vuoksi koira alkoi hylkiä kaikkea ruokaa, oksensi kaiken ja lopulta menetti suolensakin eikä kyennyt ulostamaan. Ellei synnytyksessä opossumin taikavaikutus auttanut, se oli hyvin huolestuttava enne.

Mitä muuta tämä voi merkitä kuin symmetriaa ja oppositiota laiskiaismyyttiin. Peräaukon täytyy olla avoin, jotta sisälmykset voivat valua ulos aukosta. Myyttinen aukon muutos peräaukosta vaginaksi mahdollistaa uskomukset lastenpäästön helpottamisesta. Oaxacan varhaisasukkaat pitävät opossumia vanhana miehenä. Laiskiaisien väitetään olevan hyvin vanha. Karibiasta Guajanaan opossumi mainitaan varkaana. Tämä uskomus voi olla heijastusta meksikolaisesta ajatuksesta, jossa opossumia pidetään jonkinlaisena tuulettajana tai tahrannoistajana. Seuraavaksi on syytä tarkastella opossumin ja kehrääjän välisiä suhteita. Raaka- ja kypsennetty -teoksessa vertailu Ge- ja Karan-myyttien viljeltyjen kasvien alkuperästä osoitti suhteen olevan olemassa. Ge-myytissä tähtivaimo antoi viljelykasvit intiaaneille, minkä jälkeen hän muuttuu opossumiksi tai ainakin epäsuorasti assoioituu opossumin kertomuksen myötä. Karaja-myytissä intiaanit saivat viljelykasvit tähtimieheltä, ja tämä transformaatio

Johtaa symboliseen muutokseen, kehrääjän feminiiniseen merkitykseen. Myytit tähtivaimon ihmismiehestä ja laiskiaisnaisen ihmismiehestä muodostaa samankaltaisen ankkuroinnin.

Laiskiaismyyteistä tiedetään niiden assosioituvan komeettaan tai tähteen, ja edellä esitetty vahvistaa havainnon. Lisäksi Karaja-myytissä tähtiaviomies muuttuu vanhasta vastenmielisestä miehestä komeaksi nuoreksi mieheksi kuten orava muuttui (acutipuru) Pronominaré-myytissä autettuaan sankaria laskeutumaan alas taivaalta. Kaikissa näissä myyteissä käsitellään tähtipersonallisuuksien transformaatioita, ja jokainen hahmo palautuu eläimeen, jotka linkittyvät vuorostaan tranformatiivisten suhteiden kautta semanttisiksi funktioiksi.

Lopuksi, kuten pieni muurahaiskarhu voi saada kombinatorisen varianttifunktion laiskiaiseen, opossumin voi korvata näätäeläin Irára (tayra barbara), joka täyttää funktion. Irára on hunajansyöjä ja brasilialaiset kutsuvat tairaa usein nimellä "Meleiro" Kuuluisassa tupimyytissä sankaritar Imenee väärälle miehelle tai monelle huonolle aviomiehelle ennen kuin pystyy valitsemaan sen oikean, näissä myyteissä oppossumilla on tärkeä rooli pääpetkuttajana, borroversiossa petkuttajan roolissa on Irára.

Kalifornialaisessa vastineessa huijari on yöhaukaksi nimetty kehrääjälintu. Minne ikinä menetkin, tapaat jatkuvasti samoja eläimiä liittyneenä samaan mielikuvituksen leikkiin. Mikä polku, jonka kaikki nämä eläimet jakavat, voisi selittää tarinoiden periytymisen ja uusiokäytön? Yhdistelmä, jossa on huomioitu kehrääjä, laiskiainen, pieni muurahaiskarhu, orava, kierteishäntäkarhu kinkajou, kierteishäntäpiikkiö coendou ja opossumi, muodostaa puissa elävien eläinten faunan, joihin voidaan lisätä irára merkki puupohjaisen eläimistön yläpuolelle, johon voidaan lisätä irára eli taira ja joka, vaikka se ei asukaan puissa, kiipeää puuhun helposti hakemaan villihunajaa. Joukkoa lisäävät myös apinat ja pesukarhu, joille annetaan Keski-Amerikassa keskeinen sija perinteissä, missä kääpiöt, ihmisten edeltäjät maan päällä, muuttuvat ihmisiksi. Ne kääpiöt, jotka pakenivat tämän metamorfoosia, joka asettuivat uuteen paikkaan virtaa seuraamalla, elävät nyt maan alla. Heidän päänsä tai koko ruumiinsa on mudan peitossa. Muta suojelee kääpiöitä voimakkaalta auringonpaisteelta. Pikkuolennot yrittävät palata takaisin maan päälle. Kun ne vihdoin onnistuvat, maailma romahtaa ja kääpiöt ovat ylhäällä maan päällä, ihmiset maan alla.

Tällaiset perinteet muistuttavat Tacana-myyteissä laiskiaisesta. Ecuadorin cayapat jakavat nämä näkemykset, sanovat, ettei maanalaisilla eläjillä ole pakaroita tai peräaukkoa, ja en elävät ruuan hajusta. Keski-Amerikassa tällä primitiiviset heimot uskovat, ettei kääpiöillä ole niveliä, mikä anatominen erityispiirre esiintyy myös Pohjois-Amerikan Wyandojen määritteissä kääpiöilleen.

Kaikki katsastetut myytit kertovat puissa asuvista eläimistä, jotka asuvat ihmisten yläpuolella, mutta ovat pienempiä kuin ihmiset puiden alapuolella. Myytit heijastavat lisäksi ktoonista mikropantehonia, käännteistä maailmaa, jossa on yö, kun maan päällä paistaa aurinko. Talvi maan alla vastaa ihmisten kesää. Kääpiöt mielletään usein vyötiäisiin, koska ne asuvat koloissa ihmismaailman alapuolella, ja siten muodostavat vastakohdan puissa eläville eläimille.

Tämä on vain mahdollinen kombinaatio kombinaatioiden systeemissä. Yleistäne tämä voidaan muotoilla seuraavasti: puissa asuvat eläimet ja kääpiöihmiset kuvastavat ihmisyyttä keskinäisissä suhteissaan.

Formula viittaa kahteen muuhun tarkasteltavaan kysymykseen. Sillä jos kyse on kolmen tekijän keskinäisestä suhteesta – puissa asuvista eläimistä, ihmisten yhteisöstä, ja kääpiöihmisistä – myyttisesti nousee ihmetys. Mitä ihminen edustaa, kun kääpiöt ovat ihmisiä. Mitä ihminen edustaa, kun puissa asuva on eläin?

Ensimmäinen näistä kolmesta formulasta selvästi viittaa ideaan, jossa ulkopuolinen maailma on maanpäällinen maailma. Tämä on totta luoteisessa Amazoniassa, jossa tuonpuoleinen maailma on pienoismaailma maanpäällisestä maailmasta. Kaikki siellä on vain pienempää lilliputtiaineen ja kääpiöineen.

Käännteisesti, alamaailman asuttaa sen ihmisiä suuremmat eläimet. Ktoonaaisten ja ihmismiehien välinen suhde muuttuu sitten kooltaan symmetriseksi suhteessa, joka on kuvattu myyteissä, joissa pienet eläimet, kuten ampailet tai jänikset, näyttävät kääpiöistä intiaaneilta tai jaguaareilta. Vahingossa alamaailmaan tipahtanut ihmistä kääpiöt pitävät kierteishäntäkarhuna.

Tämä selittää osaltaan, miksi laiskiaista pidetään ihmisenä. Humanisointi yltää kasvikuuntaan saakka, koska monia kasveja nimitetään uskomuksissa laiskiaisen tarpeiden mukaisesti, laiskiaisen saippuaksi, puuvillaksi, tupakaksi, cassavaksi tai banaaniksi, kun laiskiaisella uskotaan olevan inhimilliset tarpeet, joiden tyydyttämiseksi mainittuja tarvitaan.

Jivarolle laiskiaisen kuvastaa inhimillisiä piirteitä, mutta assosiaatio kohdistuu kieleen, ja maailmat heijastuvat kielessä. Kerrotaan laiskiaisvaimosta Uyush, joka oli maniokin haltija ja yksinvalti. Kerran vaimot, jolla ei ollut puutarhaa, meni Uyshin luo, ja pyysivät maniokkia. Uyush testasi kysyjää ja sanoi: Mitä kutsutaan kynsiksi, takiksi Naisten piti vastata

joka kerta kuvaannollisin termein, metaforina. Yksi vaimoista vastasi tyhmästi joka kerta kirjaimellisesti ja sai syötäväksi kelpaamattomia ruokoja.

Velvollisuus puhua kohteliaasti ja vertauksin jumalille on toistuva teema amerikkalaisessa mytologiassa. Teemaa esiintyy monin paikoin mayoista Keski-Amerikkaan. Ja itäiseen Brasiliaan. Mutta ajatus siitä, että kohtelias puhe tulisi olla metaforista ei varmasti rajoitu pelkästään Amerikkaan. Fidžin saarilla kohtelias puhe, jota käytetään korkea-arvoisia puhuteltaessa sisältää metaforia nimisanojen sijasta, kun puhutaan kehon osista, sukulaissuhteista, tai korkea-arvoisen tavanomaisista toimista. Pohjois-Amerikan chinookit tekevät samankaltaisen eron kahdenlaisen puhetavan välillä. Toinen puhetapa on korkea-arvoisia varten, toinen tavallinen puhetapa. Heillä on eri tapa puhua eläville ja eri kuolleille. Vertauksellinen puhe, jossa sanoilla on suhteellinen merkitys, sopii kuolleille. Säännöstelty konventionaalinen puhe, joissa sanoilla on yksiselitteinen merkitys, sopii eläville.

Oyampien uskomus jättiläislaiskiaisesta kääpiöiden herrana, on kiinnostava vielä toisellakin kunnioittamisen tavalla, koska se viittaa kolmeen maailmaan – puissa asuviin eläimiin, ihmisten yhteisöön ja kääpiöihin. Nämä kolme muodostavat myyttisen suljetun systeemin. Jokainen maailma edustaa jotain mielikuvaa ja heijastuu kahteen muuhun maailmaan. Tämä keskinäinen heijastuminen perustuu havaintoon, jossa ylisen maailman jättiläiset edustavat ihmisille samaa, mitä ihminen edustaa kääpiöille. Ja alisessa maailmassa, jättimäiset puissa asuvat eläimet ovat ihmisen kaltaisia kuten ihminen on maanpäällisten puissa asuvien eläinten kaltainen.

Myyttisikermä luo kosmista järjestelmää, jossa toisena puolena toimii kokemuksellinen taso. Jokainen uusi taso perustuu suhteessa edeltävään tasoon, joka on joko ylä- tai alapuolella, kun taas Pohjois-A Tämä voi olla jossain määrin kontradiktorista. Colorado-intiaanien mukaan jättiläiset asuvat taivaalla. Sitä vastoin Etelä-Amerikassa tähdet ovat kääpiöitä ja kykenemättömiä muuttumaan taivaallisista kehoistaan miksikään muuksi, kun taas Pohjois-Amerikassa irokeesit uskovat, että Ukkonen, taivashahmo sekin, tulee ravituksi ruoan hajulla kuten ne myyttien kääpiöt, joilla ei ole ruuansulatuselimistöä, eli ei suuta eikä peräaukkoa. Tacana-myytissä alatuvaan asukkaat, kääpiöt ovat pienempiä tai suurempia kuin ihmiset myyttiversiosta riippuen. (Lévi-Strauss 1988: ss. 97-116)

SATUMYTEEMI - ELÄINSADUT

M330 sloth M315ab bats M398 dogs M16 wild pigs M96 opossum eläinsadut

Askel 1: Binaarisuus

Piirrä kaksi ympyrää osoittamaan muurhaiskarhun kehoa. Ensin piirrä neljä merkkiä osoittamaan korkeutta ja leveyttä ympyröissä, sitten yhdistä pisteet kaarevalla linjalla. Ympyröiden ei tarvitse olla täydellisiä, ne vain opastavat. Jos tahdot täydellisen ympyrän, ota lasi tai kolikko tai jokin muu pyöreä esine. Oikeanpuoleisen ympyrän on oltava isompi. Ympyrät miltei koskettavat toisiaan.

Se mikä voidaan kertoa, voidaan jakaakin.

Tutkittavan korpuksen ensimmäiseksi myteemiksi on luontevasti tullut satumyteemi, koska sekä lähtökohta että päämäärä ovat Vladimir Proppin satukaavassa ja sen funktioissa, joita tässä tarkastellaan myteeminäkökulman avulla. Mytologiikoista valikoidussa otoksessa myytit laiskiaisesta, lepakoista, koirista, villisioista ja pussirostasta ovat tässä esimerkkejä tropiikin eläinsaduista, faabeleista, joilla on yhteisöllään myös myyttinen pyhä ja totemistinen merkitys.

Monimutkaista korpusta helpottamaan on luotu symboliksi muurhaiskarhun piirtäminen vaihe vaiheelta seitsemäntoista askeleen kautta. Claude Levi-Straussin strukturaaliantropologian kantavana ajatuksena on binaarisuus. Samaa on sovellettu satukaavan sovellettavuuteen. Se mikä voidaan kertoa, voidaan jakaakin, mikä tullaan tutkimuksen kuluessa huomaamaan.

Tulkinnallista on, mitkä seikat olisivat universaaleja peruspareja. Koska tarkoituksena on etsiä samalla myös universaaleja, on mentävä asioiden taa, metatasolle ja yritettävä etsiä sieltä syntyjä syviä, asioita ainoisia kuten kalevalainen epiikka sen kertoo.

Ensin elävä esimerkki nykytaiteilijoiden käsityksestä. Jos ja kun muotokuva on joidenkin taiteilijanäkemyksen kautta tiivistynyttä valoa, mutta ei ihminen itse, niin sitä voisi verrata ilmiöön "you see" eli näet/ymmärrät. Tällä sanamerkitysparilla on yhteytensä aivojen kehitysvaiheeseen, jossa silmät ja aivot alkavat erikoistua omiin toimiinsa. Kun kosmos, alkuluoja on käsitetty alkujaan pimeäksi, jonka vastapooliksi valo luotiin, niin näistä ajoista asti perusmyyttisenä parina on ollut pimeyden ja pahuuden rinnastukset valon ja hyvyden vastavoimana. Suomalaisittain puhutaan sekä järjen valosta että taivaan valosta, joten myös suomalaisessa kielenkäytössä ymmärtäminen rinnastuu näkemiseen, valoa tarvitaan näkyväksi tekemiseen. Osaltaan myytit palvelevat tätä mielen syövereiden, alitajuisten tekijöiden näkyväksi tekemistä, ilmiöintiä. Jumala on käsitetty sekä valonluojaksi että kaikkietäväksi. Myyttiä on ajateltu pyhän tiedon lähteeksi, joskaan ei totuudeksi. Kun Jumalan sanotaan näkevän kaiken, niin samalla ymmärretään hänen tietävän kaiken.

Tätä taustaa vasten myytissä on yhteisön kannalta kaikki tarvittava tieto, mutta kätkeyssä, ei ilmeisessä muodossa, jonka voi tuntea ja tajuta, mutta sitä ei voi nähdä. Sellaisena myytti on arkijärjelle ja loogiselle älylle monin osin käsittämätöntä puhetta. Myytti antaa ihmiselle aineksia elämän pohdintojen ja ilmiöiden syvempään olemukseen, kokemukselliseen tai intuitiiviseen tietoon, jonka voisi sanoa olevan pään asia ja pääasia, endogeenista tietoa.

Vaikka Lévi-Strauss perustikin tulkintansa binaarisuuksiin, niin järjestelmään oleellisesti kuuluu myös yhteisten tekijöiden etsiminen, se millä tavoin osatekijät kuuluvat laajempaan kokonaisuuteen. Tässä satumytemiin on valikoitunut viisi korpuksen, tekstiaineksen eläintä, loput käsitellään omana ryhmänään toisten myteemien yhteydessä.

Luvun alun mietelause viittaa suomen kielessä sekä matemaattiseen laskutoimitukseen että myös puheen muodostamiseen. Luku voidaan kertoa ja jakaa, myytti tai tarina voidaan myös, mutta jälkimmäisessä se on integroituneempi, kun tarina kerrotaan, se samalla myös jaetaan, mutta jos luku jaetaan, sitä ei samalla kerrota, mutta alkuperäinen määrä joko puolittuu tai monistuu laskutoimituksesta riippuen. Tämän korpuksen universaalit on luotu tällä tavoin, myteemeistä viisitoista on jaettu binaareiksi, ylimääräiset kaksi on yhdistetty yhdeksi, jotta on saatu satukaavan verran toimintoja, funktioita aikaan.

Perusrakenne myyteissä on ihmisruumis, jonka kautta ja avulla kaikki tapahtuu. Myyttisesti ajatellen järkemme ei perustu aivotoimintaan, vaan hermotuksen kautta selkärankaan ja sen nikamiin, sen 31 yhteen hermojen liittymäkohtaan ja rakenne on sekä morfologinen että eksogeeninen kehon kautta. Tämä vaatii hieman selitystä, päästään luihin ja ytimiin.

Ihmisen luuranko koostuu kallosta, raajoista ja vartalosta. Kehossa luut peittyvät lihaan ja elimistöön, pääkallossa tärkein rakentuu luiden sisään. Riippuen katsantokannasta toinen edustaa endoa ja toinen eksoa, ja näitä kahta yhdistää iho, nahka ja karvat.

LIHA pää = endo / ekso LUUT
 keho = ekso / endo

NAHKA/IHO/KARVAT

Peruseksogeenisenä tekijänä toimii kaiken kehon kattava pintakerros, ihmisellä iho ja muu karvoitus, eläimillä nahka, turkki, rusto- ja sarveismuodostelmat. Kuolleen eläimen turkki muuttuu taljaksi käsiteltynä, mutta talja viittaa myös vetolaitteeseen eikä suotta, koska isot riistaeläimet on nyljetty vetolaitteen avulla puuhun tai telineeseen nostettuna.

Siellä on hirvet hirtettynä
jalopeurat jaksettuna. (SKVR).

Monet myytit liittyvät elinkeinoihin ja/tai elinympäristöön. Taparituaaleilla on myös oma merkityksensä myyttien tulkinnassa. Suomessa on kaksi myyttistä eläintä ylitse muiden, karhu ja hirvi, jonka herkkuna pidetyt osat ovat päässä. Koska hirvellä yleisen käsityksen mukaan on pienet aivot, ei hirven aivoja ole haluttu syödä. Sen sijaan kaatajalle kuuluva herkku on ollut hirven kieli ja turpa. Karhunkaatajan etuoikeutena oli saada nenä ja kämmenet. Nenää ei syöty, karhunkämmen, mesikoura oli herkkua.

Taparituaali ei vielä selitä syytä mainittujen ruumiinosien houkuttelevuuteen. Tarpeilla ja niiden myyttikuvajaisilla on oma sanomansa käytänteissä. Kaadetulta hirveltä riistetään kruunu, sarvet kuin kukistetulta valtiaalta yleensäkin, karhulta nenän ympärys. Yhteistä on ripustaminen nyljettäväksi sekä luuaineksen säilyttäminen, koska luissa uskotaan olevan elämä ja sen jatkuvuus. Suomessakin on aikoinaan pyritty säilyttämään myös

Myyttikorpuksen myteemien meemit					
myyttilaji	genoomi	fenoomi	semeemi	transfeemi	myteemi
Satu	M330 sloth	M315ab bats	M398 dogs	M16 wild pigs	M96 opossum
Legenda	M29 woman	M709 female suicide	M253 menstruation	M429b begamy	M5 diseases (done)
Mystiikka	M11 moon phases	M594 tides	M242 names of constellation	M45 Language	M459 Myths
Ylevyys	M28 Stars	M362 Venus, Sirius	M131 Pleiades	M392 Moon	M279 constellation
Traaginen	M74 foul smells	M378 cockle-burr	M205 poison snake	M557 rock on sea	M22 jaguar
Pastoraali	M157 agriculture	M613 cultivated plants	M526 cooking	M214 mead	M94 maize
Sakraali	M188 Honey festivals	M2 funeral rituals	M40 laughter	M484 sacred weapons	M418 sacred flute
Maaginen	M412 day	M326a Night	M7 fire	?	M75 death
Luonto	M209 wild plants	M64 trees	M128 fish	M768 species and robin	M36 animals
Eleellisyyys	M483 scalping knife	M182 forbidden instruments	M87 foods...	M376 berries	M524 digestion
Folklore	M181 multicoloured vase	M183 painted earthenvase	M20 Manufacture	M710 canoe carrying	M812 earth oven
Eksotia	M223 Capybara	M229 ant-eater	M192 honey	M161 curare	M157 tobacco
Sankari	M318 barks masks	M245 shamanistic power	M662 salmon rites	M33 humanity	M298 season
Balladi	M326a ducks	M574 Loon´ s spot	M661 crow	M737 chickadee	M784 woodpecker
Demonisuus	M247b dolphin	M801 otter	M117 rain	M608 waterfall	M743 lake
Fantasia	M407 Southern Cross	M571 comets & meteorits	M257 moonspots	M610 marriage	M276a cult of Boker & Izy
Primitiivi	M569 old age	M23 baldness	M570 mortality	M125 lianen	M357 forest (FOG)

Kuvio 12. Claude Lévi-Straussin Mtylogiikoita teossarja myyttiaineistosta aihioitu myteemijako, korostetut liittyvä aiheeltaan zoemaan mahdollisesti totemistisenä myyttinä.

Kuvion 85 myyttiaiheesta on 34 kertomuksen otsikossa jo eläinaiheinen. Sisällöllisesti eläin-kasviviittauksia on todennäköisesti enemmän. Lähtökohtana zoemalle on Lévi-Straussin luonnostelu, joka perustuu laiskiaiseen. Sikäli enteellistä, että ao. taulukko on laadittu paljon ennen tämän tutkielman tekoa, laiskiainen (sloth) määrittyi universaaleissa alkuruuduksi. Viimeisenä on sumu, ja näin tulee olemaan myös tässä työssä. Utuiseksi jää kuva vielä tässä vaiheessa. Hieman asiaa valaisee myöhemmin esiin tuleva vertailu kahden papualaisen myyttikorpuksen ja Mytologiikoita korpuksen välillä. Gunnar Landtmanin kiwai-papualaisten keskuudessa tekemät etnografiset havainnot painottavat sikaa keskeisenä zoemaeläimenä, kun taas kissoista tai kissaeläimistä ei juuri lainkaan puhuta. Toinen papualaista myyttiaineistoa tutkinut ja englannintanut Thomas J. Slone tuo esiin kasuaarin ja opossumin keskeisinä zoemaeläiminä. Amerikan intiaaneilla on laiskiaisen ohella muurahaiskarhusta myyttisiä käsityksiä. Trooppisissa viidakoissa myyttistä merkitystä saavat erityisesti myös käärmeet ja jaguaarit.

Taulukossa on ylinnä myteemilaji satumyteemi, johon suomalaisittain sijoittuisi silloin eläimet kiiski ja käenpiika. Lajiin on toisissa yhteyksissä sijoittunut mm. tarinat Kurkosta ja Hepleiaasta. Sikäli zoeman kaltainen asetelma, että Kurkon uskotaan elelevän maan ailla, josta se pyrkii maan pinnalle, kun taas Hepleijaa on metsäsuomalaisen Kaisa Vilhusen kertoma myyttinen tarina kuun näkkimäisestä olemuksesta, johon kuuluu isot rinnat ja pitkät hiukset. Satuzoemaan liittyvät monet kalevalaiset runotulkinnat, osa kohtalokkaitakin, kuten kurjen huuto. Kalevalassa jänis on viestintuoja, herhiläinen tihutyön tekijä, kun pilasi raudan, mehiläiset parantavia olentoja ja kiljukäytteen hakijoita.



Kuva 2. Kiiski ja käenpiika

Kalevala ei kerro suoraan eläinsatuja, mutta pääsankarit ovat ehkä saaneet toteemisia sävyjä sankariolemukseensa muutamasta kansankielessä satakieleksi ristitystä lajista, joita ovat varsinainen satakielinen (satakieli), salon satakielinen (haukirastas), taitava satakielinen (sinirinta) ja huonompi satakielinen (leppälintu).

Satumaaiset ja fantastiset eläimet

Satueläimet ovat kesyntyneet viihteeksi animaatioihin, sarjakuviin ja lastenkirjoihin. Edellä esitetyssä mytologiikoita-kuviossa ei esiinny mielikuvitusolentoja, siinä suhteessa viidakon zoema on varsin ympäristöhavainnoivaa ja konkreettista. Fantasiat kohdistuvat muuhun kuin eläinhahmon muotoon.

Länsimaisissa ja aasialaisissa kulttuureissa myyttisin olento, ehkä myös vanhin myyttisin zoema on lohikäärme, jonka nykyvasteineet kirjotaan ihokoristeiksi ja oman minuuden jatkeeksi samaan tapaan kuin ennen ihomaalauksilla ja koristeluilla osoitettiin kuuluvuutta heimoon. Nykytatuointiheimolaiset antavat kuvioille myyttisiä merkityksiä.

Lohikäärmetyyppjä on asiaan perehtyneelle suorastaan luokiteltavaksi saakka.

Pieni otos netistä osoittaa lohikäärmetatuointiversioista seuraavaa.

"Lohikäärmeitä on monenlaisia, ja jokaisella on oma merkityksensä. Värillä on myös merkitys lohikäärme tatuoinnin merkityksessä.

- *Kiinalaiset lohikäärmeet: symboloi voimaa, voimaa ja pelkoa.*
 - *Sarviset lohikäärmeet: Tunnetaan huippulohikäärmeinä, vahvimmista kaikista.*
 - *Taivaalliset lohikäärmeet: Jumalien ja taivaan suojelijat.*
 - *Maan lohikäärmeet: Löytyy myös kiinalaisesta astrologiasta, ovat sellaisia, jotka hallitsevat maata.*
 - *Keltaiset lohikäärmeet: ovat sarvettomia ja tunnettuja tietämyksestään.*
 - *Treasure Dragons: Ovatko kallisarvoisten helmien ja muiden arvokkaiden maallisten elementtien suojelijat.*
 - *Henkiset lohikäärmeet: Hallitsevat täydellisesti tuulta ja sateita.*
 - *Lohikäärmeiden kelaaminen: Elävätkö ne valtamerissä.*
- Japanilaisessa kulttuurissa on kuusi lohikäärmettä. Jokaisella on oma merkityksensä.*
- *Han-Riu: Hänellä on raidat koko kehossaan, ja se on yksi suurimmista lohikäärmeistä, joiden pituus on jopa 40 jalkaa.*
 - *Kai-Riu: Kaunis punavärinen lohikäärme, joka on yleensä pienempi kuin muut.*
 - *Sue-Riu: on kaikkien lohikäärmeiden kuningas ja hallitsee sadetta.*
 - *Ri-Riu: Tiedetään olevan hyvin harvinainen rotu ja vaikea löytää. Siitä tiedetään vähän, mutta sillä on hämmästyttävä näkö.*
 - *Hai-Riyo: Tunnetaan lohikäärme linnuksi ja on yksi lohikäärmeiden edistyneimmistä muodoista. Se kehittyi kiinalaisesta mytologiasta.*
 - *Fuku Riu: On kaikkien suosituin lohikäärme, joka tunnetaan onnesta.*
- Lohikäärmeen väreillä on myös merkityksiä. Tiedyt värit edustavat tiettyjä ominaisuuksia.*
- *Musta: tarkoittaa, että vanhemmat ovat vanhoja ja viisaita.*
 - *Vihreä: Yleensä liittyy pienempiin lohikäärmeisiin. Se edustaa myös elämää ja maata.*
 - *Sininen: Se liittyy länsimaalisiin ja edustaa laiskuutta, myötätuntoa ja anteeksiantoa.*
 - *Keltainen: Se liittyy idästä tuleviin ja itsekeskeisiin ja avuliaisiiin.*
 - *Kulta: sillä on hyvät ominaisuudet, kuten viisaus, ystävällisyys ja avuliaisuus.*
- Lohikäärmeet ovat lentäneet sisään ja ulos melkein jokaisesta kulttuurimyytistä ja legendasta. Ne mainitaan jopa Raamatussa. On vaikea ajatella kulttuuria tai mytologiaa, joka ei sisällä lohikäärmeen mainintaa tai esitystä. Ehkä siksi se on edelleen niin suosittu symboli ja tatuointien aihe tänään. "*

<https://www.tattooswithmeaning.com/dragon-tattoo-meaning> poimittu ja käännetty 25.3.2021

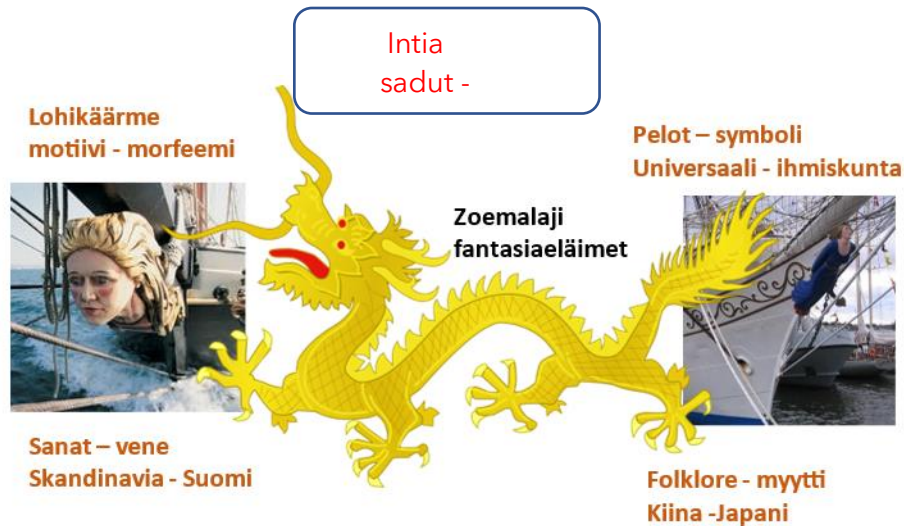
Mitä kissatatuointi tarkoittaa?

Useimmiten kissan tatuointi edustaa onnea, elämää fyysisen kuoleman jälkeen, mysteeri, hiljainen älykkyys ja armo. Tietenkin kissan tatuoinnissa on monia muunnelmia, jotka kaikki muuttavat taiteen syvempää merkitystä. Joillekin ihmisille kissan tatuointi voi yksinkertaisesti edustaa rakkautta kuolleeseen lemmikkiin. Monet kissatatuoinnilla olevat ihmiset rakastavat kaikkea eksoottista ja seikkailunhaluista, saattavat hylätä auktoriteetin tai tuntea tarvetta hengelliseen yhteyteen.

Kissan symboliikka ja tatuointimuunnelmien merkitys. Suosituimmat kissatatuoinnit ja niiden merkitykset ovat:

- Cheshire Cat - Cheshire-kissa, joka on hahmo Louis Carolin klassisesta teoksesta "Alice Ihmemaassa", edustaa useimmiten utelias luonnetta, halua etsiä totuutta ja ripaus pahaa. Kuten kuuluisa kissa sanoi: "Olemme kaikki täällä vihaisia", virnistellen. Tämä tatuointi voi edustaa hassua luonnetta, rakkautta ylimääräiseen tai harhailevaan persoonallisuuteen.
- Egyptin kissa - egyptiläistä kissatatuointia käyttävät useimmiten ne, jotka etsivät tai ovat löytäneet sisäisen rauhan. Tämä kehon taide osoittaa yhteyden henkiseen tai jälkimaailmaan, joka edustaa usein kuollutta rakkautta tai yhteyttä kadonneeseen. Tämä tatuointi voi myös edustaa jumalallista äiti- tai kuu-jumalattaria, suojelua ja uskoa parhaimpien selviytymiseen, koska kissat ovat luonteeltaan saalistajia.
- Kissan kasvot - Kissan kasvojen kuvaus voi olla merkki rakkaudesta lemmikkiin, kissan kaltaiseen persoonalliseen henkilöön tai itsenäiseen persoonallisuuteen. Tämän tyyppinen tatuointi voi olla osa suurempaa, monimutkaisempaa mallia tai hihaa. Tämä tatuointi voi olla myös symboli feminismistä, kauneudesta ja armon.
- Kissatassut - Klassinen onnekas kissatassutatuointi on peräisin vanhasta sanonnasta, että kissoilla on yhdeksän elämää. Oletetaan, että tämä oli totta, on helppo ymmärtää, miksi kissan tassuja pidetään onnekkaina, koska kissojen sanotaan laskeutuvan aina jaloilleen.
- Kissasilmä - Kissan silmätatuointi, joka liittyy yleisesti Egyptiin, ei aina osoita kulttuurua. Kissasilmän, kuten ihmissilmän, sanotaan olevan ikkuna sielulle. Koska kissat ovat erittäin ilmeikkäitä ja älykkäitä olentoja, kissan silmä symboloi heidän sisäistä toimintaansa, toiveitaan, ylenmääräisyyttä ja henkilökohtaista totuuden etsintää.
- Vankila tai venäläiset rikolliset tatuoinnit - kissavankila tatuointi tai kissa

<https://www.tattooswithmeaning.com/dragon-tattoo-meaning> poimittu 25.3.2021



Kuva 3. Lohikäärmeen peruselementit tuli ja vesi yleisine relikteineen. Vesilohikäärme on antanut vaikutteita lohikäärmelaivaan ja siitä laivan keulakuvaksi ja merenneidoksi.

Alla oleva kuvakratta osoittaa erilaisten fantasiaeläin-zoeman olleen suosittu ihmiskunnan mielikuvien innoittaja kautta aikain. Kuviosta löytyy epäilyttävästi komien myyttien kaltainen olento hirvimies Pohjois-Amerikan intiaanimyyteistä, afrikkalainen merenneito, sfinksiolentoja pariltakin seudulta, seemiläinen siivekäs mies, intialainen monikääinen, aasialainen peruslohikäärme ja kreikkalaisen taruston Pegasos.



Kuva 4. Mailman myyttihahmojen alueiden kartta.

http://www.chinabuddhismencyclopedia.com/en/index.php/Map_of_World_Mythology_by_Simon_E._Davies poimittu 10.1.2021

New age -kirjallisuutta kotihyllyssäni ei paljoa ole, vaikka toisin ehkä oletetaan. Moni tuntee jo metodini työstää tutkielmiani. Etsin parillisia kohteita. Tässä tapauksessa zoema edistyy kahdella lohikäärmekirjalla kirjahyllyssäni ja molemmat kirjat olen hankkinut mielihoiteesta kauan sitten tai ainakin monia vuosia sitten. Sopivat nyt käsillä olevaan teemaan, koska toinen työskentelytavalleni ominaista on pitkäjänteisyys ja monin osin hidas joskin laava työstäminen.

Ensi vaiheessa tutkailin aihetta alussa esitettyjen löydösten pohjalta, johon kolmanneksi löytyi sitten teos sammosta, josta jäljempänä hieman enemmän.

- 1) Sanat ovat lohikäärmeitä, Kai Aaltonen (a)
- 2) Kesytä lohikäärmeesi, José Stevens (b)
- 3) Sammon arvoitus, Edvard Nestor Setälä.

Lohikäärmeteemaa voi yhdistellä muuhunkin kuin totuttuun. Suomalainen kansanperinne tuntee lohikäärmeen nimellä traaki. Myteemijaossa on traagisuusmeemi, joka suomalaisittain ääntyy "Traakinen". Tässä lienee syvä merkityssattuma, jota kannatta miettiä.

Nakkilasta tarina traakista kertoo seuraavaa:

Nakkilan naapuripitäjässä Ulvilassa sijaitsevan Ahlgordin niityllä asusti joskus ennen vanhaan traaki, ollen paikkakunnan asukkaitten kauhuna. Kukaan ei sitä uskaltanut lähestyä, sillä nähdessään lähelle pyrkivän, peto syöksi suustaan sellaisen myrkkysuihkeen että se saastutti ilman monta kymmentä sylvä leveältä. Jos vaanimalla olisikin päässyt sitä lähelle, niin pedon hengiltä ottoa ei kukaan voinut ajatella, jos mieli omaa tuhoaan välttää. Satui kumminkin kulkemaan paikkakunnalla ratsastava sankari, soturi, mikä lie ollut, joka päätti vapauttaa seudun vitsauksestaan, sillä olihan hänellä – päätteli hän – kauas kantava pyssy sekä nopea hevonen.

Eräänä kesäisenä päivänä ratsasti hän suorittamaan urotyötään. Hän pääsi ampumamatkan päähän pedosta, joka ei älynnyt olla varuillaan niin etäältä mahdollisesta vaarasta. Ratsastaja pysäytti hevosensa, tähtäsi hirviötä päähän, laukaisi ja pyöräyttäen hevosensa ratsasti takaisin niin nopeasti kuin pääsi. Laukaus osui kuolettavasti, mutta kuolinkamppailussaan peto lähetti entistä hirvittävämmän myrkkypilven ympärilleen ja ainoastaan nopeaa hevostaan sai ratsastaja kiittää pelastumisestaan. Kuolevan pedon syöksemän myrkyin vaikutuksesta kuivui ruoho ja pensaat laajalta alalta, ja ihmiset ympäröivät paikan aitauksella estääkseen elukoitaan sille pääsemästä. (Suomen murrearkisto, Paavo Virtanen. Nakkila 30.7.1928)

Tämän tarinan pohjalta on selviö, että traakinen sisältää ympäristön saastumisongelman pohjimmiltaan ja ilmastonmuutoksen liekkiöineen. Vuodenvaihteet säineen kuuluvat luonnolliseen ilmastonmuutosyykliin. Sampo on yhdistetty mm. aurinkoon ja luonnon hedelmällisyyteen, harvemmin lohikäärme yhdistetään sampotarustoon, mutta juuri niin E.N. Setälä tekee, ja menee myös pidemmälle tulkinnoissaan, kuvio saadaan ulottumaan aarnikotkaan, griippiin aarteenvartijana.

Lapalievon lentimet

Kiehtovassa suuryrityksessään Edvard nestor Setälä on Sammon arvoitus -teokseen kerännyt 1900-luvun alkupuolen tutkimustietämyksen yksiin kansiin. Kirja ei saanut kovin suurta arvonantoa, mutta täytyy tunnustaa, että sillä on arvonsa kalevalaisen maailman selitysyrityksenä. Erityisen kiehtova tässä kuviossa on Pohjolan emännän lentoneuvot. Kuvahan on aikojen saatossa kapeutunut kliseeksi Akseli Gallen-Kallelan tulkinnasta. Koska kansojen kuvitelmissa lohikäärmeellä tai sitä vastaavilla olennoilla on huomattava asema, on syytä pohtia Setälän näkemystä, jossa hän aivan ensimmäiseksi huomio Pohjolan emännän muuntautumisen iskulinnuksi, kotkaksi, joka asettui istumaan takaa-ajavan laivan keulaan. Tulkinta syrjähtää säännöstä, ettei pidä tulkita enempää kuin mitä sanottu antaa aihetta.

Tulkinnan kohteena on runosäkeet:
 Tuopa Pohjolan emäntä
 laat kokon kopristansa,
 itsestänsä iskulinnun,
 pani vanhat soutamaan,
 itse istuupi perähän,
 koivusen kokun kohdalle. (Setälä 1931: 56)

Näistä säkeistä tutkija oikoo mutkat suoraksi doktriinia miellyttävällä tavalla eli tulkitsee laivan linnuksi. Ihan kuin ei koskaan olisi kuultukaan runollisista vertauskuvista. Kaleereissa ja muissa soudettavissa isoissa laivoissa on sadoittain miehiä siiven alla. Siipi on tietenkin purjeet laivassa, silmät ovat airojen aukot laivan kyljessä, tuhannen miehen katras laivan lastina on sotaväki hieman runollisesti korostettuna. Kokon toisintonimenä käytetään myös vaakalintua, joka tunnetaan toisaalla myös ihmelintuna griippinä, joka kuvataan leijonan ja kotkan yhdistelmänä.

Setälä siirtyy tästä aiheesta runosäkeeseen, jossa Pohjan akan kerrotaan nousseen leivon lentimille, sirkun siiville. Pikkulintutulkintaa Setälä ei kannata, vaan esittää säkeessä tarkoitetun lievon lentimiä. Nyt yhdeksänkymmentä vuotta myöhemmin jokaisella on mahdollisuus tarkistaa tätä lievokysymystä netistä. SKVR-hakutoiminto antaa aiheesta lisävalaistusta. Yllättäen lievolle löytyy vain yksi, mutta sitäkin luotettavaksi hakutulos, koska ao. runon on taltioinut M.A. Castrén. Kyseessä on käärmeen synty ja käärmeen sanat vuodelta 1839.

Mist' on synty syysmaolla,
 Tahi talvi käärmehellä?
 Sylki Syöjätär vesille,
 Lapa lievo#1 laineille.
 5 Tuota tuuli tuuvitteli,
 Ilma lieto liikutteli,
 Aalto rannalle ajavi,
 Vetävi vesikivelle,
 Vattalolle#2 vaivoapi.
 10 Vesi pitkäksi vetävi,#3
 Päivä paisto pehmiäksi,
 Siit' on synty syysmaolle,
 Tahi talvi-käärmehelle.
 (SKVR_385)

Mistä on syysmadon synty?
 Tai talvikäärmeen synty?
 Sylki Syöjätär vesille,
 Lapalievo laineille,
 Tuota tuuli tuuditteli,
 Ilma leuto liikutteli
 Aalto rannalle ajavi,
 Vetävi vesikivelle,
 Vatvovi vattukivellä.
 Vesi pitkäksi vetäisi,
 Päivä paistoi pehmeäksi,
 Siitä on synty syysmadolle,
 taikka talvikäärmeelle.
 (Yleiskielistettynä)

Setälä jatkaa tulkintaansa Syöjättärellä ja toisilla käärmeen sanoilla, jotka eivät SKVR-korpuksesta lievo-sanalla löydy. Tarvitaan uusi otos haulalla lapa-lievo, josta jo sukeutuu esiin peräti 126 tulosta, ja syynä runsauteen on lapa, joten vesiperä tässäkin tapauksessa. On vielä koitettava yhdyssanamuotoa lapalievo, jolloin kolmessa saadussa hakutuloksessa on sama viesti, Syöjätärtä on luonnehdittu lapalievoksi. Kaikki kolme näytettä ovat 1800-luvulta, kerääjinä Lönnrot, Europaeus ja Borenius, joten sanamuotoa voinee pitää todistettuna. Syöjätär on käärmeen emuu. Lievon toisintona esiintyy usein lieto. Lemminkäistä nimitetään usein lieto Lemminkäiseksi tai pillopojaksi tai piilopojaksi. Nimitykset viitannevat lymyilyyn ja väijymiseen joko pako tai vaaniminen mielessä. Toisin sanoen liero mies, siis kiero.

Seuraavaksi Setälä huomioi venettä merkitsevän sanan uisko, jolla on vastineensa balttilaisissa kielissä. Jo mainitulla SKVR-korpushaulalla uiskolle löytyy kaksi esimerkkiä Asikkalasta ja Pukkilasta eli eteläisestä Suomesta. Molemmista puhutaan mustasta madosta maan alla, uiskosta aitojen alla, mytystä mättäässä, ja runojen niminä on käärmeen sanat, jotka luetaan käärmeen puremaa parannettaessa. Paitsi käärmettä, uisko merkitsee myös alusta tai venettä. Tämä viittaa Setälän mukaan lohikäärmeleivaan.

Lapalievotentimien ohella Pohjolan emännän kuvataan lentävän myös toisenlaisilla lentimillä. Tämä runolinja vie meidät lehtikelikkojen ja noitien pariin. Siivet Pohjolan emäntä saa vastaksista eli koivuvihoista, häntä tulee havusta. Lehdeettömäksi käynyt vasta on luuta, jolla noidat lentävät. Noidat kuten myös Pohjan akka villikerta voivat lentää myös tuulispäässä vihurina.

Mystisiin olentoihin lapalievon, vaakalinnun ja uiskon kanssa on luettava myös aarnit, erilaiset aarteenhaltijahahmot. Lentävistä aarteenhaltijoista kertoessaan Setälä mainitsee sammon varhaisimpiin käsityksiin kuuluneen oletuksen, jossa sampo oli lentävä otus, eläin, jolla oli varpaat ja jonka varpaat katkottiin. Näin ollen sampi olisi ollut lentävä rikkauksia tuottavat tai rikkauksia vartioiva optus. Samposanoilla saattoi olla myös lohikäärmeen ja lohikäärmeeksi käsitetyin valoilmiön merkitys. Matti Waronen oli tullut omasta puolestaan samankaltaiseen käsitykseen asiasta. Hänelle sampo oli lentävä hirviö, taru sammon ryöstöstä ikivanha taru kulta-aarteen vuorensisäisestä ryöstämisestä ja taistelusta sitä vartioivaa hirviötä vastaan.

Lohikäärmeekysymyksessä on vielä jäljellä Perman sampokäsitykset Setälän tapaan tulkittuna. Hänelle toinen ryhmä myyttisiä olentoja käsittää jollain tavoin yhdistettyjä muotoja, lintuidoleja ja toinen linja lohikäärmemuotoa. Materiaalina on pronssi, mutta tavataan myös

piikivestä (ilmiöstä) tehtyjä esineitä. Tärkeä ryhmä näitä esineitä ovat **suomukot**, jotka ovat esimerkiksi jonkin nelijalkaisen eläimen ja kalan risteytymä. Monet permalaiset idolit kuvataan seisomassa suomukon päällä. On esitetty myös etymologinen tulkinta sammosta lohikäärmeenä. Sampo on epäilty alkuperältään myös sammakkoa merkitseväksi sanaksi. Tästä aiheilmasta Setälä toteaa: Tiedetään, kuinka kansankertomuksissa sammakko esitetään usein lentävänä petona, joka ihmisiä ahdistaa ...” (Setälä:306) Ruotsalainen tutkija Karl Bernhard Wiklund on esittänyt sammon alkuperäksi lentävän sammakon. Wiklund jakoi sammon merkitykset kolmeen lajiin 1) sammakkoon, 2) sampaaseen ja 3) eli sammakkoeläin, patsas ja kala.

Lopuksi Setälä tarkastelee sammakkoa satujen noiduttuna sammakkona. Zoeman kannalta tämä on kiinnostavaa, koska tulkintaan liittyy muodonmuutokset ja noituus. Sammakkoprinsi on ihminen sammakon muodossa, ihmismuoto saavutetaan takaisin inhimillisellä kosketuksella, suudelmalla. Sammakko, liskot ja lohikäärmeet voivat olla myös unen painajaiseläimiä tai transsissa koettuja apueläimiä, demoneja. Sammakkoksi suomalaisessa kansanperinteessä kutsutaan myös noitarummun luista arpa. Näin sammon merkitys sammakkona liittyy jollain tavoin lumouksen haihtumiseen, tai toivotun saavuttamiseen olipa toiveena asiain tilan parantuminen tai aarteet, menestys ja rikkauudet tai muut matelija-aivoiset yllykkeet.

Suomukon päälle tai sivuille asettautuneet hahmot permalaisissa suomalaisugrilaisissa kuvissa ovat saaneet tutkijat oletamaan niiden kuvailevan uhrikäytännettä. Tähän rituaaliin ja uskomukseen on arveltu liittyvän ihmisuhrikäytännteen. Vastaus voi olla myös toteaminen. Setälä kuvaa suomukoita: Toisen ryhmän myyttillisistä otuksista on huomattava kotka tai haukka, jolla on yksi, kaksi tai kolme päätä sekä ihmisen naama rinnassa, sekä ”lohikäärmeet”, joilla on ihmisen muoto, mutta siihen lisänä toinen pää, käärmeen tai jonkun nelijalkaisen eläimen kaltainen. (Setälä: 302) Votjakeilla aarre saattoi ilmestyä karhuna, hanhena, tai jonakin muuna elävänä. Koskemalla ilmestykseen se muuttuu rahaksi, jonka saa omistukseensa uhraamalla sille ilmestyksen mukainen olento. Jos aarre näyttäytyi ihmisenä, oli uhrattava ihminen. Myös lintuidoleiden uskotaan olleen aarretta vartioivien myyttisten otusten kuvia.

Sammon arvoitus ei näillä tiedoilla selviä, mutta osoittaa kyllä Louhen ja Syöjättären olleen kuta kuinkin sama hahmo vanhemmissa kansanrunoissa. Epäilemättä lapalievon sijoitettava hybridiseen mystiikan ja fantastisen myteemin maastoon, joita tulkintasytemissä vastaavat meemit **regiimimeemit** ja **ennakointimeemit**. Vastaavat merkityslajit ovat **MLIII merkkiverkko**/instruktiivi ja **MLII siirymä**/genetiivi.

Ehkä kielioppisapluunasta voi saada jonkinasteisen tulkinnallisen kiinnekohdan tähän sammakkokysymykseen. Suomalaisessa kansanperinteessä on sammakkoa käytetty monenmoiseen taikuuteen, ja varsinkin kadotetun tavaran takaisin saamiseen. Keinona on ollut mm. sammakon piiskaaminen ja piinaaminen, koska on uskottu sammakkoa pahan hengen riivaamaksi ja paholaisen apuriksi. Piinaamalla eläintä on yritetty anastajaa pakottaa luovuttamaan anastettu takaisin.

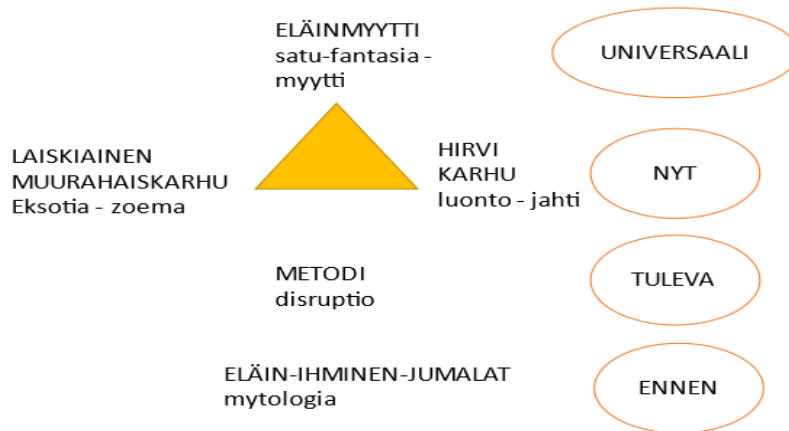
Oletettava on, että sammossa kiteytyy monimutkainen yhteisöllinen moraalikoodisto, jolla on pyritty säilyttämään ja ennakoimaan yhteisön vakautta. Sammon sirpaloituminen edustaa varoitustarinaa ahneudesta, kun Louhi ei suostunut jakamaan sammon tuottamaa hyvää Kalevalan kansan kanssa. Syntyi taistelu onnesta. Siirryttiin runsaudesta niukkuuteen, ilosta ankeuteen. Se sammosta kerrotaan, miten kaikki tapahtui, mutta ei selvästi, mikä sampo on. Keskeistä on myyttinen tapahtuma ja instruktiivinen kysymys siitä, miten kaikki tapahtui. Keskeinen toimija osoittautui lapalievoksi, anomaliaksi, siivekkääksi matelijaksi. Merkkiverkon nimikkosijamuoto instruktiivi eli keinonto ilmaisee keinoa, välinettä tai tapaa, jolla toiminta suoritetaan. Ahneutta kuvataan nykysuomessakin sanonnalla kokolla koprin. Instruktiivien monet sanonnat liittyvät ruumiinosiin: kaksin käsin, nurin niskoin, kynsin hampain.

Epäilemättä pako suoritettiin täysin purjein ja mitä pikimmin, kunnes Louhi lapalievo laitto hyrskyn myrskyn.

Genetiivillinen samposeikkailun kiteytys kiertyy omistusoikeuteen, siitähän sammonryöstössä oli kyse, **Genetiivi** eli omanto ilmaisee omistajan. Loppujen lopuksi sampo joutui mereen, jonka todetaan olevan syynä meren rikkaisiin antimisiin. Kuten instruktiivikin, suomen genetiivi ilmaisee hyvin monia eri asioita, joita tärkeimpiä ovat omistajuus, (kenen sampo); toiminnan suorittajaa, aktoria, (lapalievon isku); toiminnan kohdetta (Ääneen riemuitseminen koitui kohtaloksi); kokija, hyötyjä, veloitettu tms. (Tunsi hätäpäivän päälle saavan); ja ennakointimeeminä futuurista toimintaa, jossa kalevalainen väki suunnittelu ryöstävänsä sammon. Aika luontevasti meemistö selkeytyi sijamuotojen systeemillä.

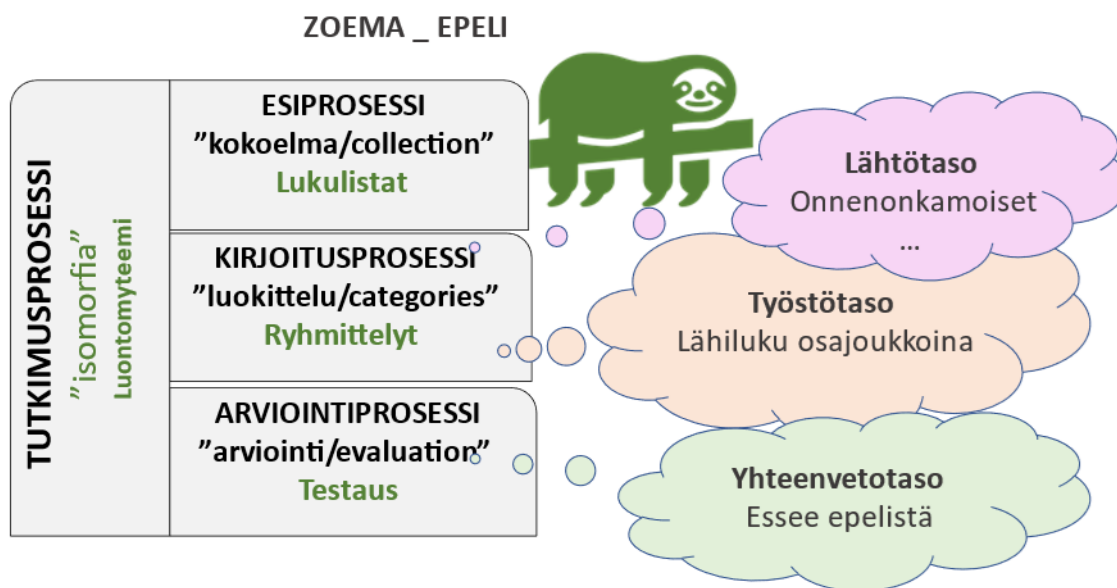
Luonto	Eksotia	Fantasia	Satu
evoluutio	innovaatio	ennakointi	imitaatio
2C	3D	1A	
Sententia VI	Sententia XV	Sententia Fokus B	Sententia Fokus A
Tahto	Merkitys	Mielikuva	Idea
eläinlajit, luokittelu, taksonomia	eufemismit, nimet, ikäloppu	yksisarviset, kimarat, örkit	eläinsadut, faabelit, animaatiot
symposium	diatribi	soliloquia	
USKOMUS	SÄVÄYTYS	MIELIKUVA	

Kuvio 13. Alustava tutumeemijako suhteuttettuna zoemaan ja runomatriisiin.



Kuvio 14. Zoeman perusasetelma muunnettuna universaaleiksi myteemiryhmiksi.

Näin on saatu esiprosessi päätökseen kuvioinnin avulla. Alkuun päästiin koostamalla kotikirjastosta kokoelma, lukulista, joka osoittautui sen verran onnekaasti valituksi, että ryhmittely myteemilaeiksi oli ilman mittavia aasinsiltoja mahdollinen ja ryhmittelyt muodostuivat kuin luonnostaan. Alustavaan lukemiseen lähtöaineisto sitten jäikin, kuten jäljempänä osoittautuu. Arviointivaiheessa totesin pitäytymisen alkuperäisessä aikeessa olevan ajan hukkaa, kun muuta tutkimuksellisesti kiinnostavampaa alkoi orastaa esiin.



Kuvio 15. Zoema laiskan tapaan arvioituna.

Uuden tutkimussuunnan muodostumisessa oli hetken pyöriteltävää, oli syytä tehdä kertaus ja katsaus, mitä oli tullut tehtyä ja ajateltua, ja miten tarina hahmottuisi tuosta eteenpäin. Tautofonialta ei aivan täysin voinut välttyä

LISTATEORIA II SOVELLUS _ ZOEMAN TASOT



Kuvio 16. Zoema alkaa hahmottua työprosessina.



1. Listaus

a) Valittu kotikirjastosta 17 eläinaiheista kirjaa, joista tehty alustava myttemijako



1. Eläinaiheet kotikirjastossa 17 kpl

2. Ryhmittely

a) Ryhmiteltäessä osoittautui että kaksi eläintä on keskeisiä, lehmä ja kissa, joiden mytologiset kotimaat ovat Egyptti ja Intia

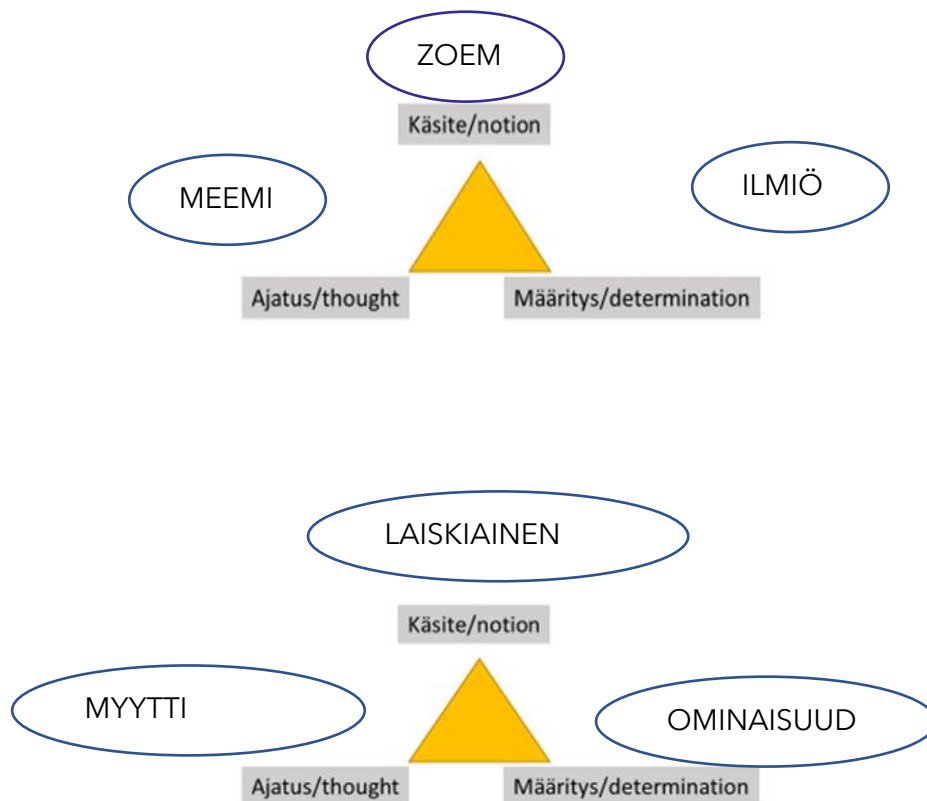


2. Ryhmittely pareiksi, lehmä ja kissa

Mytologia on myyttien tutkimusta ja/tai myyttien kokoelma. Myytti on tässä sijoitettu narratiiviksi, jonka tyypillinen edustaja on esimerkiksi satu- tai faabelikokoelma, jossa eläimet käyttäytyvät kuin ihmiset, ja sankareina toimivat eläimet. Siinä missä ihminen sijoittaa eläimet maanpäälliseen elämäänsä, kulttuuri sijoittaa eläimet myös korkeaan sfääriin, eläinradaksi, josta käsin eläimet ohjailevat kohtaloita kuin jumalat. Itse asiassa monissa mytologioissa jumalat ovat osaksi tai kokonaan eläinhahmoisia, ja voivat sieltä tulla ihmisten ja vainajien joukkoon halutessaan. Jotkut eläimet ovat kykenevämpiä liikkumaan taivaan ja maan väliä, erityisesti puissa asuvat, Ja punaturkkiset kuten Lévi-Strauss on osoittanut. Sarjaan sopivat niin ketut, oravat, metsämyyrät, Etelä-Amerikassa muurahaiskarhut ja laiskiaiset. Linnuista yöeläimet ja punarintaiset linnut.

Käsitykset ja uskomukset eläinten ominaisuuksista ja merkityksestä vaihtelevat ajan, kulttuurin ja tietotaidon mukaan. Jo runsas sata vuotta voi tehdä joskus kiehtovan käsityksen vanhentuneeksi ja makunsa menettäneeksi. Eläimet ja eläimellisyys ihmisessä ei silti lakkaa kiehtomasta ihmismieltä. Sentientin avulla voi testata aikeen osuvuutta, kun käsitettä (notion) vastaa zoema, ajatuksena on pohtia millainen meemi tässä on kyseessä, voittoa ilman muuta, mutta mitä muuta. Zoema saattaa olla kaikkien aikojen meemivoittaja, mutta paljon riippuu määrittämisestä. Millaisia piirteitä kokonaiskuvaan kuuluu ja mahtuu? Ehkä käsite on yhtä vaikea määriteltävä kuin rakkaus tai ihmisyyt.

Yksinkertaisimmillaan kaksoismorfologia voidaan ajatella analogisena tai isomorfisena rakenteensa, jossa sisältö muotoutuu tai tulkituu tilanteen mukaan perusrakenteen nojalla ja avulla, ollaanpa asiasta tietoisia tai ei. Kyseessä on kolikon kääntöpuoli, joskus itsestään selvyyttä, joten välttämättä toisen puolen olemassa olosta ei tarvitse tiedottaa erikseen. Kyse on samasta asiasta, asiasta vain ilmenee eri puolia, rajapinta ei ole ehkä selkeästi näkyvässä. Yksivärinen pallo on joka suunnasta saman näköinen. Tai asiaa voidaan tarkastella siten, että ilmeinen kerrottu, kuviteltu, kuvattu on fenoomi, ilmiö, jossa korostuvat jotkin piirteet ja ominaisuudet, näiden käsitysten taustalla, metatietämyksenä on kaavamaisempi ajattelu, joskus tietämättämme ja tiedostamattamme. Usein tulkintaa ohjaa jokin tarve.

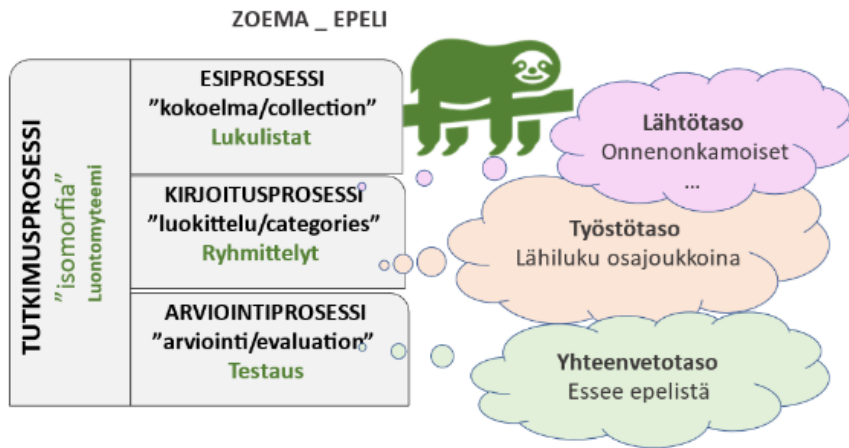


Kuvio 17. Laskiais-zoema meemianalogiana myyttiin.

KAKSOISMORFOLOGINEN PROSESSI

Kaksi ehdotelmää ja kaavailua prosessiasetelmaksi.

I VAIHE – telos 1

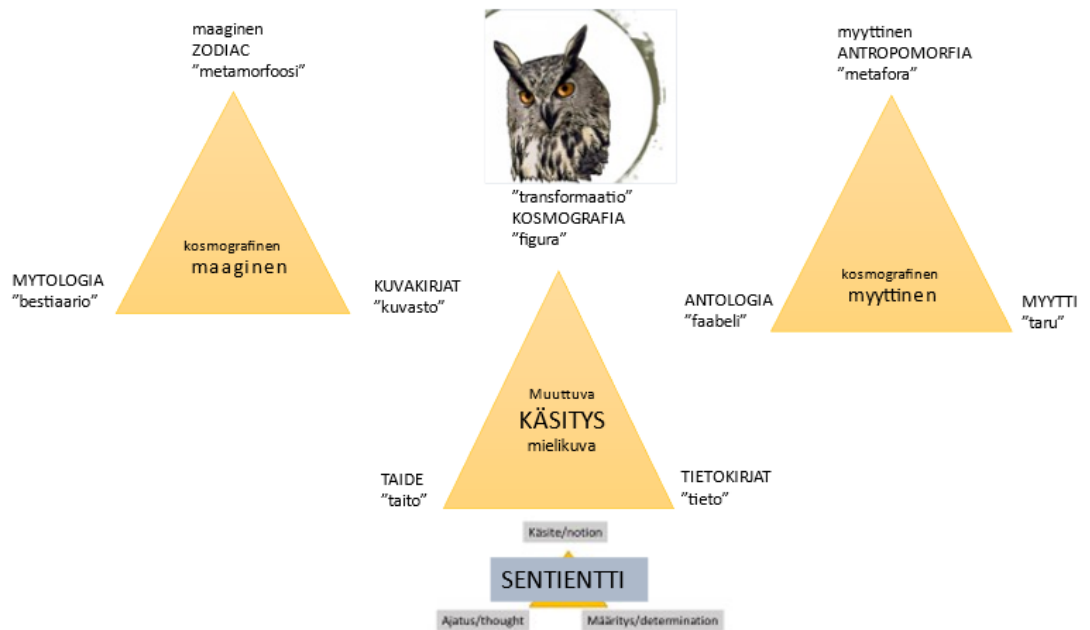


I VAIHE - telos 2



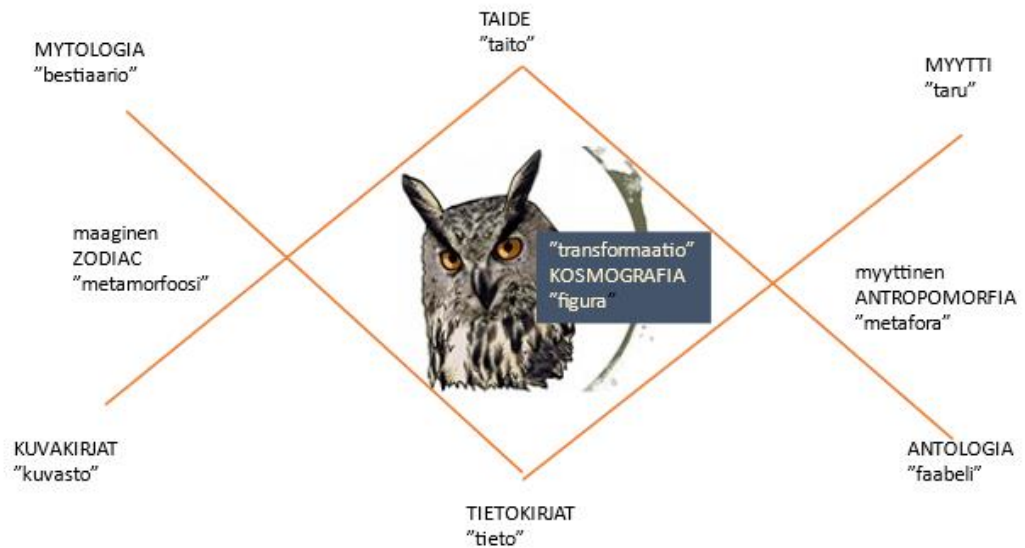
Kuvio 18. Telokset I ja II rinnastuksena

Kuten yllä oleva vertailu osoittaa kaksoismorfologinen tarkastelu jäsentää ajatteluprosessia. Ensimmäisessä vaiheessa mallipohjaan on ajateltu onnenonkamoiseksi löydetty lukulista, joka koski eläinaiheisia kirjoja, jotka ensi alkuun tuli ryhmiteltyä myteemi-meemijaon mukaiseksi. Esilukuvaiheeseen kuului tutustuminen avainartikkeliin zoemasta. Idean on esittänyt Claude Lévi-Strauss mytologiatulkinnassaan. Lähtöasetelmassa on esitetty perusasetelmaksi onnenonkamoinen, ja se onnenonkamoinen sitten löytyikin kissakirjojen joukosta, ja samalla syntyi oivallus lopputulemasta, ja myös metodinen kiteytys, jossa esiprosessia vastaa listaus, hahmotusprosessia eli aineiston mahdollisuuksien määrittelyä kuvaa ryhmittelyvaihe, ja kolmannessa vaiheessa kahden vaiheen kautta syntyy kokonaiskuva tarvittavasta ja mahdollisista lopputuloksista. Taustalla vaikuttaa koko ajan perusta, jolle teksti syntyy, kivijalkana toimii prosessi kolme vaihetta, listat, ryhmittely ja kokonaiskuva (lists, categories, rich picture).



Kuvio 19. Sentientti-käsitteen jakautuminen maagiseen ja myyttiseen.

Ennen kuin yllä olevan selitykseen päästään, on syytä tarkastella **zoeman** sentienttilajiksi valikoitunutta sentienttiä, joka on **käsitys**. Eläimet ovat kuvasto, joka ilmenee zoema-meeminä mm. syntytaruina menneessä, animaatioina ja tunnuskuvina nykyisyydessä. Symboliikka on yhtä vahva ja elävä kuin aina ennenkin.



Materiaalina olevan korpuslistauksen mukaan lähtökohtana on lehmä ja kissa, jotka johdattelevat mytologista mieltä Egyptiin ja Intiaan, mystiikan ja satujen pariin.

- Seuraava kuvio viittaa aiempiin myyttiaihioihin. ->

Kuvio 20. Suomalaisen lintukannan ja mytologiahahmojen alustava rinnastus myteemilajeiksi.

MYTEEMIJAKO		
Myteemilaji	Lintulaji	Myyttihahmo
Ylevyys, liikehdintä	kalasääski, kaakkuri, kalalokki, tukkasotka, laulujoutsen	Koitar/Koitulainen Otavatar/Otavainen Tähetär/Tähtikäinen
Luonto eläinlajit	Haahka, jouhisorsa, heinätavi, sinisorsa, naurulokki	Tapiotar/Tapiainen Metsätär/Metsäläinen Hongotar/Honkonen
Magia, kesäyön kuulaus	Kuikka, jänkäkurppa, töyhtöhyppä, suokukko, suopöllö	Malitar/Malinen Paniatar/Panentainen Angervatar/Angervainen
Balladi, laulutaito	Metsäkirvinen, pajulintu, niittykirvinen, pajusirkku, keltavästäräkki	Auteretar/Auterinen Sinetar/Sinervoinen, (Sinervätär, Sinervöinen) Emuutar/Emuulainen
Mystiikka, lintu-symboliikka	Pohjantikka, palokärki, pikkutikka, käpytikka, helmipöllö	Ahavatar/Ahavainen Tuuliatar/Tuulilainen Apajatar/Apajainen
Demoni, haukankatse	Ampuhaukka, varpushaukka, tuulihaukka, kanahaukka, hiiripöllö	Joukon jorotar/Joukahainen Kähetär/Kähönen Äkäätär/Ähmeröinen
Folklore riettalintu	Harakka, lapinharakka, varis, korppi, käki	Hiidetär/Hiitehinen Panutar/Panuinen Putkitar/Putkinen
Pastoraalisuus, kylvöaika	Västäräkki, kottarainen, kivitasku, laulurastas, taivaanvuohi	Pellervotar/Pellervoinen Ahotar/Aholainen Orotar/Oroinen
Traagisuus, rosvous	Rantasipi, tavi, liro, telkkä, haapana	Tuometar/Tuonikkainen Manatar/Manalainen, (Manalatar, Maanaluinen) Mannotar/Mannulainen
Satu, höyhenpeite	Leppälintu, kulorastas, punakylkirastas, räkättirastas, käenpiika	Jäpitar/Jäppinen Kalevatar/Kalevainen, (Kalevatar, Kalevalainen) Kareitar/Karilainen
Sakraali, lento sineen	Törmäpääsky, haarapääsky, tervapääsky, räystäspääsky, punatulkku	Taivaannavatar/Taivasnapainen Ääretär/Äärehinen Räsätär/Räsänen
Legenda, kevätkuutto	Punarinta, kiuru, varpunen, peippo, peltosirkku	Aallotar/Aaltamoinen Ahikatar/Ahikkainen Vuojalatar/Vuojolainen, (Vuolamatar/Vuolamoinen; Vuolahatar/Vuolahainen; Vuotar/Vuolainen)
Eleellisyyt, keväthuuma	Pyy, metso, teeri, kurki, kotka	Pohjatar/Pohjanen, (Pohjolatar, Pohjolainen) Osmotar/Osmoinen Äimätär/Äimeröinen
Primitivia, lajityypillisyyt	Ruokokerttunen, isolepinkäinen, urpiainen, hippiäinen, talitiainen	Ähötär/Ähkiläinen Turjotar/Turjolainen Äijätär/Äijykkäinen
Sankari, näyttävyyt	Isokoskelo, valkoviklo, tukkakoskelo, metsäviklo, koskikara	Ilmatar/Ilmarinen, (Ilman tytär/Ilmalainen) Lemmetär/Lemminkäinen Väinätär/Väinämöinen
Fantasia, nimeäminen	Kirjosieppo, pohjansirkku, harmaasieppo, hömötiainen, rautiainen	Tuometar/Tuominen Lehdotar/Lehtolainen Norotar/Noreinen
Eksotia, metsä	Isokäpylintu, tilhi, pikkukäpylintu, järripeippo, pensastasku	Ajatar/Ajattaroinen Nokiatar/Noentolainen Karjatar/Karjalainen

Klassikkoteoksessaan Uskontoelämän alkeismuodot Emilé Durkheim on vuonna vuosisataisen, 1912 julkaistussa teoksessa tutkinut totemismia uskontojen alkulähteenä. Hän mainitsee australialaisen aineiston viittaavan jumaliston olleen alun perin esiintyneen sukupuolittuneina pareina. Totemismi tunnetaan ensisijaisesti Pohjois-Amerikan intiaanien kulttuurina, mutta ilmeisistä myyttisistä yhteisistä alkujuurista huolimatta toteemisia jälkiä ei ole yritetty suomalaisesta mytologiasta jäljittää. Syynä ilmeisesti liiallinen auktoriteetti-usko ja Kalevala-keskeisyys.

Kielastajassa (erätrilogian osa) olen aihoinut yhteensä 51 jumalhaltijaparia. Sekoittumisen vuoksi olen päätenyt termiin jumalhaltija, koska nimistä ei voi päätellä kumpaa ominaisuutta nimi enemmän edustaa. Säilyneet tiedon sirpaleet ovat hajanaisia ja sekavia. Siitä syystä alustava luettelo myteemeiksi on osin mielivaltainen ja sattumanvarainen. Mikään suora viittaus ei todista mainittujen lintujen liittyvän rinnastettuun elementtiin tai jumalhaltijoihin. Taulukon tarkoitus on toinen. Lähinnä sen ideana on luokittelukoe ja mahdollisimman monen haltijaparin löytyminen. Taulukko toimii myös kantavana ideana meemikäsityksen laajentamisena, sillä mitä todennäköisimmin zoema on toteeminen meemi, ja sellaisena alkukantaisinta mytologista perua, jossa kasvit, eläimet, jumalat ja haltijat kulminoituvat yhteen toteemiin klaaneittain.

Totemismissa on tärkeää riitti, johon liittyy myös kirjava uskomusten ja tapojen verkko idoleina, tapoina ja myytteinä. Zoema on tässä tutkielmassa luontomeemin edustaja, mutta totemismin pohjalta on selvää zoeman merkityksen lepäävän myös imitaatiomeemin, jäljittelyn varassa. Kuten Durkheim kuvaa, on klaanin riiteissä tavallista matkia toteemieläimen käyttäytymistä ja ääntelyä, jos toteemina on jokin viljalaji, lauletaan jauhinkauluja ja jäljitellään viljan käsittelyä, puimista ja jauhamista.

Kielastajan tekovaiheessa ei vielä ollut syntynyt ajatus rinnastaa meemit ja myteemilajit. Ja kuten sanottu, ei edellä olevassa taulukossa voi rinnastuksia lukea vaakasuoraan, koska kukin myteemijako on tehty itsenäisesti omana joukkonaan, joilla ei ole isomorfista suhdetta keskenään. Alustavaa taulukkoa on siis luettava pystysuoraan. Myteemilajisarake luonnehdintoineen on ollut linturyhmittelyssä apuna. Oleellisin tieto sarakkeessa piilee siinä, että vielä 2000-luvulla oli arkistotiedoista esiin kaivettavissa koko joukko tuollaisia arkkipareja, löytö todistaa suomalaisessa mytologiassa alkuun olleen totemistisen pohjavireen. Tämä saattaa antaa uusia tulkintamahdollisuuksia kadotetun mytologian konstruointiin. Koska australialaisten pyhiä kiviä ja palvospaikkoja vastaavat suomessa kalliomaalaukset ja seitakivet, joita valettiin australialaisten kulttien tapaan verellä ja rasvalla.

Trilogiasarjat on laadittu esitutkimukseksi jatkotutkimukselle. Ne muodostavat nettiajan arkiston monelle mahdolloman aineksen pariin. Jatkoon tarvitaan välikatsauksia. Jo todettu jumalhaltijoiden parit ja sen lisäksi feminiinisten arkaaista perua olevien jumalattarien vertailu. Myytti ja metodi – teoksessa on esitetty vertailun tuloksena joidenkin feminiinisten suomalaisugrilaista alkuperää olevien jumalahahmojen systematisointi runomatriisina. Pääsääntöisesti toinen nimi on saman jumalatar-nimen toisinto, vaikeaselkoisin tulkittava luettelossa on Ilmattaren rinnastus Suonettareen. Rinnastus mahdollistuu Ilmattaren rinnastuksella parannusloitsuihin, mm. niukahduksen lukuihin, joskin muoto voi olla muutakin, kuten Neitsyt Maaria tms. Ilmattarella on mytologian päähahmoon rinnastuvana feminiinisenä tekijänä moninaisia rooleja mytologiassa, jossa hän on mm. Ilmarisen vaimo.

Totemistisissä nimissä on voittopuolisesti eläin- ja kasvikunta edustettuna. Koska riiteissä menot määräytyvät sen mukaan, mikä toteemikasvi tai -eläin on riitin kohteena, niin on oletettavissa tätä tietoa hyödyntäen määrittää jotain suomalaisten mahdollisista muinaisista toteemijatuksista kuvion kuudentoista nimen perusteella. Australialaisissa klaaneissa toteemina voi esiintyä esineiden, ilmiöiden tai luonnonkappaleiden nimiä. Otoksessa taivaalle viittaa ruutu 3C ja 4C, luonnonilmiöihin 2C ja 4D, luontoelementteihin 4A ja 1C, Luontoon ja eläimiin viittaavat 1A, 1D, 2D, 3D. Loitsuihin ja lovehdintaan viittaavat ruudut 1B, 2A, 2B, 3A, 3B sekä 4C. Näin saadaan ikään kuin eri klanien toteeminen kaiku havaittavaksi jatkotarkastelua varten.

Kutsuttakoon näitä ryhmiä alustavasti:

Eläintoteemiklaanit: loviatar, käreitär, sotkotar, luonnotar, hiilitär, miiritär

Kasvitoteemiklaanit: hongatar, katajatar, pihlajatar, tuometar, sinetär, kankahatar

Kosmostoteemiklaanit: tähetär, otavatar, päivätär, kuutar

Luontoilmiötoteemiklaanit: udutar, terhenetär, etelätär, suvetar, aallotar, vuotar

Parantajatoteemiklaanit: syöjätär, ajatar, kivutar, vammatar, suonetar, ilmatar

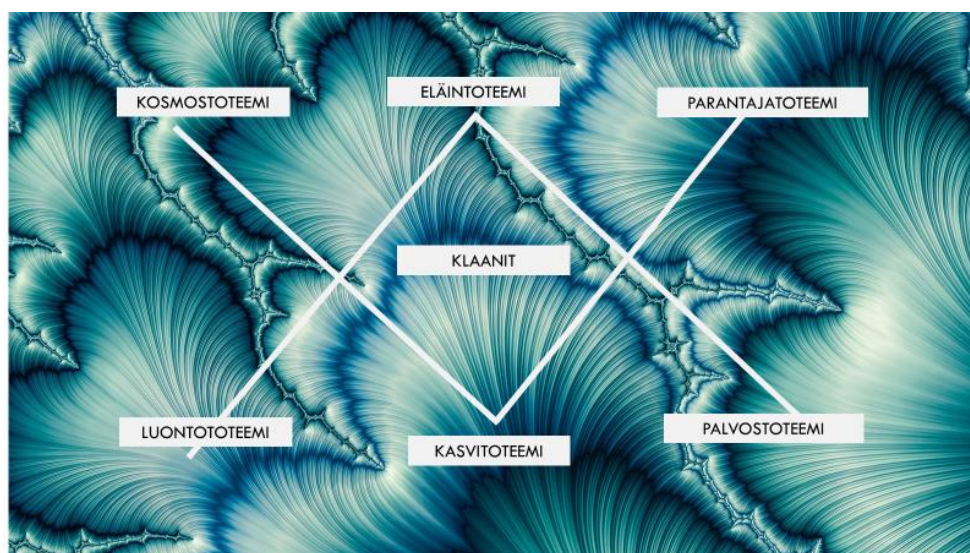
Myyttipaikkaklaanit: suometar, melatar, tuonetar, manatar.

Joukkio jakautui melko tasaisesti 4-6 hahmoa per ryhmä, joten tulos on suuntaa antava.

Senkin vuoksi, että saatuja joukkoja on kuusi, joten sen tulosta voi jatkojalostaa ja tarkastella ugramen avulla. Koska pääpaino työssä koskee zoemaa meeminä, ensisijainen kärki kohdistuu eläintoteemiseen ryhmään, jossa on esitetty hämävät eufemisminimet Hiilitär ja Miiritär, loviatar vie hahmon mielikuvituseläinten joukkoon, leivoon tai lapalievoon, jolla on kypälät. Joukkon ei ole päässyt lainkaan esim. Tapiotarta, jonka metsäinen luonne on luultavasti myöhäsyntyinen, aiempi merkitys on jollain tavoin liittynyt katoamiseen ja pohjolaan, synkkään Sariolaan.

Perusdikotomiana toteemiselta kannalta voidaan pitää jakoa kasvi- ja eläinkuntaan. Eläimistö koostuu kaikista eläinlajeista kalat mukaan lukien, vaikka toisissa yhteyksissä Luonnottaren maailma on kolmikerroksinen valtakunta, jossa ilman, maan ja veden eliöt ovat erikseen ajateltuja kokonaisuuksia. Tämä jakojen eriytymättömyys voi olla osasyynä nimistön kirjavuuteen ja määritysten sekavuuteen. Vastaavasti on luontevaa yhdistää kosmostekijät ja luontoilmiöt toisiinsa ja samaan sarjaan. Näin jaotellen jää jäljelle parantajan ja palvosten toteemit.

Viime mainitussa korostuneeksi ns. noituus, joka käyttäytyy apuna yrtejä ja rohtoja taioissaan, ja keskittyi tautien parantamiseen, kun taas miehinä riittöimintä keskittyi elinkeinotakuuteen ja palvosriittien uhritoimituksiin. Jako on yleistys. Yleisempiä merkityksiä etsittäessä ei päästä yksittäisten hahmojen selitysten avulla kovinkaan pitkälle. Saadut ryppäät sen sijaan voivat valaista paremmin arkaaista maailmankuvaa.



Kuvio 21. Suomalaisten mahdollinen feminiinisen linjan toteemijako.

Saatu kuvioita on työläs todistaa, mutta parempia todisteluita odotellessa esitän kuitenkin joitain näkökohtia tulkinnan tueksi. Tulkintaan tarvitaan tässä tapauksessa reipasta arvausta, koska muuta kiinnekohtaa ei ole kuin yleinen karhuriitteihin ja peijaisiin liittyvä tietämys. Karhonkalloriittiin kuuluu Hongatar, joka tässä on kasvitoteemiksi luokiteltu. Otavatar vuorostaan liittyy karhun syntyyn, joten valistuneella arvauksella voidaan ratkaista kosmos-kasviakselille $X1 = \text{karhu, ursus arctos}$. Jäljelle jää ratkaistavaksi $X2:n$ merkitys akseliston leikkauspisteessä. Ratkaisu ei ehkä ole niin yksinkertainen, että otetaan peijaisriitin vastapeli hirvi ratkaisuksi. Ratkaisun avain löytyy peruslistauksesta, jossa Hongottaren ryhmään on sijoitettu Tapiotar/Tapiainen. Listasta puuttuu peruspari

Putkitar/Putkinen, jonka tiedetään olleen karhun emuunimityksiä. Joten luontototeemin kohdalle voidaan luontevasti eläintoteemin vastapariksi sijoittaa Tapiotar.

Samalla periaattella voi etsiä ratkaisua toiselle osiolle. Loitsimisen toimi liittyy magiaan, kohdistuipa se parantamisriitteihin tai sitten vaikkapa metsästystaikuuteen tai uhritoimituksiin. Kun lähtökohdaksi otetaan mahdollinen yhteys karhuun, niin lähinnä vastausta on perustaulukossa seuraava.

Folklore riettalintu	Harakka, lapinharakka, varis, korppi, käki	Hiidetär/Hiitehinen Panutar/Panuinen Putkitar/Putkinen
--------------------------------	--------------------------------------------------	--------------------------------------------------------------

Tässä on sattumia noituuteen ja magiaan mm. harakan ja korpin muodossa. Lisäksi kohta rinnastuu Hiidetär/Hiitehinen akselilla puihin, koska Panu on sekä tulen että puiden haltija. Lisäksi aihioon on jo valmiiksi sisään koodattu dikotomia karhusta ja hirvestä karhun emuuna ja hiiden hirvenä. Tapiotar on metsän emäntä, jonka alaisuuteen niin eläimet kuin puutkin kuuluvat. Kalevalaa on mainittu muun muassa kosioeepokseksi. Kosintarunoja onkin monia eri tyyppisiä, joista yksi muoto on Hiidestä kosinta tai Konnusta tai Tuonelta kosinta, jonka tunnetuimpia muotoja on Kalevalan Pohjolasta kosinta.

Koska karhun synty on sijoitettu Otavattaren alle, niin hirvelle olisi löydyttävä sopiva vastine hirven synnystä. Ja löytyykin, sillä Kalevalassakin kerrotaan: Hiidet hirveä rakensi. Hirven synty on näin ollen tajuttu jollain tavoin Hiiden: Hiidettärien ja Hiitolaisten toimeksi. Hiisi on käsitetty myös palvostojen paikaksi, pyhäksi metsäksi tai erämetsäksi. Joten kohtuullisen hyvin tulkinta mahtuu tähän kuvioon. Vaikein on tosin edessä. Miten kuvioon saadaan mahtumaan parantaja-tietäjälaitoksen mukainen koherentti tekijä parantajatoteemiklaanin ehdokkaista? Ehdolla ovat: syöjätär, ajatar, kivutar, vammatar, suonetar, ilmatar.

Kuten jo edellä on todettu, Ilmatar rinnastuu toisinaan tautien parannussanoissa Neitsyt Maariaan, parantajaan. Toisaalta Ilmatar Ilmarisen puolisona on kivisen leivän leipoja kansanrunoissa, ja jauhamisen ja leipomisen laulut ovat olleet osa kasvitoteemiriittejä. Myös karjalaisten satujen suosikkiahmo, syöjätär liitetään noitaan, joka tahtoo viljaherkuilla lihottaa uhrinsa rasvaiseksi ennen syöntiä. Ajattarella voi olla jokin etymologinen yhteys ajoksiin eli paiseisiin, mutta enemmän Ajatar liittyy metsänneitoon ja puustoon. Sanotaanhan Ajattaren voivan näyttäytyä eksyttävästi etupuolelta naisena, mutta takaa kaarnapuulta, lumouksesta kun on kyse.

On silti yritettävä pysyä linjassa. Kun X1 ratkaistiin karhunpeijaisriitiksi, ja kun hirvipeijaisriittikin mitä ilmeisimmin on itsenäisesti ollut olemassa, mihin nykyiset 1900-luvulla julki tulleet hirvipeijaiset antavat viitteen, niin ihan suoraan vastaus ei ole tauteihin liittyvässä. Sen sijaan tuo satujen Syöjätär, joka liittyy aiheeltaan syömiseen ja lihottamiseen, on sopiva toteemin edustajaksi, samoin Ajatar metsään ja metsästykseen liittyvänä voi käydä selittäjäksi. Varsinkin kun Kalevalan runoissakin Hirven luonut Hiisi antoi hirvelle tehtäväksi eksyttää takaa-ajajat väsyksiin ja eksyksiin. Joten Ajatar vaikuttaa tässä kaikkein osuvimmalta aiheelta. Koherenssi kombinaatiossa viime kädessä vahvistaa onko tulkinnan kehittelyssä riittävästi onnistuttu vai ei. Huomattakoon, että ajajainen tunnetaan myös painajaisena tai marana, painajaisunien ja eläintautien aiheuttajana. Joten kovin kauaksi parantajatoteemista aihe ei mene. Ajamiseen liittyy myös Agricolan jumalluettelossa mainittu Hittavainen, joka jänikset pensaasta ajoi. Jänis on itämurteissa hirvestä käytetty eufemismi. Myös taudit tai oikeammin taudin aiheuttaja ajetaan pois sairaan kehosta. Formulana esimerkiksi: "Mene tuonne kunne käsken".

Hirviriitistä ei tapana ole säilynyt tietoja kuten karhunpeijaisista, mutta Lemminkäisen virtenä tunnetut Raja-Karjalan runot ovat jäänteitä mahdollisesta hirvikultista, jonka muunnelma tai jäänne tunnetaan Mantsinsaaren härkäuhrina. Tämä päätellen riitin runosäkeestä, jossa mainitaan uhrina olevan "ssarvipääjänikset". Nykymuotoiset hirvipeijaisten riittirunot, hirvikronikat ovat keskeisiltä motiiveiltaan samat kuin mitä Lemminkäisen virrestä voi hakea. Samankaltainen kertomus muodostuu myös J.L. Runbergin ruotsinkielisestä hirvirunosta, jonka alkukimmoke on Ruovedeltä mahdollisesti paikallisten hirvenmetsästäjien innoittamana. Näissä runoissa totemistisena myyttisenä esi-isänä ja sankarina toimii punaverinen lieto Lemminkäinen, jonka eläinsukulainen on leppäkerttu, lemmen airut.

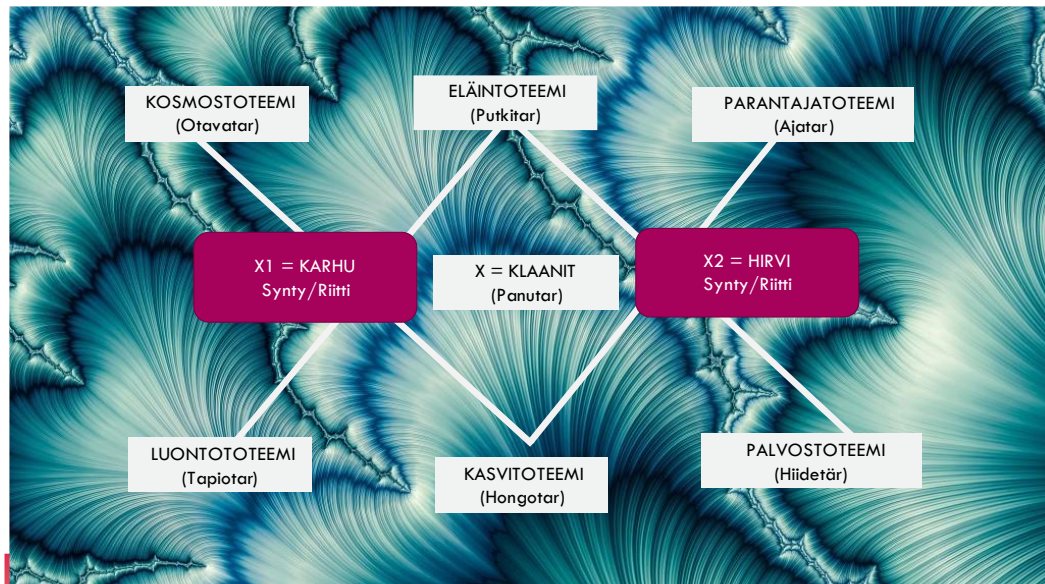
Näin on saatu kohtalainen ehdotelma toteemijäljitykseen. Uskontotieteen emeritusprofessori on Juha Pentikäinen on esittänyt käsityksensä suomalaisilla olleen kaksi pääklaania, oksit ja heloosit, joista edellinen viittaa karhuun ja jälkimmäinen hirveen. Kun Kalevalan pääsankareita on kolme, Väinämöinen, Ilmarinen ja Lemminkäinen, ja heistä Väinämöinen liitetään karhunkaatoon, Lemminkäinen hirvenhiihtoon, niin todennäköisesti on ollut kolmaskin tekijä, joiden tulkinnan avaimena ovat linnut.

Joukahainen on myös Kalevalan sankareita, ja nimi merkitsee joutsenta. Kun Joutsen on joissain kalliopiiroksissa selvästi yhdistetty hirveen, tämä saattaa merkitä jotakin samaan fratriaan liittyvää. Tämän fratrian riittiin on mahdollisesti kuulunut rituaalinen hirvenkuvan vahvistaminen maalauksiin ja piiroksiin verta muistuttavalla punamullalla tai kiven hiertämisellä. Durkheim kertoo toteemisessa riitissä australialaisilla olleen tapana hiertää kiveä tai kalliota, minkä jälkeen kivipöly heitettiin taivaan tuuliin hedelmällisyyttä lisäämään.

Saadussa aiheilmassa keskeiseksi teemaksi osoittautui tuli, mikä on varsin uskottavaa, koska tähdillä, hiidellä ja hongalla eli rakotulilla on sama tulinen sielu pohjimmaisena perustana. Kun otetaan huomioon perussymboliikan perustuvan tuleen ja veteen, niin jossain pitäisi olla vedellinen fratria tai pääklaani. Oletetut hirvi- ja karhuklaanit elävät maalla, metsäisissä seuduissa, mutta hirvi aterioi varsinkin kesäisin rantalumpeikossa. Molemmat eläimet osaavat myös uida. Vedelliset emuat on kuitenkin etsittävä jostain muusta.

Jäljelle jäävät linnut ja kalat, jotka talvi suurimmaksi osaksi vie muille maille tuonpuoleiseen. Pääsky on säilyttänyt myyttisen olemuksensa parhaiten, joten sen voi arvata aikanaan liittyneen toteemikäsityksiin. Olaus Magnuksen opuksesta 1500-luvulta lähtien on kerrottu pääskyjen talvehdinnasta jään alla. Pääskyksi kuitenkin sanotaan sekä salakkaa, joka on kalalaji että pääskyjä, jotka ovat lintuja. Joutsen on toinen lintu, josta myyttistä ainesta on kerrottu, mukaan lukien tappiolle joutuneen Joukahaisen varusteiden transformaatio erilaisiksi luontokappaleiksi. Molemmat linnut ovat olleet karjalaisille pyhiä, niitä ovat koskeneet niin tabut, kiellot kuin uskomuksetkin.

Mutta ylivoimaisesti myyttisin kaikista eläimistä on hauki. Se on yhdistetty kokkoon, tulilintuun ja tulimyyttiin. Hyvin erikoinen tunnuspiirre, eufemismien nimikirjon johtoasema ja sen lisäksi vielä päänluiden erillinen nimeäminen viittaa suureen sukuun, johonkin mahtifratriaan, jolla oli hallussaan sampo ja haluttavia neitoja.



Kuvio 22, Peijaisaihio zoema-perusteisena ugramena.

Luonnotar sotkotar 1A	Loviatar käreitär 1B	Sinetär kankahatar 1C	Hongatar katajatar 1D
Tuonetar manatar 2A	Syöjätär ajatar 2B	Udutar terhenetär 2C	Pihlajatar tuometar 2D
Suometar melatar 3A	Kivutar vammatar 3B	Tähetär otavatar 3C	Hiilitär miiritär 3D
Aallotar vuolatar 4A	Suonetar ilmatar 4C	Päivätär kuutar 4C	Etelätär suvetar 4D

2.4.2019

© Marita Râman, suomalaisten jumalatarasetelma
runomatriisina

Kuvio 23 Jumalatar-runomatriisissa korostuvia myyttihahmoja.

Esimerkkinä fratrioiden ja klaanien nimeämisen käytänteestä Durkheim esittää seuraavan kaavion heimojen ominaisuuksista.

FRATRIAT	KLAANIT	KUHUNKIN KLAANIIN LUOKITELLUT SEIKAT
	kalasääski	savu, kuusama, tietyt puut ym.
	pelikaani	mustapuu, koirat, tuli, pakkanen ym.
KUMITE	varis	sade, ukkonen, salama, pilvet, rakeet, talvi ym.
	mustakakadu	tähdet, kuu ym.
	eräs myrkkykäärme	kala, hylje, ankerias, eräs eukalyptuslaji
.....	teepuu	ankka, jokiäyriäinen, pöllö ym.
	eräs syötävä juuri	trappi, viiriäinen, eräs pieni kenguru ym.
KROKI	valkoinen töyhdötön	
	kakadu	kenguru, kesä, aurinko, tuuli, syksy ym.

Tiedot Kroki-fratrian neljännessä ja viidennestä klaanista puuttuvat. Tämä alamaininta saattaa viitata tarkoituksella salattuun klaanijärjestelmään, johonkin arvoitukselliseen kuten hauki ja sampo suomalaisilla. Sillä jos nykyaikana hirvikronikat koetaan toisheimolaisilta so. ei-metsästäjiltä salassa pidettävänä rituaalina, niin on täysin mahdollista, että joitain salaperäisyyttä on säilynyt myös pohjoisten seutujen lappilaisriiteissä. Tuli tuntuu kuitenkin olevan se yhteinen tekijä, johon kaikki kiertyy joko vastakohtansa, pimeän ja kylmän tai paahtavan ja lämpimän kautta. Eikä ihme, pimeässä Pohjolassa kun eletään.

Oletetaan että suomalainen totemismi kuvastuu kalevalaiseen kansanrunouteen ja muuhun uskomus- ja tapaperinteeseen. Tällöin on mahdollista muodostaa Emilé Durkheimin jaottelun mukaan hahmotelma tilanteesta. Joudutaan kummalliseen tilanteeseen, jossa asetelmat ovat jossain määrin päinvastaiset kuin luulisi. Ilpotar mainitaan Pohjolan emäntänä, ja suomalaisessa sadustossa tästä nimestä on johdettu eläinten valtakunnaksi Ilvola. Toisaalta Laus on hirvien herra Pohjolassa. Nimi juontuu leijona sanasta, joka on vääntynyt raaamatunkäännöksessä sanaksi jalopeura. Jalo on yhtä kuin. Toisaalla hirven nimiin kuuluu lyylyttelyn oloisia ja esi-isiin viittäviä nimiä kuten Ylinen ja Iso eli ylhäinen ja isä.

KATEGORIA	TAKSONOMIA	
	ATTRIBUUTIT/MOTIIVIT	
<u>fratriat</u>	<u>klaanit</u>	<u>kuhunkin klaaniin luokitellut seikat</u>
	Lovehetar	lohikäärme, sampo, taudit, karhu, käärme
POHJOLA	Joukahainen	jousipyssy, nuolet
	Hiisi	hirvi, kuusi, taudit, nenä
.....		
	Väinämöinen	hauki, kalat, veen emonen, sorsa; hauen
toisintonimet, sampo		
KALEVALA	Ilmarinen	hauki, hauen pääluit, lokki, muuttolinnut, sampo
	Lemminkäinen	joutsen, teeri, hirvi, sukset, sampo

Päähuomio on dikotomiassa, siinä missä australialaiset sukupuolittavat klaaniensa toteemit ja niihin liittyvät hahmot, kalevalaiset runo ovat säilyttäneet kahtiajaon Pohjolan ja Kalevalan väkeen. Aihoidusta, alussa luetelluista kirjoista kaivautui esiin Puhtauden veljien kirja eläinten oikeudenkäynnistä. Koska eläimiin liitetään usein monia ennemerkkejä, esimerkiksi villin eläimen tulo kulttuurin pariin, vaikkapa pihapiiriin, niin tällä zoema-ilmioilla on ennakointimeemin merkitys. Eläinten oikeudenkäynnissä on tulevaisuuden ennustamisesta sanottu seuraavaa.

- *”Kuningas kysyi petolintujen puhemieheltä: Kerro minulle, mitä hyödyttää tieto tulevasta ja tulevaisuuden povaaminen erilaisista ennusmerkeistä – tähdistä, nopista, hiekan muodoista, kämmenistä ja muista sellaisista jos ajan onnettomuuksilta ja päivien ja vuosien tuomilta vastoinkäymisiltä ei voi välttyä eikä niitä vastaan suojautua.*

Johon puhemies vastasi: Niitä vastaan voi suojautua, mutta ei sillä tavalla kuin astrologit ja heidän kaltaisensa sitä yrittävät. Pahoihin aikoihin pitäisi puhemiehen neuvon mukaan varautua turvautumalla maailmojen ja tähtien Herran, Luojan ja Säätelijän apuun. Tämän voi tehdä noudattamalla jumalallisia säädöksiä, profeettallisia lakeja sekä rukoilemalla, valittamalla, paastoamalla, antamalla almuja ja uhraamalla palvospaikoilla. Pyytämällä Jumalaa puhtain sydämin ja vilpittömin aikomuksin suomaan siunausta ja hyvinvointia ja torjumaan onnettomuudet, kuten Hän parhaaksi näkee. Sillä tähtien ja muiden merkkien enteet kertovat tulevasta, jonka Jumala luo, sillä hän on luonut tähdet ja planeetat, asettanut ne kiertoradoilleen ja ohjailee iäti niiden liikkeitä.” (Puhtauden veljet 2016: 271-272)

SUOMALAINEN ZOEMA-ARVOITUS

Nousi hauki puuhun laulamaan

Moni suomalainen tuntee haukeen liittyvän Aaro Hellaakosken runon Hauen laulu. Tässä yhteydessä on todella kysyttävä, onko kyseessä lintu vai kala, sillä linnun nokkakin on luinen, ja runollinen tehokeino on voinut tahallaan tehdä figurasta monimielisen kuten kansanomaisen nimileikkelykin. Kansalla on ollut tapana vakiintunutta nimeä käyttää myös sen lyhyessä muodossa, eli haukirastas – sano hauki vaan. Runoilija itse kuvaa runon syntyneen hetken innoituksesta, intuitiivisesti elokuisen kesäyön siivittämänä. Luonnonmaantieteen tohtorina Hellaakoski toki luontokuvaukset osasi faktoinakin, mutta runokuvat ovat silti asia erikseen. Folkloresta ja myyteistä sanotaan usein kaiken olevan lainaa, uutta ja omaperäistä perinteessä tuotetaan harvaan tahtiin. Sam pätee myös tulkintoihin, jotka pyrkivät toistamaan auktoriteettien käsityksiä, rohkeutta kiistää doktriiniksi muuttunut vaatii itsenäistä näkemystä. Suomalaisessa korkeakulttuurirunostossa on sammon kaltainen ikiarvoitus, mitä luonnontieteilijä, runoilija Aaro Hellaakoski tarkoitti runossaan hausta puussa laulamassa.

Nimien tunnistusvaikeus

Merkitykset voivat kadota nopeasti yleisestä tietämyksestä ja sanavarastosta. Tätä kuvaa osuvasti. Minna Santaoja väitöskirjassaan Rakkaudesta luontoon – Luontoharrastajat luonnonsuojelun toimijoina, jossa hän lainaa Anto Leikolaa.

Kun Hellaakoski puhuu trolliusten vasaroista ”Keväisessä junamatkanassa” tai lychnis-purppurasta runossa ”Pientarella”, hän kyllä edellyttää lukijalta sen verran luonnonhistoriallista tietämystä, että tämä pystyy näkemään edessään kulleron tai käenkukan. Mutta tämän laatuinen tietämys kuului aikanaan kenen hyvänsä oppikoulusivistykseen, juuri siihen, jota Hellaakoskikin jakoi oppilailleen ja jota hän osasi myös vaatia. Lychniksen tunnistaminen käenkukaksi ja veronican tädykkeeksi on vasta koululaisten kasvienkeruun häviämisen myötä siirtymässä tai siirtynyt botanistien yksinoikeudeksi. (Leikola 1990, 140.)

Tosiasiaa nykyuori eikä heidän vanhempansakaan eivät tiedä mitään trolliuksen vasaroista, käenkukista tai tädykkeistä. Eipä siis kumma, että hauki puussa niellään yleensä sellaisenaan sen enempää ihmettelemättä luonnottomuutta. Mutta siinähan se voima piilee. Runot ovat tunteen kieltä, jossa alkukantaisilla zoematunteilla on osansa. Runo on luontokuvaus ja apeuden mielenmaisema, jossa on ikiaikainen sävy, jota symboloi hauki, suomalaismytologian väärin ymmärretyin eläinlaji.

Hauen laulu

*Kosteasta kodostaan
nous hauki puuhun laulamaan
kun puhki pilvien harmajain
jo himersi päivän kajo
ja järvelle heräsi nauravain
lainehitten ajo
nous hauki kuusen latvukseen
punaista käpyä purrakseen
(vanha kuusi)*

- Näreikkö on kosteaa kuusikko

- on pilvinen, kostea aamu

- hauki = haukirastas

- aamupalana kuusen kukinto

*lie nähnyt kuullut haistanut
tai kävyn päästä maistanut
sen aamun kasteenkostean
loiston sanomattoman*

- luontoelämys

*kun aukoellen
luista suutaan
longotellen
leukaluutaan*

- linnun nokkaa availen

*niin villin-raskaan
se virren veti
että vaiken
linnut heti
kuin vetten paino
ois tullut yli
ja yksinäisyyden
kylmä syli.*

- vaikuttavuus laulutaidossa,
alakuloinen loppukesän aamu

- kesä oli ohi, hauen kutu oli ohi

(Jääpeili 1928 – Aaro Hellaakoski)

Kansanomainen tulkinta haukirastaan laulusta sisältää seuraavia mielikuvia Kaarle Krohnin 1800-luvun lopulla taltioimana:

(Enosta ja Nurmeksesta Karjalasta/294) Rastas

Oli kerran mies istunut haolla ja polttanut puupiipulla, niin alkanut haukirastas sitä haukkua, jotta: "puupiippu, puupiippu, tiitteräkoppa, vaskivarsi!" Nauramaan räsähtänyt, "räkätättärä, titturituru!" Sitten aloittanut toisen värssyn: "Hyh hii, hyh hii! lii, lii, lii! vit, vit, vit!"(Hakasiin pantu loppuu: langivarsi, haha, hah, haha!)

(Iisalmelta Savosta/295) Rastas

Mies hoi, mies hoi! Paa rysää risuun! saat hauin lierii, saat hauin lierii!

(Kaavilta Karjalasta/295)

Haukirastas: "rysä järvessä, rysä järvessä! kala kiehuu, kala kiehuu! ei suolaa, ei suurusta!"

(Nilsiästä Savosta/295) Rastas

Haukirastas laulaa hauin kudun alkaessa: "Hauki liikkuu, hauki liikkuu! paa vatiin, paa vatiin! muru kullenkin, muru kullenkin! papu miniän osa, papu miniän osa!"

Mainitut äänenjäljitelmat auttavat ymmärtämään, miten vaikeasta tulkintaongelmasta toisintonimissä loppujen lopuksi on kyse. Kalevan juttu osoitti selvästi elintapojen ja tilanteen vaikuttavan käytettävään nimeen, ja nimeä käytettiin tilanteen mukaan samasta linnusta, mutta ei siinä kaikki. Myös yhdestä ja samasta eläin- tai kalalajista voitiin käyttää eri lajien nimiä tarpeen mukaan tai hämäämiseksi.

Meemijaon tarkoituksena on etsiä ilmimerkityksien alla olevia piileviä ja myyttisiä merkityksiä. Tätä varten nimi- tai lajikirjoa tulee tulkita myös pystysuorassa kehityslinjassa. Alussa oleva kehitelmä kalanimistä viittaa kaloihin, joilla on jokin erikoinen nimi. Jako ei silti ole kalalajikohtainen, vain hauki ja ahven erottuvat joukosta.

V Tietotaito – Performanssin palautus kompetenssiin

YL 5 HAUKEROINEN (elontaisto) ja HAUKIAINEN (petokalat)

YL 2 SEITSENJUOVAINEN (tunnistaminen) ja AAPPEROINEN (nimeäminen)

Nimet edustavat tässä haukea ja ahventa, mutta piilevä merkitystaso kohdistuu toimintaan tai funktioon, jota nimi edustaa tai on tässä systeemissä laitettu edustamaan.

Esimerkkitarkastelussa ilmimerkitystasolla on hauki kalana, hauki runona edustaa lintua, ja hauki pälvenä on semanttinen syvätaaso sanalle hauki. Mitä yhteistä tässä kaikessa on? Valo esiintyy kaikissa näissä. Runon lintu herää laulamaan päivän koitossa, hauella on nimessä "lucius" valo keltaisten pilkkujensa tähden ja päivi on kevätvoudan lumesta sulattama läikkä puun juuressa tai aurinkoisessa kohdassa.

Astetta pohjia myöten meneväksi semanttinen ketju menee, kun yritetään tehdä kolmijaosta tetra, eli se struktuurinen myyttinen syvyys, joka kaiken takana kumottaa. Ja siinä mielessä Hellaakosken runo ei kuvasta naturalistista tapahtumaa, vaan luonnon kiertoa, elonkaavaa, jossa kukkeus katoaa ja marrastaa. Vesi antaa elämän, mahdollistaa kasvun puulle, mihin lintu voi nousta laulamaan, koska päivä on noussut paistamaan ja häivyttää kosteuden ja kylmyyden. Toisaalta dosentti Hellaakoski ehkä figuroi runoon evolutiivisen juonteeseen, jossa vedestä ja kaloista kehittyi liskojen kautta linnut, jolloin kehityskulussa tosiaan nousi hauki puuhun laulamaan.

Folklore on merkkiverkko, jossa merkitys viriää eri säikein ja muodostaa kuvakudoksen. Purakutunutta kudosta voi olla vaikea rekonstruoida entiselleen. Mitä virkaa tällaisilla sanakeruilla tai kielenväentelyillä on? Inkeroisilla arvo on ennen vanhaan resonoinut sanaan ymmärtäminen, mikä vuorostaan on liittynyt yksilön arviointi- ja arvostelukyvyykkyteen.

Esimerkkejä inkeroiden ymmärryksestä arvona.

- Ihmisellä on välistä niin vähän arvoa päässä!
- Hän jo alkaa arvoa saamaan näistä töistä
- Vai ei ole arvoa päässä kun niin tyhmästi puhuu.

Syvämerkitystasolla haukimyyttisyys osoittautui vielä 1900-luvulla olevan tabulatautunut kala ja nimi. Hauesta ei mukamas tiedetty muita nimiä, ja osa kansasta ei syönyt haukea lainkaan. Nikamat kelpasivat runoainekseksi Kalevalaan ja lasten joululeikkeihin Muukin kivinä. Ellei tuosta kyllin liene, akateemikko Matti Kuusen (folkloristi) tutkielman mukaan Sammossa on ollut kaksi runolinjaa, redaktiota, joista toinen on ns. haukilinja. Ja sampo jos mikä johdattaa sfääreihin mielikuvituksen

Se pikkuseikka että hauki on päivikohta maassa, johdattaa syltitytehtäälle eli suoraan myyttisen alueelle Lemminkäisen osallisuuteen sammon ryöstössä ja lohikäärmeisiin. Selvimmin sampotarun ja hauen yhteys kuultaa satakielen toisintonimissä, jossa laulurastas, hurjia virsiä vetelevä lintu on salojen satakielinen, laulaja mitä parahin.

Hauki - ilmimerkitys, kala (esox lucius)

Laulurastas - piilomerkitys, lintu (turdus philomelus)

Päivi - syvämerkitys, lumeton tai kasvaton paikka, joka poikkeaa ympäristöstä

...

Myytti: - salojen satakielinen, laulurastas – satakieliset sampomatkalaisten esikuvina?

Inkeroisilla ARVO = YMMÄRRYS

- ihmisellä on välistä niin vähän arvoa päässä!
- Hän jo alkaa arvoa saamaan näistä töistä
- vai ei ole arvoa päässä kun niin tyhmästi puhuu.

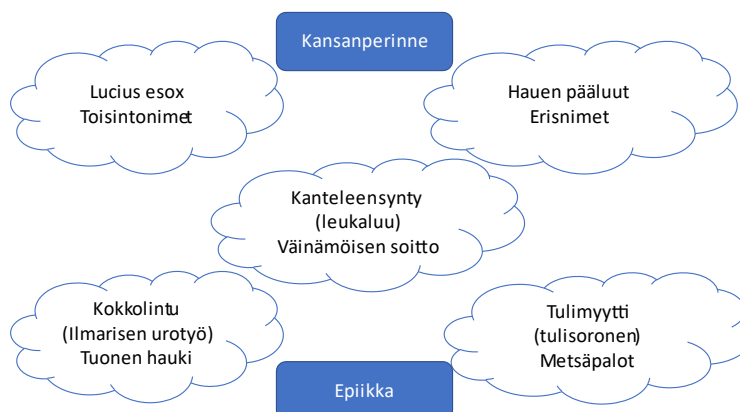
Suomalainen arkkizoema

Ilmarinen, seppä, rautio takoi sampoa muotoillessaan jalometallisen jousen, kultakirjaillun veneen, ruutuotsaisen lehmän sekä metallisen auran, mutta tuotokset eivät miellyttäneet seppoa (seppää), vaan hän luopui niistä ja yritti uudelleen, kunnes lopullinen teos syntyi. Mikään ei estä arvelemasta runon kulun saaneen innoituksen laulurastaan äänenmuodostuksesta, sillä taiturilliset laulajat muuntelevat sävelkulkujaan ja matkittujen lintujen ääniä. Erikoisen valikoima paljastaa muunnelmia olevan runsaasti. Kuten sammon arvoituksen ratkaisijat, on kuulija kuullut laulurastaan laulussa milloin mitäkin on halunnut.

Hauki on kevätsaaliskalana merkittävä, ja sillä on ilmeisesti kevään varhaisena saaliskalana erityinen merkitys suomalaisessa mytologiassa. Koska tämä työ on luonteeltaan alustava pohdinta luontomeemistä, johon haukeen liittyvät meemit ja myteemit liittyvät, on pakko tyytyä tässä vaiheessa pelkkään luonnosteluun.

Aikanaan E.N.Setälä, joka toimi Sanakirjasäätiön johtajana, tahtoi selvittää sammon salaisuuden, ja laati elämänsä ehtoolla perusteellisen selvityksen, mitä sammosta oli arveltu, ja mitä runonlaulajat ja tutkijat olivat siitä sanoneet. Setälän Sammon arvoitus -teosta on vaikea ylittää perusteellisuudessa, mutta sen se osoittaa, että arvoituksena sampo on edelleen pysynyt. Tarvitaan jokin uusi näkökulma sammon arvoituksen ratkaisuun, ja uskoisin sen löytyvän, jos on löytyäkseen, uusryhmittelyn avulla.

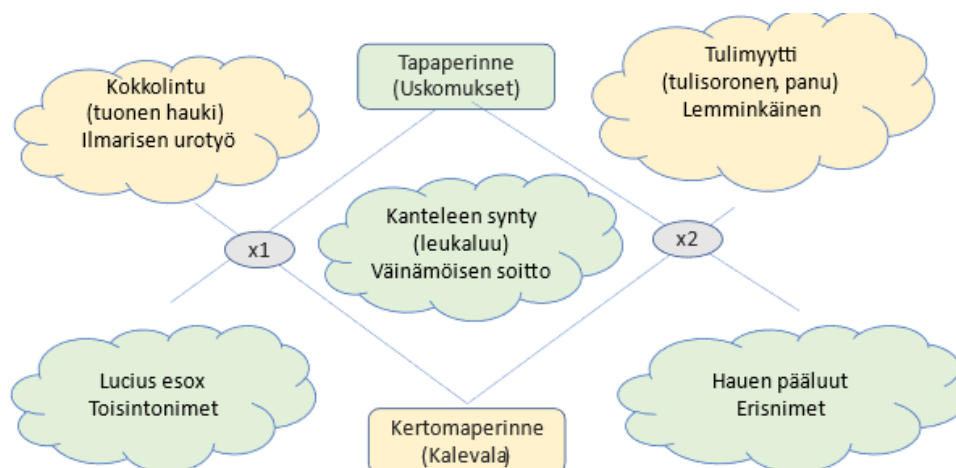
On ensin kartoitettava, mihin kaikkeen hauki Kalevalassa ja kansanrunoissa liittyy. Näin menetellen erottuu kolme ryhmää, jotka Lönnrot on ottanut Kalevalaan ja sitten kansanperinteestä kaksi toisiinsa liittyvää, mutta mahdollisesti jollain tavoin erityspiirteitä omaavaa nimeämisen käytänteisiin, eufemismeihin liittyvää ryhmää. Hauki on siitä erikoinen kala, että sen toisintonimiä on salassa säilynyt satamäärin, mutta mikä vielä hämmästyttävämpää, myös pään luilla on tallessa vielä tuo melkein sata erilaista nimeä. Sanonta: Sata luuta hauen päässä, nimi joka luulla, lienee aikanaan todella pitänyt paikkansa. Käytänteen syyt ovat sampoakin tarkemmin pysyneet salaisuutena.



Kuvio 24. Alustava hahmotelma siitä, mitä erikoista hauessa on suomalaisessa kansanperinteessä.

Epiikassa esitetyjä aiheita on tutkittu ja vatvottu monelta eri suunnalta, mutta toisistaan erillisenä tapahtuman. 1800-luvun loppupuolelta 1900-luvun puoliväliin oli folkloristiikassa tavoitteena etsiä runoista alkumuotoa, toisin sanoen pyrittiin muodostamaan konstruktio, synteesi siitä mitä aiheesta tiedettiin. Niin Setäläkin menetteli Sammon arvoituksen tulkinnoissaan, ja päätyi sammossa olevan kaksi rinnakkaista linjaa, joista mylytulkinta on nuorempi, ja mahdollinen laiva-lohikäärmeen merkitys varhaisempi ja vanhempi. Aukotonta todisteluketjua tuskin koskaan pystytään saavuttamaan, mutta pienikin uusi oikeansuuntainen oivallus voi viedä jumiutunutta tulkinnan shakkimattia taas liikkeelle.

Kun ensi vaiheessa on tehty pikainen massoittelu tiedon ryppäistä, ja nimetty osiot, niin saadusta seitsemästä tiedonmurusta voi yrittää muodostaa tulkinnan avaimeksi ugramen keikauttamalla asetelma sivusuuntaan. Tällöin muodostuu seuraava kuvio. Innoittajana tulkintaan toimii arvoituksellisena tulkittavana pidetty, tunnettu suomalaisen luontoasiantuntijan ja runoilijan Aaro Hellaakosken runo hauesta.



Kuvio 25. Haukimyytin ulottuvuuksia suomalaisessa mytologiassa.

Arvoitukseen jää pari tuntematonta tekijää ratkaistavaksi. Lisäinformaation hakemisessa on käytettävä mielikuvitusta ja oletettava Lemminkäisen liittyvän jollain tavoin tuleen, energiaan ja aurinkoon ja jopa tulta syökseviin fantasiaeläimiin kuten Setälä on esittänyt. Aika vähiin jää lisäainesta. Merkitystä varmasti on sillä, että hauki on ollut joululeikkien osatekijä, kun on leikitty Muukin kiviä. Varmaa on myös pohjoisen ihmisen suhtautuminen haukeen tabuna, hauki on ollut kaihdetta ruokaa, eikä karttelu ole johtunut mausta tai syötävyydestä. Hauki kapakalana on ollut toisaalta jouluruokaa, juhlaiksi sopivaa. Lisäksi yllättävästi hauki tai muu kala näyttää elinkeinotaikeudessa ja maanviljelysmagiassa merkittävää osaa. Varsinkin pellonpilaus tapahtui tuomalla kala kuivalle maalle. Osittain selitys piilee käsityksessä veden väen ja maan väen keskinäisestä vieroksunnasta, samoin kuin sanotaan linnun rasvan ja kalan rasvan vieroksuvan toisiaan samassa keitoksessa.

Tuli ja vesi ovat keskeisiä myyttielementtejä, jotka samalla toimivat elämän ja kuoleman vertauskuvina. Varmaa on, että eläimistä ainakin hirvi on käsitetty aurinkovaunujen vetäjänä Lemminkäisen eläimeksi, kun taas Väinämöinen on liitetty kalastukseen ja vedelliseen elementtiin. Haukisaaliista syntyi kantele, toisissa versioissa samainen kantele syntyi hirvensarvesta. Kolmannen version mukaan ei luusta ollenkaan, lopullinen kanteleversio syntyi puusta. Yksi arvattava x-tekijä on muukilaiset, jotka tunnetaan myös meteliläisinä Etelä-Suomessa Kymenlaakson rantaseuduilla. Meteli alkujaan on merkinnyt hitaasti jäähtyvää ja muukilaisten on kerrottu olleen

Keskeiset kehitteet Mulurautusessa

Oleellista Mulurautusessa on muutama asia. Toisintonimien lukumäärällä mitaten hauki on kisavoittaja, ahven kakkossijalla, lahna kolmannella. Mutta koska katson että kyseessä oli maastoa kartoittava perustutkimus, niin tekstiaines oli minusta sivuseikka. En siis aivan osannut miettimättä vastata, mihin noita toisintonimiä on tarvittu ja mitä ne merkitsevät. Suurin osa tiedosta on kadonnut, enkä halua ryhtyä arvailemaan ihan summa mutikassa.

Sen sijaan Mulurautusessa kehitelin myteemilaji-sovellusta ja meemijakoa. Viime mainitulla jäljitin mahdollista keinoa etsiä syvämerkityksiä pinnan alla. Samaa teemaa jatkoin vielä Kielastajassa, jossa on suomalaista lintukantaa tutkailtu myyttisesti. Tämän vuoden tutkimusharrastusteeamanani on zoema, johon nyt kätevästi saadaan tämä haukikysymyskin kytkettyä. Nimeämisen tutkiskeluista kaikki lähti, ja nimeämiseen se näköjään palaa. Erätrilogian ja sen jatkon korpustrilogian lopputulemana satukaava muuttui elonkaavaksi kuvaamaan .. zoemaa taisteluna onnesta elinedellytyksistä sekä myteemijako meemijaaksi. Eli minkä taakseen jättää sen edestään löytää.

Haukimyytti on tulimyytti

Vaimo tuon sanoiksi virkki, itse lausui, noin nimesi:
 "Tuli on tuima tiedettävä, valkeainen vaaittava.
 Jo teki tuli tekoset, valkea vahingot laati!
 Tuikahti tulikipuna, putosi punakeränen
 Luojan luomilta tiloilta, Ukon ilman iskemiltä
 läpi taivahan tasaisen, halki tuon ihalan ilman,
 puhki reppänän retuisen, kautta kuivan kurkihirren
 Tuurin uutehen tupahan, Palvoisen laettomahan.
 (Uusi Kalevala, 47. runo)

Kalevalassa on kaksi runoa, jotka kertovat hauesta ja tulimyytistä. Tuli ryöstäytyi irti taivaallisen liekin vaalijattaren kourista. Tulta voidaan pitää myös henkisen nerouden ja innovatiivisuuden symbolina. Innovatiivisuus on ennen kaikkea hengen paloa ja intoa selvittää sotku. Rationaalinen järki kääntyy helposti jarruksi luoville ehdotuksille ja mielikuvitukselle, kun taas myytit ja tarinat ruokkivat niitä. Myyttisen ajan esi-insinööri seppo Ilmarinen totesi Vesi-Väinämöisen luoville aatoksille, ettei tule tyhjästä mitään. Väinämöisen luovempi ote näki silti jopa hauen leukaluissa mahdollisuuksia, ja mitä syntyikään – kannel ikävien iltojen iloksi, soitto ja laulu. Siinä sivussa oli tuotu tuli valkeudeksi pimeään, hengen palo Pohjan perille.

Suomalainen tulimyytti

Haukimyytin eli tulensyntymyytin rakenne muunnettuna funktioiksi on seuraava:

PALOMOTIIVIT

1. **Pimeä ja kylmä**
2. Apujoukkojen hälytys
3. Elävän veden taisto tulta vastaan.
4. Hornan kattila
5. Jälkisammutus
6. Kehitys ja innovaatiot
7. Kohteeseen tutustuminen
8. Kotiliesi ja pannuhuone
9. Maastopalo
10. Palo leviää
11. Palohälytys
12. Paloletku
13. Palomies
14. Palopäällikkö
15. Palovahingot ja tapaturmaiset kuolemat
16. Pelastuminen ja paloturva
17. Päivi = hauki
18. Räjähdysmäinen palo
19. Sammutustyöt jatkuvat
20. Suojavarusteet
21. Taistelu tulta vastaan
22. Tuhkasta nousu
23. Tulen etsintä
24. Tulen luominen
25. Tulen vaaliminen
26. Tuli kytee
27. Tuli kytee
28. Tuli ryöstäytyy
29. Tuli saadaan hallintaan: sauna, kotiliesi, aurinko, kuu
30. Tuotekehittely ja ATEX
31. Vesipiste

Louhi oli vanginnut valon ja lämmön eli tulen ja auringon Pohjolan kallioihin, joten Kalevalaan tuli pimeä pitkä sekä kylmä talvi. Ihmisillä oli vaikeaa ja ikävää, jopa Ukko ylijumala kaipaili valoisampia aikoja. Ukko, ukonilman ja salamoiden valtias kyllästyi ajan mittaan ainaiseen pimeään ja lähti etsimään taivaan valoja, kuuta ja aurinkoa.

Salamoita viskellen tapahtui valojen etsintä, ukon tarvitsi vain raapaista reittä tai kynttä, niin alkoi kipunoida ja hehkua tuli, joka kätkettiin heti kulta-hopeiseen kehtoon ja annettiin Ilmattaren hoiviin tuuditeltavaksi, jotta siitä syntyisi uusi kuu ja uusi aurinko anastettujen taivaan valojen tilalle.

Ilmatar hoiti tehtäväänsä taitavasti, tuuditti ja käänteli tulta hopeisessa kätkyessä. Kerran tulen kanssa leikkiessä sattui vahinko, tuli putosi tulenvaalijan käsistä ja vierähti maahan.

Ilmattaren aiheuttama vahinko tuotti taivaankanteen reikiä, tulikipuna putosi läpi yhdeksän taivaan ja kuuden tähtitaivaan. Näistä rei'istä syntyi tähdistö. Kalevalassa nähtiin outo leimahdus ja valon välähdys, ja päätettiin lähteä tutkimaan mistä on kyse. Pulmaksi tuli pääsy palopaikalle. Matkaan lähtivät Väinämöinen ja Ilmarinen. Matkan esteenä oli vesistö, joka oli ylitettävä venettä apuna käyttäen. Oli toimittava nopeasti. Väinämöisen veistäessä venettä, Ilmarinen teki melat, isot petäjäiset tekikin. Niin vene airoineen oli valmis matkaan Neva-joelle ja matka suuntautui kohti Nevannientä.

Sillä välin Ilmatar oli lähtenyt tulen perään etsimään karkulaista ja nyt matkaan lähtenyttä kaksi etsintään osallistuvaa palopartiota kohtaavat ja esittelevät itsensä toisilleen. Ilmatar tiedustelee miesten aikeita ja matkan syytä, Väinämöinen vastaa matkan syyksi tulen päässeen sammumaan Kalevalassa. Ilmatar selosti lyhyesti tapahtumain alkua ja tapahtunutta onnettomuutta.

Tuli oli arvaamatta karannut hoitopaikastaan ja polttanut matkalla Tuuri Palvoisen upouuden tuvan. Karkulainen oli menetellyt törkeästi, kun oli kärventänyt tyttösten rinnat, poikien polvet ja isännän partakin oli kärähtänyt. Eikä tämäkään tihulaiselle riittänyt, vaan tuli poltti imettävän äidin rinnat ja lapsen kätkyeseen. Tulipalossa kuoleminen katsottiin olleen tämän poikalapsen osa ja kohtalo tässä elämässä. Miksi äiti ei kuollut? Äiti pelastui eikä joutunut tapaturmaisen kuoleman uhriksi, koska hän oli osannut varautua tulen vihoihin tulensyntysanoilla ja muilla taikakeinoilla.

Paloraportti oli sen verran kiinnostava, että Väinämöinen tahtoi tietää lisää siitä mitä sitten tapahtui. Maahan asti ehdittyään tuli poltti suuria alueita maita ja soita kunnes eteni Aluejärven (tulimeren) rantaan. Palo roihusi siinä vaiheessa niin kovana ja kiehuva vesi tulvi kuusikkoon asti rannoilla ja heitti kalat kuivalle maalle. Tuli kaloille ikävät oltavat tulen tuskissa.

Piti toimia nopeasti, sillä henki oli kaloilla vaarassa. Ahven lähti ensimmäisenä taltuttamaan tulta, mutta ei onnistunut tehtävässään. Sitten lähti siika matkaan ja onnistui taltuttamaan tulta sen verran että yletön vedenkuohunta loppui. Tulen nieleminen ei ole vaaratonta kalallekaan, joten siika sai niin tulisen poltteen vatsaansa että toivoi pikaista kuolemaa. Paikalle osui kuha, joka auttoi syömällä tulikipunan nielleen siian. Haukikin sai tuliset vatsanpoltteet nieltyään vuorostaan kuhan tulenpalavine sisuksineen.

Näin tuli kyti edelleen arvaamattomassa paikassa, hauen vatsassa eikä mikään auttanut tuskissa kunnes Väinämöinen ja Ilmarinen päättivät tehdä nuotan, jolla naiset ensin yrittivät saada oudosti vellova kalaa verkkoon. Palonalku kyti kätkössä, joten miehet lähtivät taltuttamaan tulta yrittämällä pyydystä hauen. Nuotanveto epäonnistui ensimmäisellä yrityksellä, sillä pikkukalat puikkivat harvasilmukkaisesta verkosta läpi leikiten, hauki ei tarttunut verkkoon. Niin epäonnista oli pyyntitouhu, että kalatkin sitä pilkkasivat.

Kalojen pilkka oli liikaa jopa viisaalle Väinämöiselle, joka sanoi löytävänsä entistä ehommat keinot, koska epäonnistuneen tuotteen tilalle syntyy ennen pitkää enemmän ja parempia tuotteita. Alettiin etsiä kalaverkon tuotekehittelyyn kykeneviä tekijöitä. Oli aloitettava aivan alusta, lähdettävä pellavan kylvöstä ja tarveaineiden hankinnasta liikkeelle.

Vaikka tuli oli polttanut maan siemenineen melko tarkkaan karrelle, oli kosteikossa säilynyt juurakossa elinkelpoisena pellavan siementä.

Siemen kylvettiin Aluejärven rannalle savipeltoon, joka oli poroksi palaneen veneen tuhkan lannoittamaa maata hyvää savimaata. Pellava kasvoi siinä hyvin ja saaduista kuiduista kudottiin

nuottaamiseen sopiva verkko. Ilmarinen ja Väinämöinen lähtevät koekäyttämään uutta verkkoa,

mutta ensimmäinen kierros ei tuota tulosta, minkä jälkeen yritettiin muita keinoja. Toivottiin ja

rukoiltiin veden emäntää Vellamo ja isäntää Ahtoa apuun. Verkot laskettiin syvemmälle veteen, tempu tepsu ja hauki tulipesäkkeineen saatiin saarrettua ja tuli hallintaan.

Hauki oli tulikuuma, joten syystäkin Väinämöinen epäröi käydä kohteeseen käsiksi paljain käsin.

Paloa vastaan kamppailu oli kerännyt lisää sivustakatsojia. Nyt tarjoutui Päivän poika suorittamaan hauen halkaisun, jos vain saisi isänsä puukon käyttöön. Samassa kaivattu teräase putosi taivaalta alas Päivän pojan vyölle, joten Päivän poika otettiin heti palomiehen tehtäviin, hän suolisti hauen, jonka sisältä löytyi tulikipuna sinisenä ja punaisena hehkuvan pallon ytimestä. Palomiehen pidellessä hehkuvaa hiillosta käsissään, operaation johtajana toiminut Väinämöinen sai uutta mietittävää. Tulen kuljettaminen oli vaarallista ja oli mietittävä tarpeellisia turvatoimia. Aprikoinnin aikana jo haltuun saati tuli ryöstäytyi jälleen ilmi liekkiin ja aiheutti palovammoja.

Tuli eteni aalloilla kuin öljypalo ja saavutti katajikon, josta se levisi kuusikkoon ja sieltä edelleen laajoille alueille polttaen kaiken. Ei auttanut muu kuin lähteä perään palopaikalle palon etenemistä seuraten. Tuli oli sillä välin laantunut ja kyti lahossa leppäkannossa, mistä se lopulta havaittiin.

Väinämöinen piti puhuttelun, varsinaisen palopuheen tulelle ja osoitti sille oikean paikan ja tehtävän Kalevala sai vihdoinkin tulen hallintaan ja hyötykäyttöön takaisin. Mutta Ilmarinen joutui vuorostaan tulenpalaviin tuskiin ja syöksyi mereen vesikivelle vilvoittelemaan.

Tarvittiin vielä jälkisammutustyöt tulen taltuttamiseksi. Lopulta Seppo Ilmarinen kutsui pohjoista ja koillista tuulta tuomaan sadetta ja ukkosta lähettämään ukkossateen. Tulen hallinnassa oli tärkeää tietää synnyt syvät ja nyt tiedettiin tulen tulleen taivaalta salamana tuli ja että taivaalta satava vesi sen sammutti. Sekin oli nähty ja ymmärretty ettei Ilmarinen sai herkästi ja äkkiarvaamatta hiilloksena kytevä Panun tulistumaan ilmiliikkiin.

HERJAAMISEN ZOEMA

Pitäydyn tässä suomen kielen zoemaattisiin meemeihin parin tulkintaesimerkin myötä.

Peruskuviossa voidaan muodostaa IRO-kaava (tulkinta=interpretation:

ilmentymä=representamen; kohde=objekti). Perusväittämä on, että zoema on meemi, joka muodostuu jostain ja viittaa johonkin kohteeseen.

I Peruskategoria:

I = zoema; R = meemi; O = referentti.

II Peruskategoria:

I = käsite; R = merkitys; O = nimi.

III Peruskategoria:

I = eläinlaji; R = suku, synty; O = käytös, piirteet

IV Peruskategoria:

I = figura/kielikuva; R = assosiaatio/miелleyhtymä; O imaginaatio/mielikuviutus,

Koska lähtökohtana ja perustana tarkastelussa korostui kaksi eläintä, kissa ja lehmä, jatkan esimerkkitarkastelua näiden lajien kautta ja käytän verrokkina sikaa. Kissaeläimenä on leijona, joka luokitteluissa on "iso kissa". Lehmäesimerkki muodostuu tavallisesta lypsylehmästä. Lisätulkintarotia eli vipuvoimaa voi tarjota aggressiivin sijamuoto merkityslajina. Muistilappunen on multitask-pohjainen, joten ensimmäinen tehtävä on poimia ne merkityskentät, jotka parhaiten sopivat testaamaan zoeman ideaa aggressiiviina ja elävänä kansankielenä, jossa eläinten

ominaisuudet antropomorfisoidaan ja arvotetaan ihmisominaisuuksiksi.

Creativity (luovuus) semeemi
Combination (yhdistelmä)genoomi
Concentration (keskittyminen)fenoomi

Käyttökelpoiseksi osoittautuu C-sanasysteemin

kolmijako, jossa on edellä esitetty jako esitettynä valmiiksi. Semeemi vastaa i:tä eli interpretanttia, zoemaa. Genoomi vastaa meemitarkastelua, representamenia; kun taas fenoomi viittaa referenttiin, objektiin kohteeseen peruskuviossa.

10. eloisuus seurallisuus

Kielimeemit aggressiivi

Zoemameemiin sovellettuna, eläimet on ajateltu luomakuntaan kuuluviksi, minkä höysteeksi on kuviteltu hirviöitä, jumalia ja sekaolentoja luovaa mielikuvitusta käyttäen. Luovinta ja alkuperäisintä lienee eläinjumaluuksien keksiminen. Heti alussa ihmiskunnan mielikuviutus loi myytteihin metamorfooseja, ihminen muuttui eläimeksi tai kasviksi tai kiveksi. Sen lisäksi ihmisten ja jumalten joukossa vaelteli hybridiolentoja, mitä kummallisimpia kombinaatioita käyttäen. Oli siivekkäitä hevosia ja linnunpäisiä ihmisiä, jotka lopulta saivat tietyt vakiintuneet uskomukset myyteissä. Keskityttiin toistamaan vain tiettyjä myyttejä ja sen mukaisia myyttiolentoja.

Zoema voi kulttuurissa esiintyä monin eri tavoin ja erilaisin meemein. Edellä esitetty semanttinen kielinäyte suomen kielen aggressiivista sanastosta edustavat kielimeemejä, jotka olen alustavassa meemijaossa rinnastanut Maslowin esittämiin universaaliarvoihin eloisuus ja seurallisuus. Haukkumasanat ovat osa karnevaalikieltä ja osa kansankieltä, eloisaa, esimerkin leijona viittaa seurallisuuteen laumana. Kielen idiomit ovat yhteisöllisiä, konventionaalisia. Merkitys ei pysy samana ajan ja arvojen muutoksessa. Toisena aikana käytetään toisia eläimiä kuvaamaan ihmisluontoa. Käärme on universaalisti pelätty ja inhottu eläin, mutta Kiinassa käärmeen eläinratamerkki edustaa kauneutta ja viisautta, lohikäärme keisariutta, valtaa ja vaurautta. Haukkumiseen soveltuvat eläimet, joita jostain syystä ylenkatsotaan, kammotaan, halveksitaan tai pelätään. Samaa eläinlajia voidaan käyttää sekä mainesanana että haukkumasanana. Lintu on yleensä positiivinen naisen metafora, mutta konnotatiivisena sanana sillä on muitakin sivumerkityksiä, jotka selvimminkin ilmenevät kaskuissa. Kehitys voi kulkea myös esineistä eläimiin. Tulenloutta tunnetaan nykykielessä munahaukkana. Nainen on keskiajalla Euroopassa luokiteltu eläimeen rinnastuvana olentona. Mitä yritän sanoa? Muodon eläimellisyys on tulkittava toisin kuin arvojen ilmentämä eläimellisyys, jota usein pidetään ihmisen alkuperäisenä sielun olotilana sekä syntinä, josta ihmisen velvollisuus olisi pyrkiä pois.

Hauen pääluut – ratkaisuyritys

SISÄLTÖJÄSENNYS I Folkloren historia

II Myyttien psykologia

III Vanhat reliikit

IV Taivaalliset hahmot (kehot)

V Taivas ja meri

VI Katastrofit

VII Luominen

VIII Keksinnöt

IX Syntymä ja kuolema

X Mielen myytit

XI Kaksosmyytit

XII Syntymyytit

Binaarisutta kohti mentäessä tämäkin karkeistus sisällön jäsennyksestä on mielen luomus, joka perustuu aikansa korkean tason tietoon ja tutkijakäsitykseen. Se miten itse kukin jäsentää ajatteluaan on valintakysymys, koska aina on jotain karsittava ja jotain painotettava kokonaisuudesta. Jokainen sisältö on tarjotin erilaisia käsityksiä ja käsitteitä, jotka ovat kirjallisuudessa, niin painetussa kuin puhutussakin puettu sanoiksi. Tullaan arvoitukselliseen lausumaan ”sampo ei sanoja puutu”? Mitä mahtanee tarkoittaakaan!

Sampoakin kiinnostavampi probleemi on haukimyytti, joka Matti Kuusen oletuksen mukaan on toinen redaktiomyytti sammosta. Hauen edessä ollaan saman probleeman kanssa tekemisissä kuin sammonkin, eli mitä ja mitä kaikkea hauki tai sampo viime kädessä on aikoinaan tarkoittanut. Kansanrunojakin vanhempi tieto on luultavasti säilynyt nimissä, tuskin on sattumaa, ettei Mulurautusta, suomalaista kalamytologiaa tehdessäni haulle alalla tiedetty lainkaan toisintonimiä. Tämä johtui jonkinlaisesta putkinäöstä eli liian tiukasta käsiterajaamisesta ja määrittelystä, mitä toisintonimi on. Kun asiaa tarkemmin tuki, niin hauen nimet elivät myös sukuniminä keskisessä Suomessa, esimerkiksi muodoissa Sorri ja Korri. Tämä todistaneee hauen kiertonimikäytännön olleen elävää ja aktiivisia jossain suomalaisuuden historian vaiheessa. Kuten monet tutkijatkin myöntävät, nimet viime kädessä kantavat pisimpään myyttistä mennyttä. Vahinko vain, että kun nimen merkitys on kadonnut elämänpiirien muuttuessa, niin on lähes mahdotonta arvat mitä kiertoilmauksella on tarkoitettu.

Arvaamista ei kuitenkaan voi jättää sikseen, kuten tietäjänimitys ”asiain arvaajakin” osoittaa. Nykytieteessä puhutaan sosiaalisesta mielikuvituksesta tai sivistyneessä arvauksesta, mutta kuta kuinkin samasta asiasta on kyse, ellei sitten suorastaan mielikuvituksen voimasta kuten tarinoissa aina on laita. Tarina ilman reseptiota ja dekoodausta mielikuvien avulla on merkitystä vailla.

Listat ja luokittelu kuuluvat oleellisesti yhteen. On oltava mistä lajitella, jotta kokonaisuudesta yleiset eroavuudet ja yhtäläisyydet voisivat erottua. Siksi on tarpeen hieman miettiä mitä taksonomia tai kategorisointi on. Miellän sen neljän toiminnon kautta. Kyseessä on lajittelun, luokittelun, tyypittelyn ja ryhmittelyn välinen toiminto, joka kulminoituu nimeämiseen.

Eläinlajeista puhuttaessa sanana käytetään populaatiota, ihmislajeista vastaava termi on yhteisö tai ihmiskunta väestöineen. Eläinyhteisö muodostuu laumoista. Nimiproblemaa tutkaillessani sain selville, että suomalaisessa kansanperinteessä muistetaan vielä rippeet hirvieläinten lähinnä porojen lajista sekä lohikaloista lähinnä siian nimistä. Myyttiset lapinlajit ovat siten siika ja poro. Lappalainen tarkoittaa tietäjää, Lappi on kantasana sekä paikan että roolin nimenä. Lapitarta ei tunneta enää, mutta todennäköisesti sitäkin muotoa on joskus käytetty. Se mikä on oleellista siian ja poron toisintonimissä on perusta, millä nimen muutokset tapahtuvat. Nimi muuttuu iän ja sukupuolen mukaan. Pohjoisen kasvatti, kirjailija Kalle Päätalo on säilönyt perinnettä rakennustyömailta, ja osoittanut että työkalut ja penis saavat nekin toisintonimiä, viime mainittu koon mukaan. Usein ikä korreloi koon kanssa.

Nimellä pyritään osoittamaan kansanrunoissa sukua ja sukupuolta, toisintonimissä on viittauksia myös seksuaalisuuteen, erityisesti karhun toisintonimissä on selvä seksuaalinen vire, kuten Juha Pentikäinen on sen ilmaissut. Myyytihahmoissa on nähtävissä neljän lajista toimintaa ja pyrkimystä. Lajittelu: esimerkiksi a) naisjumalat, miesjumalat; b) myyttihahmot, uskomusolennot Luokittelu: esimerkiksi a) elementtien mukaan, toimintapiirin mukaan; b) doktriinin käsityksen mukaan, tarkoituserien mukaan. Näillä kahdella tavalla on säädely muuntelu ja meemit.

Ominaisuuksia käsitellään tyypittelyn ja ryhmittelyn avulla, jossa keskeisen tekijän muodostaa anomaliat, eli olennot, joita ei pysty selkeästi luokittelemana mihinkään ryhmään. Erityisyys kirvoittaa sekin toisintonimiä kuten suomalaisessa perinteessä on toisaikaisten laita. Toisaikainen kuvastaa erilaisuutta ja siihen suhtautumista. Ei vain Kullervo ollut erilainen sankari, runosikermän löytäjä D.E.D Europaeuskin oli valtavirrasta poikkeava yksiö, jota ei suomalaisessa tiedeyhteisössä suvaittu, vaikka kuoleman jälkeen korotettiin kunniaan.

Tyypittelyssä on lievepuolensa kuten stereotypiat, mutta viime kädessä se vastaa kysymykseen minkä haltija hahmo on? Millainen on verenperintö? kun taas ryhmittelyllä vastataan kysymykseen minkä niminen jokin on, eli mitä sukua. Tyypittelyn ja ryhmittelyn avulla saadaan selville synty ja synnyt. Tiedän sykkö syntymäsi, mutta nykyaikaan ei ole elänyt varmana tietoa kuin sukunimi Sykkö, muutoin sykkö voi olla yhtä hyvin käärme kuin karhukin. Vanhoissa kansanrunoissa oleva sanapari Synty syntyi tai "synty synty"

merkitsevät yksinkertaisesti syntymää, useimmiten pahan syntymää eli sanaparilla voidaan kiertoteitse ilmaista myös perisyntyn tai synnin syntyä. Ulvahdukset voivat liittyä pirun penikoihin ja muuhunkin ...arvelen.

Mieli pyrkii järkeistämään asioita strukturoimalla ja ryhmittelemällä ottaen huomioon ominaisuudet ja muunnelmat. Testasin sattumanvaraisella Krohn-listalla Samulia, jonka piti kokeeksi sen enempiä miettimättä valita neljää kiinnostavinta nimeä. Nimet olivat rã, sulkaeukko, ulappala sekä tuulenväki. Näinkin sattumanvarainen valinta saa edellä esitetyn muodostelman tulkinnan apuvälineenä. Laji edustaa sulkaeukkoa, ulappala on omaa luokkaansa, rã on hirvieläinten ryhmään kuuluva, ja kuten toisintonimissä Lapissa siika ja poro ovat säilyttäneet nimoreliittit, niin rã on intiaanikulttuureissa ja sen kalliopiiroksissa säilynyt kauriin ja lohen kuvat kalliossa. Rã on tietenkin myös sukumme kantasana. Erityinen arvoitus on, miten ulvahtavat ukset ja hirvieläimet kuuluvat yhteen. Kadonnutta tietoa sekin, arvoitusrippeinä jäljellä. Millaista kollektiivia tyypiltään edustaa tuulenväki? Tuulihan liittyy myös puhuriin ja vihuriin noitien kulkuna. Eli, jos vaikka ei mitään ymmärräkään niin sukuperimä osuu nasevasti kohdalleen oleellisen näkemisessä. Renko on sekin sekä tietäjän, peuran että paikan nimi. Rengosta on sukuni kotoisin, oikeasti.

SKVR-korpuksessa runo 812 Korpiselältä, *vuonna 1845 kerätty on saanut tutkijoilta taustatiedokseen metamäärittelyt*. Ilpotar – Lemminkäisen virsi; Ohran kylvö; Anna, onni, otravuotta. Tapani mukaan yleiskielistän runon se vanhuuden ja oudon kielen vuoksi. Runorytmi kärsii, mutta merkitys paranee. Alkumuotoa voi katsoa mainitulta hakusivulta. Joitakin tostuvia runoformulasäkeitä olen hypännyt yli, kohta on merkitty pisteillä.

Piennä Pikki huhdan raato,
Emon värttinän pituisena,
Ison polven korkuisena,
Hongissa salon syteli,
Matalassa maan alaissa.
Pohjatuuli kasken poltti,
Suvituuli suoritteli,
Koillinen kovin porotti.
Ukko onni ohran kylvi.
Annas onni ohravuosi,

Jumala, teräkesäinen,
 Laadi orjille olutta,
 Piiioille pikarivettä.
 Kutsui rujot, kutsui rammat,
 Kutsui kai perisokiat,
 Yht ei kutsu, Lemminkäistä.
 Lemminkäinen on piipoika:
 "Hoi on, maammo, kantajani,
 Armas maion antajani,
 Ihala imettäjäni,
 Tuos minulle sotisopani,
 Kanna vainovaatteheni!"
 "Kunnes lähet, poikueni?
 Vain kalahan, vain sotahan,
 Vainko tappohon oravan?"
 "Enpä, kantaja, kaloille,
 Enkä tappohon oravan,
 Enkä, emoni, erähän,
 Tuonne Hiitolan pitoihin,
 Jumalisten juominkihin."
 "Eläs lä[he, poikaseni,
 Kolme surmoa matkalla.
 Yksi surma tuossa on sinulle:
 Hauta tiellä poikkipuolin,
 Kivet pohjaan kuumattuna,
 Kuoppa kuumia kiviä,
 Palavia paateroita.
 Toinen surma tuoss on siulle:
 Mato tiellä poikin puolin.
 Tuossa on siulle kolmans surma:
 Aita tiellä poikinpuolin,
 Teräksistä seipähistä,
 Rautasista aidaksista,
 Sisiliskoilla sidottu."
 "Toki lähden, en tottele,
 Varsin lähden, en varaudu,
 Hullu tuota pelkäisi"
 Hyppäsi hyvö oroinen,
 Istuutui orin rekehen,
 Iski virkkua vitsalla,
 Helkkää helmiruoskasella.
 Lähti v[irkku vieremähän,
 Virkku vieri, matka joutui;
 Meni matkaa palasen,
 Pikkuruisen piirrätteli,
 Jo ori hörösteleiksen,
 Luppakorva luonteleksen.
 Kohosipa korjastaan,
 Kaahasi katsomahan:
 Niin on kuin sano emo,
 Oma vanhempi] vakasi.
 ...
 "Oi kuoppa, Jumalan luoma,
 Vältys, kuoppa, tieltä pois,
 Anna mennä matkamiehen,
 Lemminkäisen leyhytellä
 Tuonne Pohjolan pitohin,
 Jumalisten juominkihin!"



1. surma PALAVAT KIVET KUOPASSA
2. surma MATO TIELLÄ
3. surma SISILISKOAITA

Lemminkäisen piilopojan.
Jo kuoppa kuvatteleikse.
Istuvi orin rekehen,
Iski virkkua vitsalla,
Helkkää helmiruoskasella.
Lähti virkku vieremähän,

...

"Kohosinpa korjastansa,
Kaahasi katsomahan:

...

Mato [tiellä poikkipuolin,
Tuhat kieltä käärmehellä,
Sata silmää sivuilla,
Kielet pitkät keihovarret.
"Hoi Ukko ylijumala,
Mies olet tarkka taivahainen,
Luopa pilvi pikkuruinen,
Sada hyytä, sada jäätä,
Satasilmäisen sivuille,
Tuhatkielen kääntimille!"
Sato hyytä, sato jäätä,
Satasilmäisen sivuille,
Tuhatkielen kääntimille.
Ei sitä mato totellut.
"Hoi Ukko, ylijumala,
Luopa pilvi pikkurainen,
Sada rautaiset rakehet,
Satasilmäisen sivuille,
Tuhatkielen kääntimille!"
Sato rautaiset rakehet,
Jo mato kuvatteleikse.
Istuvi orin rekehen,
Iski virkkua vitsalla.

- - -

Aita tiellä poikkipuolin,
Teräksistä seipähistä,
Rautasista aidaksista,
Sisiliskoilla sidottu.
"Hoi aita, Jumalan luoma,
Välsty, aita, tieltä pois.
Viideetä vitsasväliltä,
Kuudelta seiväs[äliltä!"
Jopa on aita tieltä pois.
Istuvi orin rekehen,

- - -

Virkku vierä, matka joutui,
Jopa on **Ilpolan** pihamailla.

Mäni **Ilpolan** perttihin.
Ilpotar tsupussa istu.
Virkki Ilpotar tsupussa:
"Mitäs läksit Lemminkäinen?"
Lemminkäinen piilopoika:
"Koitlemme korttiamme,
Mittlemme miekkojamme,
Kumman miekka on pitempi,
Kumman kortti korkiampi."
Lemminkäisen on pitempi,

kuvatella: tässä väistyä tai häipyä



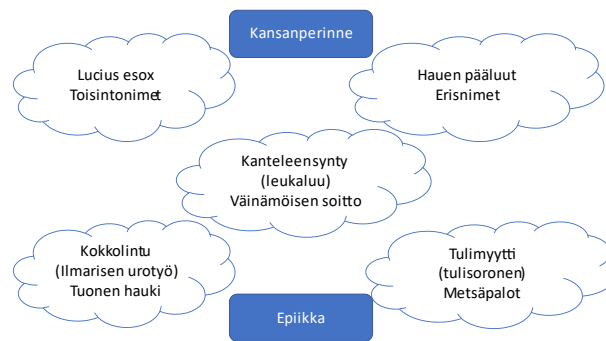
tsuppu = nurkan perä

Kynnen mustuaisen pituutta,
 Oljen kortta korkiampi.
 Tuopa iski, ei hevännyt
 Ilpotarta päätä vasten,
 Itse ortehen osasi.
 "Hoi on, maammo, kantajani,
 Armas maion antajani,
 Keitä vesi hiilavaksi
Ilpolan! veriä pestä."

hevätä? = sääliä

= Kaulasta poikki

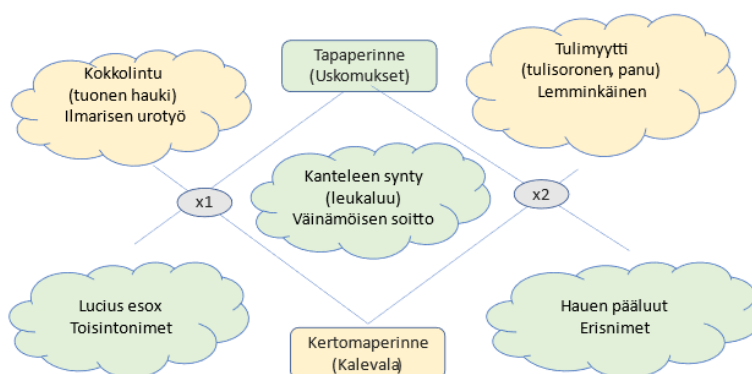
hiilavaksi = kuumaksi



Kuvio 26. Hahmotelma siitä, mitä erikoista haussa on suomalaisessa kansanperinteessä.

Epiikassa esitetyt aiheita on tutkittu ja vatvottu monelta eri suunnalta, mutta toisistaan erillisenä tapahtuman. 1800-luvun loppupuolelta 1900-luvun puoliväliin oli folkloristiikassa tavoitteena etsiä runoista alkumuotoa, toisin sanoen pyrittiin muodostamaan konstruktio, synteesi siitä mitä aiheesta tiedettiin. Niin Setäläkin menetteli Sammon arvoituksen tulkinnoissaan, ja päätyi sammossa olevan kaksi rinnakkaista linjaa, joista myllytulkinta on nuorempi, ja mahdollinen laiva-lohikäärmeen merkitys varhaisempi ja vanhempi. Aukoitonta todisteluketjua tuskin koskaan pystytään saavuttamaan, mutta pienikin uusi oikeansuuntainen oivallus voi viedä jumiutunutta tulkinnan shakkimattia taas liikkeelle.

Innoittajatulkintaan toimii arvoituksellisenä tulkittavana pidetty, tunnettu suomalaisen



Kuvio 27. Suomalainen haukimytologia ugramena, josta hahmottuu kaksi x-tekijää.

Arvoitukseen jää pari tuntematonta tekijää ratkaistavaks8i. Lisäinfon hakemisessa on käytettävä mielikuvitusta ja oletettava Lemminkäisen liittyvän jollain tavoin tuleen, energiaan ja aurinkoon ja jopa tulta syökseviin fantasiaeläimiin kuten Setälä on esittänyt. Aika vähiin jää lisäaines. Merkitystä varmasti on sillä, että hauki on ollut joulukeikkien osatekijä, kun on leikitty Muukin kiviä. Varmaa on myös pohjoisen ihmisen suhtautuminen haukeen tabuna, hauki on ollut kaihdettua ruokaa, eikä karttelu ole johtunut mausta tai syötävyydestä. Hauki kapakalana on ollut toisaalta jouluruokaa, juhlaiksi sopivaa. Lisäksi yllättävästi hauki tai muu kala näyttölee elinkeinotaikuudessa ja maanviljelysmagiassa merkittävää osaa. Varsinkin pellonpilaus tapahtui tuomalla kala kuivalle maalle. Osittain selitys piilee käsityksessä veden väen ja maan väen keskinäisestä vieroksunnasta, samoin kuin sanotaan linnun rasvan ja kalan rasvan vieroksuvan toisiaan samassa keitoksessa.

Tuli ja vesi ovat keskeisiä myyttielementtejä, jotka samalla toimivat elämän ja kuoleman vertauskuvina. Varmaa on, että eläimistä ainakin hirvi on käsitetty aurinkovaunujen vetäjänä Lemminkäisen eläimeksi, kun taas Väinämöinen on liitetty kalastukseen ja vedelliseen elementtiin. Haukisaaliista syntyi kantele, toisissa versioissa samainen kantele syntyi hirvensarvesta. Kolmannen version mukaan ei luusta ollenkaan, lopullinen kanteleversio syntyi puusta. Yksi arvattava x-tekijä on muukilaiset, jotka tunnetaan myös meteliläisinä Etelä-Suomessa Kymenlaakson rantaseuduilla. Meteli alkujaan on merkinnyt hitaasti jäähtyvää ja muukilaisten on kerrottu olleen

SYNNYT

Sikermä Lönnrotin keräämistä syntysanoista ja loitsuista sisältää muutaman sukuselvityksen. Käärmeen puremissa (versio g, sivu 71) tietäjä sanoo tietävänsä käärmeen, sykön suvun, joka on maasta kotoisin suurimmasta pienimpään, vanhimmasta nuorimpaan.

maa on isosi, maa on emosi,
maa on valtavanhempasi.
multa sinä, multa minä,
maata yhteistä elämme. (LR: s. 71)

KÄÄRMEEN SUKU

Siikasen vammassa (versio b, sivu 93) sukua tunnistetaan nimen kautta.
Siikanen sinun nimesi,
Siikanen sinä itseki.
Kyllä minä sukusi tiedän,
Kanssa kaunihin nimesi:
Siikanen sinun nimesi,
Riihen rikka, kummun kukka,
Ahon ainainen akana,
Haasiala hoiloaja...(LR: s. 93)

SIIKASEN SUKU

Löylyn sanoissa mainitaan tulen suku, poika on kotoisin Auringottaresta-
Tulipoika aurinkoisen,
Auringottaren tekemä.

PANU

Löylyn sanoissa mainitaan haltijapari Auteretar-Auterinen, kantasanaanä ilmeisesti autere,
kosteanlämmin kevätssä.

Löyly on poika Auterisen,
Auterettaren tekemä.

AUTEREEN SUKU

Erikoinen ja käyttöyhteyksiltään selvästi hämärtynyt runosäe aarnihaudan hakemisessa tarvittavista sanoista on leimallisesti metsämiehen runo, jolla on yhteyttä hirven sukuun hiiden hemiolaisena. Kalliokuvien tulkinnan kannalta näillä säkeillä voi olla infoarvoa. Hevosien syntysanoissa voi siinäkin olla kyse hirvestä, koska hevosta on käytetty runoissa hirven eufemismina.

Aarnihaudan haussa

Nouse Hiien heimolainen,
Vuorten haltia havaja,
Miestä tielle neuvona ´ mahan,
Urosta opastamahan,
Mistä saalis saataisiin,
aarteet arvaattaisiin,
Miehen etsivän etehen,
Uron käyvän kämmenille! (LR s. 163)

HIRVEN SUKU

Hevosen synty

Hiest´on hevosen synty,
 Vuoresta valion varsan,
 Tuli-uksessa tuvassa,
 Rautaharjassa pajassa,
 Pää sen on kivistä pantu,
 Kaviot on kalliosta,
 Sääret rauasta rakettu,
 Teräksestä selkä tehty. (LR: s. 277)

Myyttinen nimi Sinervö on jossain määrin monitulkintainen, mutta koska sille on säilynyt syntysanat sukuselyksineen, on sillä muutakin merkitystä kuin kasvituholaisen tai toukan merkitys. Jonkinlainen yhteys käärmeeseen on loppusanoissa, ehkä siksi että käärmettä kutstutaan kierrellen madoksi. Kaalimadon synnystä kerrotaan:

Kaalimadon synty

Pulleroinen, palleroinen,
 Mato musta, maan näköinen,
 Tietähän sinun sukusi:
 Sinervö sinun isosi:
 Sinervö sinun emosi,
 Sinervöisiä sisaret,
 Sinervöinen muu sukusi,
 Sinervö sinä itseki.
 Kun ensin emosta synnyit,
 Kuuntelimme, kääntelimme,
 Kuulin nurmelta nurinan,
 Notkon pohjalta porinan,
 Kulisten menit kulohon,
 Helähellen heinikkohon. (LR: s. 279)

SINERVÖN SUKU

Tavanomainen tulkintatraditio liittää karhun synnyn Otavaan ja taivaalle, mutta muitakin syntyversioita loitsut tuntevat. Putki on nykynimistönkin perusteella selvästi nimi ja suku, jonka nimi on Putkisto, paikannimissä o putkialkuisia nimiä kuten Putkilahti tai Putkivaara. Yllättäen samassa runossa on myös hirven syntysanoja ja siten viittauksia hirvisukuun. Murri on karhun peitenimi, tevana naarashirven. Karhun synty d-vesrio s. 921

Muistan, murri, synnyntäsi,
 Maan kamala kasvantasi:
 Tuoll´oot sykkö syntynnä,
 Maan kavala kasvanunna,
 Pohjan pitkässä perässä,
 Lapin laajan salossa,
 Leppävaaran liepehillä,
 Havuvaaran harteilla,
 Putkinen sinun isosi,
 Putkinen Sinun emosi,

PUTKISTON SUKU =

KARHUN SUKU =

HIRVEN SUKU

Putkisia muu sukusi,
 Putkinen sinä itseki.
 Sie olet saatu sammalilla,
 Kasvanut kanervikoissa,
 Paksussa pajupehossa,
 Tiheässä tuomikossa,
 Pohjoispuolella puroa,
 Päivän puolella mäkeä;
 Olinpa minäkin siellä
 ylimmäisnä lautamiesnä
 Tevanoa tehtäessä,
 Raavasta rakettaessa.
 Lavekämmin Pohjan eukko
 Pään mäkäsi mättähästä,
 Selän hongasgta hotaisi,
 Hampahat vesikivestä,
 Silmät kuutilon kivistä,
 Korvat kengän talluksesta;
 Siitä ristille ritaisi,
 Sekä kantoi kastehesen. (LR: s.921 d-versio)

Hieman epäselvä silmien allkuperä kuutilon kivistä selittynee kreikkalaisen filosofi Platonin väittämällä maaelementeistä. Platonin mukaan klassiset alkuaineet, ns. Platonin kappaleet rakentuvat säännöllisistä monitahokkaista. Alkuaineista maa koostui Platonin mukaan kuutioista. Hirvellä kuten lampaillakin "oinailla" on kuutilosilmät, korvamateriaalina on kankaiset nilkkurit, tallukkaat.

Oluen syntysanoihin liitetään mytologinen hahmo Osmotar, mutta Lönnrot esittää oluen syntysanoissa toisenkin nimen, Kuljus. Vanhoissa nimisanoissa on usein jäljellä s-pääte, joka ajan mittaan putoaa pois, ja jäljelle jää perusmuoto, tässä tapauksessa Kulju, joka on suomalainen sukunimi vielä nykyäänkin. Kulju on vetinen painanne keidassuon keskellä. Se on paikannimi ja melko yleinen sukunimi Suomen länsirannikolla. Yllättävää on kuljun yhteys pakkaseen. Kuljut ovat runon perusteella sukua Pakkasille.

Oluen synty c-versio
 Ristityksi, Sai poika imetetyksi,
 kastetuksi,
 Hopeaisella joella,
 Kultaisella lähtehellä;
 Kuljus pantihin nimeksi,
 Kuljus poika Pakkaselle;
 Kuljus Pakkanen itseki,
 Kuljuksia muu sukunsa. (LR: s. 301, c-versio)

KULJUN SUKU =
 PAKKASEN SUKU

Vielä on jäljellä kansanrunojen todistamia sukuja. Raudan synnyssä kerrotaan Vuolankoisen suvusta, ja sen naispuolista jäsenistä Vuolhattarista, jotka ovat suolta kotoisin. Lisäksi mainitaan paikkakuntakin Vuojola, joten kyse on yhteisöstä, Vuojolan väestä.

Raudan synty

Hoi sinua, rauta raukka,
 Rauta raukka, kuona koito,
 Kyllä mä suksusi tieän,
 suksui ja syntysiki:
 Sie olet poika Vuolankaisen,
 Vuolahattren tekemä,
 Isä Vuojolan navoilta;
 Emä Lemmen lähtehjestä;
 Syntysi on suon navoilta,
 Suonnavoilta, maan navoilta,
 Suossa isosi, suosta emosi,
 Suosta kaikki muu suksui.... (LR: Raudan synty s. 320, f-versio)

VUOJOLAN SUKU

Yleisenä miessukukunnan haukkumanimenä käytetään sikaa. Ei vain muinoin tietäjät, nykyihmistenkkin tunnot uhoavat asettavansa siat altavastaajiksi, alakärsiksi. Nykyinen tietäjälaitos, netti osaa kertoa tynimyksen viittavan sikojen suojelupyhymykseen, jonka kansanomaisen nimi oli Santta Kynönen. Hyvin erikoinen asetelma, jossa pyhyys, pahuus ja eläimellisyys on kiteytetty yhteen runoon. Kynönen sukunimenä on harvinainen, MyHeritage-hakutulos antoi yhden tiedon Kynösestä. Käsite ei ehkä ole kovin vanhaa perua, ja tosiaan syntynyt kristillisistä ja agraareista vaikutteista.

Sian synty

Tietähän sianki synty,
 Alakärsän arvatahan:
 Tynimys sinun emosi,
 Kynimys (Kynönen) sinun isosi,
 Kynin, kynsin kynnä maata,
 Kärsin käännä turpehia,
 Ällös aitoja repikö,
 Veräjä vieretelkö1. (LR: s. 328 37. Sian synty)

KYNÖSTEN SUKU

Susia sen sijaan on suomalaisissa metsissä ollut, karhun ja suden nimiä on pohjoismaissa käytetty suosittuna miehen nimenä, kuten Björn ja Ulf. Suden synty on Lönnrotin muodostelmana sekavan tuntuinen, ilmeisesti säkeet ovat hämärtyneitä, koska niissä on aineksia käärmeen synnystä vesille sylkemisenä. Toisaalta sama sekoitus ilmenee myös sykön sanoissa, joissa karhu ja käärme esiintyvät samassa runossa. Runon tulkinnassa mielenkiintoisinta onkin Lönnrotin käsitys Kuolattaren toisintonimistä, jotka ovat Nuoratar, ja Maaratar, molemmat selkeästi käärmeen haltijanimiä. Hyvä tapa tarkistaa sukua on tarkistaa sukunimirekistereistä, tavataanko kyseistä suku- tai paikannimeä vielä nykyäänkin, koska nimi periytyy ja on melko stabiili, kestää aikaa muuttumattomana. Omassa suvussani on elänyt Maaratar.

Suden synty

Leikkari iänikuinen,
 Paha poika polvuhinen,
 Mistä on sinun sukusi,
 Kusa, synkkä, synnyntäsi,
 Tuuliltako, taivahilta,
 Vai syviltä veen navoilta?
 Ei tuulilta taivahilta,
 Ei syviltä veen navoilta,
 Tieän, synkkä, synnyntäsi,
 Maan kamala kasvantasi;
 Syöjätär vesille sylki,
 Lapalieto lainehille,
 Siitä Kuolatar sikesi,
 Kuolatar merestä nousi,
 Saarosehen puuttomahan,
 Luotohon kivettömähän;
 Hieroi kahta kämmentänsä,
 Mykelsi molempiensa,
 Saipa nukkoa vähäisen,
 Sen se viskasi vetehen,
 Tuohon tuuli maalle tuopi
 Metsän korven kainalohon,
 Siinä synnyit tuulikulkku,
 Jotta jouit jouhiturpa,
 Sikesit meren selällkä,
 kasvoit korven kainalossa. (LR: s. 331
 Suden syntuy b-versio)

LEIKKARIN SUKU

Kuolatar toisin: Nuoratar,(Maaratar)

Näin on saatu kasaan koko joukko syntyjä syviä, sukuselvityksiä.

Eläinten syntyjä sekä luomistaruja

Koottuna selkokielisemmäksi aihioidut suvut ovat nykyversioina ymmärrettävissä seuraavasti:

Sykkö (sukunimi); eläinlajit karhu, käärme)

Siikanen, Siikala (sukunimi; siika-etupääte paikannimenä esim. Siikajärvi; siika on kala)

Päiviö, (etunimi ja sukunimi; noidan nimi)

Auer, Autere; Auterinen (sukunimi, nimisana; autereinen = adjektiivi; "Auervaara" = aurinkopoika, hurmuri))

Hirvi, Hirvonen (sukunimi; eläinlaji hirvi)

Sinervö, Sinervo, Sinerväinen (sukunimi, eläinlaji mato)

Putkisto, Putkinen (sukunimi; eläinlajit karhu ja käärme)

Kulju, Kuljus, Kuljunen (sukunimi, paikannimi, yleisnimi)

Kynönen (sukunimi, harvinainen)

Leikkari (sukunimi), eläinlaji susi)

Vuojolainen, Vuojola (sukunimi, paikannimi)

Tässä koosteessa on yksitoista (11) nimeä, joihin voi olettaa ainakin osin liittyvän syvempiä ja jopa totemistisia piirteitä. Se selviää vain lajittelemalla nimet kolmen ryppäisiin ja jäljelle jää kaksi epämääräistä nimeä, jotka eivät ole selkeästi ryhmiteltävissä. Liikkeelle voi lähteä, vaikka suomalaisten eläinsatujen kuvastosta, jossa peruskolmikkona on usein karhu, susi ja kettu. Valikoimasta löytyy kyllä karhun ja suden sukujen syntysanoja, mutta mistä siihen kettu saataisiin. Kettunen ja Repo ovat molemmat suomalaisia sukunimiä, mutta kun syntysikermässä ei ole näistä mitään mainintaa, niin on hyvä käyttää kiertotietä valinnassa. Päiviö tunnetaan perinteessä Kittilän noitana, kääntymyksen jälkeen kiivaana seitakivien hävittäjänä. Repo tai repolainen on tunnettu tietäjän eufemismina, saduissa kettu edustaa viekkautta ja viisautta, karhu tyhmyyttä toisin kuin muussa kansanperinteessä, jossa karhua pidetään viisaana miehenä.

I RYHMÄ: SYKKÖ – LEIKKARI – PÄIVIÖ : faabelieläimet karhu, susi ja kettu.

II RYHMÄ: HIRVONEN – KYNÖNEN – SIIKANEN: syötävät eläimet: hirvi, sika, siika (kala).

III RYHMÄ: VUJOLAINEN – SINERVÄINEN – AUTERINEN: myyttiset nimet: virta, mato, rusko ???

Fokus: KULJUNEN – PUTKINEN = suo ja käärme

Vaikuttaa siltä, että suomalaissa sukunimissä on jäljellä selviä totemistisia ryhmittymiä, joita voi etsiä kansanrunostosta ja paikannimistä. Tulkinnan kestävyttä voi testata millä tavoin saadut ryhmät sijoittuvat semanttisesti toisiinsa nähden. Ja kun keskeiskäsitteenä on tutkia zoemaa, jonka fokuksena on punatrukkiset eläimet, niin helpointa on alkaa myyttisestä realistiseen faunaan päin.

Myyttisissä nimissä markeriksi on merkattu "rusko" eli tässä tapauksessa keväisen sään lämpimänkosteaa iltarusko, jossa autere yleensä ottaen on mahdollista esiintyä.

Punatrukkinen eläin suomalaismetsissä on kettu. Näin on saatu kärkikolmikko esiin.

AUTERINEN

PÄIVIÖ

KYNÖNEN

Toinen kerrostuma on jo vaikeampi hahmottaa, koska kiinnekohtaa ei oikeastaan ole, Se on vain yksinkertaisesti keksittävä kysymällä mikä sopii sarjaan. Ykköstopella valintakriteeri oli puna vaaleasta ruskehtavaan. Seuraavassa vaiheessa yksinkertaisinta on ottaa tabuväri musta käsittelyyn, koska punainen ja musta ovat universaaleja totemismissa varottavia värejä. Mustaan joukkoon voi luokitella karhun, hirven ja madon. Viime mainitusta runoissa

usein mainitaan: - Mato musta maanalainen. Runot yhdistävät myös usein karhun ja käärmeen eli madon synnyn.

SYKKÖ HIRVONEN SINERVÄINEN

Kun kaksi edellistä valintaperustetta ovat väriperusteisia, sidoksena relaatio punaiseen ja mustaan, kolmas on kaikkein vaikein ratkaista, siksikin että väistämättä se on semeemi luonteeltaan, joka kertoo jotain oleellista suvun nimestä. Miten siis määrittää jäljelle jääneiden eläinten ja asiain sanoma? Kun leikkari on susi, ja siikanen kala tai vihne (rikka), niin virraksi merkitty miten sopii sarjaan? Susi, synkkä sai alkunsa Kuolattaren vesille sylkemisestä. Sylkeminen tuleen tai veteen on suomalaisessa kansanrunoudessa ollut kiellettyä, koska se on katsottu loukkaukseksi ja halveksunnaksi näiden elementtien haltijaa kohtaan. Joten voisi selitykseksi ottaa vaikka elementtien voiman, väen. Syntyrunon mukaan susi on syntynyt hieman yllättävästi veden väestä, Syöjäntären veteen sylkemisestä. Virta, vesi sen syljen sitten pitkäksi venytti. Suden eufemismeihin kuuluu mm. volonaama, joka tarkoittaa pitkänäamaista sekä pitkähäntä. Virrassa venyminen loi sudelle ominaispiirteitä. Susi on karhun ohella kosijan epiteetti, mutta sudella on myös synkempi puoli. Kirkonkirjoissa "suden repimä" tarkoittaa kaunistellen aviottoman lapsen saanutta. Siika on nuoren naisen hellittelynimitys. Sanonta Simpleen siika ja Parikkalan piika ne voille vertoja vetää, on monimielisyys, jossa voi ymmärtää puhuttavan siikakaloista, joiden peitenimenä on piika. Tai sitten sen voi ymmärtää paikallisten kaunottarien hellittelynimenä, jossa verrataan vetovoimaa voin herkullisuuteen. Tai voi uskoa paikallista kalaa naapurin tytön veroiseksi, herkkuja molemmat. Tiedä häntä, miten on, joskus runoissa on vahvasti seksuaalinen sävy, kuten runosäkeessä, jossa kysytään sulhaselta oliko hän ollut suin päin sulassa voissa. Totemismien tarkoitus on pitää yhteisön elämää tasapainossa. Kolmanneksi ryhmäksi jäi

LEIKKARI

SIIKANEN

VUOJOLAINEN.

Valintaa voi perustella silläkin, että Väinämöistä nimitetään vaihtoehtoisesti Vuojolaiseksi tai Suvantolaiseksi. Kalevalan sankari myös kalasti, sai saaliikseen oudon, tunnistamattoman vedenelävän ja hauen. Hän myös sutena eli innokkaana ja kilpaa toisten kanssa oli kosimassa Pohjan neitoa. Yhdistämällä näin saadut tasot, voidaan hahmottaa, suvuista kertovien syntyrunojen pohjimmainen kooda. Mistä Lönnrotin konstruoima syntykorpus kertoo tai mitä se heijastelee syvätasolla?

Vastausyritys alla. Suomalaisten etymologiasta ei vallitse yksimielisyyttä, mutta selitysten joukossa on väite, jossa suomalaisen sanotaan tulleen vetisestä maaperästä, jossa on paljon

järviä ja soita sekä soistuvia järviä ja lampareita. Siitä suomaalainen olisi lyhentynyt puhekielessä suomalaiseksi. Sukunimiotos kertoo samansuuntaista sanomaa. Kun värit punainen ja musta ovat universaaleja tabuvärejä eläimissä, niin II ryhmä edustaa avioitumissääntöjä.

Koottuna selkokielisemmäksi aihoidut suvut ovat nykyversioina ymmärrettävissä seuraavasti:

Sykkö (sukunimi); eläinlajit karhu, käärme)

Siikanen, Siikala (sukunimi; siika-etupääte paikannimenä esim. Siikajärvi; siika on kala)

Päiviö, (etunimi ja sukunimi; noidan nimi)

Auer, Autere; **Auterinen** (sukunimi, nimisana; autereinen = adjektiivi; "Auervaara" = aurinkopoika, hurmuri))

Hirvi, **Hirvonen** (sukunimi; eläinlaji hirvi)

Sinervö, Sinervo, **Sinerväinen** (sukunimi, eläinlaji mato)

Putkisto, **Putkinen** (sukunimi; eläinlajit karhu ja käärme)

Kulju, Kuljus, **Kuljunen** (sukunimi, paikannimi, yleisnimi)

Kynönen (sukunimi, harvinainen)

Leikkari (sukunimi), eläinlaji susi)

Vuojolainen, Vuojola (sukunimi, paikannimi)

Tässä koosteessa on yksitoista (11) nimeä, joihin voi olettaa ainakin osin liittyvän syvempiä ja jopa totemistisia piirteitä. Asia selviää lajittelemalla nimet kolmen ryppäisiin ja jäljelle jää kaksi epämääräisintä nimeä, jotka eivät ole selkeästi ryhmiteltävissä. Liikkeelle voi lähteä, vaikka suomalaisten eläinsatujen kuvastosta, jossa peruskolmikkona on usein karhu, susi ja kettu. Valikoimasta löytyy kyllä karhun ja suden sukujen syntysanoja, mutta mistä siihen kettu saataisiin. Kettunen ja Repo ovat molemmat suomalaisia sukunimiä, mutta kun syntysikermässä ei ole näistä mitään mainintaa, niin on hyvä käyttää kiertotietä valinnassa. Päiviö tunnetaan perinteessä Kittilän noitana, kääntymyksen jälkeen kiivaana seitakivien hävittäjänä. Repo tai repolainen on tunnettu tietäjän eufemismina, saduissa kettu edustaa viekkautta ja viisautta, karhu tyhmyyttä toisin kuin muussa kansanperinteessä, jossa karhua pidetään viisaana miehenä.

I RYHMÄ: **SYKKÖ** – LEIKKARI – PÄIVIÖ : faabelieläimet karhu, susi ja kettu.

II RYHMÄ: HIRVONEN – KYNÖNEN – SIIKANEN: syötävät eläimet: hirvi, sika, siika (kala).

III RYHMÄ: VUJOLAINEN – SINERVÄINEN – AUTERINEN: myyttiset nimet: virta, mato, rusko, **panu**???

Fokus: KULJUNEN – PUTKINEN = suo ja käärme

Vaikuttaa siltä että suomalaissa sukunimissä on jäljellä selviä totemistisia ryhmittymiä, joita voi etsiä kansanrunostosta ja paikannimistä. Tulkinnan kestävyyttä voi testata millä tavoin saadut ryhmät sijoittuvat semanttisesti toisiinsa nähden. Kun keskeiskäsitteenä on tutkia zoemaa, jonka fokuksena on punaturkkiset eläimet, niin helpointa on alkaa myyttisestä realistiseen faunaan päin.

Myyttisissä nimissä markkeriksi on merkattu "rusko" eli tässä tapauksessa keväisen sään lämpimänkosteaa iltarusko, jossa autere yleensä ottaen on mahdollista esiintyä.

Punaturkkinen eläin suomalaismetsissä on kettu. Näin on saatu kärkikolmikko esiin.

AUTERINEN

PÄIVIÖ

KYNÖNEN

Toinen kerrostuma on jo vaikeampi hahmottaa, koska kiinnekohtaa ei oikeastaan ole, Se on vain yksinkertaisesti keksittävä kysymällä mikä sopii sarjaan. Ykköstarolla valintakriteeri oli puna vaaleasta ruskehtavaan. Seuraavassa vaiheessa yksinkertaisinta on ottaa tabuväri musta käsittelyyn, koska punainen ja musta ovat universaaleja totemismissa varottavia värejä. Mustaan joukkoon voi luokitella karhun, hirven ja madon. Viime mainitusta runoissa usein mainitaan: - Mato musta maanalainen. Runot yhdistävät myös usein karhun ja käärmeen eli madon synnyn.

SYKKÖ

HIRVONEN

SINERVÄINEN

Kun kaksi edellistä valintaperustetta ovat väriperusteisia, sidoksena relaatio punaiseen ja mustaan, kolmas on kaikkein vaikein ratkaista, siksikin että väistämättä se on semeemi luonteeltaan, joka kertoo jotain oleellista suvun nimestä. Miten siis määrittää jäljelle jääneiden eläinten ja asiain sanoma? Kun leikkari on susi, ja siikanen kala tai vihne (rikka), niin virraksi merkitty miten sopii sarjaan? Susi, synkkä sai alkunsa Kuolattaren vesille sylkemisestä. Sylkeminen tuleen tai veteen on suomalaisessa kansanrunoudessa ollut kiellettyä, koska se on katsottu loukkaukseksi ja halveksunnaksi näiden elementtien haltijaa kohtaan. Joten voisi selitykseksi ottaa vaikka elementtien voiman, väen. Syntyrunon mukaan susi on syntynyt veden väestä, ja Syöjättäen veteen sylkemisestä. Virta, vesi sen syljen sitten pitkäksi venytti. Suden eufemismeihin kuuluu mm. volonaama, joka tarkoittaa pitkänaamaista sekä pitkähäntä.

Virrassa venyminen loi sudelle ominaispiirteitä. Susi on karhun ohella kosijan epiteetti, mutta sudella on myös synkempi puoli. Kirkonkirjoissa "suden repimä" tarkoittaa kaunistellen aviottoman lapsen saanutta. Siika on nuoren naisen hellittelynimitys. Sanonta Simpleen siika

ja Parikkalan piika ne voille vertoja vetää, on monimielisyys, jossa voi ymmärtää puhuttavan siikakaloista, joiden peitenimenä on piika. Tai sitten sen voi ymmärtää paikallisten kaunottarien hellittelynimenä, jossa verrataan vetovoimaa voin herkullisuuteen. Tai voi uskoa paikallista kalaa naapurin tytön veroiseksi, herkkuja molemmat. Tiedä häntä, miten on, joskus runoissa on vahvastikin seksuaalinen sävy, kuten runosäkeessä, jossa kysytään sulhaselta oliko hän ollut suin päin sulassa voissa.

Kolmanneksi ryhmäksi jäi

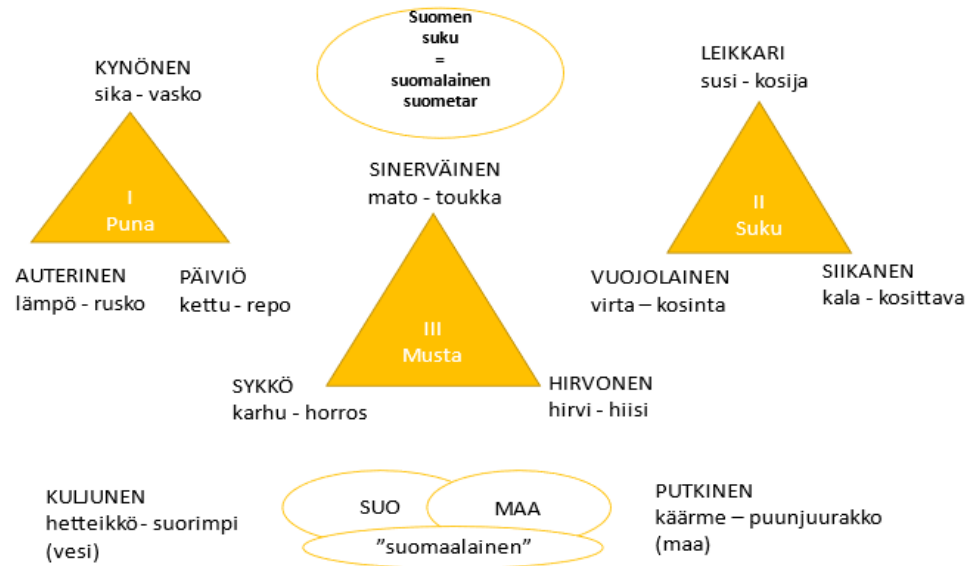
LEIKKARI

SIIKANEN

VUOJOLAINEN.

Valintaa voi perustella silläkin, että Väinämöistä nimitetään vaihtoehtoisesti Vuojolaiseksi tai Suvantolaiseksi, nimet viittaavat virtaan ja lahteen. Sekä Virtanen että Lahtinen ovat yleisiä sukunimiä, Väinämöisklaanin perillisiäkö? Kalevalan sankari kalasti, sai saalikseen mm. vedenelävän ja hauen, jonka leukaluusta syntyi kantele. Kilpakosijana hän oli kielastaja, joka lasketteli luikuria, puhui perättömiä todellisista aikeistaan, kuten sen Manatar ja seppo Ilmarisen sisar Ainikki totesivat. Yhdistämällä näin saadut tasot, voidaan hahmottaa suvuista kertovien syntyrunojen pohjimmainen koodi. Mistä näin ollen Lönnrotin konstruoima syntykorpus kertoo tai mitä se heijastelee syvätasolla? Lönnrotilla ei aikanaan riittänyt rohkeus tuoda epämytologisia aavistuksiaan julki, mutta ihan selvästi hän jotain totemismin suuntaan oli runoissa havainnut.

Vastausyritys alla. Suomalaisten etymologiasta ei vallitse yksimielisyyttä, mutta selitysten joukossa on väite, jossa suomalaisen sanotaan tulleen vetisestä maaperästä, jossa on paljon järviä ja soita sekä soistuvia järviä ja lampareita. Siitä suomaalainen olisi lyhentynyt suomalaiseksi. Sukunimiotos kertoo samansuuntaista sanomaa. Kun värit punainen ja musta ovat universaaleja tabuvärejä eläimissä, niin II ryhmä edustaa avioitumisääntöjä.



Kuvio 28. Suomalaisten sukunimien syntykorpus ryhmiteltynä, elävää perinnettä synnyttävät.

KROHNIN KERÄELMÄ

Kaarle Krohnin omiin keräelmiin kuuluvia syntytaruja ovat mm. seuraavat

SISILISKO No. 306

Sisilisko on ihminen, siitä syystä sitä ei ole tapana tappaa, muuta kuin häntä katkaista, hännän nenässä on vähän käärmeen sukua. Se meidän (Juuka) suomeksi kutsutaan Sisar-Liisaksi, sievemällä kielellä on sisilisko.

KARHU, SAMMAKKO JA IHMINEN no. 274

Oli kolme veljestä. Ja yksi meni metsään, ja siitä tuli karhu. Ja toinen meni järveen ja siitä tuli sammakko. Ja kolmas jäi kotiin, ja hänestä tuli ihminen. (Kivijärvi, Häme)

KARHujen ALKU no 275

Oli kerran yksi rikas talo, jossa pidettiin isoja häitä. Siihen tuli yksi kerjuu-ukko sitten ja tahtoi ruokaa siitä häätalosta, niin eivät antaneet, sanoivat vaan: "ei meillä ole niin halvoille ihmisille ruokaa kuin kerjäläiselle." Siitä ukko vihastui ja meni saunaan ja siellä teki konstia sitten. Sanoi pojalleen: "mene, katso mitä hääväki pirtissä tekee." Poika meni katsomaan, niin tuli saunaan takaisin ja sanoi sille ukolle, jotta: "hääväki seinille hyppii":

Ukko sanoi pojalle toisen kerran: "mene, katso, mitä nyt hääväki pirtissä tekee." Poika meni katsomaan, niin ne jo nelinkontin ovelta vastaan tuli. Ukko hoki, jotta: "hyvä tulee, hyvä tulee, paljon teidän talja maksaa!"

Sanoi taas pojalle: "Menepä, katso, mitä nyt hääväki pirtissä tekee." Poika meni katsomaan, niin ne jo metsään laukkasi. Poika tuli saunaan takaisin ja sanoi ukolle, jotta: "jo hääväki metsään menee!" Se sitten sille ukolle jäänyt talous ja tavara. Kaikki hääväki kontioiksi metsään, vaimonpuolista ovat vyötikaulat kontiot. Siitä kaikkien karhuin alku matkaan lähti, niitä piisaa ilmoiseksi iäksi. (Ristijärvi, Pohjanmaa)

ILMOLAN EMÄNTÄ no. 292

Pääskysen syntytaru, kovasydäminen emäntä lupaa pojalle leipoa kakkaran, leipookin mutta katuu lupaustaan eikä anna leipomusta, näin toistuu pari kertaa, kolmannella kerralla leipomus muuttuu pääskyksi, emäntä huitaisee lapiolla ja halkaisee pääskyn pyrstön. Niin pääskynen lauloi. Ilmolan emäntä löi leipälapiolla minun hameeni halki, kyllä hyvä Jeesus tietää!"

Parannus- ja taikakeinoina tunnetaan harakoiminen ja tietäjän toimiin on kuulunut harehtiminen ja muu eläinseremonialismi, joihin on kuulunut lintupuku ja lintujen äänten matkimista.

Harakoiminen oli yli kävelemistä. Ei saanut loikata lattialla leikkivän lapsen yli, koska lapsen kasvu saattoi tyrehtyä eikä minkään muunkaan yli, koska tarvekalu siitä saattoi pilaantua. Harakka oleilee mielellään aidalla pihapiirin läheisyydessä, ja koska sitä pidettiin pirunlintuna, niin sen ei sopinut antaa silmätä maitoastioita, sillä silloin saattoi voionni olla vaarassa. Harakalla on suomalais-inkeriläisessä perinteessä yhtymäkohdat sekä vainajiin että morsiamenitketykseen. Inkeriläisten käsityksen mukaan entisillä hautausmailla harakan muodossa saattoi ilmestyä kummitus, joka seurasi kulkijaa lähimpään tienristeykseen. Häärunoissa morsianta verrataan ajoharakkaan, joka seuraa sulhasta.

Alustava zoemameemien etsintä

Muuntumakaavalla tarinan voi semantisoida ja etsiä onnen, kohtalon osan merkitystä mielikuvapohjalta. Yllä oleva viisiöinti on alkuasetelma, mutta etsittäessä syvempää tai myyttisempää asetelman merkitystä, ryhmittely on tehtävä uudestaan niiden tekijöiden pohjalta, jotka perusasetelmassa tulevat esiin. Nimitän tätä uudelleen perusmuuntuman esiin tuovaa kuviota uusviisiöksi tai transfeemiseksi kaavaksi, jossa perustasolla on kolme tekijää, joilla on jossain suhteessa yhteinen ominaisuus.

Aisapari I

Luonto ja elinehdot + traaginen ja rosvous -> selviytymistarinat eräkerronnassa

Aisapari II

Folklore ja riittalintu + ylevä ja liikehdintä -> kansanrunous eräkerronnassa

Aisapari III

Demoni ja haukankatse + sakraali ja lento sineen -> arvotukset eräkerronnassa

Aisapari IV

Sankari ja näyttävyyys + eleellisyys ja keväthuuma -> soidinmenot eräkerronnassa

Aisapari V

Balladi ja laulutaito + legenda ja kevätmuutto -> lintujen äänet eräkerronnassa

Aisapari VI

Satu ja höyhenpeite + primitivia ja lajityypillisyydet -> lintulajit eräkerronnassa

Aisapari VII

Eksotia ja metsä + mystiikka ja lintusymboliikka -> mystisyys eräkerronnassa

Aisapari VIII

Magia ja kesäyön kuulaus + pastoraali ja kylvöaika -> säätilat eräkerronnassa

Fokus = fantasia ja nimeäminen

Parillisten kombinaatioiden lisäksi seitsemäntoista lintumyteemiä voidaan tulkita ryhmittelemällä saatu aines triadeiksi, jolloin jako on hieman toinen. Tässä ryhmittelyn vaiheessa tosin on hyvä olla selvillä jo saadut tutkimustulokset, jotta tulkinta voisi saada sisältöä.

I Metsälintukolmikko:

Luonto + eksotia + satu

II Ääntenjäljittelykolmikko:

Balladi + folklore + eleellisyys

III Lintuennekolmikko:

Sakraali + legenda + pastoraali

IV Taivaanääreläiskolmikko:

Sankari + ylevä + tragedia

V Noitalintukolmikko:

Demoni + mystiikka + magia.

Jää jäljelle kaksi myteemiä: primitivia ja fantasia eli lajityypillisyydet ja nimeäminen eli lintujen nimet. Suomalaisen lintumytologian pohjimmainen vire on siten löydettävissä lintujen nimistä, mikä on havaittavissa muutoinkin syvämerkitystasolla. Proseduuria voi jatkaa eteenkin päin, jolloin saatu jaottelu tarkentuu ja testautuu.

Kunkin myteemikolmikron nimeävä luonnehdinta voidaan muuntaa iskusanoiksi tai asiasanoiksi, jolloin asian ydin näyttäytyy. I = metsä, II = ääni, III = enne, IV = muutto, V = sielu. Näin saatu sanoitus voidaan sitten sijoittaa viisiöksi tavalliseen ja myteemin tapaan.

Tavallinen viisiö:

Ääni	Muutto
Enne	Sielu
Metsä	

Myteemiksi väännetty viisiö:

	Metsä (semeemi)	
	△	
Ääni (genoomi)		Enne (fenoomi)
	Muutto (transfeemi)	
	Sielu (myteemi).	

Myteemikuvio kertoo siitä myyttisestä juuresta, mikä ilmenee lintujen enneominaisuutena, jossa erityisesti metsälintujen tai muiden villien metsän eläinten ilmestyminen asuttuun pihapiiriin merkitsee muuttoa tai lähtöä tuonpuoleiseen. Koska kuviossa on yleensä jokin yhteys tavoitettavissa mainitun myteemin ja genoomin välillä, niin ei ole lainkaan yllätys, että lintumytologian keskeinen aines koskee sielulintu-uskomuksia. Vainajan sielun uskotaan poistuvan mm. linnun hahmoisena ja mennessään se saattaa laulaa. Joutsenlaulu on lähdön symboli. Tähän samaan uskomusvytyhtiin kietoutuvat myös surmatun lapsen oudot äännähtelyt metsän kätköissä, kun ihtiriekko eli surmattu lapsi siellä ilmaisee ihmisille olinpaikkansa ja etsii rauhattomana sieluna siunattua maata ja viimeistä leposijaa. Viisiökolmikoksi lajitelluista isotoopeista eli merkityskentistä jäi ylijäämäksi lajien tunnistus ja nimeäminen. Lintujen historialliset, myyttiset ja kiertonimet ovat paljastava lähde, joista on mahdollista kaivaa kaavan avulla merkityksellinen juonne arkaismeista uskomuksiin ja vice versa.

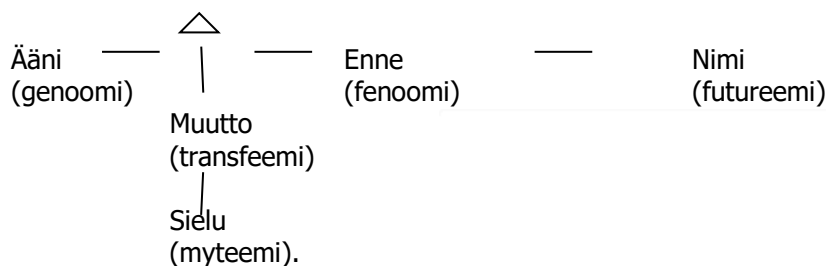
Näiden kahden ylijäämän avulla myteemiviisiötä voidaan täydentää, ja jäljelle jäävät tekijät kertovat strategeemin ja futureemin, jossa kuten aina tulevaisuutta ennustettaessa tai kaavailtaessa toiminnan mallia aika näyttää, mitä tuleman pitää.

Malliin tulee lisätä sanat nimi ja lintu, ja jälkimmäinen on tarkoituksellisesti epämääräisessä muodossa, koska lintuna jotkut pitävät ainoastaan metsoa, jolla silläkin on yhteinen nimittäjä metsän kanssa, sillä joidenkin väittämien mukaan sekä metso että metsä juontuvat sanoina joko samasta kantasanasta tai toinen toisestaan. Lintu on siten asettuva kuviossa metsään liittyväksi strategeemiksi, jossa metsokannat ja hakkuualueet ovat sidoksissa toisiinsa, kun sopivat soidinpaikat käyvät vähiin. Lintumytologian kannalta tämä merkitsee sitä, että metson ja muiden metsälintujen häviäminen tietoisuudesta tai lajistosta samalla vaivuttaa menneen unhon yöhön. Antiikin auguurit ja ugrien shamaanit operoivat lintusanomien kanssa. Edelliset tulkitsivat lintujen lentoa ja jälkimmäiset jäljittelivät riiteissä lintujen ääniä, liikkeitä ja höyhenpukua. Tietäjän varusteisiin kuului mm. lintupuku.

Lopuksi kuvioon tulee sijoittaa viimeinen testeri. Miten nimi ja nimenanto eli nimeäminen toimii futuristisena myteeminä? Historia on osoittanut, että lintujen nimet muuttuvat aikojen myötä ja lajiluokitusten muuttuessa ja tarkentuessa. Ennen riitti linnun nimeksi tiainen lajiin katsomatta. Mitä myyttiseen kalevalaisen runouden todistukseen tulee, niin Joukahaisen väittämän mukaan lintujen lintu ei ollut metso, vaan hän tunnusti linnuksi tiaisen. Tarina ei kerro tarkemmin, mistä tiaislajista oli kyse. Vasta tulevat ajat ja vuosisadat toivat tullessaan tarpeen luokitella lajeja tarkemmin. Se mihin kuvio voi tässä arvoituksessa vastata, on tosiasia siitä, että nimet tulevat edelleen luonnehtimaan tavalla tai toisella kohdettaan. Vanhan sanonnan mukaan nimi on miestä myöten, mutta voitaneen sanoa samaa linnusta. Ihmisestä vain tarkkaan tiedetään, mikä mies on milloinkin kyseessä, kun taas linnuista ei aina olla niin varmoja. Tulevaisuus tähdännee kielen yhdenmukaistamiseen, jolloin kieli väistämättä köyhtyy ja nimien kirjo unohtuu, mutta lajitietous tarkentuu ja kohentuu. Nimet eivät pysy. Jopa tieteelliset nimet kokevat muodonmuutoksia. Siksi kirjan analyysin kohteina oleviin linnun nimiin on liitetty mukaan kirjoitusajankohtana vallitseva tieteellinen nimi, koska sillä on eksaktimpi luonne kuin yleisnimellä.

Meemikuviossa strategeemilla ja futureemilla on yhteys toisiinsa. On jo osoittautunut, että suomalaisen metsäkokemukset muuttuvat metsänhoidollisista syistä ja samalla lintukannat muuttuvat ja lintujen vanhat kansanomaiset nimet unohtuvat ja kätkeytyvät sanojen viitaan. Mutta vaikka sanat katoaisivatkin, niiden sielukkuus ei välttämättä katoa, vaan ne jatkavat ikuisen paluun myyttiä uusina kertomuksina. Lintujen laulu tulee jatkossakin olemaan sykähdyttävä elämys ja viesti ihmismielen rajoitusten tuolta puolen, kun taivaanääreläiset laulavat kevään viestiä.

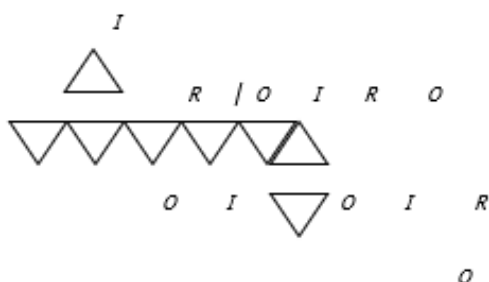
Lintu
(strategeemi)
|
Metsä
(semeemi)



Kuvio 29. Meeminen lintumytologian kaava.

Kuviosta erottuu selvästi metsän merkitys lintumytologialle, mikä viittaa metsään merkityksellisenä elinpiirinä. Yhtä lailla kalastajat ja muut vesillä kulkijat ovat havainnoineet vesilintujen elämää tai kotiväki pihapiirin lintuja, mutta myyttiseen suuruuteen päädytään erästyksen ja metsänkäynnin kautta. Kalastusta harjoittavat yöpyivät rannoilla ja metsänreunoilla, joten heidänkin havaintopiiriinsä myös metsän eläimet ja linnut kuuluivat. Pihapiiriin toi metsä omia kolkkoja viestejään manalle menevistä ja metsänpeitton joutuneista. (Kolme pudonnutta olivat: satu, mystiikka ja fantasia). Esimerkiksi Kyllikin ja Lemminkäisen ryhmään sijoittuivat alustavasti arvellen sellaiset hahmot kuin Ajatar, Jorotar, Kunnotar ja Emuutar. Toisinkin nämä henkilöitymät voi luonnehtia, Ajattar on sama kuin hattara, Jorotarta voi pitää kylänkävijänä tai naarana, Kunotarta naisena sekä vaimona ja Immetärtä neitona. Naiseuden eri puolista on kyse., mutta mihin myteemeihin nimet viittaavat?

Vaihtoehtoisesti kaavaa voi kokeilla em. kolmioinnin avulla, jolloin kennoston sijasta saadaan salmiakkiruutukuvio. Kaava pysyy samana, mutta suhteet siinä muuttuvat.



Kuvio 30. IRO-kaava näkökulmana jumaltarustoon.

Tämä kaava on selkeämpi, jossa ajatellaan sovellettavuutta meemikaavaan. Vaakajana edustaa meemikaavan transfeemia, jossa semeemin interpretantti I on käänteisenä interpretanttina II myteemi ja reeman ja objektin suhde on sama kuin genoomin ja fenoomin suhde. Rajapinta edustaa transfeemia. Tulkintaa on helpompi tehdä meemikaavan avulla kuin suoraan verkkona.

Kuolemaa kuvataan Lemminkäisen Tuonelan virtaan uppoamisena. Sankarilla oli myös paluu äidin kaivatessa poikaansa. Lemminkäisen äidin kysely luonnolta, minne poika on kadonnut, muistuttaa itkuvirsiainesta.

Nykyväinämöiset kaivavat unineulansa ussakastaan viimeistään vaalitentissä, jotta väki vaipuisi horteeseen, nukkuvien puolueeseen tain antaisi äänensä ja vaikenisi vähintään siksi ajaksi, jotta samporetkeläinen ehtii saada äänisaaliinsa kotikentälle. Äänetön äänestystapa valtaa alaa nukkuvina ja sähköisillä taajuuksilla.

Melkoinen merkitys harakalla on naisen metaforana, mutta vanha on myös ajatus pahamaineisesta naisesta lepakkona. Metsästystaikojen kertoman mukaan linnunrihmasista tuli eri toten hyvät, jos jalkavaimolla eli yösiivikolla punotutti hevosen jouhista ja pellavista rihman, joka valmistuttuaan vielä harakoitiin eli viskattiin rihma lattiaan ja astuttiin sen yli. Näin naisen väki tarttui ja linnulle tuli hillitön halu mennä ansaan kuin naiseen menevällä miehellä matka akkomuksiin.

Vastausta ei ehkä tule etsiä linnun, pilven ja tulen merkityksistä, vaan tästä ikivanhasta vesielementtien eläinyhdistelmästä. Johonkin viittaa hattaran, herjan alkuperä äijön äpäränä eli ukon aviottomana lapsena. Sana käsitteenä ja rinnakaisnimenä viittaa selvästi aviottomaan lapseen.

Sanakirjasäätien kokoelmassa Lauri W. Pääkkösen taltioimassa runonpätkässä mainitaan laineiden jumalattarena tulkinnallinen Lau´atar, joka voisi olla laukatar tai lauhatar. Jollain tavoin asiaan voi etsiä valaistusta myös tästä. Monet sättimisilmaisut ovat säilöneet vanhaa uskomusperinnettä. Yrjö Virta, Heinolan pitäjistä väittää, 1932 tullessa tiedonannossa kuikkaamista vanhentamiseksi. Seudulla sanonta: Sinua on aika kuikkana, oli haukkumailmaisu. Nykyvastineella sanottuna tokaisussa on samaa sävyä kuin sanonnassa: sinusta on aika jättänyt. Ajakan on arveltu olevan rinnakkainen Ajattarelle, jonka toimesta ajan hammas puree. Sanastustiedotteen mukaan kuikalla on kuikkaamisen, ikäännyttämisen ja vanhentamisen kautta yhteyttä ajakkaan ja Ajattareen.

Vyyhti sen kuin sekavoituu. Tässä tarkastelun vaiheessa elementit, kalaa syövät linnut ja jumalolennot ovat erottamaton osa toisiaan. On ensin luotava jonkinlainen katsaus kalaa syöviin lintuihin ja eläimiin, joita ovat Tauno J. Mäen toimittaman Kalastajan tietokirjan mukaan ovat:

Kalasääski

Merikotka

Uikku (Silkkiuikku) -> Sotkatar

Kuikka

Kaakkuri

Koskelo -> Sotkatar

Lokki

Tiira

Sorsa -> Sotkatar

Kansa sanoisi Sotkattaren linnuiksi koskeloa ja uikkua sekä sorsaa, sillä sorsa syö kalan mätiä ja poikasia, ja tämä vesilintu on katsottu kilpailijaksi kalavesillä. Yksinkertaisemmin kalaa syöviä ovat kotkat, sorsat, uikut, kuikat ja lokit. Ajakan vastausta on haettava ajasta ja

ajolinnusta, aika aikaansa kutakin. Sotkatar sorea lintu on mainittu kalevalaisissa runoissa, mutta silkkiuikku on Suomen vesillä 2000-lukuun tultaessa melko nuori tulokas, vain noin 150 vuotta sitten tänne tullut. Kuikka ja kaakkuri ovat suora relikti menneiltä kaukaisilta ajoilta, viesti vuosituhansien takaa. Tarkastelu ei sovi ikäämiskysymysten selvittämiseen, kyse on semantiikasta, jossa alkuperäinen tarkoitus ja tarkoitettu laji on epäselvä. Nimet voivat silti viitata toisintonimien kautta myyttisempiin syvyyksiin, vaikka totta onkin, että saatu tulkinta jää väkisinkin erittäin tulkinnan varaiseksi. Kaisa Häkkisen Linnun nimi - kirjassa sotkaksi on sanottu heinätavia, tukkasotkaa sekä telkkää, mutta sotkattaren linnuissa on sen seitsemää sorttia, koska Antero Järvisen mukaan linnut ovat avain kansanihmisten lumoavaan kieleen, jossa isosortti ja keskisortti lentelevät lapasotkana ja tukkasotkana sekä toisaalta heinäSORSA kuuluu toisintonimien runsaudessa kakkoseksi, sillä suurin määrä nimiä on talitiaisella (61 kpl), toiseksi suurin määrä heinäSORSALLA (55 kpl). (Järvinen 1991:62)

Kaloista kilpailevat linnut ja ihmiset, mutta myös kalaa syövät muut eläimet, joita ovat hylje, piisami, minkki (villiminkki) ja saukko. Tarkemmalla analyysillä tästäkin saamme viittauksia vanhaan mytologiaan, mutta ehkä eri kautta kuin totutun tulkinnan mukaan, jossa Nokiatar on saukkojen emuu. Lönnrotin sanakirjan mukaan saukko tarkoittaa saunan jälkeistä iltapalaa, saunapalaa, jolloin tunnetusti ihmisellä on puhtoinen ja autereinen olo, hyvä olo.

Saunahaltijoina tunnetaan autereinen ja Auteretar, jotka huolehtivat myös löylystä. Usva ja höyry ovat periaatteessa samaa maata. Usvaa ja sumua kutsutaan kansankielessä maapilveksi ja löylystä syntynyttä onkaa höyrypilveksi. Hattara on yhdistetty ajakkana pilviin ja sään muutoksiin. Kalaa syövien eläinten ja lintujen samoin kuin entisaikaan ihmistenkin iltapuhteen haukkapala muodostui kalasta.

Onko säiden ja ajan yhdistämisessä mitään järkeä? Uskoakseni paljonkin, koska vuodenaikojen ja vuorokauden aikojen sääoloerot ovat pohjoisella leveydellä suuret. Arvoituksellista ja sen myötä myyttistä on, miten ajakasta tuli ajajainen ja Ajatar, miten soreasta linnusta Sotkatar.

SIELU-USKO HARVAN MUKAAN

Harva toteaa uskontojen alkuperäksi sielu-uskon, jota on kahta lajia: a) sielulliset voimat ja b) itse sielut. Sielullisten voimien luokkaan kuuluu **väkiusko**, jota suomalainen tietäjä ja noita kutsui myös voimaksi. Sitä oli kaikkialla: kuolleen jäännöksissä, luissa ja ruumiinmullissa piili **kalmanväki**. Eri elementeillä oli oma väkensä. Ilmat, vedet, maat ja mannut oli kansoitettu ominaislaatusensa mukaisella väellä ja voimalla. Laatu oli tiedettävä tarkkaan, jotta ihminen saattoi palauttaa tasapainon elämäänsä ja oloonsa silloin kun tarvittiin. Jos sairaus oli iskenyt, oli tietäjän tehtävänä kartoittaa, mistä tauti oli tarttunut. Tietämällä synnyt syvät voitiin tautia tai vaivaa vastaan taistella, sillä väki oli voimassaan arkaa ja tehottomaksi tehtävissä toisella väellä. Tulenväellä kumottiin kalmanväen voima, vuorenväellä maanväen.

Suomalaisten eniten kunnioittama väki oli vedenväki ja varsinkin koskenväki. Näin koskenvoima yritettiin valjastaa hyötykäyttöön jo paljon ennen voimalaitosten rakentamista. Vaikka tietäjillä voimakkaat keinot olivatkin tiedossa, niin varautuminen oli silti se suositeltava tapa, jolla pyrittiin välttämään onnettomuuksia, epäonnea ja sairautta. Keskeisiä käsitteitä olivat **vihat, nenä ja riena sekä räähkä**. Riena tarttui naisesta herkästi vaikkapa metsästysaseeseen, ja siksi suomalainen metsälle menijä ei tahtonut tavata naista metsälle mentäessä. Vastaavasti ei naisetkaan tahtoneet saada tartunnaista siitä metsännenästä, jonka metsänväki oli mahdollisesti kotiin palaaviin saalistajiin tartuttanut kostoksi kunnioittavien menojen laiminlyönnistä. Tulella ja vedellä sitä vastaan varustauduttiin. Savua silmiin ja vettä niskaan metsästä tulevien niskaan, jo vain kaikkosivat silloin niin nenät kuin väetkin ja muut vihat. Ja tämä piti tulkittaman rituaalisesti lämpimäksi vastaanotoksi. Kaikista varotoimenpiteistä huolimatta riena joskus silti tarttui, jolloin saastunut kappale tai henkilö, ase tai ihminen oli puhdistettava.

Riena saattoi tarttua myös kalmanväestä. Kalaonni oli mennyttä, kun viskasi veteen ruumiinluun. Muutkin kammoksuttavat tai iljettävän tuntuiset oliot saattoivat tartuttaa rienan. Paha tarttui kuolleiden ja naisten lisäksi myös hiiristä, matelijoista, kissoista sekä seisovasta vedestä jos niikseen tuli. Ilmoillakin oli osuutta rienaan eli pilaantumisen vaikutukseen. Ja tämä viime mainittu oletus on lähinnä järkiperäinen syyseuraussuhteinen päättely. Keskikesän helteet ja kuumat, joita sukulaiskansa votjakkien keskuudessa nimitetään "vihaiseksi ajaksi" vaaransi tavarat ja terveyden.

Ja koska mytologinen tieto arvelee samanlaisen parantuvan samanlaisella, niin kuumarienan esteeksi oli tapana Volgan suomalaisugrilaisilla kansoilla sytyttää kitkatulta käyttäen olkikokkoja, joiden yli ihmiset hyppivät ja karjaakin hypitettiin tulen yli. Inkerissäkin pyrittiin paltaamaan juhannuskokko laitumen ääressä juuri tästä syystä.

Tällainen väkiusko rajoitti luonnonihmisten toimintavapautta ja muodosti sääntöjä ja kieltoja, tabuja, joihin sekä pyhyiden käsitteen. Pyhyyteen liittyivät juhlamenot ja rituaalit, joissa opittiin alkudraamallisuutta jäljittelemällä saaliseläimen ääntelyä ja tapoja. Suomalaiset ääntelivät ja mörisivät kuin karhu karhunpeijaisia viettäessään kuten jo piispa Rothovius kirjoituksissaan toteaa. Hedelmällisyyden ja luonnontilaisuuden yhdistelmä esiintyy myös alastomuuden aistillisuuden käytössä. Edistämistäikuutta on tämäkin Uno Harvan kuvaama taika:

"Ensimmäisen langan kun panee metsään, niin pitää riisua itsensä alasti ja sitten hypätä yhdeksän askelta niin kuin jänis siihen lankaan ja sitten kuristaa, niin että on hyvin kuristuksellaan kaulassa ja sitten antaa olla kaulassaan koko talvi, niin kauan kuin pyytää. Sen jälkeen, jos virittää lankoja vaikka mihin, niin tulee jänis siihen."

- Kova oli vaatimus kylmillä keleillä suoritettavaksi, mutta houkutinkin oli suurta luokkaa. Hyvä saantimies oli yhteisönsä sankari. Myöhemmin 1800-luvulla tällaista veijaria, joka moisten erikoisten kepulikonstien avulla saaliinsa sai, kutsuttiin velhoksi, millä tarkoitettiin hyvien juttujen ja keksittyjen tarinoiden kertojaa. Tuolloin oli sumalaisten keskuudessa enää muisto vain taikuudesta ja henkilöistä, jotka taioillaan hallitsivat luonnon persoonatonta väkeä. **Taikurit** sanan alkuperäisessä merkityksessä väen ja voiman hallitsijoina olivat mennyttä aikaa joitain poikkeuksia lukuun ottamatta.

Taikuriksi ei voinut tulla ennen muinoin eikä myöhemminkään kuka vain. Menojen tarkka tietämys ei riittänyt, vaan tietäjässä ja taikurissa itsessäänkin tuli olla kova luonto ja väkivoimaa eli mahtia. Luonto tuli saada helposti liikkeelle ja nousujohteiseen liikkeeseen. Väen voimakkuuden ja monipuolisuuden mukaan taikurista eli tietäjästä tuli joko suuri tai vähäväkisempi. Omaa kovaa luontoa vahvistettiin luonnon väellä, ottoluonnolla. Jos lisäväen hankinta onnistui, niin taikuri tuli verrattain **luonnokkaaksi**. Mahtavin oli hän, joka onnistui hankkimaan ja hallussaan pitämään useita eri luontoja, ja taikurin ympärillä ja ympäristössä oli siten väkeä kuin Vilkkilässä kissoja niin runsaasti, että väenpaljous haittasi painoarvoltaan ja elävyydellään jopa taikurin hautaan saattoa.

Vaivalloisesti hankittua mahtia ei kannattanut jättää käyttämättä. Mahti ei jouda maan rakoon, vaikka mahtajat menevät. Maan poveen vaipuneen mahtajan eli taikurin ruumiinmullat olivat kaikessa väkevytydessään vertaansa vailla noitaitaitoisten henkilöiden silmissä ja purnukoissa. Velhon ruumis ja hautapaikka ei kuitenkaan ollut ainut, mistä kalmanväkeä saattoi haalia käyttöönsä. Muukin kuolema ja merkkimies kelpasi tarkoitukseen. Siksi sotatanterenväki oli tavallista parempaa ja tehoisampaa kalmanväkeä. Suurmiesten hautoja ei kuitenkaan voinut lähestyä vallan huolettomasti, koska siinä saattoi olla väki niin voimallista, että se ylitti halaajansa sietokyvyn. Ja pyhien miesten maalliset jäännökset uskon mukaan toimivat voiman, mahdin, manan välittäjinä käänteisesti kalmanmultiin verraten. Kosketus pyhään kuolleeseen saattoi välittömästi parantaakin, vai sanottaisiinko, että usko parantavaan voimaan vaikutti varsin usein tehokkaasti.

Uskontotieteilijä Harva toteaa suomalaisten muinaisuskosta, että tarvittaessa mahtimies tavoitteli jopa jumalien voimaa, väkeä ja luontoa. Voimien pettäessä rukoiltiin:

"Anna, Ukko uuluasi
väkeäsi, mies väkevä!"

Uskonnossa on kaksi puolta, joiden sekaantuminen toisiinsa on joskus ilmeistä, toisinaan hienovaraista ja monimutkaisesti määritettävissä, mutta silti olemassa. Siksi suomalaisen muinaisuskonkin jälsiminen esiin ajan tammen kuorikerrosten ja vuosirenkaiden alta on työlästä. Harvan mukaan taikuudeksi eli **magiaksi** nimitetään persoonattomiin voimiin uskomista, jossa yritetään jotain saada aikaan taikojen avulla. Sieluun liittyvät uskomukset ovat uskontoa, jossa tajuaviin ja tahtoviin sieluihin koetetaan vaikuttaa rukouksin ja uhrein. Aina raja ei ole selvä.

MAGIA	USKONTO
Taikakeinot	Rukoukset
Taikavälineet	Uhraukset
Vaatiminen	Anominen
Varautuminen	Luottamus

Selkein rajaaja teknisen määrittelyn lisäksi on tunneperäinen rajaaminen. Pikainenkin silmäys taikuuteen osoittaa, että se kylvää ja ruokkii ihmisen itsekkyyttä, epäluuloisuutta ja omanvoiton pyyntiä, kun taas uskonto pyrkii vahvistamaan ihmisen positiivisia puolia, kunnioituksen, yhteistyön, kärsivällisyyden ja toivon hyveitä.

MARHATA JA MARATA

Kadonneet tietäjänimet ovat aikanaan olleet selkeästi luokittelevia ja erottelevia ja kaukana epämääräisyydestä, mikä nykyään liittyy sanaan ”shamaani” tai ”tietäjä”. Kun on sanottu vaikkapa marvii tai marhaa, niin sillä on tarkoitettu väen vaivuttamista hypnoottiseen uneen, ja sillä kyvyllä on ollut Kalevalan tarinoissa ihmiskunnan onnelle kohtalokkaat seuraukset. Sammon ryöstö tehtiin marvimisen avulla, kun Väinämöinen lauloi uneen Pohjolan väen. Pohjolan emäntäkin totesi Lemminkäisen marhineen, kun hän ihmetteli miten tuo ketkale mieheksi oli onnistunut livahtamaan tupaan vahtikoirien huomaamatta ja haukkumatta.

Todennäköisesti ennen hypnoositaitoisen tietäjätyypin nimityksenä on ollut marvija tai marhaaja. Ainut sana, jossa marha vielä tunnetaan, on marhaminta eli riimu, mikä sinänsä viittaa suoraan ennusmerkkeihin ja tietuointiin skandinaavisessa uskomusperinteessä, jossa kirjoittamiseen käytettiin riimukirjaimia, jotka toimivat myös taikamerkkeinä. Tähän viittaa sekin, että kuvaileminen on yhdistetty tapausten laveasanaiseen selostamiseen, Sanallisesti tapahtuma kuvaillaan, kun se kerrotaan ja hypnoottisessa menetelmässä on oleellista matala, rauhallinen lumoava so. suggestiivinen ääni ja toisto. Toistavan äänen avulla saavutetaan tajunnan syväkerrokset ja matkataan alitajuntaan. Kalevalaisen runomitan kertosaäket palvelevat samaa myyttiseen maailmaan taannuttamisen ja alitajuisen tainnutuksen ajatusta. Perusmerkitykseltään marhaminta on zoemaattinen, koska marhaminta, riimunvarsi on hevossanastoa, päitsiin kiinnitettävä hevosen kiinnitys- ja talutushihna. Mielenkiintoisille alueille päästään synonyymissa marhata = marata. Sanakirjaesimerkkien mukaan varsinkin lapset saattavat ahkerasti marata ovesa eli nykykielellä he ravaavat edestakaisin sisään ja ulos, karjalaisittain ilmaisten ramppaavat.

Merkitykset ovat verkko, jossa yksi käsite johtaa toiseen, niin tässäkin. Hevonen ravaa, ihminen rampppaa, mutta ravata on perusmuoto sekä rapaamiselle että ravaamiselle. Lönnrotin sanastossa marakatti on ”markatt” ja ruotsalaisen painajainen on ”mardröm”. Mara kuvataan taiteessa kissamaisena olentona. Jotta voisimme ymmärtää marhaamisen koko kuvan, meidän on etsittävä kaikki siihen liittyvät merkitysketjut ja zoema, johon painajaisolennotkin eläinhahmoisina kuuluvat. Marakatti, joka tunnetaan apinana, on uskomusten painajakissa eli painajainen, paha eläin, jolla uskomusten mukaan on niin sitkeä henki, että vaikka koskeen heittäisi niin henki ei lähde. Kissalla uskotaan olevan yhdeksän henkeä tai elämää käytettävänä, siinä syy. Yhdeksän on sekä taikojen että Louhen rietaoikien luku. Sanojen lyhentäminen ei ole nykykeksintöä, murremuotojen viidassa on makumieltymysten mukaan sanamuodot vaihdelleet paljon. Ei ole aivan perusteetonta

olettaa, että jonkinlainen merkityssuhde on sanoilla marakatti, maratti ja maraus, vaikka ne eivät ole lainkaan samamerkityksellisiä tai synonyymejä. Sanastomerkitysmuistuma kertoo suomeksi, että maraan liittyy myös likaisia ja saastuttavia mielikuvia, sillä em. Lönnrotin sanakirjassa on selityksenä: a) lapsi marasi voinsa ja b) smutsa, eli lapsi sotki tai pilasi voin. Maraaminen tarkoittaa yleisemminkin pelkkää pilaamista tai likaamista, tahraamista, ja tähän sotkemisen sanastoon on Lönnrot liittänyt myös sanat marautua ja maraus.

Eläinseremoniallisuuteen kuuluvat riitit kiertelyineen, piireineen, tanssineen. Marauksen Lönnrot selittää kiertelyksi paikasta toiseen, levottomuudeksi, rauhattomuudeksi ja tässä merkityksessä sillä on yhtymäkohtia samoiluun ja vaelteluun eli kalevalaisten sankarien mielipuuhiin. Palataan marattiin (madrä), jonka sanotaan sanakirjassa olevan kasvi, asperula eli maratti. Saksaksi asperula odorata on waldmeister, ja nimensä se on saanut tuoksustaan, mutta tunnetaan nykyään nimellä galium odoratum (tuoksumatara). Tästä latinankielisestä nimestä selviääkin jo, että kyseessä on kiistatta matarakasvien heimo, mutta arvailun varaan jää mikä matara mahtaa olla kyseessä. On tuo saksalaisten antama nimi "Waldmeister" eli metsänhaltija, metsänhoitaja. Voiko olla mystisempää kuin suomalainen metsä ja sen kuohuvat kosket? Se on mataramielisyyttä, vai marattimielisyyttä!

Suomalaisille metsä on väripaletti, jossa metsät punalle paistaa, ja vaarat siintää siniviolettina, puiden latvat kumottavat kultaisina, ja Nurmi-Tuomas peittelee hoidokkinsa vihreään vaippaan, hopeanhoitoiset vedet välkkyvät ja kullankeltainen kuunsilta kimaltaa mustassa yössä, ja taivasta kirjoo leiskuva sinivihreä revontuli, syksyiset puut seisovat kaikissa oranssinsävyissä tihkusta ja tuivertavista tuulista huolimatta samalla kun maa ruskettuu kynöksille samaa tahtia kun ihmisten päivetysrusketus katoaa valjuksi talvenharmaudeksi. Ahomatara on ollut tärkeä väri kasvi, josta on saatu punaista väriä, elämän ja veren vertausta. Kuolemaa verrataan myyttisessä puheessa uneen, matkaan ja tuonpuoleiseen menijä punataan punavärillä.

Nurmi-Tuomas on peittonimi Manalle eli manahaltijalle, ja matarasta Lönnrotkin sanoo toisaalla, että se on ruotsiksi tuo jo edellä ollut "madrä". Toisaalta voimme löytää lisää merkillisyyksiä yritettäessä metsästä (i)matran (suomenkielinen ei lausu madraa muuna kuin teellisenä sanana, madrä on matra). Emme voi ohittaa tosiseikkaa, että tuoksumatara ei ole yleistunnettu kasvi, ja että saksalaisen käsityksen mukaan kyseessä on metsänhoitaja. Metsänhoitaja on metsänhaltijan perillinen, metsänhoitajan ammatti on Suomessa ollut varsin arvostettu ammatti, mutta mytologiassa on epäselvää onko metsänhaltija Tapio,

karhu vai hirvi, koska kaikkia näitä on mainittu metsän kuninkaaksi. Mutta toteemisuu­della tämä selittyy ja tabunimistöllä. Fratria, joka on kuulunut karhuihin, on pitänyt esi-isänään karhua, jonka on kuvitellut jumalolennoksi ja metsänhaltijaksi Tapioksi, kun taas hirvifratriassa esi-isä on ollut hirvi, haltijana Tapio. Sekaannusta on aiheuttanut metson ja metsän nimittäminen kierrellen metsäksi. Sanonnassa "metsä liikkuu" on kyse joko toteamuksesta tai varoituksesta, viitataan joko metson soitimeen tai karhun saalistusretkiin. Toinen vastaava liikkumiseen liittyvä sanonta on arvoitus: Lapa liikkuu, ovi käy. Vastaus on hirvi. Arvelisin vastauksen olevan kaksoismorfologinen "kaksimielinen", joko hirven liikunta saa metsästäjään eloa, tai sitten on odotettavissa jollakin lähtö tuon puoleiseen, jos hirvi on ilmestynyt pihapiiriin eli kuolemanenteeksi, josta karjalaiset käyttävät metaforaa "hirvi kartanolla", eli pian on joltain henki pellolla.

Arvoituksissa lymyilee sanakurimuksia, jollainen on maran ja geistin eli rå-sanayhtymän merkitykset. Rå on ilmimerkitykseltään sekä raaka, sivistymätön että uljas raakapuu samalla kun se on myös raja, rajahuutaja ja henkiolento, haltija. Raaka käännetään joskus myös sanalla stång, ja tunnettu suomenruotsalaisen tapaperinteen raaka on majstång. Erikoinen on paikannimi, joka suomeksi on Mastoranta mutta ruotsiksi Marstrand "Painajaisen ranta". Virolainen Pelkoranta lienee samaa sarjaa. Tällaisissa paikannimissä ilmeisesti on jonkinlainen muistuma puiden, henkien ja kulkemisen yhteydestä. Kulkuveneet tehtiin puusta ja niissä käytettiin kankaisia purjeita, kerrotaan että nuo purjeet värjättiin ennen muinoin punaisiksi. Väinämöinen matkasi punaisella purjella.

Marattipurje tarkoittanee mataralla värjättyä kangasta. Mutta mihin purjehtija joutui, kun hän ankkuroi Mastorantaan tai Marstrandille? Mataralla on yhteyttä mitä todennäköisimmin henkiin, ei vain tämänpuoleisessa vaan myös vainajien maassa, sillä mataraiskoivu on "dvergbjörk", eli kääpiökoivu. Dvergeillä viitataan hiitehisiin, verkasiin, pieniin henkiolentoihin yhtä lailla kuin kitukasvuisuuteen. Verkanen on sekä kääpiö että hittolainen. Matara on ruotsinnettu sanalla "måra", ja sen sanotaan tarkoittavan väriruohoa, mikä vain vahvistaa käsitystä mataran merkitystä väri­kasvina, mutta mataramaalla tarkoitettiin myös hautaa ja hautausmaata, jota hoiti Mataramatti eli Manalanmatti. Tämä tieto vahvistaa sen, että maratti on vanha sana ja sen merkitykset kumpuavat sekä maraamisesta että tuonpuoleisesta. Tietäjämatkojen muistona on säilynyt tieto marhaamisen liikkuvasta olemuksesta, tietäjän ja hänen uhrinsa/potilaansa matkoista tuonpuoleiseen ja takaisin.

Tietäjän tai noidan toimet eivät aina olleet viattomia, varsinkin tietäjää loukanneelle tai hänen tielleen asettuneelle kilpakumppanille saatettiin yrittää tuottaa sairaus tai kuolema tai muuttaa hänet tai vaikkapa koko hääjoukko sudeksi tai karhuksi metsään. Pohakka käytti eläimiä neferisen taikuuden välineinä. Nostokarhut tai käärmeet tuottivat harmia tietäjän tahdon mukaan. Maaruukkali käytti muita keinoja. Raivaamalla kilpailija tieltä tasoitettiin omaa tietä ja edistettiin omaa mainetta mahtavana ja pelättävänä noitana tai tietäjänä. Hyvin mahdollista on, että murhata ja marhata ovat samaa perua olevia sanoja. Murhan suuri merkitsee isoa, mahtavaa. Iso musta mies on pohjalaisen pahansuovan noituuden mahtitekijä.

Maratin yhteydessä päädyimme jo pikkumiehiin, dvergeihin manalaisina, mutta marhaaminen murhan merkityksessä johtaa meidät merkitysketjun toiseen ääripäähän, jättiläiskokoisiin vanhoihin puihin, sillä moni puu saattoi ennen olla murhan suuri haltijapuu, joka oli säilynyt ukkosilta ja metsäpaloilta, ja ihmisen kirveeltä ja kasvanut kookkaaksi aihkipuuksi, sopivaksi käyttää kurkihirtenä, juhannussalkona, purjelaivan raakana, mastohirtenä tai veneen kölipuuna. Puun ja veden liitto yhdistyy veneessä, ja purjehtiminen on elämän vertauskuva. Muurahaisia kansanrunot nimittävät murhapojiksi. Biologisesti varsinainen murhapoika on herhiläinen, joka on mehiläisten arkkivihollinen katkoessaan päät mehiläisiltä. Tämä muistuttaa Lemminkäisen virren Ilpottaren kohtaamista, jossa sankari listii isännän pään maan kamaralle.

MEEMILINNUT

Kielastajassa on aihioitu 85:n yleisen suomalaisen lintulajin pohjalta myteemijako, joka muodostaa zoemalle perustan zoemameemeiksi. Jaossa erottelut on tehty intuitiivisesti ryhmitellen ja kokonaisnäkemyä ajatellen.

Alustavan jaottelun onnistumista voi kokeilla yhdistämällä myteemijako zoemarinnastuksiin sententioina periaatteella että kategoriointi sisältää aina attribuutteja, joiden mukaan luokittelu tapahtuu. Kuten tabukäytänteissä luonnossa ja kulttuurissa esiintyy väliinputoajia ja hybridisiä olentoja, jotka on hankala sijoittaa mihinkään tunnettuun yksittäiseen ryhmään yhden tai muutaman pääominaisuuden perusteella. Aina löytyy poikkeuksia sarjasta. Liian tiukka luokittelu tekee väkivaltaa olemassaolon oikeutukselle.

Koska edellä on turhankin pitkään ja kerraten esitelty maagiseen toimintaan liittyvää zoemaa, otetaan luettelosta ensin tarkasteluun magiamyteemi, jota voi ajatella jonkinasteisena zoemameemin pääosana, toteemisena riittieläimenä zoema tosin on enemmän sakraalimyteemin alaa. Biologisena olentona evoluuttiomeemi ja luontomyteemi yhdistyvät, zoeman perusmeemi on luontomeemi sellaisena kuin biologia ja kulttuuri elinympäristöineen sen tuntee. Mikään luettelo tai luokittelu ei voi olla niin kaiken kattava, että se osuisi saumattomasti analogiaksi eri systeemien välillä.

Zoema sententioina näyttää perusjaossaan epämääräiseltä laatuluokitteluun nähden, mutta se tosiasia että olen laatinut tämän vertailun vasta työn loppuvaiheessa ja fokustulokset osuvat kuta kuinkin hyvin aihioon, mikä osoittaa menettelyn kehityskelpoiseksi. Taulukossa on merkitty vihreällä ruudulla, ne osiot, jotka jollain tavoin selittyvät työssä.

Verkkomeemit Magiamyteemi SENTENTIA = MLI opinion/mielipide	matelijat, linnut (käärme & korppi) = ZOEMA <i>Kuikka, jänkäkurppa, koskikara, suopöllö, töyhtöhyppä</i> KUIKKA >> TIETÄJÄN EPITEETTI (marhata, marata) OK
Ennakointimeemit Eleellisyytemyteemi SENTENTIA = ML II thought/ajatus	etiologia, eläinten käyttäytyminen, lemmikit = ZOEMA <i>Harakka, lapinharakka, varis, korppi, käki</i>
Regiimimeemit mystiikkamyteemi SENTENTIA = MLIII Feeling/tunne	Eläinten syntymyytit (ei legenda) = ZOEMA <i>Pohjantikka, palokärki, pikkutikka, käpytikka, helmipöllö</i>
Meemipleksi Primitiviamyteemi SENTENTIA = MLIV purpose/päämäärä	Veden antimet = ZOEMA <i>Haahka, jouhisorsa, heinätavi, sinisorsa, naurulokki</i> LOKKI >> LOKAN SUKU (Sukujen synnyt, totemismi) OK
Kognitiomeemit Demonimyteemi SENTENTIA VII = Proverb/sananlasku	Eläinuskomukset, enteet = ZOEMA <i>Ampuhaukka, varpushaukka, tuulihaukka, kanahaukka, hiiripöllö</i>
Evoluutimeemit Luontomyteemi SENTENTIA VI = WILL/TAHTO	Eläinlajit - luokittelu, taksonomia = zoema <i>Ruokokerttunen, isolepinkäinen, urpiainen, hippiäinen, talitiainen</i>
Credomeemit Sakraalimyteemit SENTENTIA VIII = Decision / päätös	Hyönteiset, lepakot, pöllöt, anomaliat = zoema <i>Pyy, metso, teeri, kurki, kotka</i> KOTKA >> SULDE & SUOMUKKA (koristevalut) OK "kotkeloittaa = suututtaa"; "kotkaantua = rakastua, liittyä"
Näkökulmameemit Folkloremyteemi SENTENTIA V = determination/määritys	Voimaeläimet, apueläimet, esi-isät - Zoema <i>Metsäkivinen, pajulintu, niittykirvinen, pajusirkku, keltavästäräkki</i>
Kilpameemit Sankarimyteemi SENTENTIA XI = Voice/ääni	Sielulintu (esim. joululaulut) = Zoema <i>Punarinta, kiuru, varpunen, peippo, peltosirkku</i> PUNA >> TABUVÄRI (mykrä) OK
Replikameemit Legendamyteemi SENTENTIA X = Judgement/ arviointi	Luojan linnut, kampela, haapa = Zoema <i>Törmäpääsky, haarapääsky, tervapääsky, räystäspääsky, punatulkku</i> PÄÄSKY >> PYRSTÖN SYNTY (Syntysyynä leipäläpio) OK
Kielimeemit Balladimyteemi SENTENTIA IX = vote/äänestys	Riistaeläimet - hirvi, poro - orava - kettu (raha, turkiskauppa) = Zoema <i>Isokoskelo, valkoviklo, tukkakoskelo, metsäviklo, suokukko</i>
Gendermeemit Traagisuusmyteemi	Mikrobit, taudit = ZOEMA <i>Rantasipi, tavi, liro, telkkä, haapana</i>

SENTENTIA MLXII = sense/ aisti,mieli	
Väestömeemit Pastoraalimyteemi SENTENTIA MLX III = MEANING/TARCOITUS	Tuotantoeläimet, kotieläimet (keinoliha) = ZOEMA <i>Västäräkki, kottarainen, kivitasku, laulurastas, taivaanvuohi</i> KEVÄTAIKA >> KYLVÖ & KUTU (<i>hedelmällisyysriitit</i>) OK
Altruismimeemit Ylevyysmyteemi SENTENTIA XIV = sentence/lause	Eläintensuojelu - Luonnonsuojelu, lemmikit = Zoema <i>Kalasääski, kaakkuri, kalalokki, tukkasotka, laulujoutsen</i> JOUTSEN >> ELINIKÄINEN LIITTO (Teltamöinen) OK
Innovaatiomeemit Eksotiamyteemi SENTENTIA XV = signification/Merkitys	Eufemismit, nimet, ikäloppu = zoema <i>Isokäpylintu, tilhi, pikkukäpylintu, järripeipp, pensastasku</i> PORO >> IKÄMÄÄRE (<i>nimiloppu</i>) OK
Fokus vaikea tehtävä Imitaatiomeemit Satumyteemi SENTENTIA fokusA = idea/idea Humpuukkimeemit (new age) Fantasiamyteemi SENTENTIA FokusB = notion/käsite, mielikuva	Eläinsadut, saarnat, epimyytit, animaatiot = zoema <i>Leppälintu, kulorastas, punakylkirastas, räkättirastas, käenpiika -> RASTAS >></i> <i>HAUKIRASTAS (runoidea) OK</i> Mielikuvituseläimet - yksisarviset, kimairat, örkit = Zoema <i>Kirjosieppo, pohjansirkku, harmaasieppo, hömötiainen, rautiainen -> TIITINEN >></i> <i>SUKUNIMET (sukukäsite) OK</i>

*Kuvio 31. 10/17 satunnaisesta jaottelusta on löytänyt paikkansa tässä zoema-
tutkielmassa*

Lönnrotin sanakirjassa on selityksissä mainittu joukko nymfejä, eri elementtien haltijaolentoja. Ryhmiteltynä elementtijaolla maininnoista löytyvät seuraavat myyttiset olennot, joihin on lisätty ryhmittely ja neljän perinteisen elementin lisäksi ryhmitelty viides ajan haltijoiden mukainen nymfiryhmä.

MAANYMFIT

Ahotar, Avutar, Elotar, Jyvätär, Kangatar = Kankahatar,

Kasaritar, Katajatar, Kimmahatar, Kuhmotar, Kuuritar, Käretär = Käreetär, Käreitär;

Kaljolainen, Lehdotar, Punotar = Punatar, Ruostehetar, Sinetar,

Tammetar, Varvutar.

ILMANYMFIT

Eteleetär, Etelätär, Hallatar, Ilmatar,
 Kuutar, Kuuteretar, Lännetär, Tuuletar,
 Vaivatar = Vaiviotar, Vaavutar.

VESINYMFIT

Aallotar, Aiotar, Apajatar, Hetteetär, Jokiatar, (Nokiatar)

Juoletar, (Louhi) Lainetar, Lainehetar = Laineetar, Melatar, Merellinen, Nokiatar, Jokiatar,
 Sorsatar, Sotkotar, Uduatar, Uutar = Uduatar, Vaah Etar, Vaahdetar, Vuotar .

TULINYMFIT

Auringotar, Auteretar, Hyrytär, Hyryitär, Äkäätar

MUUTTEET ELI AIKANYMFIT

Aamutar, Aatotar, Synnytär, = Synnyttätär, Äijätär Äijätär = Aijötär,

Ajanhallintahaltijoiden joukko on suhteellisen pieni. Syntymä ja kuolema ovat Synnyttären ja Äijöttären/Äijön hallussa, joiden tunnuksena on kaisla, vesielementin kasvi, jota kutsutaan myös kaakonruohoksi. Lönnrotin sanakirjan lisälehdillä kaislan, kuikan ja kaakkurin merkitysrykelmään on liitetty käsite Äiskä/Häiskä. Joissakin murteissa äiskä on äidin hellittelymuoto, mutta rinnakkaismuoto häiskä merkitsee vastuutonta miespuolista henkilö, lurjusta, käkeä, joka munii vieraisiin pesiin. Hattaraa nimitettiin äijön äpäräksi, kuikkaantumisen oli ikääntymistä ja jonkinasteista seniiliyttä. Maaelementissä ajakan hahmoon voi liittää Ruostehettaren. Sauna oli synnyttämisen paikka, joten saunan löylyt liittyvät ajakkaan. Kalevalassa on kaksi kuvausta saunomisesta. Toinen on Ilmarisen

lähtövalmistelut kosioiretkelle, kun Annikki-sisko lämmitti hyvän kylyn lähtijälle ja toinen on Marketan synnytystuskissa anelema sauna, jonka sijasta Kalevan kuningas sai syntyä metsässä, ja mikäli Väinämöisen tuomioon olisi uskottu Karjalan kuninkaasta olisi tullut ajakka.

Leppä on metsässä punamaltonen roskapuu ja puu on lainannut värinsä noitarumpuihin ja kieleen veren synonyymiksi. Sana liittyy vahvasti vereen ja kuolemaan. Leppämies tai leppäpoika saattoi asetussanojen mukaan toimia joko vastataikuutena tai kuolemaa tuottavana kostona. Leppälintu on saanut kuoleman sanansaattajan maineen, ja sitä kutsutaan myös nimellä kalmalintu ja kuolon varpunen. Leppäkerttuki on saanut kantaa leppälinnun nimeä ja sillä on leppälinnun kanssa yhtäläinen ennustusvoima, lintu tietää

kuolemaa, kerttu sulhasen tai sään, mutta olipa kyse leppäkertusta eli lemminkäisestä tai leppälinnusta, se enteili karjankasvatuksen kohtalonkysymyksiä tai sään muunteluita.

Jos löydettiin leppäkerttu se otettiin käteen ja annettiin kävellä kädellä ja pyydettiin: Hyvä

kerttu, paha kerttu, ilmoita missä päin lehmäni ovat. Mihin päin leppäkerttu lähti lentoon, sielläpäin olivat lehmät. Leppäkerttua kutsuttiin leppälinnuksi. Tämä kovakuoriainen ennusti poudat ja sateet, kuten mm. Alavudella sanottiin. Jos joutui parantaja Pullo koville leppäveistoksensa kanssa, niin kova oli ukaasi myös leppäkertulla. Oli tehtävä kuten sanottiin, ja ellei leppäkerttu tahtonut lentää enteilemään uhattiin panna kivi kaulaan ja upottaa. Kyseessä oli pelkkä uhkaus, sillä perinteen mukaan leppäkertun eli leppälinnun tappamista pidettiin yhtä onnettomuutta tuottavana kuin ristihämähäkin. Hämeenkyrössä jos sen tappoi, uskomuksen mukaan kuolivat silloin isä ja äiti. Nuoret tytöt saattoivat joskus marjamatkalla saada leppäkertun kämmenelleen, ja silloin koitti sopiva sulhasen tiedusteluhetki. Kysyttiin: Lennä, lennä leppälintu, mihin päin minua naidaan tai pidemmällä lorulla:

Lennä, lennä leppälintu
Yhdeksän meren ylitse,
Kahdeksan kaupungin alatse
Kivikirkon juureen
Oman kultani syliin.
Lennä, lennä.... (Kihniö.)

Naiminen tapahtui sitten sinne päin kuin kävi leppäkertun lento. Palkkioksi leppäkertulle luvattiin voileivän lisäksi joskus myös punainen hame.

Leppämies oli aikamoinen taika, leppäpoikakin tunnettiin, mutta käytössä oli taikakeinona myös leppälapsi., sillä tiedettiin Pielavedellä hyvin vanhojen ihmisten laittaneen juustopataan leppälapsen, joka oli pienen ihmisen näköinen. (Pielavesi. KT IV,2 § 510) Leppäinen veistos ehkä toimi juoksuttimena, mutta sen piti olla myös ihmislapsen näköinen. Näköisyys viitanee jonkinlaiseen taikatoimeen ja haltiaolentoon. Karjanhoitoon liittyy leppälintuun liitetty uskomus, jonka mukaan leppälintu on pirun lintu ja tuo onnettomuutta karjalle. Jos se lensi lehmän mahan alitse, rupesi lehmä lypsämään verta. Yleensä leppälintu toi onnettomuutta karjalle koska se oli pahanhengen lähettiläs. Näin oli ainakin Mikkelin seudulla käsitys.

Mitä luonnontieteellisempään kansantietouteen tulee, niin leppälinnun tiedettiin hautovan käenpoikia, joskin Ristiinassa uskottiin leppälintuja olevan kahta eri lajia, suurleppälintu ja pienleppälintu. Lintu pesi halkopinossa pihassa tai .

Teki pesän metsässä pötkelöihin. Lintu munii pieniä vaaleansinisiä munia. Pesänsä mukaan lintua kutsuttiin myös luukkulinnuksi ja ääntelynsä vuoksi leppälintua kutsuttiin myös nimellä hyitti.

Hyitti, semmoinen punapyrstöinen lintu ääntelee: hyvät hyvät tit tit eikä sitä talvella pihassa näy. Lintua tosin ilmeisesti joskus käenpoikasten ruokinta alkaa sapettaa, koska sen kuullaan aika ajoin latelevan myös ruokottomuuksia kuten:

"syö vittu, syö vittu!" ja "vaalii kun haukanpoikaa". Asiallisemmin kuultuna linnun viheltävä ääni kuuluu: hyit, hyit.

Äänen mukaan leppälintu on saanut nimensä kalmalintu, vaikka kalmalintuina tunnettiin myös muita lajeja kuten tikka eli palokärki ja käki, jotka olivat muun muassa jaakkimalaisten kalmanlinnut. Hämeenkyrössä leppälintu oli ainut oikea kalmanlintu, ja itse Frans Emil Sillanpää murrearkistovastauksessaan arvelee nimen johtuvan linnun valittavasta äänestä. Sanottiin myös: Kuolon sanomia kuuluu, koska kuolon varpunen laulaa. Kalmanlinnun eli kuolon varpusen ilmestyminen pihamaille tiesi kuolemaa.

Ikävää oli sadekin kesken heinäntekoajojen ja uskottiin, että jos leppälintu rupeaa laulamaan kyllä sitten sateita piisasi. *Sääuskomukset ovat olleet yleisiä ja enteitä on kuulosteltu ja otettu milloin mistäkin ja moninaisin keinoin.*

Vanhin tunnettu mytologinen suomalaisaines on ei-historiallista ja dokumentoimatonta uskomuksellista ja runollista ainesta. Agricolakin otti jo vuonna 1544 uskomuksen Rukouskiriansa latinankieliseen kalenteriosaan sääennustusohjeen sanaparsimuodossa:

Satehixi peijuen sappi/ Poudixi Cuum kehä.

(Satehiksi päivän sappi, poudiksi kuun kehä.)

Agricolan esikuvana saattoi olla **Olaus Petri**, joka **1530-** ja **1540-**luvulla laatimassaan Ruotsin kronikassa mainitsi kansanrunouden sisältävän viisuja, satuja ja riimejä, joiden aiheina olivat jätit, peikot, karhut, ja haltijakäärmeet. (Jättar, Reesar, Troll, biörnar, och lindormar). Myös Liivinmaalla oli Martinus Mesvidius tehnyt Lutherin katekismuksen lätinkieliseen käännökseensä vuonna **1547** kehotusrunon, jossa patisteltiin kansaa jättämään taikausko, johon kuului tuohon aikaan ainakin mainitut kaukas, deive, ja aitvaras eli maan, veden ja vuodontulon haltijat. Sarajas 1956:11-12). Näistä vanhoista yhteisitämerensuomalaisista uskomusolennoista ovat saattaneet syntyä suomalaisen kansanrunouden tuntemat Koukot ja Kaukamielet, taivaat ja ajattaret.

Parantaja Elias Pullon kävi huonosti leppämiehen valmistuksen vuoksi. Leppäpuu on punaista malloltaan, ja ehkä siksi leppä merkitsee myös verta. Leppämiehen valmistaminen on ehkä

koettu verenhimoiseksi ja vihamieliseksi teoksi tarkoitteesta riippumatta. Paitsi kuolemansanomien tuojana, leppälintua on pidetty säiden ennustajana. Sanakirjasäätiön lentotiedustelussa vuosina 1910-1939 Toivo Kaukoranta taltioi Suomenniemeltä säkeen, jossa tutussa lorussa on leppälintu mainittu kevään airuena. Kevät oli vain viikon päässä siitä, kun lintu näyttäytyy.

Kuu Kiurusta kesään
Puolikuuta peipposesta
Viikko leppälinnusta
Tuskin päivä pääskysestä
Västäräkistä ei vähäistä.

Kevätsateet ovat tavallisia, ja hyitin laulu tiesi jatkuvaa sateen ropinaa. Kansanuskomusaineuksesta saamme esiin merkitysketjun, jossa ovat hakusanoina kuolema, sade, veri, väri sekä itku ja valitus. Myytin peruselementtejä ovat viha ja rakkaus, elämä ja kuolema. Kuolon varpusen eli kalmalinnun olemuksessa on yhdistettynä elämän ja kuoleman viestit veden ja tulen kautta. Väite selvenee kuvioinnin kautta.

	Kuolema	
Sade		Vesi
	Väri	
	Itku.	

Kuvio 32. Leppälintu-uskomusten hakusanat

Kaavaa lukiessa muistettakoon tämän kirjan tekstin peruskaava, jossa semeeminä on linnun nimi eli leppälintu alias kalmalintu eli kuolemalintu, jonka muut meemit on saatu uskomusaineistosta. Punainen väri on arkaainen tapa suojata kuollut elämälle tuonpuoleisessa. Punaisella värillä oli muitakin suojaavia ominaisuuksia, punainen lanka sopi mitä kummallisempien vaivojen ehkäisemiseen ja parantamiseen, punainen väri vaatteissa rinnoilla suojasi tartuntataudeilta ja kateilta, minkä vuoksi nuorten neitojen pukujen etumusta mielellään koristeltiin rekkorinnaksi punalankaisella kirjonnalla. Eikä vain tuonpuoleiseen lähtijää itketty, myös miehelään lähtijä saateltiin runsaiden valitusten ja kyynelten saattamana. Alkukantaisessa elämismaailmassa veressä uskottiin olevan ihmisen sielu ja elämä. Kuolinitkut ovat osa hautausrituaalia ja surutyötä. Vedet eivät vuoda ainoastaan silmistä, vaan myös taivaan uskottiin itkevän sateella. Kun lisäksi tiedetään punan rinnastuvan sekä ilta- ja aamuruskoon että vereen ja punaväriin, niin leppä symboloi

ennen kaikkea punaista väriä välittävänä aineena. Myyttisesti tämä edustaa tulta. Tuli on elämän symboli, kun taas vesi on kuoleman symboli. Murteellisesti ei ehkä ole pelkkää sattumaa veren vuotaminen silmistä, itku ja veri ovat elämänvettä, ruumiinnesteitä.

KUOLEMA/vesiELÄMÄ/tulipuna

itku veri

sade väri

LEPPÄ

Leppälinnuksi on kutsuttu leppäkerttua, jota on kutsuttu myös lemminkäiseksi. Kovakuoriainen vastasi lemmientiedusteluihin. Suomalaisen myyttisyyden perusteos on virsissään hyvin lempikeskeinen, sillä Kalevalan perusteema liittyy kosintaan tai kosioaikeisiin. Lemminkäisen sanottiin olevan verevä, punakka mies, aurinkomies. Vanhastaan aurinkomiehellä on tarkoitettu kansan keskuudessa nykykielisesti sanoen auervaaraa, naistennaurattajaa, naissankaria. Lämmön ja lemmen yhteys on tiivis, aurinko on hehkuvasydäminen loiste ihmisten elämässä, täynnä tulta ja tappuraa.

Kun asia pitkittyy se mutkistuu. Meemistä peruskaavaa voi tarvittaessa täydentää ja pitääkin parilla lisämeemillä. Ihminen on tietoinen tulevasta kuolemasta, hän ei vain tiedä milloin ja miten se tapahtuu. Monia tosin kiinnostaisi tietää tärkeät etapit, kuolemat, lasten syntymät, avioitumiset yms. elämässä. Tätä kiinnostusta täyttämään on ihmiskunta luonut erilaisia uskomusmaailmoja, joiden avulla se on pyrkinyt kartoittamaan ja jopa ohjaamaan tulevaisuutta.

Lisämeemit ovat ns. strategeemi ja futureemi. Edellinen kuvaa kuviossa selviytymiskeinoja ja jälkimmäinen, futureemi on tulevan osoitin ja viitoittaja, näin aivan yleisluonteisesti sanottuna. Täydennetty kuva muuttaa muotoaan ja on tarkemmin uskomus- ja nimiperusteinen. Leppälinnun toisintoniminä tunnettiin hyitin ja kalmalinnun lisäksi luukkulintu, mikä viittaa murrearkiston mainintoihin leppälinnun tavasta pesiä puiden koloihin ja halkopinoihin.

Luukkulintu pyrkii kätkemään pesänsä hyvin, mikä on varsin tavallinen lintujen selviytymiskeino niitä uhkaavilta vaaroilta. Toisaalta luukku -sana assosioituu uuninluukkuun, arinaan, jossa hehkuvat punaiset hiilet. Leppälinnun nimitys on voinut tulla myös tästä rinnastuksesta. Ehkä jossain vaiheessa on tarinoitu siitä, miten leppälintu sai värinsä, hiilet hehkuivat värin höyhenyksen ja niin on leppälintu rinnastaan ja pyrstöstään kärventynyt ja alati heiluttaa pyrstöään, koska poppaa. Ehkä linnulla tuli aikojen alussa virhearvio, ja se

yrityksi pesiä väärään luukkuun, hehkuvaan uuniin. Luukku, pieni asunto rakennettiin karjalaisille vainajille viimeiselle leposijalle, jotta hengellä olisi suoja sateelta.

Siten pesintätapa heijastuu uskomuksissa vertikaalisuunnassa kuolemaan ja vaakasuunnassa tulevan enteisiin, sulhasiin ja lemменodotuksiin. Leppälinnulta eli lemminkäiseltä tiedusteltiin tulevaa onnea rakkaudessa. Kalmalinnun laji vaihtuu toiseksi lentäväksi, leppäkertuksi ja sen myötä sanomat elämänmyönteisiksi surusanomien sijaan.

Luukkulintu viittaa pesintään ja on nimijatkumossa strategeeminen meemi, hyitti viittaa valittavaan ääntelyyn, kuolinitkuihin sekä enteilee sadetta. Leppälintu viittaa punaruskeaan väriin ja vereen ja on perusnimi. Kalmalintu tietää kuolemansanomiamia. Osa ihmisten kalmanpelon selätystä saattaa heijastella sekin, että leppälintua on pidetty myös elättinä. Ehkä linnulla on uskottu olleen kalmalintuna yhteys kalmanväkeen ja sellaisena se on tuonut haltijalleen suojelusta pahoilta vaikutuksilta ja siten luukkulintu asunnossa on ollut osa ihmisen selviytymisstrategiaa.

Pesintä (strategeemi)

	Kuolema	
Punaväri (leppä)	Veripuna (leppä)	Lemminkäinen (futureemi)
	Itku	
	Vesisade.	

Kuvio 33. Kalmalinnun laajempi uskonnollinen merkitys kaavamaisesti esitettynä.

Tulkinta jää summittaisiksi suuntaviivoiksi, mutta auttaa ymmärtämään kansanomaista mielikuvastoa, miten kierto- ja toisintonimet syntyvät ja miten nimien ja uskomusten yhdistelmällä, voidaan konstruoida myyttisiä kokonaisuuksia. Murrearkistoaaineistossa leppälintua on kutsuttu kuoleman viestintuojaksi, latinalaisella nimellä Rucilla phoenicus, ja tavallisia ovat nimet hyitti, kalmalintu, luukkulintu. Muihin lajeihin sotkeutuvia nimiä ovat kalmastikka, kuolemanlintu, ja kuolon varpunen.

Kaarle Krohnin lintunimikokoelmassa 1800-luvun lopulla on **leppälinnun toisintoniminä mainittu:** Häristinpursto, kirjavaturkki, kiveräkopro, kukkapää, kupurinta, paksukaula, pihkasilmä, riippamaha, ryttyniska, terävänokka. Nimet ovat selvästikin olleet kiertonimiä,

mahdollisimman vähän ominaisuuksia ilmaisevia. Nimiotos paljastaa sen, etteivät kiertonimet paljasta myyttistä totuutta, mutta paikallisten nimien kirjo jo saattaa jotain paljastaakin.

Vielä on kuitenkin tarkasteltavana yksi keino. Vanhoihin aikoihin peräti ihmiskunnan puheen kehityksen alkulähteille pitäisi päästä seuraamalla lintujen äänten jäljittelyn mysteeriota. Oudon moni ääntenjäljittely on pilkkaperinnettä. Rituaalinen pilkkaaminen lienee ollut osa kosijan koetteelle laittamista, kun on haluttu testata sulhaskandidaatin luonnetta, sanavalmiutta ja itsehillintää. Kuten vempottaru osoitti, kalevalaiset sankarit ovat suhtautuneet naisten ja kylälaisten nauruun eri tavoin, jotkut ”mursi suuta väänsi päätä”, toiset taas vain lähtivät pois. Krohn on maininnut leppälinnusta Eläinsatukirjansa liitteessä vain yhden ääntenjäljittelyn. Sen mukaan lintu kysyy vain: Onko piialla vilu?

Kalman henkäys on viileä. Kuoleman aavistus puistattaa. Sateella on viileämpää kuin helteellä. Lintukirjojen mukaan leppälinnun kutsuääni on talttumainen hyit johon lähes aina liittyy näppäilevä dk dk ääni. Laulu on lyhyt vaihteleva ja alakuloinen tii-tryitryitryi-trti-sititit säe. Laulaa innokkaimmin varhain aamulla, mutta voi aloittaa laulunsa jo keskiyöllä. (Imby)

Purjehtiminen vaatii taitoa ja sotiminen myös. Suurin taistelu kansanrunojen näyttämöllä käydään meritaisteluna, jossa merivoimia vastusti ilmavoimat, sotaveneitä uhkasi isku taivaalta. Pohjan akka otti ja kohosi siiville ja kantoi mukanaan satamäärin iskuvoimaista joukkoa, kiisi sammon ryöstäjien perässä kuin ajakka vaan. Matkalaisille taivas putosi niskaan kuin haukka kanan selkään. Kyseessä oli kyyhkyjen ja haukkojen taisto kalevalaisittain, jossa pudottautua ei voinut, upota kylläkin. Taistelun tuoksinassa sampo ja kantele upposivat ja Louhen pursi murskautui karille. Taistelu sammosta ei jäänyt vaille tappioita, joskaan miestappioista ei kerrota. Yhteenoton motiivi oli valtataisto, koska Louhi tunsu valtansa alenevan, kun näki sammon ryöstetyksi. Naimaikäiset tyttäret olivat loppu.

Noitien perustaitoihin kuului muuntautuminen ja lentokyky. Pöllöt, haukat ja lepakot ovat tarinoissa osa pahamaineisuuden varustusta. Vaikka ei voidakaan osoittaa mitään erityistä lintulajia, joksi tarunhohtoinen Louhen muutos tapahtui, on tarinasta löydettävissä jotain jälkiä uskomus- ja lastenperinteestä. Väinämöisen näkemä kumman linnun esikuva olisi voinut olla vaikka parmihaukka.

Malinowski: Magia, tiede, uskonto

Malinowski toteaa alkuasukkaiden turvautuvan magiaan sitä useammin ja varmemmin mitä riskialttiimpaa aiottu toiminto on. (1960:30)

Jokaisella maagisella seremonialla on erityinen nimi, riitille sopiva ajankohta ja paikka vuodenkierrossa ja samalla ne erottuvat tavallisista toimista katkaisten arkirutiinit. (1960:29). Säännöt kiteytyvät terminologiassa, toteaa Malinowski.

Totemismi tarkoittaa heimon sukulaisryhmän keskinäistä ja toteemiolioihin (esineisiin, kasveihin tai eläimiin) liittyvää uskonnollisuutta. Täten totemismilla on kaksi puolta a) sosiaalinen ja b) uskomusten ja tapojen muodostama uskonnollinen systeemi. Toteemiksi kelpaavat syötävät tai muutoin hyödylliset lajit, joiden lisääntymiseksi toisinaan suoritetaan riittejä ja seremonioita. (1960:18-19)

Primitiivinen ihminen suhtautuu ruokaan tunteella ja sen nauttimista ohjaa etiketti. Tästä johtuen ruokakulttuurilla on merkittävä osa myös uskonnollisissa juhlamenoissa. Maanviljelyksessä tärkeitä ovat esikoisantimet, suomalaisittain sanottuna uutiset,, sadonkorjuuseremoniat sekä suuret vuodenaajanjuhlat, jolloin sadot kerätään yhteen, asetetaan näytteille tai tavalla tai toisella pyhitetään. Metsästäjät tai kalastajat juhlivat saalistaan ja pyyntikautensa alkua. Juhlissa ruokaa käsitellään rituaalisesti ja eläimiä lepytetään ja/tai palvotaan. Toimilla ilmaistaan ihmisten iloa saavutetusta menestyksestä ja ilmaistaan ruoan suuri arvo yhteisölle.

Malinowski sanoo: "Kaikki sellaiset lajit, joita tavanomaisesti tavoitellaan ja metsästetään, muodostavat sen alkusolun, jonka vaiheille heimon kaikki mieltymykset, vaikutteet ja emootiot pyrkivät kiertymään. Nämä tunteet purkautuvat kansanperinteessä, uskomuksissa ja rituaalissa. Primitiivinen ihminen on syvästi kiinnostunut eläinten ulkonäöstä ja niiden ominaisuuksista. (1960:47)

Totemismi on uskomusten, tapojen ja sosiaalisten suhteiden järjestelmä, joka ensi silmäyksellä näyttää vain villi-ihmisen lapselliselta, irrelevantilta ja kehittymättömältä mielikuvitukselta. Uskonnon lähteisiin kuuluvat kuolema ja seksuaalisuus.

Kertomuslajit

Aihe ilman yhteyttä elämään on kuollut. Bronislav Malinowski

Kukwanebu/Nuotiokertomukset - vuodenaikakansantarut, uskotaan tarinoiden vaikuttavan suotuisassti kasveihin, jotta vaikutus täydellistyisi, on lopussa aina esitettävä lyhyt

laulunpätkä (1960:110). Kertomuksilla on omistaja. Tarinan oikeudenomistaja saa opettaa tai lahjoittaa tarinansa toiselle, mutta kaikista ei ole oikeutensa käyttäjäksi. Hyvän esittäjän on osattava muunnella ääntänsä, laulettava laulunpätkiä asiaan kuuluvassa sävyssä, ilmehdittävä ja näyteltävä yleisölle. Osa tarinoista on tuhmia. (1960:110) Funktio on huvittaminen, järkyttäminen ja maaginen vaikuttaminen.

Libwogwo/Legendat - tosia kertomuksia suurista saavutuksista ja kaukaisista ajoista ja maista. Legendoja epätavallisista kosketuspinoista.

Liliu/Myytit - pyhät kertomukset eli myytit ovat kunnioitettavia. Ne ovat tarinoita, jota perustelevat riitin tai seremonian, sosiaalisen tai moraalisen säännön. Kuolleiden palaamisjuhla on tyypillinen myytin aihe. "Loitsuihin sisältyy mytologisia viitteitä ja pyhätkin aktit sisältävät elementtejä, jotka ovat käsitettäviä vain mikäli kerrotaan tarina lentävästä kanootista sekä siihen liittyvästä rituaalista ja magiasta." (1960:115)

Myytit ovat aitiologisia eli syntytaruja, selittävät miksi jotakin on olemassa. Vrt. alkuperä maan alla - vainajahenget maan alla

Maaginen suoritus: sisältää a) sanoja puhuttuina tai laulettuina b) suoritetaan seremoniallisia toimia c) pappi suorittaa. Myytti on ennen kaikkea kulttuurivoima. Antropologian tulisi tutkia myös aikamme mentaliteettia kivikauden ihmisten henkisestä näkökulmasta ja tällä tavalla se voisi edistää suhteellisuuden tajua ja varustaa meidät hienommalla huumorin tajulla (1960:157)

Vainajat: baloma = heijastuksen kaltainen (vrt haamu) kosi on varjomainen (vrt kummitus).

Sukuperintö

Länsimainen käsitys suvusta perustuu geneettiseen kvaliaan, niin sanottuun verenperintöön, joka periytyy vanhemmista ja esivanhemmista geenien avulla, ja luo henkilön perusominaisuudet. Alkukantaisissa yhteisöissä suvullisuus ajatellaan memeettisenä ominaisuutena. Henkilö syntyy tiettyyn sukuun, mutta yhdistävä tekijä ei ole verenperintö, vaan yhteisöllinen perinne nimenä, tapoina ja tabuina.

Uskontososiologian perustajahahmo on teoksessaan Uskontoelämän alkeismuodot – Australialainen toteemijärjestelmä todennut toteemisiksi olioiksi valikoituvan erityisesti eläimet, joskin myös kasvikuntaan kuuluvia heimoja on. Muita objekteja käytetään

toteemijattelussa poikkeuksellisesti ja huomattavasti harvemmin kuin eläimiä. Perustellusti voi sanoa zoeman perusominaisuuksiin kuuluvan toteemisen ajattelun. Vain murto-osa toteeminimistä on muita kuin kasvien tai eläinten nimiä. Muina niminä saatettiin käyttää elementtien, vuodenaikojen tai taivaankappaleiden nimiä. **/Viite 2/**

Huomionarvoista Durkheimin mukaan on toteeminimien abnormaalius, eli joskus sattuu ettei toteeminimi ole kokonainen olio, vaan sen osa, joskin ilmiö vaikuttaa harvinaiselta. Australian heimojen joukossa aruntai- ja lorintjaheimojen keskuudesta yli neljäsataa toteeminimeä, joissa ei ole eläinlajin nimi, vaan tietyn eläimen elin, esimerkiksi opossumin vatsa tai häntä, tai kengurun rasva jne.

Tällä huomiolla on kahtalainen merkitys zoeman mahdollista merkityskenttää määritettäessä. Suomalaisessa kansanperinteessä sampotarua ja haukimyyttiä edustanevat vanhimmasta päästä olevaa uskomusperinnettä. Hauen nimikirjo on suurin tunnettu toisintonimiltään, ahvenen toiseksi tunnetuin ja lahnalla kolmanneksi eniten. Kuten myteemiluokittelusta olen todennut, hauki on rinnastettavissa demoniseen, ahven maagiseen ja lahna eleelliseen. Kuten toteemieläin, ei meemiin liitettävä myteemi viittaa mihinkään tiettyyn tarkkarajaiseen eliöön tai ilmiöön, vaan mainitun olion ideaan yleensä. Joskus se on tietty rajattu ainutkertainen kohde kuten aurinko, kuu tai tähtikuvio. Joskus myös tietyt esi-isien sankaritekoihin liittyvät paikat voivat antaa nimen toteemille ja sen heimolle. Viime mainittua voidaan pitää myöhäsyntyisempänä nimikehityksenä, totemismina, joka on jo alkuperäisestä johdettua ja poikkeavaa käytännettä.

Jumaluuksiin toteemi voi liittyä, kun heimo saa toteeminimensä jumaliltaan, jonka uskotaan olevan heimon esi-isä tai ensimmäisen ihmisen luoja. Australialaisen warramungain klaani on valtavan Wollunquaksi kutsutun valtavan tarunomaisen käärmeen niminen. Heimo uskoo polveutuvansa tästä käärmeestä. Mytologisten henkilöiden kehittyminen toteemiksi on oletettavasti saanut alkunsa yhteisestä personoimattomasta toteemista.

En tiedä pitäisikö suomalaisten olla surullisia vai ylpeitä mytologiastaan, jossa on vielä jäljellä aitoja kaikuja muinaisuudesta. Jostain syystä hyvin vähälle huomiolle loitsututkimuksessa on jäänyt merkittävä tiedon sirpale, ehkä siksi ettei sen viestiä ole tajuttu yhdistää mihinkään merkittävään, vaikka nimenä olisi synnyt. Vaikka suomalaisia pidetään rehellisinä, niin mytologia on totuudenmukaisempi, kun Pohjan akka toruu Väinämöistä valehtelusta.

Oi sinä vanha Väinämöinen
valehtelit vanhempasi
petit oman emosi!

Kun Pohjolan emäntä (Louhi, Ilpotar) ajaa takaa sammon ryöstäjiä, hän soimaa Väinämöistä: Oi sinä koiraväinämöinen, petit oman emosi, valehtelit vanhemmille. Runossa on sanat kirjoitettu erheellisesti erikseen "koira Väinämöinen", mutta alkuperäinen merkitys lienee tarkoittanut retkua, renttua, jonka teko on ollut varsinainen koiramoilanen. Liaksi Lönnrotin tulkintaan nojaten, on tapahtumain kulku kuvattu myös yksioikoisesti, koska ilmeisesti takaa-ajossa Väinämöisen onnistui taikakeinoin kariuttaa takaa-ajajien suunnitelmat haverilla, minkä jälkeen vasta takaa-ajaja muuttui siivekkääksi olenoksi eli nousi leijon lentimille, sirkun siiville. Ja lopuksi Väinämöisen onnistui suistaa Pohjan emäntä mereen, kun Pohjan emäntä sai airosta siipeensä.

Sammonryöstö saattaa liittyä jollain tavoin sukutoteemin ryöstötarinaa. Koska Pohjan emännän syytös sukulaisuuden pettämisestä vilahtaa toisessakin kansanrunoyhteydessä. Kun takaa-ajosta puhutaan mainitaan takaa-ajajaksi Pohja pursi, Väinön soutuvene, joka halkoo aallokkoa satojen miesten voimin, ja jossa peränpitäjänä on itse Pohjolan emäntä, joka istuu aluksen perässä kuin Tuonen suolakopsa.

IRO-kaavan syntymekanismi

Pitäydyn tässä suomen kielen zoemaattisiin meemeihin parin tulkintaesimerkin myötä. Peruskuviossa voidaan muodostaa IRO-kaava (tulkinta=interpretation; ilmentymä=representamen; kohde=objekt). Perusväittämä on, että zoema on meemi, joka muodostuu jostain ja viittaa johonkin kohteeseen.

I Peruskategoria:

I = zoema; R = meemi; O = referentti.

II Peruskategoria:

I = käsite; R = merkitys; O = nimi.

III Peruskategoria:

I = eläinlaji; R = suku, synty; O = käytös, piirteet

IV Peruskategoria:

I = figura/kielikuva; R = assosiaatio/mielleyhtymä; O imaginaatio/mielikuvitus,

Koska lähtökohtana ja perustana tarkastelussa korostui kaksi eläintä, kissa ja lehmä, jatkan esimerkkitarkastelua näiden lajien kautta ja käytän verrokkina sikaa. Kissaeläimenä on leijona, joka luokitteluissa on "iso kissa". Lehmäesimerkki muodostuu tavallisesta lypsylehmästä. Lisätulkintarotia eli vipuvoimaa voi tarjota aggressiiviin sijamuoto merkityslajina. Muistilappunen on multitask-pohjainen, joten ensimmäinen tehtävä on poimia ne merkityskentät, jotka parhaiten sopivat testaamaan zoeman ideaa aggressiiviina ja elävänä kansankielenä, jossa eläinten ominaisuudet antropomorfisoidaan ja arvotetaan ihmisominaisuuksiksi.

Creativity (luovuus) semeemi
Combination (yhdistelmä)genoomi
Concentration (keskittyminen)fenoomi

Käyttökelpoiseksi osoittautuu C-sanasysteemin

kolmijako, jossa on edellä esitetty jako esitettyinä valmiiksi. Semeemi vastaa i:tä eli interpretanttia, zoemaa. Genoomi vastaa meemitarkastelua, representamenia; kun taas fenoomi viittaa referenttiin, objektiin kohteeseen peruskuviossa.

Zoemameemiin sovellettuna, eläimet on ajateltu luomakuntaan kuuluviksi, minkä höysteeksi on kuviteltu hirviöitä, jumalia ja sekaolentoja luovaa mielikuvitusta käyttäen. Luovinta ja alkuperäisintä lienee eläinjumaluuksien keksiminen. Heti alussa ihmiskunnan mielikuvitus loi myytteihin metamorfooseja, ihminen muuttui eläimeksi tai kasviksi tai kiveksi. Sen lisäksi ihmisten ja jumalten joukossa vaelteli hybridiolentoja, mitä kummallisimpia kombinaatioita käyttäen. Oli siivekkäitä hevosia ja linnunpäisiä ihmisiä, jotka lopulta saivat tietyt vakiintuneet uskomukset myyteissä. Keskityttiin toistamaan vain tiettyjä myyttejä ja sen mukaisia myyttiolentoja.

Zoema voi kulttuurissa esiintyä monin eri tavoin ja erilaisin meemein. Edellä esitetty semanttinen kielinäyte suomenkielen aggressiivista sanastosta edustavat kielimeemejä, jotka olen alustavassa meemijaossa rinnastanut Maslown esittämiin universaaliarvoihin eloisuus ja seurallisuus. Haukkumasanat ovat osa karnevaalikieltä ja osa kansankieltä, eloisaa, esimerkin leijona viittaa seurallisuuteen laumana. Kielen idiomit ovat yhteisöllisiä, konventionaalisia. Merkitys ei pysy samana ajan ja arvojen muutoksessa. Toisena aikana käytetään toisia eläimiä kuvaamaan ihmisluontoa. Käärme on universaalisti pelätty ja inhottu eläin, mutta Kiinassa käärmeen eläinratamerkki edustaa kauneutta ja viisautta, lohikäärme

keisariutta, valtaa ja vaurautta. Haukkumiseen soveltuvat eläimet, joita jostain syystä ylenkatsotaan, kammotaan, halveksitaan tai pelätään. Samaa eläinlajia voidaan käyttää sekä mainesanana että haukkumasanana. Lintu on yleensä positiivinen naisen metafora, mutta konnotatiivisena sanana sillä on muitakin sivumerkityksiä, jotka selvimmin ilmenevät kaskuissa. Kehitys voi kulkea myös esineistä eläimiin. Tulenloutta tunnetaan nykykielessä munahaukkana.

10. eloisuus seurallisuus

Kielimeemit

aggressiivi

Nainen on keskiajalla Euroopassa luokiteltu eläimeen rinnastuvana olentona. Mitä yritän sanoa? Muodon eläimellisyys on tulkittava toisin kuin arvojen ilmentämä eläimellisyys, jota usein pidetään ihmisen alkuperäisenä sielun olotilana sekä syntinä, josta ihmisen velvollisuus olisi pyrkiä pois.

Tähän asti systeemi on osoittautunut jatkokelpoiseksi kehityskulukuksi

Merkittävät teokset

Tutkimuksen rajaus on jossain määrin ongelmallista, koska jo pelkkä luokittelu tuottaa vaikeuksia, joten lainaan zoosemiotikkojen määritelmää. Eläin sisältää eläinkunnan "animal kingdom" kaikkine elollisine olentoineen mukaan lukien ihminen. Zoema on liminaalinen termi, koska se edellyttää kieltä ja kulttuuria, mutta myös havaintoja ympäristöstä eläimistöineen. Lisäksi on ihmisen kuvitelmat. Tällä tavoin skaala on laaja mikrobeista taruolentoihin. Mielikuvituksessa eläin voi olla yhdistelmä elotonta ja elollista, robotiikka voi imitoida elollista olentoa kuten tamaguchit, lelut ja kävyt ovat lastenhuoneiden imitaatiota elollisesta.

Kaikkea mahdollista tässä zoeman alustavassa selvityksessä ei voi käsitellä, ei edes teoriassa. Valinnan vaikeuden edessä rajoitun kolmeen pääasialliseen teoriateokseen: 1) Durkehimin uskontoelämän alkeismuodot, 2) Lévi-Straussin *Savage mind* ja 3) Valerio Valerin teokseen *The taboos of Forest*, suomeksi lähinnä "Tabujen viita". Oivallusten ketjussa ensin oli puoliksi leikillä tehty kartoitus eläinaiheisista kirjoista kotikirjastossa ja niiden jaottelu myteemeiksi.

Seuraavassa vaiheessa leikkittelin aineksella lukematta yhtään ainoaa kirjaa. Sitten tartuin kokeeksi teoreettiseen kirjatarjontaan kotikirjastossa, jossa muistelin mitä olen ajatellut joskus lukea tai perehtyä tarkemmin aiheeseen. Ensin luin villistä mielestä, minkä jälkeen muistin Durkehimin odottaneen lukemistaan lähes kolmekymmentä vuotta, joten nyt vihdoinkin

oli sen aika. Lopuksi samaan sarjaan löysin tabuja koskevan teoksen, ja tässä vaiheessa olinkin jo saanut testattua tarkasteltavan zoeman meemistön alustavasti ja riittävällä tarkkuudella, ja keskeiseksi meemiksi osoittautui meemipleksi eli meemikompleksi, kombinatorinen yhdistelevä meemitekijä.

Valerio Valerin tabututkimusta ei Suomessa juurikaan tunneta, joten zoeman tulkinnan kannalta keskeisenä tekstinä referoin teoksesta keskeisiä kohtia mallinnuksen tueksi.

Mattiulu ja hali

Tabujen viidassa Valeri selostaa kahta termiä mattiulu ja hali. Mattiulu on elämä sen orgaanisessa ja tuntevassa dimensiossa. Se on sekä elävöittävä että tiedostamaton tai puolitetoinen mieli. Se on pelon ja kontrolloimattomien tunteiden kehoeräinen ilmentymä, joka on yhteydessä elinvoimaisuuteen. Viimeksi mainittu muistuttaa kiinalaista qi-voimaa. Se voi irrota ihmiskehosta ja päästä eläinkehoon ja ottaa sen haltuunsa. Mattiulu on välittävä tekijä eläinten ja ihmisten välillä, ei vain ominaisuuksina, vaan myös muuntumiskykynä.

Vaikka mattiulu kuuluu lähinnä eläimille ja ihmisille, kaikessa elävässä on mattiulua. Sitä vastoin halia on vain eläimillä ja ihmisillä sekä maagisilla voimilla). Valeri käyttää halista sanaa "sydän", sana jakautuu kahteen eri merkitykseen, hali mantusia – ihmissydän ja hali matussiasi – ei ihmissydän eli toisin sanoen eläinsydän tai okkulttisten pahojen voimien sydän. Halin merkitys sydämenä on hyvin likimääräinen käänös. Termi on maksaa merkitsevän sanan sukulainen muilla Indonesian kielillä, ja joskus sanana on hati. Sana viittaa psyykkisiin toimintoihin, jotka ovat löytyvät muualta kehosta, se ei viittaa fyysiseen elimeen, jota kutsutaan nimellä wassa. Hali tarkoittaa länsimaalaisittain ajateltuna lähinnä mieltä ja sydäntä. Huulut liittyvät sanan myös muistamiseen tai intohimoihin, esimerkiksi "halini sa" on "hänen halinsa on vihainen". Oma idiolektinen sanontani tälle o ilmiölle n "sieluni pörhistyy".

Hali liittyy järkevään toimintaan, muistamiseen, reflektioon, muistamisen (esim. napa haliku rumrumhali hei, on "Anna minun ajatella"; tai "odota, kunnes hali ajattelee/miettii tätä").

Eläinten ja ihmisten välillä ei ole merkittävää eroavuutta biologisessa mielessä, mutta kulttuuriesti erojen tekeminen on tärkeää. Näitä eroja luodaan ja yllä pidetään mm. seuraavien tabujen avulla.

- 1) Seksi ja seksuaaliset fantasiat eläinten kanssa on kielletty. Rikkomus tuottaa kirousta, ukkosta tai tulvia.
- 2) Villieläimelle nauraminen on kiellettyä, koska ne voivat edustaa emuita tai esi-isiä.
- 3) Kotieläintä tai villieläintä ei saa pukea ihmisen vaatteisiin, vaatetus on ihmisen kulttuuriin

kuuluva.

- 4) Lemmikkieläimen heijaaminen sylissä samaan tapaan kuin lasta on kielletty.
- 5) Eläinten ja niiden ruumiinosien nimet tulee erottaa ihmistä koskevista sanosista.
- 6) Ihmisellä ja eläimellä ei saa olla samoja Etu- ja sukunimiä, klaanilla voi olla eläinlajin nimi.

Hualulut korostavat ihmisyyttä korostamalla tabujen ja kategorioiden avulla eroavuutta ihmisen ja eläimen välillä.

Metsästys, keittotaito ja nauraminen ovat ihmisen taitoja, eläimet eivät kykene käsittelemään tulta tai nauramaan vitseille, koska niillä ei ole sanoja. Hualulujen mytologiassa on hahmo nimeltä Wassulau, jonka kerrotaan olevan sikojen nauramattomuuden ja keittotaidottomuuden syynä.

Alkukantaiset tabuperiaatteet

Ihmisen ja eläimen samankaltaisuuden ja erojen peli määrittää kunkin eläimen tai kasviluokan aseman, tabun. Tärkeimmät periaatteet, jotka hualulut ovat omaksuneet periaatteikseen, 1) perinteisyys, tradition totuttu noudattaminen; 2) pragmaattisuus, esim. tabun rikkomisen tuottaa haavaumia. 3) Pyrkimys perusteluun, systematisointiin ja yleispätevyyteen.

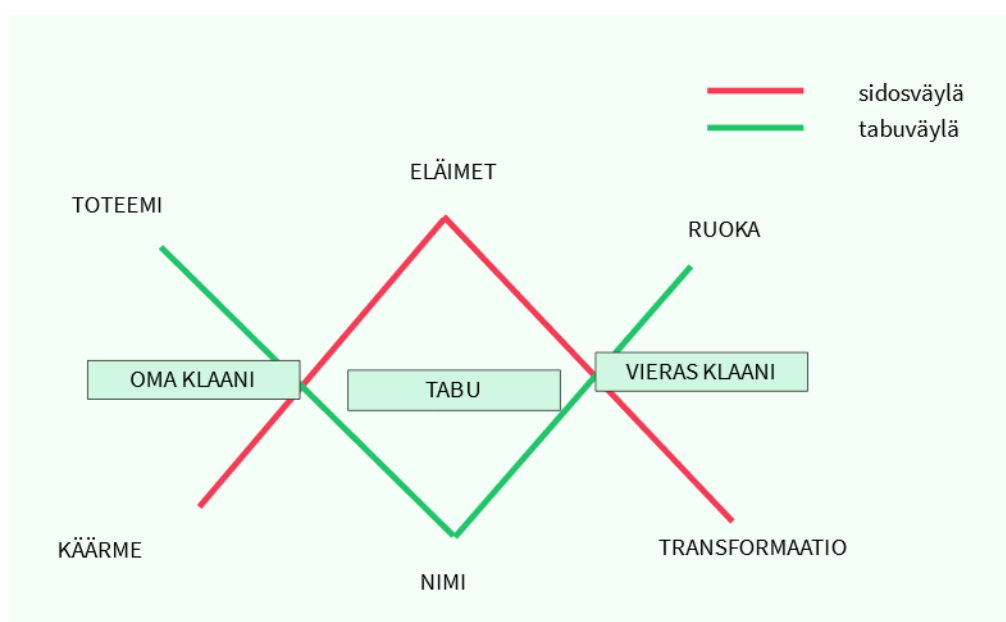
Useimmin esiintyvät periaatteet ovat seuraavat:

- 1) Inhimillinen aspekti, ihmisenkaltaiset eläimet kuten dugongi tai apina.
- 2) Lemmikki- ja kotieläimet, koti- tai pihapiirissä ruokinnan kohteena olevat eläimet.
- 3) Pihapiirissä yllättävät villieläimen vierailut.
- 4) Toteemisen sukuun eläimet.
- 5) Uni- ja voimaeläimet, eläin maagisen voiman edustajana, shamaanin apuhenget eläinhahmossa
- 6) Värytys, kuvointi; tietyt värit kuten punainen tai musta ovat tabuvärejä
- 7) Yllättävä tai epätavallinen asia, esim. ankeriaan kiertyminen kalan ympäri, edustaa paha voimaa
- 8) Uusi tai outo, tuntematon, voi sisältää vaarapotentiaalin, siksi tabu
- 9) Tutustuminen, initiointiriitit, tietyllä menettelyllä kumotaan tabu tai tabu osana seremoniaa
- 10) Sekoitukset, hybridit, anomaliat, esim. vaihteleva värytys, pilkullisuus, ruokatabu (vrt. kala&lintu)
- 11) Pyhä tai ritualisoitu, tabueläin tai kasvi on suhteessa tabuun, kausaliteetti, esim. naisille tietyt linnut ovat tabuja, koska ne liittyvät pääkallonmetsästystabuihin.

Tabujen luokittelussa on periaatteessa kyse tutuista, lähellä olevista kohteista ja eläimistä,

vastapainona on kaukainen, tuntematon, vieras. Kolmannen pääkategorian muodostaa anomaliat, erilaiset miksauskategoriat, joissa eläin ei kuulu tavoiltaan tai muodoltaan mihinkään tavanomaisiin tunnuspiirteisiin maassa, vedessä ja puissa asuvista eläimistä.

Lévi-Straussin klassikkoteoksessa Villi mieli ei ole tabuaihetta käsitelty kuin ohi menen. Sen sijaan muuta totemismia runsaastikin. Eniten hakutuloksia tekstissä on nimistä ja totemismista toteemeineen sekä eläimistä. Myös transformaatioista on useita mainintoja. Keskeistä villissä ajattelussa on siten eläinten nimeäminen ja toteemin transformaatiot. Runsaasti tuloksia ao.kirjassa on myös ruuasta ja käärmeistä. Eli metastruktuuriksi hakusanoilla muodostuu sanakehikko: toteemi, transformaatio, eläin, nimi, ruoka, käärme. Ennen kuin verrataan Valaerin esittämää tabusyiden listaa meemistön antiin, on syytä pikatestata sademetsän toteemisia aiheita löydettyjen hakusanojen avulla.



Kuvio.34. Villi mieli asetelma hakusanojen frekvensseinä.

Kuvion struktuuri on hyvin samansuuntainen sisällöltään kuin Valerio Valerin tutkimuksessa huulujen tabuista. Kuviossa on erotettavissa kaksi tulkintalinjaa tai merkitysväylää, jotka on aihioitu tässä punaisella sidosväyläksi ja tabuväyläksi. Sigmund Freud pyrki tulkitsemaan alitajuista mieltä kirjassaan Toteemi ja tabu. Epäilemättä tabun käsitteeseen sisältyy jotain atavistista, vaistomaista ajattelua kuten kuviostakin näkyy.

Toteemiin liittyy esi-isien henkiin ja suvun kantavanhempiin kohdistuvia tabuja ja sääntöjä, toteemit ovat selkeästi rajattu oman klaanin toteemeiksi, joiden tulee erottua

vierasheimoisten toteemeista. Toinen valtaväylä merkityksessä on nimetty sidosväyläksi, sillä koko totemistinen instituutio perustuu yhteisöllisyyteen, johon kuuluvat eläimet, koska alkukantainen ihminen kokee syvää yhteyttä toteemieläimiin sukuun kuuluvina olentoina.

Toteemi- ja riistaeläimillä on usein eufemisminsa, kiertoilmauksensa ja rinnan lajispesifisen nimeämisen kanssa voi olla eri muodoille ja ikäkausille oma lajinsisäinen nimeämisen käytäntö.

Käärme on ollut suomalaisen noidan tai tietäjän aljoeläin. Käärmekirjo tropiikissa on huomattavasti runsaampaa viidakossa kuin talvisessa Pohjolassa, mutta metaforisessa mielessä matelijan aivoina käärme piilee jokaisessa ihmisessä. Sen lisäksi itämaiset filosofiat kuvaavat ihmisen henkistä kehitystä käärmeenä tai tulena, jota kundalinituleksi kutsutaan. Tämä energiavirta lähtee ikään kuin ihmisen juuresta. Käärme edustaa horrostavana eläimenä myös talvehtimista näkymättömässä maailmassa. Egyptiläisten kuolemanjumalan hautayhteydessä löytyy usein ibiscuslinnun ja paviaanin muumioita. Eläimet symboloivat tietoa ja kirjoitustaitoa, samalla ne ovat Thotin attribuutteja, joilla saatetaan viitata kuolleiden kirjan tapaiseen salattuun tietämykseen. Suomalaisessa perinteessä vastaavaa jännettä esiintyy karhun attribuuttieläimissä. Karhun syntysanat osin sekoittuvat käärmeeseen ja syöjättäreen. Kun tietäjä manaa: Tiedän sykkö syntymäsi, on siinä vielä paljon toteemista kaikua jäljellä, sillä Sykkö on edelleen suomalainen sukunimi. Sykkä kalevalaisissa kansanrunoissa voi olla kerälle kiertynyt käärme tai karhu pesässään. Karhun kantaäiti lienee silti Putki, josta on muodostunut sykköperhe putkittarina ja putkisina. Putkinen on myös sukunimi. Tar -päätteiset nimet ovat sukunimistä jo kadonneet, mutta esimerkiksi Maaratar viitanee käärmeeseen tai karhuun. Myyttiseksi nämä kaksi eläinlajia tekee niiden kyky kulkea maan ja taivaan väliä, molemmat lajit ovat kykeneviä kiipeämään puuhun, ja pesä on kallion kolossa tai juurakoissa kuopan alla. Karhu valitsee talvehtimispaikakseen kaatuneen puun paljastaman maakuopan, jos sellainen vain on löydettävissä.

Karhun merkitys on kokenut toisenkin transformaation. Ehkä se viittaa toiseen toteemiklaaniin, jonka nimi on tullut syöpäläisistä tai hyönteisistä. Karhun toisintonimet viittaavat selvästi täihin, koukuna karhun suku on täi, jota pidetään syöpäläinen. Koska karhun syntyrunoihin joissain tapauksissa on miksaantunut vieläkin saduissa elävä hahmo Syöjätär, on se Putkittaren ohella jokin varhainen toteeminen jumalahahmon nimitys. Kuten aiemmin on arvioitu, saattaa olla mahdollista, että karhu on ollut fratria suomalaisessa yhteisössä, hirvi ja hauki ehkä ovat muita pääfratioita. Tämä voisi selittää sen, että karhulla on ikään kuin kaksi klaaninimeä Putkittaren ja Syöjättären alla, käärmeen ja täin klaanit. Itse

asiassa minulla sattuu olemaan tästä omakohtainen kokemus. Leikimme peliä, jossa piti valita kolme kiinnostavinta eläintä, ja niihin perustelut. Kälyni laittoi listaan minun mielestäni hyvin yllättävästi pelkkiä hyönteisten ja syöpäläisten nimiä, ja luonnehdinnaksi

lapsenomaisen söpö-määritteen. Oletin hänen pilailleen, mutta osoittautui että hän oli tehnyt sen tosissaan eikä sietänyt leikinlaskua asiasta. Ja kyseessä on akateemisesti koulutettu nainen. Kärpäset ja ampiaiset on nekin käärmeen tavoin liitetty pahoihin maagisiin voimiin ja tietäjän apueläimiin.

Nimet, uskomukset ja eläinten käyttäytymisen ja ominaisuuksien tuntemus ovat olleet osa totemismin käytännettä, joka on ilmennyt mm. riitteissä eläinten imitointina.

Karhunkaadossa tärkeä riittinäytelmän osa on karhunkalloriitti, jossa kallo viedään honkaan. Lévi-Straussin perustutkimus zoemasta korostaa puun osuutta zoeman perustekijänä, joten kalloriitillä puineen on varmasti suuri merkitys. Suomalaisten puun jumala on samalla tulen jumala. Asetelma sinänsä on universaali, koska ukkosen sytyttämät metsäpalot ovat ikiaikainen ilmiö. Panu, jonka perhekuuntaa ovat panulaiset ja panuttaret kuuluvat täten epäsuorasti karhun mysteeriin. Luultavasti taivaallisen syntyperän takia, tähdet ovat taivaanvaloja, tuli on maanpäällinen valon lähde, joka syntyy puita polttamalla. Karhua on kuitenkin pidetty kontradiktorisesti pimeyden ruhtinaana. Uskomusryppäessä on siten paradokseja runsaasti.

Mutta kuten olen jo osoittanut, todennäköisesti kaikki juontaa juurensa fratrioista ja klaanien keskinäisistä naimakaupoista. Kalevalastakin tuttu asetelma on, että Kalevalan väki kävi kosimassa Pohjolasta, mikä on Durkheimin toteaman mukaan sääntö. Samasta klaanista ei saanut hakea puolisoa, sen oli löydyttävä muualta. Todisteiden ajoittaminen on runonsirpaleissa työlästä ja hankalaa, mutta kuten todettu, viimeiset myytin rippeet ovat löydettävissä lastenperinteestä, joka on suotta aliarvostettua aihepiiri mytologian tutkimuksessa. Suomalaisten satujen parista löytyy nimi Ilpola, tai Ilvola, jonka synonyymejä ovat Metsola tai Tapiola. Nimet viittaavat metsän eläimiin. Pohjolan emännän toisintonimenä on kansanrunouskorpuksessa kerran mainittu Ilpotar, joskus Tapiotar. Tämä todennäköisesti ei viittaa kaikkiin metsän eläimiin, vaan johonkin tiettyyn lajiin, eli tässä tapauksessa metsän valtiaana pidettyyn karhuun, jonka eufemismina tunnetaan metsä siinä missä muikun eufemismi on kala. Ylimalkaisesti nimittäminen lajinimellä voi olla viittaus eläinlajeihin johtavana tai lajia määrittävänä arvoltaan tai merkitykseltään keskeisenä kalana. Muikku on ollut Järvi-Suomen ruokakala, karhun lihalla ei riistana ole ollut kovin suurta merkitystä, mutta riittiolentona ja metsänhaltijana sitäkin suurempi.

Sekaannus metsän kuninkuudesta ei voi tässä yhteydessä jäädä huomioimatta. Jälkipolville on jäänyt hieman hämäräksi ja valinnanvaraiseksi, mikä laji itse asiassa on suomalaismetsien kuningas. Onko se karhu, hirvi, vai Tapio tai Mielikki. Metsä viittaa kahteen lajiin, karhuun ja metsoon, sillä molemmista käytetään eufemismia metsä. Kun sanotaan metsän liikkuvan, se voi tarkoittaa karhun liikehdintää metsässä tai metson soidinta. Tätäkin erikoisempaa on metsästystaikuudessa säilynyt muisto kuusangan eli kuuskilaisen roolista metsästysonnen tuojana. Kuuskilaista eli kuukkeliä on ehkä pidetty Hongottaren lintuna, koska sen höyhenpeite rinnassa muistuttaa hongan kuorta värltään ja siten on ajateltu linnussa olevan jonkinlaista maagista onnea tuovaa voimaa similibus periaatteella, kaltainen vetää kaltaistaan puoleensa.

Näin on koossa jo neljä oletettuun karhufratriaan mahdollisesti liittyvää klaania ja heidän toteemieläimiään, jotka ovat käärme, täi, metso ja kuusanka. Jumaluuksia näihin liittyen ovat näin ollen vanhimmasta eli hämärimmästä päästä luetellen Ilpotar, Tapiotar, Metsotar, Syöjätär, Hongotar, Putkitar. Selvyiden vuoksi kertaus. Ilpotar ja Tapiotar metsän eläimiä. Putkitar kuvaa karhun ohella käärmettä, Syöjätär täitä, Hongotar kuusankaa, Metsotar metsoa. Nykyaika on oppinut tuntemaan Louhen Pohjolan emäntänä. Louhella on lukuisa määrä erilaisia osin noituuteen viittaavia toisintonimiä mm. Lovetar, Louhiatar. Langeta loveen on shamanoinnin tajunnantilan muutoksen ilmaisu, lovinoita on shamaani, jolla on vallassaan apueläimiä, jotka on toisinaan tulkittu pahojen henkien ottamaksi muodoksi.

Jotta tähän saisi jotain selvyyttä, saaduista osatekijöistä voi muodostaa meemikaavan selityksen pohjaksi. Oletetaan Pohjola karhufatriaksi, jolloin karhu on heimolaistensa kantaäiti ja emuu, johon kuuluu eri klaaneja. Heimo jakaantuisi edellä esitetyllä tavalla, ja koska karhu on koko meemistön perusvoima, tulee se sijoittaa semeemiksi, jota muut tekijät selittävät. Kaikki mainitut eläimet osaavat kiivetä puuhun, vain liikuntatapa on erilainen. Kuuskilainen ja metso lentävät puuhun, karhu ja käärme kiipeävät. Täin kipuaminen puuhun on kokenut transformaation ympäristöstä kohti zoemaa, symboliseksi eläimeksi. Täi viihtyy ihmisen hiuksissa, joka symboloi ihmisruumiissa puiden latvusta ja vice versa. Tämä rinnastus on kansankielessä tunnettu sanontoina, esimerkiksi seniiliydestä voidaan sanoa – Se on jo latvasta laho.

Maagisuus on liitetty erityisesti lintuihin, koska kuollutta kuusankaa pidettiin karhumetsällä povitaskussa onnea tuottamassa ja tehtiin muitakin temppuja linnun kanssa, ja metso puolestaan on erätaikojen grand old man, jonka uskottiin olevan vierailevan lappalaisen noidan hahmo, johon eivät luodit pystyneet. Hopealuodilla oli mahdollista osua. Lintujen osalta Valerin tabuluokituksista sopii kohta 6) väritystabu, sillä metso on musta kuten karhukin ja kuuskilainen punaruskea rinnan höyhenpeitteeltään. Käärme on kuvioinniltaan

salaman kaltainen, joten se on voitu olettaa olevan karhun eläin, onhan karhun yksi ”oikeista” nimistä ukko, ja ukkosilma tuottaa salamoita. Ja kuten meemikaavaan

transformaatiomeemiksi sijoittunut täi koukuna osoittaakin, on uskomuksissa jo jokin siirtymä vedellisen alkuperän suuntaan, koska täiset päät ovat vaarassa joutua kiskotuksi kaivon. Tällaiset sinänsä merkityksettömiltä tuntuvat pikkuseikat auttavat ajan mittaan kokoamaan merkkiverkkoa ja kokonaiskuvaava merkitysten toteemisesta kudelmasta. Jälkiä menneestä voi etsiä myös modernista nettikeskustelusta.

Kenen päässä talvehtii täi?

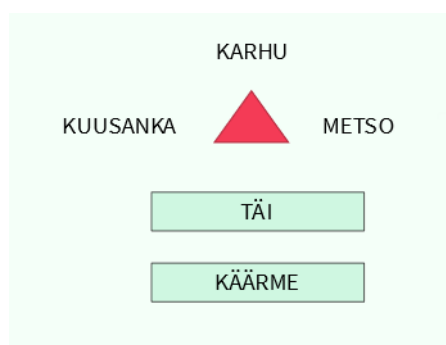
Vierailija

klo 22:11 | 27.12.2016

Kenen päässä lymyää tälläkin hetkellä siemenet ensi syksyn täi epidemiaan? Ei ne täit syksyisin ilmasta synny. Siis, kenen päässä nyt muhii täiongelma? Puhtaassa joka päivä pestyssä päänahkassa täi ei kutita ollenkaan. Ne ovat niin pieniä elukoita että niiden kulkemista päänahkassa ei tunne. Tutkikaa siis omat ja lastenne päät, pliiis! Varsinkin te jotka uskotte että ei meidän perheessä voi olla täi ongelmaa!

Kuva 5 . Eriote vauva.fi keskustelusivulta, poimittu 18.3.2021

Näin ollen kaks liikuntatapaa jakaa klaanilaiset kahteen ryhmään, lymyilijöihin ja lentelijöihin, ja alkuperän selvittely sykkönä kuuluu tabukategoriaan 4) voimaeläimet sukutoteemieläiminä. Louhen nimeen on liitetty sammon ryöstössä muuntautuminen linnuksi, joskus aineksina kerrotaan olleen lehtikerput, tai vastat.



UK_13. runo

Kuvio 35. Metsäinen meemikaava suomalaisena zoemana "juuresta latvukseen".

Vaan entä sitten fratrian toinen puoli, mitä voisi kaivaa esiin hirvifratriasta. Kuten karhunkin kohdalla hirven syntysanat on esitetty Kalevalassa, jossa kuvaus viittaa pikemminkin kuuseen kuin honkaan. Tästä voisi päätellä että toteemikäytännössä tuttu yhdistelmä heimolinjaan kuuluvista eläin-kasvikytköksistä on suomalaisissa kansanrunoissa vielä heikosti jäljellä. Kun karhuun riittien perusteella selvästi on yhdistetty honkapuu, niin hirveen vastaavasti on yhdistetty kuusi, koska turkki on laadittu kuusen kaarnasta. Myyttisenä olentona hirvi kuuluu mystiselle Hiidelle, jonka viittaukset on tulkittavissa kallioihin ja luoliin sekä peikkoihin ja tuliseen alamaailmaan helvetinä. Myös ääneen, soittoon ja kanteleeseen. Hirvi on kallio kuvissa yhdistetty joutsenen hahmoon. Toinen kansanrunojen lintu löytynee sammon ryöstöstä, koska kurjella on varsin merkittävä rooli tarussa.

Hirven vaivoina luonnossa ovat hirvikärpäset, joten jollain tavoin sen uskoisi heijastuvan käsitteisiin. Kärpäset on tulkittu perinteessä paholaisen käytyreiksi. Hiisi voi olla pyhän uhrilehdon ohella myös piru, oikeammin metsäpiru, joskin joskus samaa sanaa käytetään myös karhusta. Hiisien rinnastuksena hirven synnyssä on juuttaat. Voimakas puuston korostus on tyypillistä, silmät ja korvat tulevat vesikasveista, ulpukan kukista silmät ja lumpeen lehdistä korvat. Hirvikronikoiden vertaus korvista käyttää sanontaa: korvat kuin suppilovahverot. Eli hirviklaani on tosita maata ja ainesta kuin karhuklaani, jossa on selvä eläimellinen korostus. Toteemin rituaaleihin kuuluu syntytarun kertominen, ja niissä kerrotaan myös eläinten osien alkuperästä. Joten hiisien hirven teko edustaa tabuluokittelun kohtaa 11) pyhät rituaalitabaut.

Päätyi hiidet kuulemassa, juuttahat tähyämässä.
 Hiidet hirveä rakenti, juuttahat poroa laati:
 pään panevi pötkelöstö, sarvet raian haarukasta,
 jalat rannan raippasista, sääret suolta seipähistä,

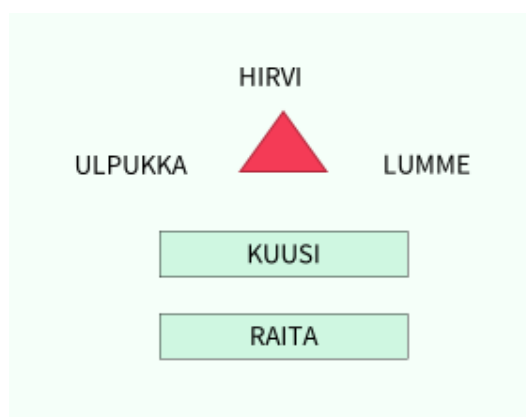
selän aian aiaksesta, suone kuivista kuloista,
silmät lammin pulpukoista, korvat lammin lumpehista,
ketun kuusen koskuesta, muun lihan lahosta puusta. UK_13. runo

Kalevalaan päätynyt Elias Lönnrotin koosteversio synnystä kertoo meille kasvitoteemista, jossa hirven aineksina ovat puut raita ja paju sekä kelo ja vesikasvit ulpukka ja lumme. Jonkinlaista kuvaa tästä voisi luoda jälleen meemikaavaa apuna käyttäen. Ensivaikutelmana on vesielementti, jostain syystä hirven synty liitetään veteen ja kosteikkoihin, kun karhun synty liitetään taivaalle tai metsään maalle. Rituaalisuuteen liittyy myös Ritvalan helkavirret, joissa lauletaan loppurunona Hirvi lähteellä, runossa puhutaan tammesta ja lemmestä. Mutta tosiasiaa kyse saattaa olla raidasta. Tiedon murut ovat hirvitarustosta vielä hajanaisemmat kuin karhunpeijaisten tiedot, mikä johtunee hirvenmetsästyksen ajoittaisesta kadosta ja Ruotsin vallan aikuisesta hirvenmetsätyskiellosta. Rippeet ovat säilyneet Ritvalan helkavirsissä ja Raja-Karjalan Lemminkäistarustossa Hiiden hirven hiihdäntänä. Nykyaikaiset

suomalaiset hirvikronikat tosin sisältävät monia samankaltaisia motiiveja kuin Hiiden hirven hiihdäntäkin tai kansallisrunoilija J.L. Runebergin Hirvenhiihto, jonka hän laati Ruovesi-metsästysvaikutteiden nojalla metsästyskuvaelmaksi.

Iski puuta kirvehellä, tarpaisi tasaterällä.
Iski kerran, iski toisen, kohta kolmannen yritti;
tuli tuiski kirvehestä, panu tammesta pakeni:
tahtoi tammi kallistua, lysmyä rutimoraita. UK_2. runo

Kelo jätetään pois, koska se useimmiten liittyy honkaan, tosin pystyyn kuivaneeseen. Joissain tapauksissa tiedetään Karjalan soilla nähdyn hirven kallo suolla kelossa, joten kelo puulla "suon seippäinä" ja "pökölöinä" olla merkitystä. Puhutaan puun kaadosta, hirvikin kaadetaan. Tässä voi olla semanttinen solmukohta, jolla arvoitus ratkeaa. Muutos elävästä lihasta paloitelluksi ruhoksi on tabukäytänteessä edellyttänyt rituaalista hyvittämistä. Metsästysmuistona ovat toistetut tarinat metsältä, myytit ja hirvikronikat. Esineellisenä muistona on käytetty hirvensarvia trofeena, ja kuten kansanruno sanoo, niin sarvet ovat raidan oksista peräisin. Totemismissa on pohjavireenä hedelmällisyyden suojeleminen ja varjelu. Hirvi on liitetty kalevalaisista hahmoista Lemminkäiseen, aurinkopoikaan, jonka naissuosio oli taattu. Siten voisi olettaa, että hirvirunot ovat jääneet hedelmällisyysriitistä. Sarvet ovat elinvoimaisuuden merkki eläimellä, tukan tuuheus ihmisellä.



Kuvio 36. Hirvitotemismmin keskeiset ainekset syntymyytin mukaan.

Muutostekijänä kuviossa on mainittu taljaan liitetty totemistinen puulaji, kuusi. Hirventaljalla on lihan ohella ollut käyttöä, kuten sen Lemminkäinenkin totesi, makuualustana, jossa on soma nuoren neitosen kera pötkötellä. Kelolla ja kuusella on sama funktio, kaatuneen tai kuolleen leposijana. Puusta Panun henki pakenee kun se kaadetaan, hirvestä samoin kun se kaadetaan. Jokin erikoinen juonne tähän sikermään on tuskomuksessa hirven aipumattomista jaloista, jonka mukaan se nukkuu seisoaltaan nojaamalla puuhun.

Biologisesti väite ei pidä paikkaansa, joten kyseessä on jokin syvempi merkitys, koska tarina on säilynyt vuosisatoja elävänä. Samoin tammi, paju ja raita voidaan niputtaa samaan kategoriaan raidaksi, koska raita on yleinen puu Suomessa, mutta tammi ei; paju ei ole puu, se on pensas. Runokeinojen joukosta on joskus vaikeaa nähdä, mitä milloinkin pohjimmitaan tarkoitetaan tai mistä sekaannus on kotoisin.

Lopputuloksena vaikuttaa siltä, että fratriana hirvet ovat olleet nykykielessä sanottuna ruokatbuineen kasvissyöjiä. Tunnettua on, että karjalaiset ovat syöneet sieniä, mitä taas suomalaiset eivät kovinkaan yleisesti ole osanneet hyödyntää vasta kuin nykyaikana. Karhu petoeläimenä viittaa lihansyöntiin, osin karun ilmaston vuoksi. Heijastumaa tästä voi olla lapsuuskotini ruokatbukäsitteet. Äitini pelkäsi ukkosta, ei susotunut syömään hevosenlihaa eikä kauraa, joka oli hänen mielestään hevosten ruokaa. Hevonen on eufemismi hirvelle. Kyse ei ollut ruoka-allegiasta, vaan jostain syvemmältä kumpuavasta ja sisäistyneestä kiellosta. Sisarukset noudatteilivat äidin linjaa. Minä, veljeni ja isäni taas söimme tunnontuskitta hevosemakkaraa ja kauraa. Äiti halasi pakolliseksi jouluruuaksi haukea lipeäkalana, tätä minulle inhottavaa ruokaa, kapakalaa muut söivät halulla, minä, isäni ja

veljheni taas emme sietäneet sitä lainkaan. Söimme joulusilliä, me poikkeavat. Epäilen että kuhmolainen äitini heijasteli jollain tavoin karhufratrian arvoja, sortavalalainen isäni taas hirvifratrian arvoja.

Muissa yhteyksissä olen tullut vakuuttuneeksi, että jokin toteeminen salaperäinen yhteys minulla on henksiessä ulottuvuudessa hirvisukuun. Ensiksikin tietysti se, että hirvi sarvineen on eufemismina ja mahona hirvilehmänä antanut nimen jollekin ylevämmälle kuten runous. Jälkeläiset ovat vaihtuneet hengen hedelmiksi, kanteleeksi, soitoksi ja lauluksi. Runolaulua säestettiin karjalaisessa kulttuurissa kanteleella. Ensi kosketukseni runoihin sain jo lapsuudessa, kun isäni opetti minulle runonalusuntaa, jota hän oli nuorena miehenä harrastanut. Opin tuollin alakouluikäisenä, että sanojen mahti ja merkitys ei ole muodossa, vaan keinossa välittää ihmisille heidän omia kokemuksiaan, ajatuksiaan ja tunteitaan sanojen voimin. Opin niin hyvin, että sain mummot itkemään, sittemmin jopa raavaat miehet niin halutessanio.

Mutta minulla on myös kolme omaa sukukokemusta hirvien kanssa kommunikoinnista. Ensimmäinen nisitä tapahtui Korkeasaaren eläintarhassa, jossa kävimme katsomassa elämäni ensimmäisen kerran elävää hirveä. En ollut sellaista koskaan nähnyt, joten kun olin päättänyt tehdä graduni Hirvikronikosita, halusin tutustua kohteeseen. Hirvipari löytyi. Minulla oli mukana tutkimusmateriaalia mukana, eräs kuva rituaalisesta hirvipäisestä sauvasta, jossa pään asento oli outo ja käyttöyhtyskin epävarma. Sain ajatuksen kysyä asiaa hirviherralta, joka ruokaili lähellä aitaa, hirvinaaras loikoili hieman kauempana. Näytin kuvaa ja kysyin kohteliaasti mielessäni tietääkö hirviherra kenties, mitä tämä pään asento kuvaa.

Hirvi mulkaksi kuvaa, vilkaksi ovelasti hymyillen naaraaseen kuin kysyen. Tämä kysyjä taitaa olla hieman yksinkertainen, näytetäänkö. Naaras nyökkäsi kuin hymyillen ja asetti kaulansa maata pitkin. Silloin tajusin että se on paritteluasento. Kun yritin ottaa kuvaa, hirvi puisti päätään vihaisena ja naaras nosti nopeasti päänsä ylös. Ajattelin, että lepytystoimi ja kiitos olisi paikallaan ja kerroin tutkivani hirvenmetsästystä, jolloin eläin vaikutti taas tosi vihaiselta. Kysyin "telepaattisest" haluaisivatko arvot hirvet kuulla. Miten hirvet pujaavat metsästäjiä. Kerroin mielestäni hauskimman version. Silloin hirviherra ojensi kaulansa ylös kuin hevonen ja hirnui. Naaraskin näytti hymyileän. Ainakin anuraessaan hirvi on kuin hevonen. Hidiestä hevosen nouto ajokiksi matkalle (tuonpuoleiseenko?) on hirvi eikä hevonen.

Toinen mystinen kokemus tuli toisesta telepatiatestistä. Kun Korkeasaarella tapahtunut oli jossain määrin todistanut, että sopivissa tilanteissa hirvien telepatiaväite on totta, ja kerroin tästä Metsästäjien keskusjärjestön tiedottajalle, niin hän oli ivallinen. Minä pikkaisen tulistuin ja ajattelin, että sepä nähdään. Tein kokeen, otin telepaattisesti yhteyttä hirvikantaan ja

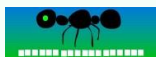
ehdotin että he kaikkoaisivat Venäjän puolelle. Juuri sinä vuonna riistantutkimuslaitos sai ihmeteltäväkseen oudon ja mittavan hirvikadon, jolle ei löytynyt pätevää selitystä. Sitten kanta palasi ja oli aivan normaali.

Kolmannella kerralla lähetin valmiin työni isälleni, seuraavina kolmena yönä kolme hirveä tulivat isäni ikkunan alle, seisahtuivat ikkunan alle riviin ja painoivat pänsä kuin rukousasentoon, minkä jälkeen ne lähtivät pois. Tällaista ei ollut tapahtunut koskaan aiemmin eikä milloinkaan sen jälkeen. On vaikeaa uskoa, että eläin saisi tuota aikaan, mutta sen perusteella on melko altis uskomaan totemismin perustuneen johonkin tuon kaltaiseen kokemukseen kommunikaatiosta ihmisen ja eläimen välillä, eikä siihen toistaiseksi ole kätevämpää selitystä kuin klaanin esi-isien henki.

Se seikka, että hirven synnyssä kerrotaan päähän sijoittuvista osista, silmistä ja korvista erikseen, viittaa havainnointiin. Runous tarvitsee havaintoja aineksikseen. Kansanrunon väittämä soitosta surun tulkkina sopii sarjaan. Paju tunnetaan runoudessa myös itkupajuna. Läheisten menetys ja haudaus karsikkoon, joka usein on kuusikko, ja kusuen havujen käyttö haudausmenoissa on sekin jollain tavoin kuolleiden valtakuntaan viittaamista. Toisaalla riittit ovat liittyneet hedelmällisyyteen.

Poro kuuluu hirvieläimiin peuran ohella. Poro on joulupukkimyytissä säilynyt taruolento, joka lentää siivittäkin. Kuten meemikuviosta näkyy hirvieläintotemismikäsityksiin ei ilmeisesti ole liitetty muita lintuja kuin josten, joka ei syntyrunossa esiinny millään lailla. Toisaalta ei esiinny myöskään hyönteiset, käärmeet tai syöpläisetkään, vaikka hirvikärpänen on jatkuva riesa hirvelle ja porolle räkkäaika on piinaa, josta taruja luulisi syntyvän. No se tiedetään uskomuksissa, että pahasta ja pahasta hengestä on kotoisin kaikki kiusalliset pikkueliöt. Räkki on pron painajainen, marat ja parat karjan kiusa.

Primitiviamyteemi = SYNNYT	Eksotiamyteemi = TOISEUS
Fantasiamyteemi = KUVITELMA	Mystiikkamyteemi = MYYTTI

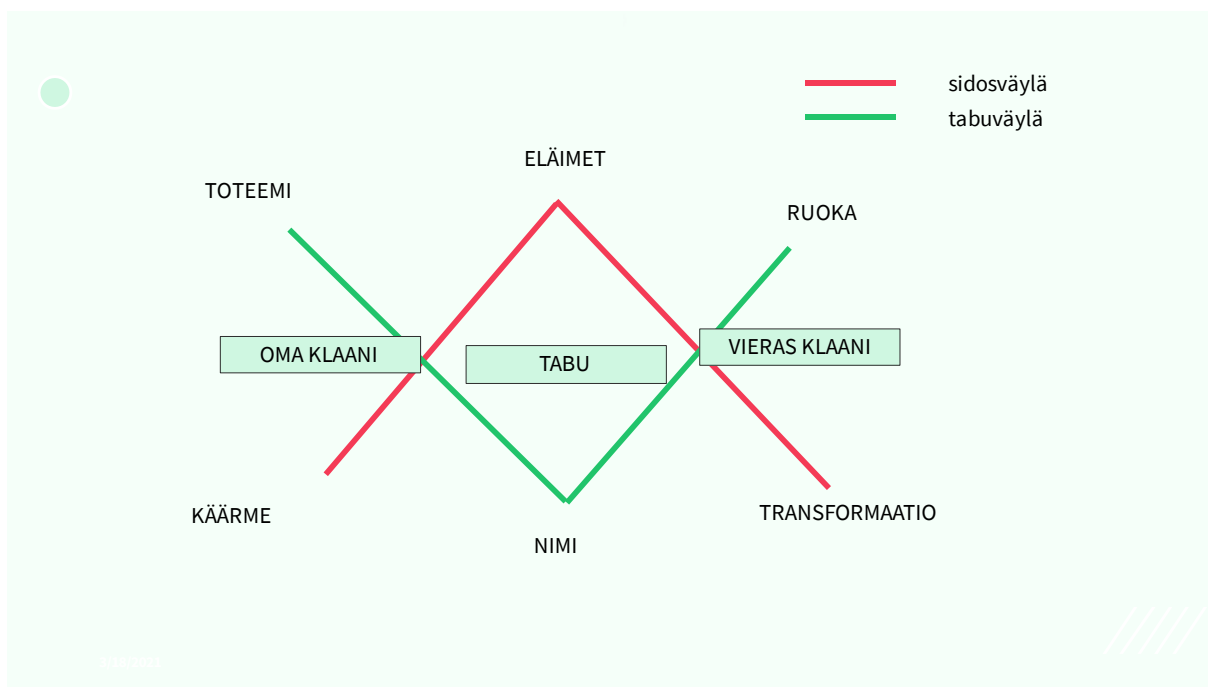


Akselisto synnyt/myytti = Eleellisyyssyteemi = ETIOLOGIA (eläinten käyttäytyminen)

Akselisto näkökulma/toiseus = Folkloreemei = PERSPEKTIIVI (näkökulma)

3/18/2023

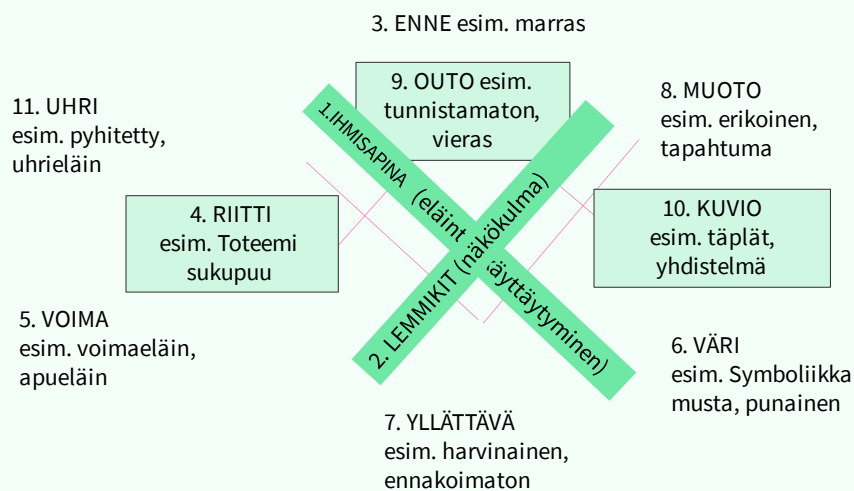
Kuvio 37. Ugramkuvion hahmottaminen meemilajeiksi.



3/18/2023

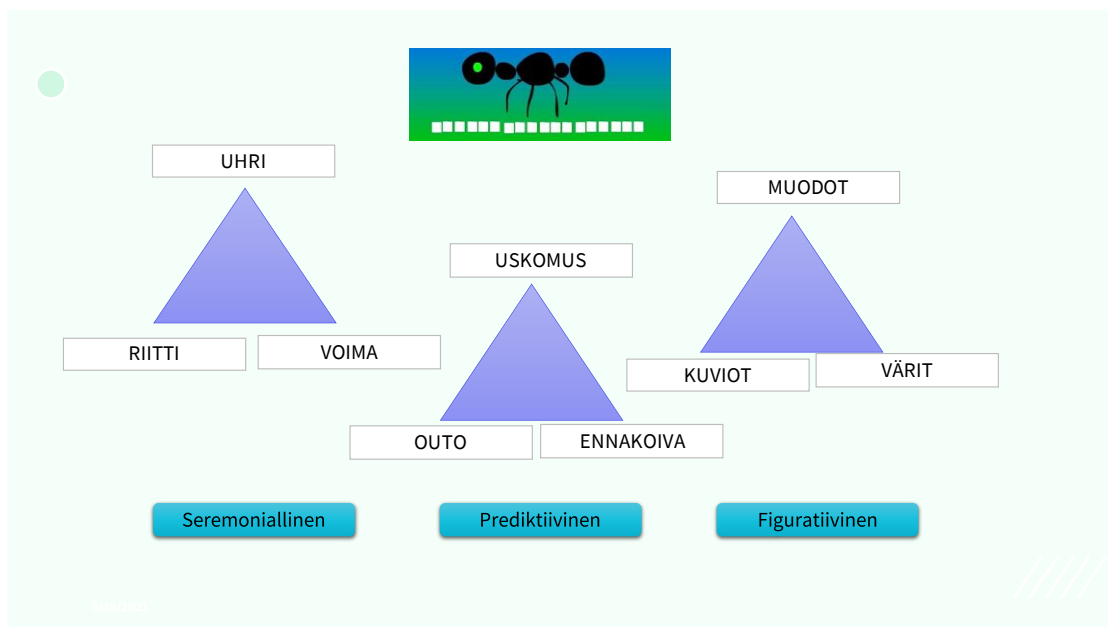
Kuvio38. Akseliston muodostaminen.

Tabujen metsänpeitto – tabuperusteiden luokat



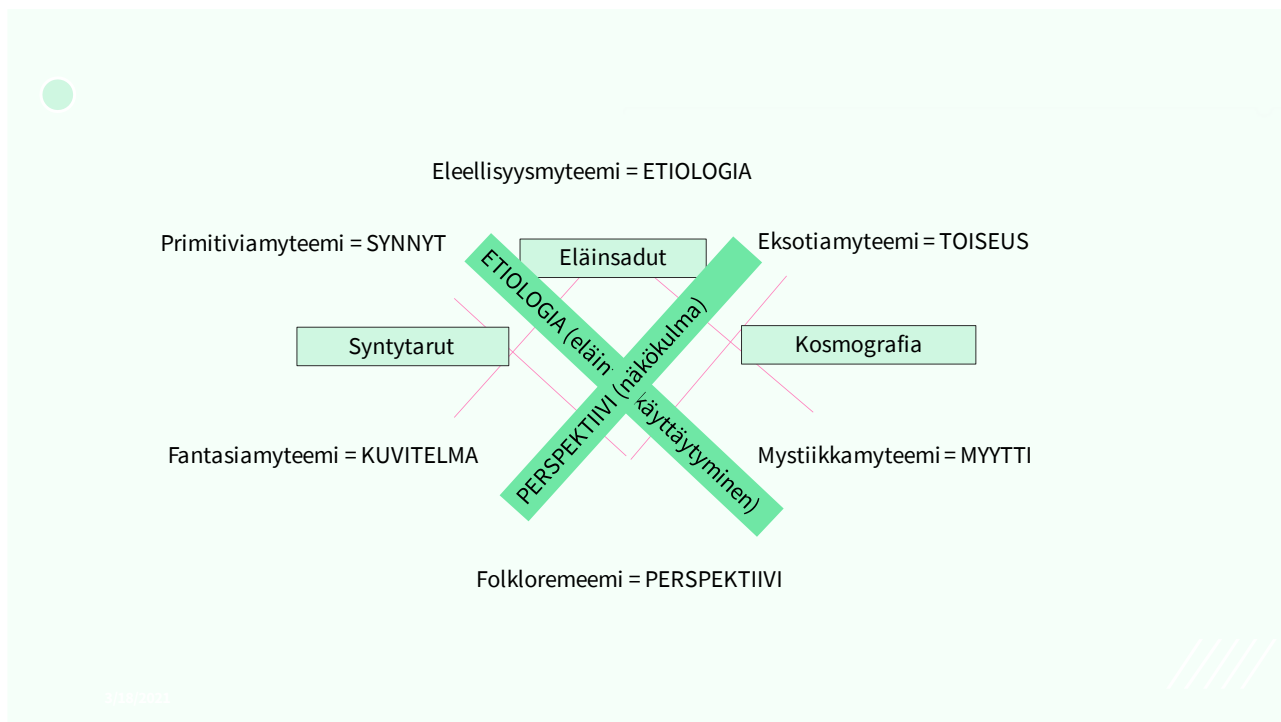
3/18/2021

Kuvio 39. Rinnastukset totemistisiin elementteihin.

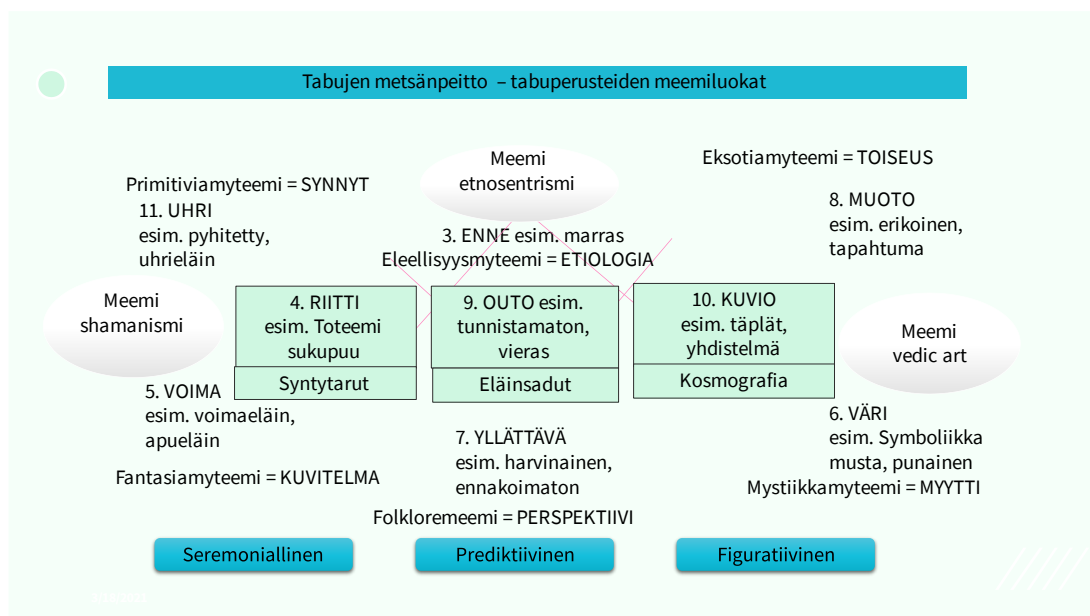


3/18/2021

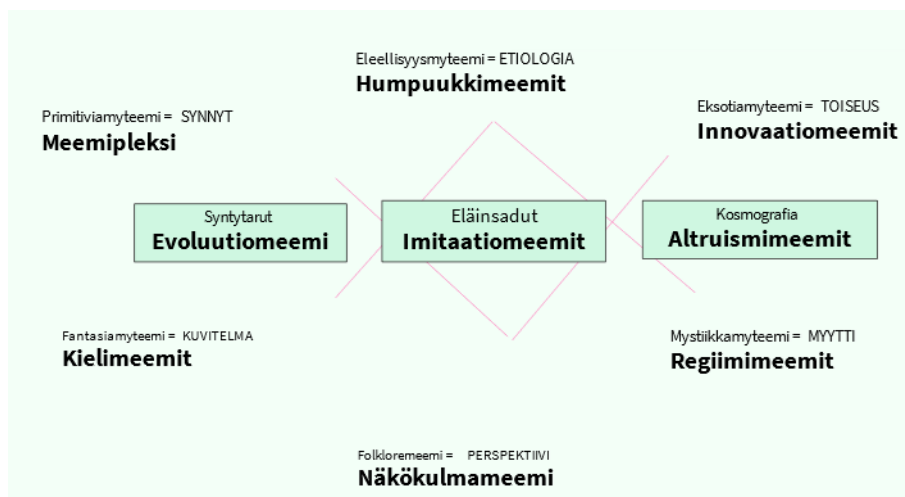
Kuvio 40. Ugramen ryhmittely kolmeen maailmaan.



Kuvio 41. Akselisto ja ugame-elementit.



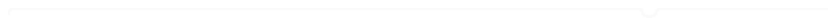
Kuvio 41. Akselisto ja ugame-elementit.



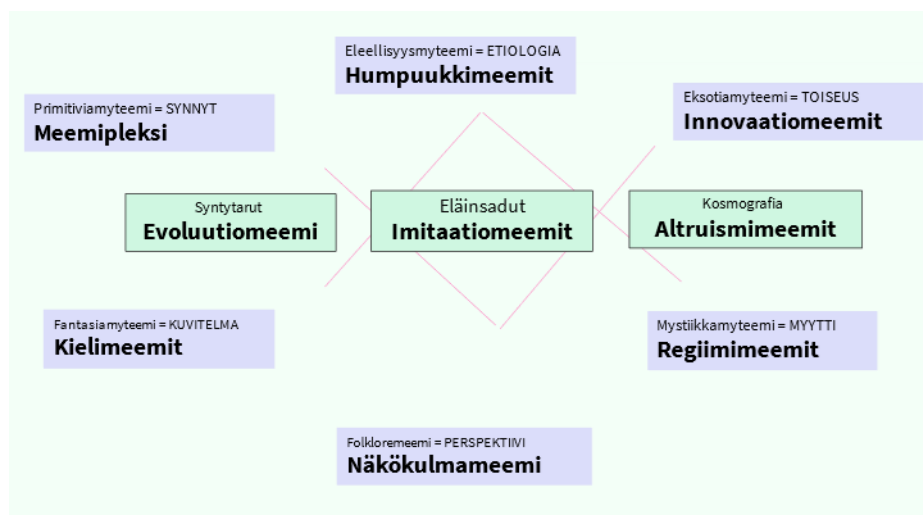
Kuvio 43. Myteemijaon muunto meemivastineiksi 9/17.

Jatkossa myteemilajit ovat meemilajeja, alun perin myytin meemit = myteemi. Tällä periaatteella on muodostettu seitsemäntoista muuta meemilajia, joiden rajat ovat liukuvia muihin meemeihin ja tulkintoihin. Zoemassa yllä olevan kuvio 35:n mukaan zoeman meemit voidaan luonnostella totemismin ja eläinaiheisen kulttuuriperimän nojalla yhdeksään pääkategoriaan. Myöhemmin ilmenee, millä tavoin synnyt ja loitsut muodostavat merkittävän myteemin, jolla on zoeman luonne.

Vaikka tässä yhteydessä ei ole mahdollisuutta paremmin perehtyä zoemaan sententointiin, niin alla oleva taulukko rinnastaa sententtien lajit zoeman jatkotutkimusta ajatellen meemilajeiksi rinnastettuna merkityslajeihin ja myteemeihin. Taulukko on aihio, se ei millään tavoin ole tyhjentävä vastaus zoeman kysymykseen, mutta pyrkii antamaan alkusysäyksen jatkolle samalla kun se saattaa auttaa ymmärtämään meemijaon hyödyllisyyttä jatkossa.



MLI Yleisyys Verkkomeemit Magiamyteemi	9 Maagisuusmyteemi - matelijat, linnut (käärme & korppi) = ZOEMA SENTENTIA = MLI opinion/mielipide
MLII Siirtymä Ennakointimeemit Eleellisyyssyteemi	2 Eleellisyys - etiologia, eläinten käyttäytyminen, lemmikit = ZOEMA SENTENTIA = ML II thought/ajatus
MLIII Merkkiverkko Regiimimeemit mystiikkamyteemi	13 Myyttisyysmyteemi - Eläinten syntymyytit (ei legenda) = ZOEMA SENTENTIA = MLIII Feeling/tunne
ML IV Lausuma Meemipleksi Primitiviamyteemi	14 Primitiivinen myteemi - Veden antimet = ZOEMA SENTENTIA = MLIV purpose/päämäärä
ML V Tietotaito Näkökulmameemit Folkloremyteemi	11 Folkloristinen myteemi - eläinuskomukset, enteet = ZOEMA SENTENTIA V = determination/määritys
MLVI Tietämättömyys Evoluutimeemit Luontomyteemi	4 Luonto - eläinlajit - luokittelu, taksonomia = zoema SENTENTIA VI = WILL/TAHTO
ML VII Sooloilu Kognitiomeemit Demonimyteemi	17 Demonisuusmyteemi - Hyönteiset, lepakot, pöllöt, anomaliat = zoema SENTENTIA VII = Proverb/sananlasku
MLVIII Ilmiöinti Credomeemit Sakraalimyteemi	12 Sakraalimyteemi - Voimaeläimet, apueläimet, esi-isät - Zoema SENTENTIA VIII = Decision / päätös
MLIX Uskomukset Kielimeemit Balladimyteemi	8 Balladimaisuusmyteemi Sielulintu (esim. joululaulut) = Zoema SENTENTIA IX = vote/äänestys
ML X Kehitys Replikameemit Legendamyteemi	7 Legendamaisuusmyteemi Luojan linnut, kampela, haapa = Zoema SENTENTIA X = Judgement/ arviointi
MLXI Erehdykset Kilpameemit Sankarimyteemi	3 Sankaruus - riistaeläimet - hirvi, poro - orava - kettu (raha, turkiskauppa) = Zoema SENTENTIA XI = Voice/ääni
MLXII Todellisuudentaju Gendermeemit Traagisuusmyteemi	6 Traaginen myteemi - mikrobiit, taudit = ZOEMA SENTENTIA MLXII = sense/ aisti,mieli
MLXIII Tiedostaminen Väestömeemit Pastoraalimyteemi	1 Pastoraalinen - tuotantoeläimet, kotieläimet (keinoliha) = ZOEMA SENTENTIA III = MEANING/TARKOITUS
MLXIV Alitajunta Altruismimeemit Ylevyysmyteemi	16 Ylevyysmyteemi - X2 Eläintensuojelu - Luonnonsuojelu, lemmikit = Zoema SENTENTIA XIV = sentence/lause
MLXV Rajat Innovaatiomeemit Eksotiamyteemi	5 Eksoottisuus - X1 - Eufemismit, nimet, ikäloppu = zoema SENTENTIA XV = signification/Merkitys
Fokus vaikea tehtävä Imitaatiomeemit Satumyteemi Humpuukkimeemit (new age) Fantasiamyteemi	10 Satumaisuusmyteemi - eläinsadut, saarnat, epimyytit, animaatiot = zoema SENTENTIA fokusA = idea/idea 15 Fantastinen myteemi - Mielikuvituseläimet - yksisarviset, kimairat, örkit = Zoema SENTENTIA FokusB = noiton/käsite, mielikuva



Kuvio 44. Meemistön syntykaava.

Alkukantaisin totemismi liittyyne luihin, monet alkukantaiset uskomukset liittyvät suvun jatkumisen luiden säilyttämiseen. Suomalaiset ja/tai lappalaiset ovat säilöneet suvun salaisuudet ja perimyslinjat hauen eufemismeihin ja luiden nimiin. Zoeman myötä esiin tulleen perusteella voisi kaavailla seuraavaa.

Karhufratrìa	Haukifratrìa	Hirvifratrìa
Syöpäläinen	Hauen pääluuklaanit	Raita (tammi)
Käärme 100 kpl	Paju
Honka		Kuusi
Kuuskilainen		Lumme
Metso		Ulpukka

Kuvio 45. Kansanrunojen perusteella aihioitu klaaniaihelma.

Zoema osoittautui meeminä hyvine keskeiseksi meemiksi kulttuurissa, koska 17-jakoisessa meemijaossa yhdeksän meemistöä luontevasti osui zoeman tulkittamiseen.

Ennen kaikkea zoema on luontomeemi, ja sellaisena sekä evolutiivinen että imitointiin liittyvä tarullinen ja kulttuurinen tekijä, jonka juuret ihmiskulttuurissa ovat viime kädessä totemistisia sukukäsityksiä, jossa eläimet toimivat yhteysolentoina ihmisen, jumalien ja esi-isien kanssa ajassa ja ikuisuudessa, täällä ja tuonpuoleisessa.

Osa zoemaa on vuorovaikutus eläinkunnan kanssa ja toisaalta eläinten kyky välittää viestejä tämänpuoleisesta tuonpuoleiseen. Suomalaisessa karjanhoidollisessa kekrijuhlassa, riitin suoelijana on toiminut Kekri, myöhemmin karjansuojelijan tunnettu jumalhaltija. Kekri on samalla vainajien ja esi-isien muistamisjuhla. Uskomusten mukaan vielä agraariyhteiskuntatasolla talon isäntäväestä jonkun kuoltua tuli uhrata hänen nimikkoeläimensä tai muutoin taloa kohtasi onnettomuus tai vainaja ryhtyi kummittelemaan.

Nykyaikana erityistä hengenheimolaisuutta eläimiin tuntevat luonnonsuojelijat, feministit ja new age-kulttuuri hieman eri painotuksin. Luonnonsuojelijoille lajien säilyminen ja elinympäristöt ovat tärkeitä, feministejä viehättää eläinmytologia, wiccoja ja muita kasvitaikuus ja fantasiaeläimet.

TOTEEMIKONSEPTI

Nimeäminen päättyy nimiloppuun

Nimiloppu on peräpohjalainen nimitys kuusivuotiaasta tai sitä vanhemmasta urosporosta, jota ei enää nimitetä iän mukaan erikoisnimellä.

Vuorelan sanakirja toteaa Kuusamossa poroja nimitettävän sekä iän että sukupuolen mukaan eritellen. Urosporo on eri ikäkausinaan syntymästä kohti kuolemaa edeten ensin hirvasvasa, sitten urakka, hirvas, kuntushärkä ja lopuksi nimiloppu.

KUUSAMOSSA

INARISSA

Uros	Naaras	Uros	Naaras
hirvasvasa	vasa	vasa	vasa
urakka	vuonilo	vuorso	vuonelovaajin
hirvas	vuorsavaajin	kunteus	kunteusvaajin
kuntushärkä	kuntusvaajin	kosatus	vaajin
nimiloppu	nimiloppu	-	-

Kuvio 46. Poron nimet alueittain ja sukupuolittain syntymästä kuolemaan.

Nimilopun käsite ihmiseen sovellettuna tuntuu kaukaa haetulta, mutta ei ole sitä kuitenkaan. Ristimänimi voi vaihdella, sillä ihminen voi vaihtaa eri elämänvaiheissa nimensä. Lappalaisessa perinteessä erilaisen tervehtymis- tai muun riitin seurauksena yksilö sai uuden nimen entisen sijalle persoonallisen muutoksen kuvaksi. Ihminen sai myös syntyessään nimikalan. Tämä nimien muuntelu sisältää syvän totuuden elämän muuttuvaisuudesta. Tavallaan ihminen elää ikäloppuna koko ikänsä, jos tätä nimeämisrinnastusta ajatellaan. Ihminen on luomakunnan kruunu sanonnan mukaan, vaikka varsinainen kruunupää liikuskeleekin metsissä hirvenä. Pohjoisten kalavesien kruunaamaton kuningatar vuorostaan on kansankielessä söpöläiseksi kutsuttu siika, jolle porokansa on antanut oman nimiloppukäytäntensä.

Siika on oikea lapinkala, toteaa perinnekeraaja Samuli Paulaharju. Kala ylitse muiden sai sekin nimensä iän mukaan, mutta koska kalan sukupuolen erottelu voi olla vaikeaa jopa asiantuntijalle, niin kansa ei siikaa sukupuolen mukaan jaotellut tai sitten se piti kalaa sen verran pyhänä ettei sukupuolesta väliä. Pieni siianpenikka oli sirkka tai saikara tai tuhjeinen, seuraavassa kehitysvaiheessa siasta muodostui yllättäin kiilasilli. Kolmannella vuodelaan se oli veittisapakka, neljännellä kaskama, viidennellä hirvaskaskama. Tässä vaiheessa siikaelo kirii nimissä yli poroelonkin. Kuudennen vuoden siika jälleen yllättäin saa toisen kalalajin vivahteita, koska se on tammukka tuolloin, seitsemäntenä siitä tulee vattaviilo ja kahdeksantena viilo vaihtaa puolta selkäviiloksi. Vasta yhdeksänvuotiaana neljän tai viiden kiloisen aikamiehenä tai kutumuorina siika oli **siika** ja sellaisena pysyi kokon lopun ikäänsä.

Summa summarum mitä tästä voisi sanoa? Ihminen pysyy poikkeustilanteita lukuun ottamatta nimiloppuna kokon ikänsä, poron nimet loppuvat lyhyeen noin viiden, kuuden vuoden iässä. Sen sijaan Lapin kalavesien pyhä pyyntö, siika kirii yhdeksäntenä vuotena vasta siiksi oltuaan sitä ennen sirkka, silli ja tammukka, hirvas ja aikamies. Olen ennenkin sen sanonut, ei ole sanastontutkijalla helppoa. Jos on mies monena eläessään, se ei vaikuta miltään siian rinnalla. Miten se taas menikään? Ihmiselläkin nimityksiä toki eri ikäkausien mukaan on, mutta ne eivät ole erisnimiä vaan yleisnimiä kuten papelo, tenava, kakara, neitonen/nuorukainen, aikamies/vanhapiika/vanhapoika/emäntä, patu. Patuja on sekä kaloissa että ihmisissä. Ja kalalajin nimi on yleisnimi sekin, vaikkakin totuuden nimissä siikamainen erottelevien piirteiden nimeäminen on jo puolitiessä matkalla erottelemaan nimeen eli "erisnimeen".

Sukupuolierottelua ihmisissä nimitään omalla tavallaan, mutta se missä eläinten ja kalojen nimeämisen käytänne yhdistyy ihmisiin ovat köllit, joita Pääatalo kutsuu korkonimiksi. Lempi-, haukkuma-, lisä- tai liikanimen avulla yksilö korotetaan ryhmänsä erityiseksi edustajaksi. Mitä nimeämiseen ja faunaan tulee rakennustyömailla on vanhoilla tekijöillä käytössään kansanomaisen taksonomia. Aloittelija on maitopoika krovan taustat märkinä, hieman jotain opittuaan apupojasta voi tulla poika, mutta kestää kotvan ennen kuin hänestä tulee tekijä eli aikamiehen hommiin kykenevä aikamies eikä nimitykseen vaikuta sukupuolikypsyys vaan ammattitaito.

Siikakaan ei ole valmis heti synnyttyään. Vanhojen lappilaisten kalamiesten mielestä siiksi kala kasvaa vasta pitkän kehityskaaren jälkeen ellei ollut joutunut sitä ennen koukkuun.

On ilmeistä, että tietyt linnut ja kalat voivat saada kansankielessä saman peitenimen, joka voi samalla toimia myös tabunimenä. Siksi on tarpeen löytää keinoja, joilla näihin kätkettyihin merkityksiin päästään käsiksi ja tehdä ne ymmärrettäväksi.

Toteemisessa ajattelussa aineellinen ja henkinen yhdistyvät. Lause voidaan jäsentää rakenteeksi lauseenjäsennyksen kautta. Maailma on ongelmallinen paikka ihmiselle elää saatikka sitten kielellisesti tehdä mielekkääksi. Ilmastonmuutoksen myötä elinehdot saattavat muuttua ja ovat muuttuneetkin mm. mm. lajien katoamisen tai istutuslajien ahnauden myötä radikaalistikin, lintu- ja eläinlajeja kenties alkaa hävitä yhä kiihtyvämällä vauhdilla. Ihminen ei ehkä selviä ongelmistaan, jos hän kohdistaa huomionsa pelkästään toimenpiteisiin, on mentävä myös omaan itseän, "sfäärien musiikkiin", omiin arvoihin ja elämäntapoihin asti. Muutokseen on oltava motiivi, tekijän tulee motivoitua lähteäkseen liikkeelle.

<u>Dimensio</u>	<u>Sanaluokka</u>	<u>Lauseenjäsen</u>
maailma	ongelma	nominit
elää	selvittää	verbit
		subjekti / sfäärien musiikki
		predikaatti / elämän näyttämö

korporaallinen

Tekijä, yhteisöllinen olio
nomini
subjekti

sosiaalinen

Toiminta, sosiaalinen teko
verbi
predikaatti

Kuvio 47. Yhteisöllisyys tekijän toiminnassa kieleen heijastuneena.

Maailmaa ei muuta se, miten asiat nimeämme, vaan se mitä teemme. Arvoihimme sen sijaan nimeämisemme vaikuttaa. Jos sanomme: - Putin on paska jätkä, on se erittäin epäkorrektia ja loukkaavaa kieltä, josta voi olla seurauksia, kyseessä on Suomen lakien mukaan kunnianloukkaus tai vähintään herjaus.

Asiakieli sen sijaan korostaa toimintaa, asiallista arvostelua on, jos arvioidaan perustellusti missä ja miksi johtotoiminta Venäjällä on ollut sen päämiehen hallittavissa. Ensin mainittu tapa on yhteisöllinen tunteenpurkaus sen mukaan mille kannalle sanoja tunteissaan, arvoissaan ja asenteissaan asettuu ja sanottu kertoo enemmän sanojasta kuin kohteestaan. Jälkimmäinen tapa puhua asiasta on sosiaalisesti vastuullista toimintaa ja osallisuutta ja viittaa enemmän haluun vaikuttaa asioiden kulkuun.

Kielen sanoihin on koodattu myös ongelmat, jotka ihminen maailmassa kohtaa, koko maailman rakenne, ja nimeäminen edustaa arvojamme ja arvostuksiamme. Lähtökohtana merkityksen tarkastelussa on aina jokin kohde, tilanne, teko, tunne, jonka voi tiivistää mottolauseeksi.

Suomalaisessa lintujen syntymyytissä, Vempopotarussa toimijoina, subjekteina oli neljä lintua, jotka nimettiin ja kaksi toimijaa, jotka nimesivät ja tilanteessa vallitsi subjekti objekti suhde, tai kulttuuristen koodien mukaan sanoen lähettäjän ja vastaanottajan välinen vuorovaikutus.

Tapio oli antanut linnuille nimet, ja vaimoihminen antoi niille uudet käyttönimet, risti toisen nimiseksi olioksi. Syyksi lintujen uusiin nimiin todettiin äänet. Nimenmuutoksen aiheutti osaltaan myös elinpiirin muutos, koska vaimo kävi linnut lainaksi Tapiolta, ja niin metsälinnuista tuli kulttuurilintuja. Metsälintujen parvesta erottui kesyyntymisen kautta osittain sivilisoituneita yksilöitä, pihapiirin toimijoita niin hyvässä kuin pahassakin.

Tapahtumaketjua sekä lintujen mytologista suhdetta kaloihin voi selventää kalojen ikänimien kautta. Siika on lappalaisten arvostama pyyntikala, joka nimien runsaudesta päätellen on ollut muutakin kuin pelkkä pyyntikala. Siialla on ilmeisesti ollut näkyvää syvempi merkitys eräkulttuurissa. Oletetaan että luokittelu ja nimeäminen siian elinvuosien mukaan on osa salattua ja rituaalista kalastuskieltä, joka on samalla toiminut yhteisöllisenä liimana osana ja erätiedon saloihin vihkiytymisenä sekä osana sosiaalista toimintaa.

Nimet on annettu siikayksilöiden iän, koon ja sukupuolen mukaan eritellen, eli sidos on ilmeinen olion olomuotoon, "aineellisuuteen" nähden.

Korporaalisuus = siika -> kalan merkitys (ikä suhteessa painoon, maukkauteen)

Sosiaalisuus = kalastuskieli -> kalan peitenimet

Siiän nimi	Siiän ikä
siianpenikka, sirkka, saikara, tuhjeinen	ensimmäinen ikävuosi
siikapoika, kiilasilli	toinen ikävuosi
Veittisapakka	kolmas ikävuosi
Kaskama	neljäs ikävuosi
Hirvaskaskama	viides ikävuosi
Tammukka	kuudes ikävuosi
Vattaviilo	seitsemäs ikävuosi
Selkäviilo	kahdeksas ikävuosi
aikamies, kutumuori: 4-5 kg, siika	yhdeksäs ikävuosi alkaen ...

Kuvio 48. Siiän nimitykset Paulaharjun mukaan.

Siiän nimiä on yhdeksän, nimet määräytyvät ensisijaisesti ikäkausien mukaan. Ihmishahmoon viitataan, kun toisen ja yhdeksännen vuoden siikanimissä puhutaan siikapojasta ja aikamiehestä. Tämä houkuttaa leikkimään totemismiajatuksella ja koodikielellä. Nimet eivät oikeastaan ole kieltä, vaan kieleen rakennettuja koodeja, niin sanotaan. Kun tiedetään satujen ja myyttisen ajattelun korostavan kolmijakoa ja siitä erityisesti kolme kertaa kolme tehostetta, niin tällä perusteella voimme yrittää etsiä siiän nimistä toteemista jäännettä ja koodia.

Perinnetieto on pakko johtaa erilaisista hajanaisista muistin sirpaleista, koska kyseessä on alussa pelkkä ajatusleikki tai ajatuskoe tai muu alustava hahmottelu. Nimet voidaan ryhmittää myös akselille luonto-kulttuuri-liminaalisuus. Sijoittamalla ne merkityskenttiin saadaan 3x3 jako aikaan.

Luonto voidaan ajatella ihmisen kannalta katsoen perusmyyttisenä merkityskenttänä, josta kulttuuri kumpuaa ja kertoo tarinoitaan, tarujaan. Tähän kehitysajatteluun jää välyys, välitila, liminaalisuus, joka koskee osittain kumpaakin olotilaa siirtymävaiheen asteen mukaan.

Välitila on muutoksen tila, liikkeen tila, jossa merkitykset kulkeutuvat ja muuntuvat. Voidaan ajatella, että siikanimitarkastelussa luontoäidin helmassa ruumillistuu elämä, josta kulttuurisuus sen jalostaa yhteisölliseksi ja sosiaalisesti toiminnaksi.

- I kiilasilli (siikapoika) – siika – tammukka (LUONTO – selkeitä siikanimiä iän mukaan)
 II vattaviilo – veittisapakka – selkäviilo (VÄLITILA – muuntuneita peitenimiä, eräkieltä)
 III saikara (siianpenikka, sirkka, tuhjeinen) – kaskama – hirvaskaskama (ERÄKULTTUURI – kalastajakieltä, tabunimiä).

Selkeyttämällä saadut sanat ja vertaamalla niitä muihin kalojen toisintonimiin sekä etsimällä mahdollinen lintuanalogia, pitäisi totemismin haamun hahmottua esiin. Lappalaisten tiedetään nimittäneen kurkea sirkaksi. Saava ja Harri ovat miehen etunimiä, ja Neriäinen voisi olla sukunimi kalan nimen mukaan nimettyjen sukujen tapaan. Siksi ryhmä kuuluu kulttuurin merkityskenttään. Nimeäminen ja nimet ovat inhimillistä sosiaalista toimintaa, kieltä.

SILLI – SIIKA- TAMMUKKA	- KALA	(LUONTO)
NERIÄINEN – SAAVA – HARRI	- KALAMIES	(KULTTUURI)
SAMPI – KURKI – PORO (sauva) - (sirkka) – (uros)	- KALAMIESSUKU	(VÄLITILA)

Moi = kala eri ikäkausina

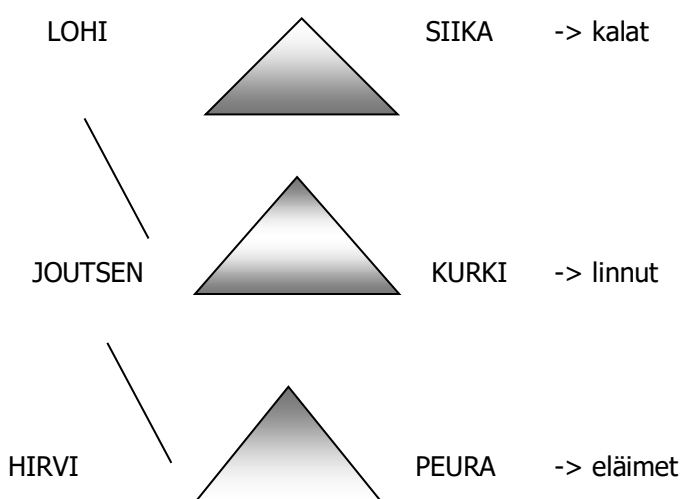
Soi = peitenimet eri ikäkausina

Moiso = totemismikoodi nimissä

Kuvio 49. Nimien kirjo jäsennehtynä merkityskenttiin (isotopioihin).

Kalamiessuku polveutuu jatkumolla kakara-kaskama-hirvaskaskama, näinkin voi asialla leikitellä. Kuvio selvenee vertaamalla lappalaista kalamyyttisyyttä karjalaiseen kalamaailmaan. Mallintajana on lapinkotataikamerkki, jossa on kolme kolmikulmaa yhdistettynä. Neriäinen on lohilaji, joten nimen voi kansankielistä loheksi. Siika esiintyy sellaisenaan. Hirvas viittaa poroon, jonka karjalainen vastine on hirvi. Lappalaisten kunnioittamaa kurkea vastaa myyttisessä merkityssyvyydessä joutsen.

Siian nimistössä on täten mielestäni kätkössä kahden kulttuurin toteeminen jatkumo. Lieneekö tämä samalla kaikua jostakin fratriakäytännestä ja Kalevalan kertomista Kalevan miesten kosiomatkoista Pohjolaan. Omiaan he eivät juurikaan kosineet. Joukahainen luonnehditaan laihaksi lappalaiseksi, joten havitelut sisko oli eri heimoa kuin sulhaskandidaatti Väinämöinen. Joukahainen on saanut nimensä joutsenelta, sillä jouhten, joutsen on toisintonimeltään joukainen tai joukahainen.



Kuvio 50. Toteemisarjavastaavuudet karjalaisittain ja saamelaisittain siikanimien perusteella.

Nimeämisellä on sosiaalisena toimintana toinenkin suhde myytteihin ja pilkkaperinteeseen. Köllit eli liikanimet paljastavat osaltaan nimien kantamaa koodia, jossa nimeämisen prosessi jakaantuu arvoasteikkoon nimittely ja nimitys. Nimittelykäytännne on pilkkaperinnettä, johon köllit kuuluvat ja nimitysten antaminen mm. kunnioituksesta ja arvostuksesta kertovaa toimintaa. Tabunimet ovat tavallaan arvonimiä, totemistisessa ajattelussa eri eläinlajit voivat saada esi-isän arvoaseman suvun tai heimon silmissä ja ymmärryksessä.



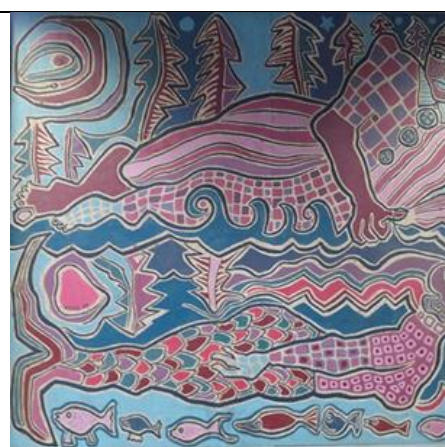
TULIMEEMIT - JUMALAT



MAAMEEMIT - KASVIT



TÄHTIMEEMIT - JUMALATTARET



VESIMEEMIT - KALAT



LISKOMEEMIT - MATELIJAT



ILMAMEEMIT - LINNUT

MEEMIEN MAAILMA

Kuvio 51. Meemielementit: ilma,maa,tuli,vesi, tähti ja lisko. Oppaana suomalainen kuvataiteilija Viva Granlund

Meemin elementit

Mietittyäni asiaa päädyin uudistamaan perinteisiä elementtijakoja, joista tunnetuimpia ovat antiikin ajan neljä elementtiä maa, vesi, tuli ja ilma, jonka rinnalla tunnettu on myös viisijakoinen kiinalainen elementtijako. Suomalaisittain elementti on rakennusmateriaali ja luonteenlaatu. Olla elementissään -idioomi tarkoittaa lähinnä tulista temperamenttia, jota luonnehtii koleerisuus ja intohimoinen suhtautuminen elämään, innostuneisuus. Mutta se voi tarkoittaa myös mitä vain ihmisen ja tekemisen suhdetta, silloin kun asiat luontuvat ja sujuvat, ja kun tekijä on tekemisestään innostunut.

Elementtimeemit ovat perusolemukseltaan analogioita, joihin rinnastuu summittaisesti tietyn tyyppisiä ominaisuuksia. Ilmatyyppi on vilkas, puhelias ja iloinen. Tulityyppi tahtoihminen ja toimelias, aloitteellinen, maatyyppi on sananmukaisesti maanläheinen, jalat maassa oleva tyyppi, harkitseva ja järkevä. Vesityypille jää tyyppiirteiksi mukautuvuus, herkkyyys, joustavuus ja raskasmielisyys. Perusanalogiat ovat: tuli-koleerinen, ilma-sangviininen, vesi-melankolinen, maa-flegmaattinen.

Suomalaista mytologiaa voi tarkastella myös meeminä eikä vain eeposmaisina sankaritarinoina. Työn alla olevan zoeman, sekin perusmeemejä mukaan ryhmiteltynä Viva Granlundin moniulotteisten kuvien avulla voidaan meemejä tulkita myös ugramen avulla ei vain myteemipohjaisella meemijaolla. Jakona olen käyttänyt ei-kovinkaan-luonnontieteellistä jakoa, jossa tuli rinnastuu jumaliin, toisin sanoen jumalat ovat energian haltijoita, mutta varsinainen taivas meemien kannalta on kansoitettu tähtikuvioina ja eläinratoina. Ketsualaisessa kosmografiassa välitila "mustat pilvet" eli tyhjyys symboloi feminiinistä periaatetta ja jumalatarta, joka on tiiviissä yhteydessä maahan ja sen hedelmällisyyteen, niin ettei voi ihan varmaksi sanoa, kumpi oli ensin, maa vai taivas. Siis meeminä, muistettakoon, että etniset meemit ovat ja eivät ole totuuden mukaisia.

Meemille on tyypillistä palimpsestisuus, päälle kirjoittaminen. Puhekuplameemit sijoitetaan johonkin kuvaan, tai kuva sijoitetaan piristeensä uuteen yhteyteen. Kuten tässä Viva saa toimia meemiäirueena, vaikka tuskin kuvia tehdessään tiesi, mihin ne vielä joutuvat. Valintaan ei ole vaikuttanut feministinen ideologia, vaan kauneus ja harmonia, joka on sopuisasti yhdistetty villiin ja alkeelliseen kuvastoon. Ei voi tietämättä varmaksi sanoa, onko maameemin olento saanut aihion suomalaisesta mytologisesta hahmosta shamaanitietäjä Antero Vipusesta vai ei. Hyvin on maattunut ja maatunut. Vipunen on sopiva nykyajankin fantasiameemiksi näinä informaatioteknologian ja metsäkellinnän symbioottisina aikoina. Sitä mukaa kun maailma teknistyy, vastapoolina maa ja metsä kutsuvat voimakkaasti puoleensa. Maaelementti on feminiininen symboli, tulielementti maskuliininen.

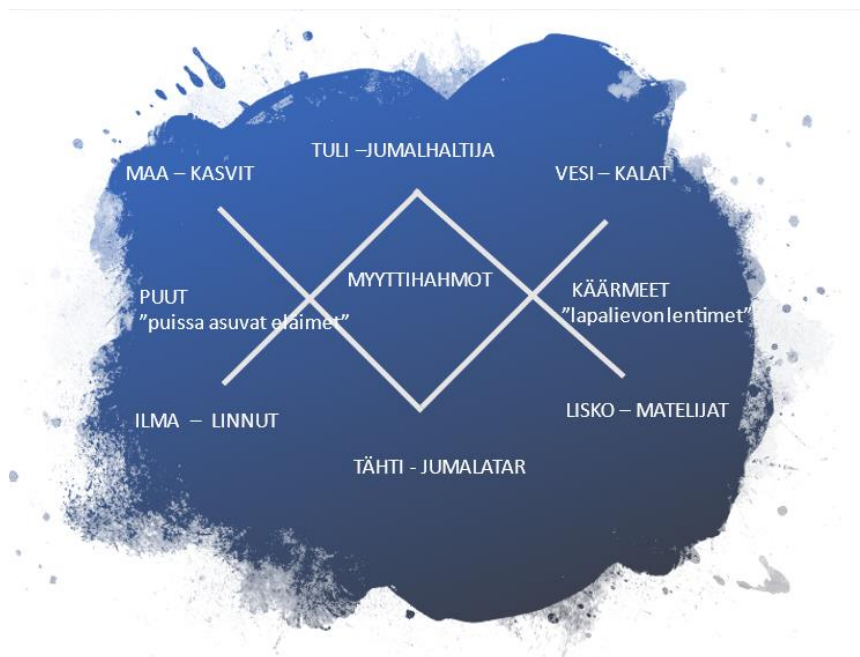
Meemit saavat erilaisia tulkintoja kielen, elinympäristön ja kulttuurin myötä. Kulttuurisia meemejä on helpointa tutkia kohdistamalla katse maan antimiin ja taivaan tähtiin. Zoema on siinä välissä oleva meemi, kuten muutkin ihmisen konkreettiseen elämään kuuluvat objektit. Kansilehden kuviossa on kolme zoemaa kuvattuna. Vesielementissä uiskentelee kaloja ja merenneito, liskomeemissä on siipiveikko ja lisko, ilmaruutu on saanut kumppanikseen papukaijan. Suomeksi puhetavasta ilmaistaan kielellisellä meemillä eli idiomilla sanomalla josta kusta: -Puhuu kuin papukaija eli matkii ja toistaa toisten puheita, ja toistaa itseään.

Meemin metamorfoosit

Mytologioissa on keskeistä maagisuus ja transformaatiotarut ihmeellisistä ja traagisista muodonmuutoksista ja niiden syistä. Myytit on roolitettu siivekkäillä ja eväkkäillä hybridiolennoilla, vedenneidot, hevosihmiset ja seireenit edustavat veden, maan ja ilman hybridiolentoja. Khimairat ovat astetta pidemmälle edenneitä fantasiameemejä, joissa yhdistyy vähintään kolme olentoa.

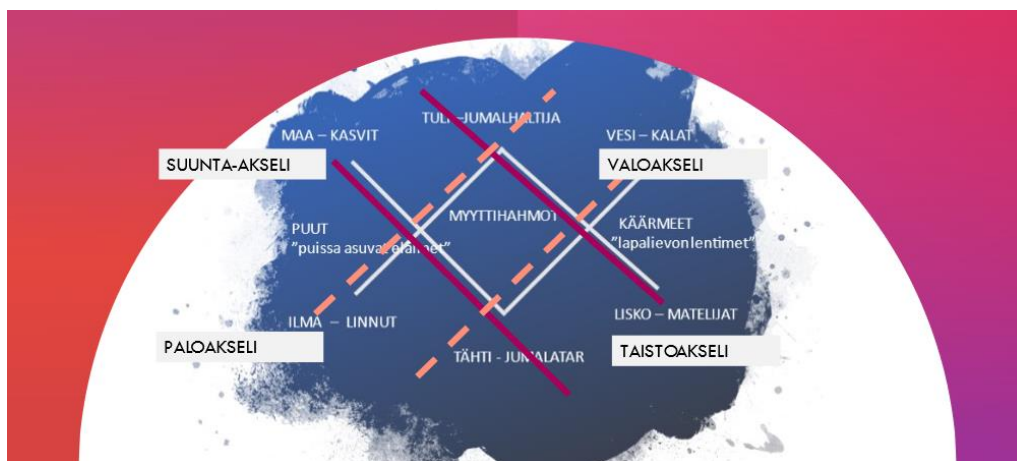
Perushahmotelmaa meemien kartoittamiseksi on syytä pohtia esitetyn jaon perusteella ugramena, jolloin tulkinnassa voidaan edetä yhdeksää perusmeemiä kohti.

Alkuaihelmassahan meemijaossa on seitsemäntoista meemiä. Jäljelle jäävät kahdeksan meemiä voidaan jättää taustalle apumeemeiksi käsiteltävään aiheeseen nähden. Kuluneen sanonnan mukaan luonto tuhlaa, jotta joukosta säilyisi edes muutama yksilö elossa. Näin on meemienkin laita. meemejä syntyy ja kuolee, ne muuttuvat, yhdistyvät, hajoavat, voittavat ja häviävät yhtä mittaa. Kulttuurien meemimieltymykset vaihtelevat suuresti, mutta silti tiettyjä perusmeemejä varmasti on. Yksi niistä iältään ja kestoaltaan voittomeemi, joka on säilynyt meemikilvassa hyvin. Ja se on mytologia hahmoinen, uskomuksineen, eepoksineen. Myteemi eli mytologinen meemi on zoeman ohella perusmeemejä. Perusdikotomiana on ihminen ja eläin maanpäällisenä ja tuonpuoleisena olentona.



Kuvio 52. Supisuomalaisen mytologian meemiaihelma no. 1.

Mytologiameemistön akselit



Kuvio 53. Zoeman meemiakselisto, jossa on paloakseli ja valoakseli, ___ suunta-akseli ja taistoakseli.

Kuvio vaatii selittyäkseen esimerkkiaihelman suomalaisen mytologian mukaan tulkittuna, sillä kuvio vain kokoaa erilaiset mytologiasirpaleet kuvioksi, joka ei itsessään paljon kerro. Kuvio on vain aiheodisteena mahdolliselle struktuurille, joka on sama rakenne kuin Claude Lévi-Straussin osoittama myyttirakenne, joka toimii pohjana ugramelle.

Työstin myyttihahmoja kirjassa Kielastaja vuonna 2002-2009, jatkojalostus jäi satunnaisiksi blogipostauksiksi, joten lähes kahdenkymmenen vuoden kypsyttelyn jälkeen on syytä palata aiheeseen. Kertomus jäsentyy ja rakentuu, kun kuvio asiansanoitetaan uudelleen. Sanat mahdollistavat tulkinnat, mutta toki on ensin tiedettävä mitkä sanat kannattaa kuvioon sijoittaa, miksi ja mitä nuo käsitteet itse asiassa sisällään pitävät. Näin kuviosta muodostuu pelkkää deskriptiota suurempi ja laajempi näkemys.

Tarkoituksellisesti mystisesti nimetty x2 "lapalievon lentimet" viittaa nykyään Kalevalasta tunnettuun Louheen, jonka aiempi olomuoto oli runoissa Syöjätär, ja jolla tarkoitettiin myös lohikäärmettä, lentoliskoa, lapokyytä eli lapolievoa, joksi Louhi muuttui sampolaisia eli sammon ryöstäjiä takaa-ajessaan. Paljon on kiistely kalevalaisten sankarien jumaluudesta, mutta varsinaisesti eppisiä sankareita Väinämöinen, Lemminkäinen ja Ilmarinen on pidetty vain jumalsankareina, joiden seikkailuista on kerrottu. Dioskuurejakin he jossain määrin olivat, koska Väinämöinen lauloi Joukahaisen varusteet moniksi luonnossa tavattaviksi ilmiöiksi, ja väitti myös kasvattaneensa kalahaudat eli syvänteet veteen. Ilmarinen loi sammon ja kultaneidon. Lemminkäinen sen sijaan oli tuhoava voima, joka listi Pohjolan isännän kuin nauriin.

Taistoakselilla kohtaavat sampolaiset eli jumalsankarikolmikko Väinämöinen, Lemminkäinen ja Ilmarinen takaa-ajajanaan Louhi, Pohjolan emäntä. Kamppailu ja taistelu onnesta käytiin sammon omistusoikeudesta. Sampo on verrattu aarteeseen, ja sitä kautta lohikäärmeen lisäksi iskulintu, vaakalintu on tulkittu griippihahmoiseksi aarnikotkaksi, jonka tehtävänä on vartioida vuoren aarteita. Ja vuorestahan sampo vietiin. Saattoi siis olla jonkin lainen aikansa kaivosteollisuuden innovaatio, kaivuri, joka ulottui kultasuoneen. Ehkä viimeisimpiä eläviä yhtymäkohtia sampoon nykysuomessa on rinnastus mielitietyn, aarten ja kullan välillä. Sampo-metaforaa on käytetty myös morsiamesta. Pohjan neidon kosinta kilpaa oli sekin jumalsankarikolmikton tavoitteissa. Kilvassa Ilmarinen vei voiton, ja sai Pohjan neidon omakseen. Sammon ryöstössä ei käynyt yhtä hyvin, tapahtumasta ei tullut winwin, vaikka Väinämöinen yrittikin saada aikaan sopuratkaisun. Sammon taru oli katastrofi, tosin jotain hyvääkin siitä syntyi, aikansa arvokas kauppatavara suola ja kala tulivat sammon sirpaleista

rikkaaksi. Tulkintasiirtymässä tuskin on takana mikään looginen päätelmä, sen sijaan on ajateltu sammon jollain mystisessä tavalla jauhavan meressä edelleen ja tuottavan siellä meren rikkauksia ihmisten iloksi.

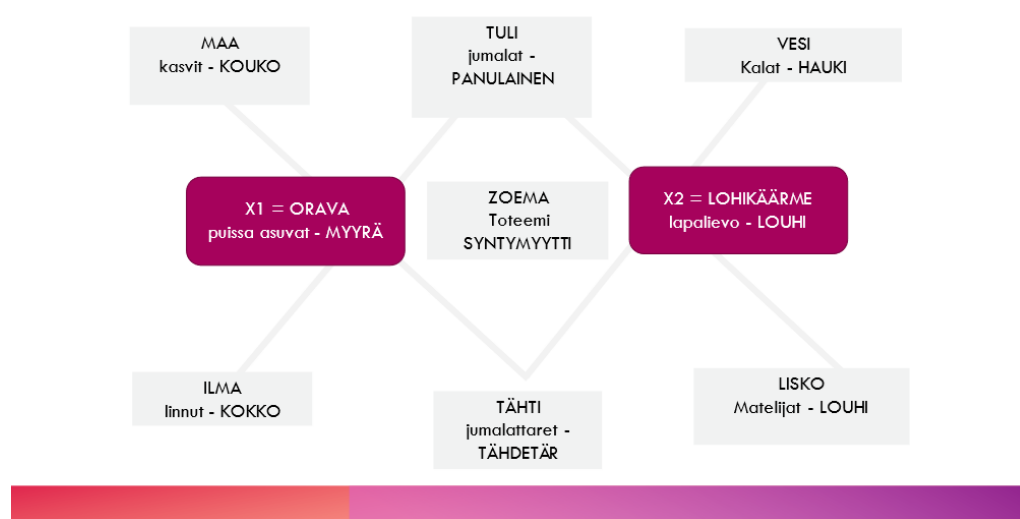
Suunta-akseli syntyy maanalaisesta, alhaalla olevasta myyttioliosta Kurko ja tähdettäristä, ja muista taivaanvalojen jumalhaltijoista ja -sankaritarista, Kuuttaresta, Päivättärestä. Linnut voi yhdistää Ilmariseen jo siksikin, että Agricolan jumalluettelossa Ilmarisen väitetään olleen matkalaisten eli muuttolintujen suojelija, Lisäksi Ilmarinen nai Lokan suvusta, loihti kalkattavan vaimonsa lokiksi luodolle ja teki urotyönsä valmistamalla rautakokon, jolla pystyi pyydystämään Tuonen hauen. Suurin osa linnuista elää maalla puissa ja pensaissa, sen ohessa on vesilintuja, jotka pesivät kaislikossa.

Valoakseliin tulee markkeriksi hauki esox lucius, valontuoja täplineen. Kuten on osoitettu täplikkyys tekee totemistisessa maailmassa eläimestä tabun. On runsaasti viitteitä, muun muassa ruokatabu, että hauki on ollut jonkinlainen tabukala. Sellaisena se kuviossa sijoittuu taivaanvalojen kärkikolmikoon kanssa valoakselin vastavoimaksi.

Zoeman kannalta kaavailun todentaminen poikkeaisi liiaksi aiheesta, joten tässä vaiheessa on todettava zoeman olevan fokus, jonka keskeisiä myyttiolentoja ovat tropiikissa laiskiainen, käärmeet ja muurahaiskarhut, pohjolan metsissä myyrät, karhut ja hirvet, ja vesissä hauki, ahven ja lahna. Oleellista zoemassa on myyttinen yhteys puiden kautta maasta taivaaseen. Claude Lévi-Straussin tulkinnassa intiaanien myyteissä orava punaturkkeineen on myyttinen eläin, mutta suomalaisissa tulkinnoissa oravan lisäksi on huomioitava myös metsämyyrä siksi että orava ei kaivaudu maahan, mutta myyrä kaivaa pesäkolokäytäviä, mutta osaa sen lisäksi kiipeillä puuhun. Myyttisesti merkitsevää on tämä suunta alhaalta ylös ja päin vastoin.

Vaaka-akselilla kohtaa zoema naiseuden mysteerin, sen kaksi puolta, ”hirmuisen lohikäärmeen”, tulenlautan, portto Pohjolan emännän, jota kristillistyneessä kielessä kutsutaan huoraksi. Sen vastapuolena toimii käsitys naisesta madonnana, viattomana puhtaana kohteena, josta vielä nykyäänkin maksetaan monin paikoin morsiamen hinta. Kaiku tästä kuuluu Elinan surmassa, jossa rikas Klaus Kurki tulee kopeasti kysymään, onko myydä neitoa talossa. Ei puhuttakaan mistään pyytämisestä. Sama ylpeys sai myöhemmin tuhopolttamaan neidon lapsineen. Puhutaan edelleen lehmikaupoista, kun sovitaan jotain hyötynäkökohdat päällimmäisenä motiivina.

Kulman kärkihahmoksi tulee tulen kohdalle itse asiassa Panu, joka on sekä puiden että hengen symboli. Kansanrunoissa ja Kalevalassa kerrotaan puiden kaadossa Panun pakenevan kaadettavasta puusta. Kun puu ei enää ollut pystyssä, se on sananmukaisesti kaadettu, niin siitä on samalla lähtenyt henki pois. Kalloriitissä eläimen kaatoa pyritään hyvittämään palauttamalla kallo puuhun. Totemismissa kasvien, eläinten ja ihmisten semanttinen yhteys on lähes saumaton. Eläinsukunimien lisäksi suomalaisissa sukunimissä on runsaasti puustoon ja kaseihin liittyviä nimiä kuten Ryti, Kaisla, Koivunen, Mäntynen, Honkanen, Haapala, Leppänen, Kataja jne.



Kuvio 54. Kuviossa on aihoitu suomalaisen mytologian hahmoilla myyttistä kuviota.

Sanojen selitykset:

KURKO = maan alla oleva, sinne kahlittu haltija, joka keväisin kurkottaa kohti valoa kurjenmiekkana tai osmankääminä.

PANULAINEN = kantamuodosta PANU, tulen ja puun jumala, josta tunnetaan nen-päätteinen muoto Panunen tai Panulainen ja tar-päätteinen muoto Panutar. Panun suvussa ovat seuraava sukuun kuuluvat kaikki Panulaisia, joista naisia nimitetään erikseen Panuttariksi.

HAUKI = esox lucius, mutta myös sula pälvipaikka keväisin puun juurilla ja rinteillä. Haukirastas on hauen kudun aikaan laulava lintu, laulurastas.

KOKKO = Kansanrunoissa ja Kalevalassa Ilmarisen urotekona valmistama rautalintu, tunnetaan paremmin "iskulintuna" sekä "ukkoslintuna" (thunderbird), joka symboloi salamaointia esim. sanoissa "tulsta iski ilman lintu",

TÄHDETÄR = Taivaan valojen jumalhaltijat mainitaan usein kolmikkona, johon kuuluvat Päivätär, Tähdetär ja Kuutar. Sen lisäksi vuorokauden ajan näyttäjänä tunnettu on myös Venuksen haltija, KOITAR.

LOUHI = San on sukua sanalle louhos, Pohjan akka on saanut aika ajoin epiteetikseen myös sanan LOHO. Muutoin hahmo- ja sanakirjo Louhettaren osalta on monenkirjava.

Saatu hahmotelma ei ole aukoton, mutta riittävän suuntaa antava tapa hahmottaa relaatioita ja semanttisia yhteenkuuluvuuksia jo kauan sitten kadonneesta kudelmaasta.

Ensimmäisessä työpaperissa todettiin väite kuvan ylivoimasta sanoihin nähden ja esiteltiin suomalaisen mielenmaisemien pohjavireet. Tästä onkin hyvä jatkaa zoeman avulla kohti suomalaista mytologiaa ja sen uusia ulottuvuuksia. Jotain erityisen merkillistä ja merkittävää on myyrässä. Metsämyyriä on varmasti ollut hyvin kauan suomalais-ugrialaisten metsissä ja myyräkuumettakin sen myötä, mutta jostain syystä myyrä ei ole keskeinen eläin, Lönnrotin Kalevalassa on mainittu käsite onnenmyyrä teltamoisen kosiosta.

Lausui lapsi lattialta, vasta kasvava karehti:
"Siitä tiesi teltamoinen, onnen myyrä tien osasi
neien kuuluhun kotihin, kaunihisen kartanohon: UK 19. runo

Myyrä on rinnastettu onneen, joten Mekrijärven laulajistaan kuuluisa kylä on saanut sekin nimekseen Mekrijärvi. Mykrä ja myyrä ovat karjalaisperäisiä nimiä, karjalaisissa nimissä on runsaasti eläinten nimiä. Mainittuja nimiä käytetään myös paikannimissä sellaisenaan tai yhdyssanana. Nimi on kelvannut kölliksi ja pilkkanimeksi **/Viite 3/** Onnenmyyrin synty saattaa olla kotoisin metsämyyrän punaruskeasta turkista, koska punaväri yhdistetään lämpöön, nuoruuteen verevyytenä ja lempenä.



Kuva. Zoemakirjallisuutta kotikirjastossa.

Kansanrunouskorpuksessa "myyrä" sanalla haku voi erehdyttää pahasti, sillä sana johtaa Elinan surmaan Vesilahden seudulle. Vaikka Elinan surmassakin kerrotaan Klaus Kurjen kosinnasta, niin myyrä ei viittaa punaturkkiseen kuopankaivajaan, vaan verbiin myydä. Myyryläinen sukunimenä SKVR-hausta löytyy yhden kerran. Sohvi Toivakka omaa sukuaan Myyryläinen kertoo ristiinalaisen taian, jolla pelto voidaan päästää pilauksesta **/Viite 4/** Taiassa esiintyy zoema, jossa veden väellä pyritään korjaamaan maan väkeä ja voimaa, sillä pellonkorjaajan tuli tuoretta ahvenen päätä vetää rantahietikossa, hiekka kerättiin sitten säkkiin. Kun pellonkorjaajalle tuli töitä, ja pilattu kitukasvuinen pelto piti saada kasvamaan, heitettiin säkistä hiekkaa peltoon ja lausuttiin:

Sitä siementä minä kylvän,
Jota tässä on kasvamassa.

Maanviljelystaikuudessa on tavallista yhdistää parannuskeinona maan ja veden väet.



Parempi onni hakutuloksessa tulee sanalla "mykrä", josta löytyy peräti kahdeksan (8) mainintaa, useimmat metatiedolla varustettuna. Myyrämaininnoissa on kyse eläinten pidoista, joissain tapauksissa Hämeen ihmeistä tai hanhen katoamisesta, joten runot sopivat zoemaksi oikein hyvin. Mykrä on tässä SKVR 713 runossa mainittu kälyn pilkkana. Otsikkona on pääsisäivirsi, runo on vuodelta 1847. Suomennan runon yleiskielelle samoin kuin jatkossa tulevat muutkin runonäytteet ellen referoi niitä suorasanaisesti. Alkuperäiset runot ovat löydettävissä netistä runonumerolla. Alla olevassa runossa on niin sanotusti maailman kirjat sekaisin. Meemiryhmänä tulkittuna runossa kuvastuu heijastumat tähtimeemistä ja ilmameemistä, linnuista ja jumalattarista. Hyvällä onnella tästä myyräntyöstä vielä jotain ponnahtaa esiin.



Pääsisäivirsi

Tein tarhan tanhualle
teräksistä tein veräjän.
Raudasta asetin aidan
Panin hanhia hautomaan,
Mustan linnun muistamaan
Sekä kukon kuulemaan
Harakan havaitsemaan
Menin itse jauhamaan
Jauhoin tynnyrin rukiita
Vakan vehnää vetelin
Menin katsomaan hanhiani
Vielä oli hanhet hautomassa.
Menin taas jauhamaan
Jauhoin vakan, jauhoin toiusen
Vähän kolmatta aloitin.
Menin katsomaan hahnhiani:
Jo oli hanhet pois paenneet
Ei kukunta kuulunutkaan
Harakka ei havainnutkaan
Musta lintu ei muistanukaan
Menin etsimään hanhiani
Pesijät pesi joella:
Pesijät sisarukseni.

Näittekö te minun hanhiani?
Mikä merkki oli hanhillasi?
Otsassa oli otavan tähti,
päässä oli päivän pyörä
Kupu kullankirjavainen
varpaat vaskesta valettu.
Tästä lensi liihotteli
toinen siipi vettä viilsi,
toinen taivasta tavoitti.
menin etsimään hanhiani
Kyntäjät kynti pellolla
Minä kyselin kyntäjiltä
Anouin aatran kantajilta,
Näittekö te minun hanhiani?
Kyntäjät vasten vastasivat:
Tästä leni lieputteli
ja sivaten sieputteli
Mänin uuteen kylään,
Puutuin uuteen taloon.
Hanhi kiehu kattilassa,
Konsa häntä häilähteli,
Konsa kääntyi kypälä,
Konsa turpa turskahteli.
Akka itkuinen kotihin.
Mykrä istuu myssy päässä

Kärpänen pärettä ketti,
Täi lakaisi lattiaa,
Kirpu pyyhkii kiusta,
Lutikka lunta kantai,
Torakka toruu ovelta.
Kirvellä keitettiin,
Kattilalla veistettiin.

Siat luhtiin munii.
Kanat poikii karsinaan,
Hevonen honkahan kapusi,
Akka tarhassa makasi,
Lehmä leipoi taikinaa. (SKVR
713)

Muissa runoissa kaasoja voidaan kuvata mykräksi myssy päässä. Samoin eläinten pitona kerrotussa runossa on muistumia Hämeen ihmeistä, kun jänis jauhoi pää jätätti, mykrä istui myssy päässä. Eläinten pidot rinnastuvat toisinaan eläinten häihin, antropomorffisointia sekin, kun tanssitaan mykrän pojan häitä.

Olin äidin ainokainen
Kaksinverroin kallihimpi
Seisoin seitsemän sijassa,
Katselin kahdeksan eestä,
Ymmärsin yhdeksän edestä.
Kun kuljin, lahkannot räiski,
Kun mie seisoin, seinät nauroit,
Kun minä tanssin, taivas liekkui,
Kun istuin, maa iloitsi.
Joudun kärpäsen kälyksi,
Mykrän pojan puolisoiksi.

Mykrä hyppi myssy päässä.
Ketäpä häihin kutsutaan,
Mitä päähän pantanee?
Hiiren hippa, mykrän myssy,
Kärpäsen samettilakki.
Ketä häihin kutsutaan? -
Petäjä perehinensä,
Lahokanto lapsineen,
Koivu kolmen poikansa kanssa.
(SKVR 1854)

Seuraavassa myyrärunossa on viittauksia koltansaamelaiseen peuramiestaruun, jossa peuramies asustelee luisessa tuvassa.

Haitu raitu naitettiin,
Hiiren poika naitettiin,
Ketä häihin kutsuttiin?
Petäjäinen perheineen,
Lahokanto lapsineen.
Mykrä kaaloi myssy päässä,
Täi hattu hartioilla.

SKVR VII2

Millainen on tupasi?
Ovisuu on ahman luista,
Laki on lahnan suomuksista,
Silta on sirkkusen munista,
Penkit on pienistä rahoista.
Kirppu pyyhki kiusta,
Täi lakasi lattiaa. (SKVR 1856)

Myyrä onnen myyränä liittyy seuraavassakin häämenoihin, runossa esitetään telttamoinen eli teukamoinen nimellä Tenhulainen. Metatieto liittyy runon teemaan "Mistä tiesi teukamoinen (Miten osasi tulla kosimaan). Lopussa neuvotaan neitoa tarkkaamaan sulhasen luonnetta ja tunnetta siitä, miten hän puhuu ja vaikuttaako katse ihastuneelta.

Kutti, kutti, neiti nuori,
Jo sanoin tämän syksyn,
Keikutin tämän kevää:
Laatikaamme piilopirtti!
Hän vaan kuudessa kupsehti.
Närehissä näyttelehti,
Lehvilla leventeli.

Lenti kokko koillisesta,
Havukkainen alta taivon,
- - -
Liiti miesten linnan päälle.
- - -
Kivikatto miesten linna;
Ei tuohon sisälle päässyt.

Liiti naisten linnan päälle.
Lautakatto naisten linna;
Ei tuohon sisälle päässyt.
Liiti neidon linnan päälle;
Liinakatto neidon linna.
Jo tuohon sisälle pääsi.
Mistä tiesit, tenhulainen,
Onnen mykrä, tien osait,
Tämän neidonn täällä olevan,

Tämän kasvavan kanasen?
- - -
Elä sulhoon ihastu
Eläkä sulhon suutelohon,
Katso sulhon suupitohon,
Luota silmän luontehesen,
Sulavastiko suun pitävi,
Luopiko silmät luopuisasti.
(SKVR 2883)

Seuraavakin myyräruno sisältää kokkovirtenä tunnetun formulan, mutta teukamoinen/teltamoinen saa muodon terheläinen. Nimityksellä voi olla merkitystä, koska Kaarle Krohnnin suomalaisten runojen uskonto tietää nimetä toimijan nimeltä Terhetär, utujen seuloja. Terheläisellä ehkä viitataan avioitumishaaveisiin, jotka ovat ennen toteutumistaan haihtuvaa haavetta vain. Runossa myyrällä tarkoitetaan kosijaa, kun sanotaan: Mistäs tiesit terheläinen tänne tulla, outo mykrä tien osait?

Lenti kokko koilta ilman,
Havukkainen halki taivon,
Siipi taivasta sipoo.
Lensi linnan ikkunalle;
Katselleikse, käänteleikse,
Lensi miesten linnan päälle.
Ei tästä sisälle päässyt.
Lensi kokko koillisesta,
Havukkainen halki taivaan,
Siipi taivasta sipoo.
Lensi naisten linnan päälle;
Katselleikse, käänteleikse,
Jo tästä sisälle pääsi.
Siinä katsoi naisten linnan.
Kukas näistä neitististä
Immistä ylenevistä,
Kenet kokko kopristaa,
Havukkainen hapristaa.

SKVR XIII1

Mistä tiesit, terheläinen,
Outo mykrä, tien osait,
Tämän neidon täällä olevan,
Kasvavan tämän kanasen?
Siitä tiesin, terheläinen,
Outo mykrä, tien osain,
Tämän neidon täällä olevan,
Kasvavan tämän kanasen:
Isosi hyvältä kuului,
Emosi hyvältä kuului.
- - -
Eipä sulho tyhjin tullut,
Ei oronen jouten juossut,
Oli tukku tuotavana,
Oli korjansa korea,
Rehetyinen reen perässä. ...(SKVR
2895)

Varsin zoemapitoinen on myös runo, jossa esiintyy varsin suden oloinen sikermä eläimiä kerrostuneena samaan runoon, mukaan on mahtunut myyrän kumppaniksi lintuja ja hyönteisiä sekä kaloja. Eläinten pitoja valmisteltiin ensin Pohjolan häiden malliin, kunnes runomaisema muuttuu peräti oudoksi. Satikka saattaa viitata tässä torakkaan päätellen sanasarjasta kirppu – satikka – täi. Vaatetut eläimet ovat kansanrunouden atnropomorfismia. Luiset tuvan seinät kertonevat nekin jotain totemistista, koska luissa uskotaan säilyvän edesmenneiden elämä pisimpään. Tuvan luukuvaus voi olla verhottu tarina kutsuttujen sukujen, kurjen ja palokärjen ja tarhapöllön sukujuurista, jossa sirkan, karhun, peuran ja lahnan luut kertovat tarinaansa DNA-testin tapaan. Kutsujan sukuzoema, sulde taas muodostuu eläinlajeista tiainen-västäräkki-lutikka-satikka-täi-kirppu-susi-jänis.

Tianen teki olutta
yhdestä ohrran jyvystä,
västäräkki vettä kantoi,
lutikkainen lunta kantoi,
täi lakasi lattiata,
satikka savea sotki,
kirppu hoiti kiuasta,
susi survoi, häntä torkkui,
jänis jauhoi, pää tutisi.
Kutsui kurjen, kutsui kärjen,
tarkoin tarhapöllösenkin,
mykrä kaaloi myssy päässä,
täillä oli hattu hartioilla.

Tianen on tarkka lintu,
sanoi käydessä tupahan:
"Anna kättä, käy tupaan!"
Millainen sinun tupasi?
Sivuseinä sirkan luista,
oviseinä osmon luusta,
sivuseinä sirkan luista,
peräseinä peuran luista,
laki lahnan suomuksista,
siltanen sinikivestä,
kiuas meren kivistä.
Kurki hyppi, kärki tanssi,
tarhapöllö pyörähteli. (SKVR
1247)

Myyrä-sanalla löytyy SKVR-kopruksesta 13 tulosta, mutta suurin osa niistä syntyy murteellisesta muodosta, jossa tarkoitetaan myyrällä myymistä, ja puhutaan morsiamenhinnasta. Kohdat ovat osa Elinan surma -balladia. Mutta jos joku oli tehnyt pellolla myyräntyötä ja pilannut pellon kasvun, niin kutsuttiin pellon-korjaaja paikalle. Pellonkorjaaja piilotti keväällä ennen käen kukuntaa vastasaadun ahvenen katkaistun pään hiekkasäkissä rantahiekkaan. Kun kesällä jokin pelto huomattiin pilatuksi, meni pellon-korjaaja hiekkasäkkeineen sitä korjaamaan. Hän kiersi sen myötäpäivään kahdesti ja sanoi kiertäessään: Sitä siementä minä kylvän, jota tässä on kasvamassa. myy
Sen jälkeen hän kiersi pellon vastapäiväin ja lausui samat sanat. (SKVR 5908)

Pari myyrätiedonantoa kertoo omaa veitikkatarinaansa onnen myyrin olemuksesta suomalaisittain, kun neitoa kutsutaan kirpuksi niin siinä on kiusoitteleva ja/tai hellittelevä sävy. On huomattava, että Tatu on suomalainen miehen nimi, ja sarjassa se rinnastuu suteen, karhuun ja hirveen, joten siinäkin varsin suldemainen kuvio. Tatu tuskin merktisee tässä heprealaisperäistä nimeä. Sarja viittaa johonkin eläimeen, mutta sanakirjat eivät tiedä asiasta sen enempää kertoa. Ainut vihje viittaa lehmään, koska taikinaan liittyvissä runoissa löytyy ketjusatuja ja Hämeen ihmeet -runoja. Hämeen ihmeet. SKVR-runossa 2850 toistuu mykrärunojen nurinkurinen maailma.

Hyys hyys Hymmylään!

Hymylässä kävdeessäni
Orava ahoja kynsi,
Hepohäntä puihin juoksi,
Hirsi veti, härkä notkui,
Reki kesti, tie hajosi,
Kirveellä keitettiin,
Kattilalla leikattiin,

Lammas lattiaa lakaisi,
 Piiat pahnoissa makasi,
Lehmät leipoi taikinaa,
 Akat ammui kytkyessä,
 Emännät sikana röhkkit,
 Porsaas pani olutta.

Hymylässä käydessäni silmät pestiin tervapuolikossa, höyhenillä kuivattiin. Annettiin minulle jäinen hevonen, nauriinen satula, hernehinen ruoska. Kun minä ratsastin, näin minä riihen palavan. Mänin rihtä sammuttamaa. Hevonen sillä aikaa suli. Otin satulan olalleni ja ruoskan vyö alle. Minä astuin, astuin. Näin kaksi sikaa tappelemassa. Lyödä sutkasin - siat söivät koko satulan. Minä astuin, astuin. Näin kaksi kukkoa tappelemassa. Vyöllä minä lyödä sutkasin - kukot söivät koko ruoskan.

Kirpukkainen, neitokainen,
 Onko teillä naiset kotona?,
 Ei meillä ole ensinkään.
 Kuka siis teillä työt tekee?
 Susi survoo, karhu jauhaa,
 Oravainen vettä kantaa,
 Kärpänen kiskoo pärettä,
 Myyrä istuu myssy päässä,
 Kissa kiukaalla makajaa,
Tatu tekee taikinaa,
 Susi vaalii (leipiä?),
 Karhu kiukaassa pannoo,
 Hirvi sarvilla pois ottaa. (SKVR 1070)

Lopuksi vielä vitsailua olutjuoman runsaudesta ja että onnen myyrinä voi olla muutoinkin kuin kosioaikeissa.

Myyrän Katri
 Enhän minä milloinkaan
 Myyränä Katrin kammarissa,
 Siellä on kaikki kolpakko kädessä,
 Ei piisaa pikaritkaan,
 Siellä on pojat pohmelossa. (SKVR 2401)

Meemin metamorfoosit

Mytologioissa on keskeistä maagisuus ja transformaatiotarut ihmeellisistä ja traagisista muodonmuutoksista ja niiden syistä. Myytit on roolitettu siivekkäillä ja eväkkäillä hybridiolennoilla, vedenneidot, hevosihmiset ja seireenit edustavat veden, maan ja ilman hybridiolentoja. Khimairat ovat astetta pidemmälle edenneitä fantasiameemejä, joissa yhdistyy vähintään kolme olentoa.

Perushahmotelmaa meemien kartoittamiseksi on syytä pohtia esitetyn jaon perusteella ugramena, jolloin tulkinnassa voidaan edetä yhdeksää perusmeemiä kohti.

Alkuaihelmassahan meemijaossa on seitsemäntoista meemiä. Jäljelle jäävät kahdeksan meemiä voidaan jättää taustalle apumeemeiksi käsiteltävään aiheeseen nähden. Kuluneen sanonnan mukaan luonto tuhlaa, jotta joukosta säilyisi edes muutama yksilö elossa. Näin on meemienkin laita. meemejä syntyy ja kuolee, ne muuttuvat, yhdistyvät, hajoavat, voittavat ja häviävät yhtä mittaa. Kulttuurien meemimieltymykset vaihtelevat suuresti, mutta silti tiettyjä perusmeemejä varmasti on. Yksi niistä iältään ja kestoaltaan voittomeemi, joka on säilynyt meemikilvassa hyvin. Ja se on mytologia hahmoinen, uskomuksineen, eepoksineen. Myteemi eli mytologinen meemi on zoeman ohella perusmeemejä. Perusdikotomiana on ihminen ja eläin maanpäällisenä ja tuonpuoleisena olentona.

Luontomyteemi	Eksotiamyteemi	Fantasiamyteemi	Satumyteemi
evoluutiomeemi	innovaatiomeemi	ennakointimeemi	imitaatiomeemi
Matriisiruutu 2C	Matriisiruutu 3D	Matriisiruutu 1A	Matriisiruutu 1A
Sententia VI	Sententia XV	Sententia Fokus B	Sententia Fokus A
Tahto	Merkitys	Käsite, mielikuva	Idea
eläinlajit, luokittelu, taksonomia	eufemismit, nimet, ikäloppu	yksisarviset, kimarat, örkit	eläinsadut, faabelit, animaatiot

Kuvio 55. Myteemien ja meemien risteytys runomatriisina ja merkitysten saostumina.

Kaikki Tiitisestä

Tiitistä ei tunne enää kukaan, ei ainakaan kovin hyvin. Tiitinen ei löydy Wikipediasta, ei se löydy Facebookista muussa muodossa kuin sukunimenä, mutta tiitisiä on muitakin, tiitiset ovat merkityksellistä väkeä. Kun Merijärvellä kuljetettiin kuolemankielissä korisevaa sairasta reessä, ja kuljetettava pyörähti reestä maahan, niin mies manaili hevosta ja halusi lyödä hevosta niin että tiitiset korvassa laulaisi. Tiitinen on siis sirkku, pikkulintunen malliin sarjakuvapiirustus, jossa tiitiset laulavat virttä tajunnan rajamailla.

Tosiasiaa tiitinen eli tiitiäinen on kansankielessä hyvin pieni harmaa lintu, jota harvoin näkee, pesän voi hyvällä onnella löytää. Kansanmies saattoi nähdä pesän joko vaapukanvarsien väliin tehtynä tai korkeitten heinien välissä, hylättynä ja tyhjänä. Pesä oli niin pieni että siihen hädin tuskin mahtui kaksi sormenpäästä yhtäaikaa. Lintulajia ei tarkkaan tiedetty, vaikka pari sanontaa oli käytössä. Pieni kuin tiitisen pesä tai olematon kuin tiitisen muna. Poikaset kyllä tiesivät mitä tekivät hännätessään tiitisiä: Rippii tii tii tii, mitä pappi vaa tii tii tii. Sanonnalla on yhteys tietäjälaitokseen, jossa tia tai tiainen viittasi pappiin tai tietäjään.

Tiitiset ovat tietäjän sukua. Kansanperinneaines tuntee tohtori Tiitisen. Tohtori Tiitinen alias Otto Tiitinen, joka eli 180- ja 1900-luvun vaihteessa oli vilkas ja lahjakas luonne, joka paransi yrteillä. Taitonsa hän oli oppinut appiukoltaan, Vesijärven ukolta. Hänen tiedetään olleen myös kansanrunoilija eli laulaja mitä parahin. Suomalaisen tietäjä-kansanparantajan tunnistaminen on lähes yhtä vaikeaa kuin kansanmiehelle tiaislajin tunnistus. Ei syyttä suotta Joukahainen totea tiitis-tietämystään, todetessaan tietävänsä tiais-tiitisen linnuksi. Sattumaa ei ole, että tietäjän pukuna käytettiin lintupukua, joten tiitinen tarkoitti sekä lintupukuista tietäjää lintuidoleineen että pientä lintua, peukaloista tai tiaista. Kansainvälisessä satukuvastossa tiitinen on kuvattu peukaloisena, joka ohjaa hevosta.

Suomalainen parantaja on ollut varsin yksilöllinen toimissaan, hän on viinan, yrttien, käärmeiden, lukujen ja kirkonväen voimalla parantanut kanssaihmissiään, ellei ole tarvittu pätevämpiä keinoja, veistä ajoksiin ja siteitä luunmurtumiin. Ympäristö ei ole ollut lainkaan varma, miksi näitä parantajia olisi pitänyt nimittää, varmuuden vuoksi samasta ihmisestä on voitu puhua monin eri tavoin tietäjänä, noitana ja poppamiehenä yhtä aikaa.

Tiitinen tunnetaan ensisijaisesti hömötiainen, jonka ruotsinkielinen nimi on kuinka ollakaan ” nordisk men”, pohjalainen, latinanimeltään *Parus borealis*. Tietäjä kähisee tai laulaa, mutta miten laulaakaan tiitinen. Yleisin ääni lintukirjojen mukaan on leveä käheä ti-ti-tsää-tsää tai saman sävyinen tsää-tsää. Laulu on loppua kohti nouseva neljän tai viiden vihellyksen pituinen, surumielinen sarja tyy-tyyt-tyy-tyy-tyy. Toisintonimiä on kuin tietäjällä, harmaatiainen, hömötiainen, katajatiitinen, mehtätiainen, metsätiainen, mustatäinen, mättäpilo, neotiainen, pakkastiainen, pensastiainen, peukalotäinen, tianen. Näillä nimillä tunnetaan **hömötiainen eli tiitinen**.

Lintu on pieni kooltaan ja pienkasvuisuus viittaa lintukotolaisiin, kääpiöihin ja muuttolintuihin. Pientä ihmistä sanotaan turatiitiseksi. Pikku-ukkoja näkyi siellä missä korpikuusen kyyneleet eli kotipolttoinen viina vaikutti. Rantsilalainen Eino Linna toteaakin murrensana-annissaan: ” Kyllä se viina oli äpättiä, ihan tiitisiä rupesi näkymään, kun sitä muutaman lasin joi. Se meni päähän.”

Tietäjät, tiitiset: pyörriksiin laulajat

Totemistinen nimeämisyhteys huomioi eläinlajeja kautta linja, ryhmittelyssäni ”liskomeemiin” kuuluvat hyönteiset, matelijat tai yöeläimet kuten ai-ai tai lepakot tai toukat. Suomalaisiin sukunimiin kuuluu myös kasvien ohella runsaasti hyönteisnimiä kuten Jauhiainen tai Mäkäräinen.

Edellä mainittu on myyttinen olento, koska sen on onnistunut napata kasvigeeni geeniperimäänsä, minkä ansiosta sille on kehittynyt rautainen vastustuskyky ravintokasvin puolustusmekanismina erittämään myrkyä kohtaan. Mäkäräinen vuorostaan on Suomen valoisten kesien riesa, joka puree ihmistä ja eläimiä suurina parvina, räkkänä. Nimi on alkuaan varmastikin ollut mitä kunnioitetuin siinä missä muutkin nimet. Puihin sitoutuneet jumaluudet ilmenevät kansanrunossa Ison sian taposta, jossa loppujen lopuksi jumalat katosivat puun suojiin. Runon lisäksi on vain hajahuomioita siitä, miten eri jumaluudet ja puulajit ovat toistensa kanssa yhteydessä. Yksi tällainen on Räsäsen poika, joka on kataja (*Juniperus communis*). Puuta on käytetty uhritoimituksiin, ja latinankielinen nimityskin viittaa yhteisöön. Kansanrunoustutkija A.R. Niemi on tulkinut Katajattaren katajaksi, joka on runollisesti personoitu naisolennoksi. Selitys on mitä todennäköisimmin väärä tai sanotaanpa kansanomaisesti – päin honkkelia.

Suomalaisessa sukunimikäytännössä suvun naispuoliset nimettiin -tar päätteellä, itäsuomalaisessa venäläisvaikutteisessa käytännössä -ska päätteellä. Siten oma tyttönimeni Maaranen on kantamuodossa Mara, Maara, isäni sukunimenä se on Maaranen, esitätieni joukossa on jopa kirkonkirjoissa Maaratar, ja koulussa kutsuttiin paikallisen tavan mukaan Maaraskaksi. Lönnrot on tulkinut Maarattaren käärmeiden emuksi. Sen mukaisesti voin ehkä perustellusti pitää ominaislaatuani "liskomeemisenä". Tosin kaikilla alitajunta ja vaistot on.

Katajatar Räsänen poikana on selvästi jumaluuksiin liittyvä, koska Räsänen on salamoinnin jumalan nimitys, kataja palaessaan rätisee, ehkä siitä tulee semanttinen yhteys. Räsänen on elävä sukunimi Suomessa, samoin kuin kalevalaisten sankarien nimet Joukahainen, Väinämöinen, Lemminkäinen, Ilmarinen. Eläviä todellisia sukuja kaikki, luultavasti niillä on hyvin vanhat juuret. Historioitsijat tietävät kertoa Ruotsin vallan aikana olleesta nimenmuutokampanjasta, jossa suomalaisten perinnäisnimet pyrittiin muuttamaan ruotsinkielisiksi. Viranomaiset valittivat ihmisten olevan hyvin kiintyneitä nen-muotoisiin perinnäisnimiinsä, jota eivät tahtoneet muuksi vaihtaa, ja jota uudesta nimestään huolimatta tahtoivat käyttää.

Eläinlajien ohella kasvien nimet ovat hyvin edustettuina suomalaisissa nimissä: Osa kasvien toisintonimien merkityksenä on jo kuollut, kuten Kärnä, osa on edelleen samanlainen nimi kuin ennenkin. Moni suomalainen puulaji esiintyy myös sukunimenä. Kuusi, Kuusinen, Kuusisto, Haapa, Haapala, Haapanen, Tammi, Tammisto, Tammela, Tamminen, Haapa, Haavisto, Haapalainen, Koivu, Koivisto, Koivunen, Mänty, Mäntymaa, Mäntynen, Männikkö, Petäjä, Petäistö, Petäinen, Kataja, Katainen, Katajisto, Pihlaja, Pihlajisto, Pihla, Pihlainen, Honka, Hongisto, Honkanen, Honkala jne.

Suomalainen sukunimistö on muutoinkin luonnonläheistä, sillä niissä on faunan ja floran lisäksi edustettuna myös geologinen kerros, Niemet, Niemiset, Kalliot, Kivet, Salmet ja Salmelaiset, Soraset, Hietaset, Aaltoset, Virtaset ovat kaikki maastosta ja maaperästä kumpuavia nimiä, taivaita edustaa jo mainittujen kalevalaisten sankarien sukunimien lisäksi Pitkänen, Räsänen, Ukkonen jne.

Zoema myyttisenä meeminä kuvastunee kallioppiirroksiakin paremmin käsitteessä sulde, joka viittaa komi-permiläisiin valukoristeisiin ja idoleihin, joiden käyttötarkoitusta ei tiedetä, mutta kerrostuneen kuva-aiheen vuoksi valut on yhdistetty totemismiin. Vaikuttaa perustellulta, että jokin sama totemistinen säie yhdistää komi-permalaista kulttuuria, kalevalaista kulttuuria ja

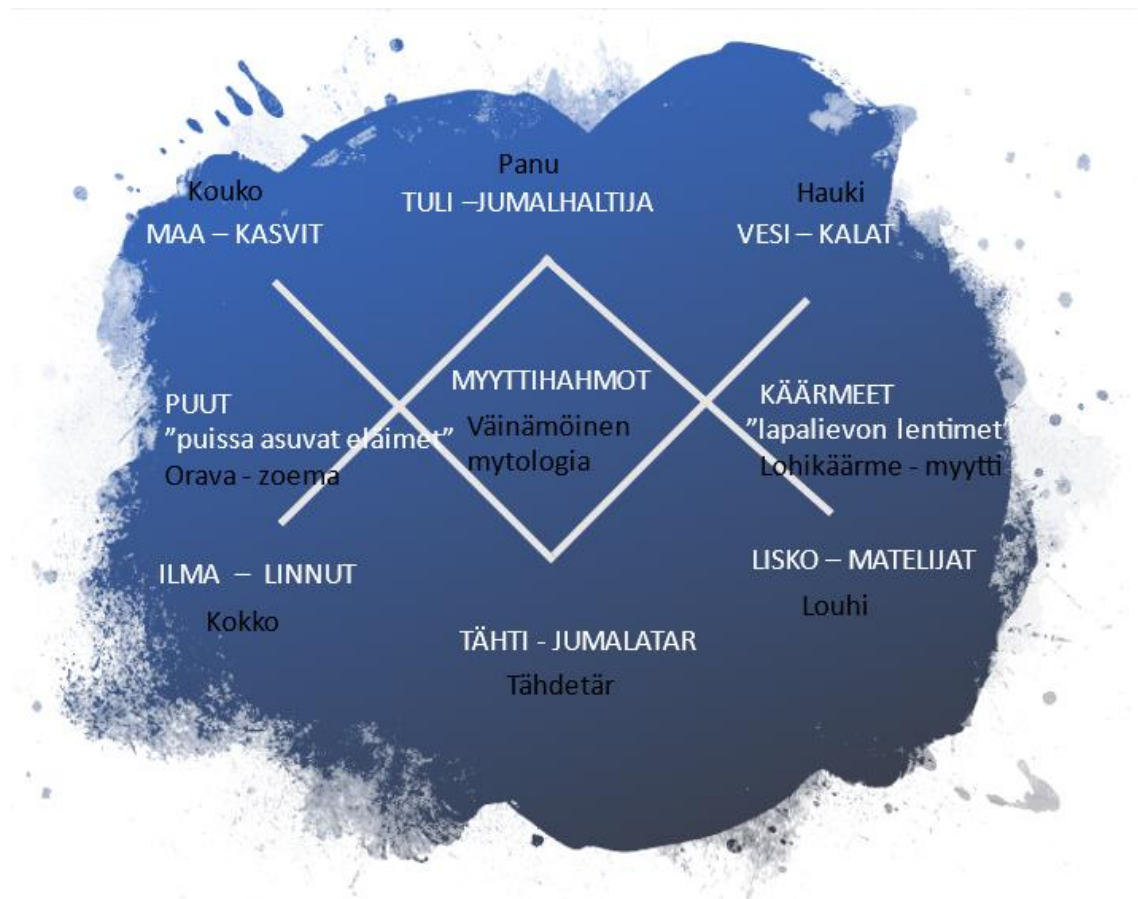
intiaanikulttuureja, mutta kovin erilaisiksi muodoiksi hajonneena. Suomessa myyttinen zoema on säilynyt sukunimikäytänteenä, intiaaneilla veistoksellisina toteemeina ja luontoyhteyden kokemisena, komi-permalaiusten valut kertovat omaa kadonnutta kieltään. Mutta epäilemättä tässä on kyse jostain vaikuttavasta ”kokonaisliikkeestä” kaiken taustalla.

Nykysuomalainenkin saattaa vielä kokea aitoa holistista luontoyhteyttä ja on kykenevä ainakin omasta mielestään kommunikoimaan puiden ja kasvien kanssa. Yhtä lailla kuin puissa asuvat eläimet ovat Claude Lévi-Straussin mukaan myyttisiä välittäjiä elävien yhteisössä, niin puut juurineen ovat monissa kulttuureissa välittäjiä materiaalisesta elämästä tuonpuoleiseen, alas ja ylös, taivaan tähtiin ja alisiin, manalaan.

Lopuksi tahdon siteerata Mirja Nylanderin omakohtaista kokemusta Pakasaivon petäjästä vuonna 2006. Kyse on siis nykysuomalaisesta koulutetusta naisesta.

- ”Siinä pohdiskellessani ja ihmetellessäni kuinka tämä vanha puu on vielä niin terhakkakasvuinen ja kasvukuntoinen, vaikka arvioin sen iäksi 600-700 vuotta, ymmärrän, tämä puu on se, joka käski minut luokseen... Ja niin mänty aloittaa. Tunnen pientä kihelmöintiä kehossani ja onni alkaa hetkessä virkistyä. ...JA nyt huomaan, että tuona kesäisenä päivänä Pakasaivon Petäjän luona, heräsi kipinä sydämässäni: haluan kertoa mitä olen löytänyt syvimpiä juuria etsiessäni...” (Nylander 2018: 11,13)

Totemismi on pohjimmiltaan kategorioinnin ja luokittelun taitoa. Luokittelu vaatii erojen ja samankaltaisuuksien tajuamista ja ymmärtämistä. Osa totemististen heimojen tabusäännöistä suojelee degeneraatiolta tai sisäsiittoisuudelta, koska tavallinen on toteemisääntö ettei saa avioitua saman klaanin jäsenen kanssa. Kalevalaisissa loitsurunoissa on ollut tärkeää tietää lähdetettävän suku, ja sitä myötä sukulaisuus ennen kuin tautia tai muuta häiriötä on voitu parantaa. Saman lajin lähisukulaiset voivat pariuuta keskenään, mutta jälkeläisiä ei muodostu. Monet hybridiset zoema-hahmot myyteissä ehkä ovat evolutiivisia fiktioita muutosprosessista, jossa laji muuttuu vähitellen toiseksi. Puissa asuvia eläimiä on muitakin kuin karva- tai höyhenturkkiset, kitiinikuoriset viipottajat ja nahkeat toukat viipottavat puun ja kuoren välissä. Vaikka suomalaisissa sukunimissä ja permalaisissa koruvaluissa kuin myös toteemeissa hyönteiset ovat aliedustettuina, ainakin suomalainen uskomusmaailma sijoittaa hyönteisiinkin myyttistä ainesta, joka ilmenee uskomuksista kumpuavina niminä, kuolemankello (*Hadrobregmus pertinax*), papintappaja (*Callidium violaceum*) tai Tupajumi (*Anobium punctatum*).

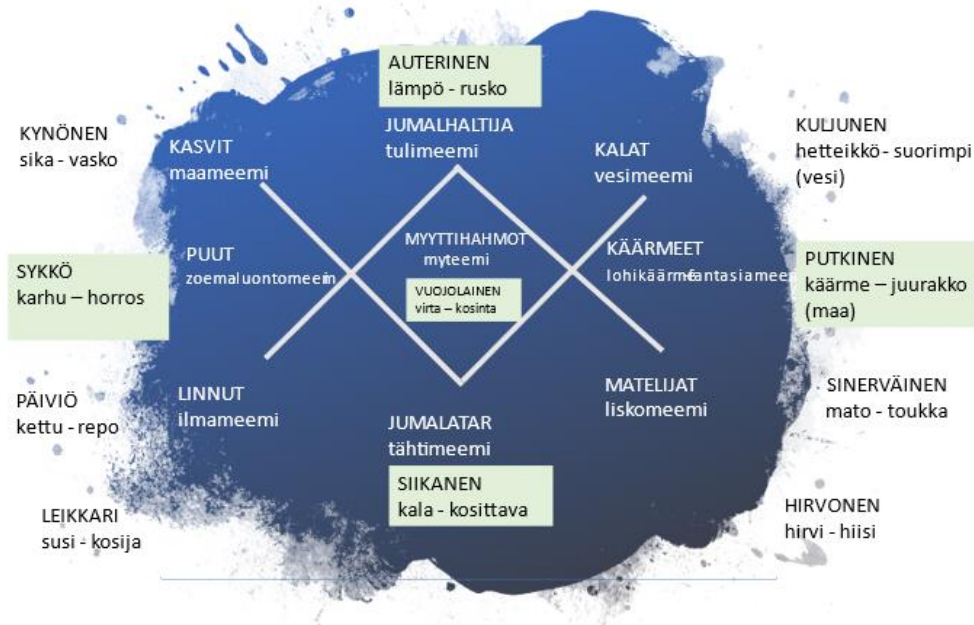


Kuvio 56. Elementtien tanssi ja jumalinen maailma.

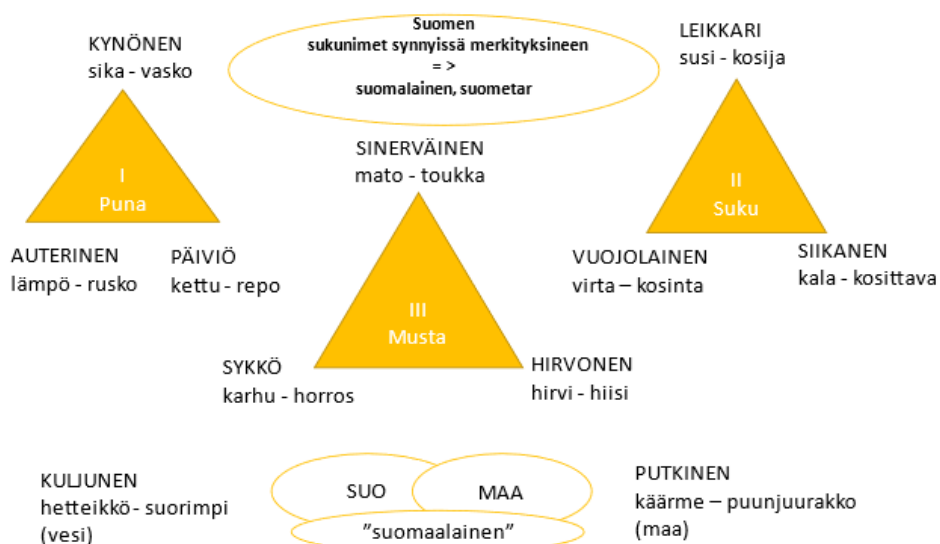


Kuvio 57. Punaturkisten fauna: potretissa orava, kuukkeli, kettu ja metsämyyrä.

Zoeman kannalta merkittäviä punaturkkisia eläimiä, jotka esiintyvät myös sukuniminä ja/tai paikanniminä. Orava-suku on Teräväinen, kuusanka Kuuskilainen, kettu on Kettunen tai Repo, Reponen, myyrä on Mykrä tai Myyryläinen. Kuusankaa on pidetty sielulintuna ja onnen tuojana, mikä nimen ohella viittaa totemistiseen sielu-uskoon.



Kuvio 58. Elementtijakopohjainen ugrame sukunimien ja suvun syntyrunojen (loitsujen synnyt) mukaan jaoteltuna.



Kuvio 59. Metameritykset sukusanoista.

PÄÄTELMIÄ

Prosessin myötä kävi kuin satujen hiirelle, jonka kankaasta ei tullut takkia, tuli tuluskukkaro. Metodista puolta kehitellessä ohjaaja Hannu Linturi totesi työni tekevän näkymätöntä näkyväksi. Työtäni toisiaan voisi ajatella David Bohmin ja F.David Peatin esittämän piilojärjestyksen ja ilmijärjestyksen välisenä jännitteenä. Työpari esittelee tätä lieriöesimerkillä, jossa on kaksi lieriötä, toinen kiinteä ja toinen pyörivä, välissä on tila, jossa on sitkeää venyvää ainetta. Kun ulompaa lieriötä pyöritetään, sitkosmassa venyy lopulta nauhaksi, jossa satunnaiset partikkelit ovat lopulta näkymättömissä eivätkä erotu massasta. Tätä kietoutuneisuutta voi nimittää myös kätkeytyneeksi tai piiloutuneeksi.

Ensi vaiheessa työ pohti kokonaismerkityksien, tai "täysien merkityksien" mahdollisuutta sanasemantiikassa, sanoissa, mutta metodisessa vaiheessa mukaan kuvioon tuli sarjallisuus ja merkitysten ilmenemisen järjestys osana merkitysprosessia. Bohm puhuu implikatoorisesta järjestyksestä, piilojärjestyksestä ja eksplisiittisestä järjestyksestä. Havaittavissa ja ei-havaittavissa muodoissa, aisteista ja mittareista riippumattomana ilmiönä. Ilmijärjestys on havaittavaa, näkyvää, kuultavaa, aistittavaa. Piilojärjestys näyttäytyy vasta kun systeemi joutuu pysähtyneisyyden tilaan. Bohmin teoriassa fyysinen materia on vain yksi olemassaolon lukemattomista mahdollisuuksista, ja ilmijärjestyksellä on perustansa piilojärjestyksessä.

Läpi linja kulkee informaatorakenne, joka vaikuttaa järjestyksen sisällä tasosta toiseen, jotka ovat alituisesti liikkeessä. Tätä liikettä Bohm kutsuu kokonaisliikkeeksi, josta väistämättä tulee mieleen sampo. Jospa sammolla tarkoitetaankin tätä kokonaisliikettä "holomovementtiä", josta ilmiesiintymät ovat olemassa kätkeytyinä mahdollisuuksina ja lopulta myös palaavat sinne. Tämä muistuttaa jollain tasolla myös zoemaa totemismin ilmentymänä. Sukuyhteys, jolla on sidokset ympäröivään todellisuuteen, sen eläimiin, luontoon, kasveihin ja kosmukseen jumaliseen. Bohmin mukaan *holomovement* on todellisuuden perustavanlaatuisen piirre, samoin piilojärjestys. Bohm todellisuusmalli korostaa moniulotteista, maailman jakamatonta kokonaisuutta, sitä samaa mitä primitiivinen yhteiskuntakin totemismissä. Implikatorinen järjestys ja generatiivinen järjestys yhdessä ja erikseen tekevät näkymättömän näkyväksi. Pääpiirteissään voisi sanoa, että

MATERIA – MAA - ilmijärjestys

ENERGIA -TULI – piilojärjestys.

Kun Väinämöiseltä puuttui loitsuihinsa tärkeitä tietoja eli sanoja, niin hän kääntyi hämmennyksessään maan puoleen, Antero Vipusen vainajahengen tai suvun esi-isän puoleen, vaikka runo kertookin pitkään maassa maanneen ja maatuneen tietäjän tuntemuksista varsin elävällä tavalla. Niin Väinämöinen sai ilmi salatut sanat. Bohmin yksinkertaistetussa lieriöesimerkissä sitkosaineeseen pudotetaan mustetäplä, joka pyöryksessä katoaa massaan, ilmiasu saadaan jälleen näkyviin ja muoto palautuu tunnistettavaksi, kun pyörimäsuuntaa käännetään vastakkaiseen suuntaan. Tästä Bohm toteaa: Piilevä järjestys voi sisältyä sellaiseen mikä on näennäisesti sattumaa tai satunnaista.

Meemit ovat kietoutuneita kulttuurisiin käsitteisiin ja käytänteisiin, ja ne ovat kietoutuneita informaatioon, joka niissä on koodattuna. Puhutaan nettimeemeistä, mutta on vaikeaa ymmärtää, mitä tällä yleistyksellä tahdotaan sanoa. Suomalainen sukusysteemi on nimeämisen käytänne, joka on osoittautunut kokonaisliikkeeksi identiteetin muodostuksessa. Sammosta se lähti, sampolaisista tuli suomalaisia.

Menneiden aikojen meemit ovat massaan sulautunutta sedimenttiä, mutta kuten alussa kotikirjasto vihjaisi syvämerkitys voi löytyä aiheparista lehmä ja kissa. Suomalaisittain navettakissat kärkkymässä tuoretta lehmänmaitoa antaa hyvän pohjan ajatella tätä jonain työparina. Mutta kalevalainen runous antaa aihetta myös seksuaalisempaan tulkinnan suuntaan. Kosimasta saapuvalta sulhaselta saatettiin kysyä: Olitkos suin sulassa voissa? Eikä sillä varmaankaan tarkoitettu ruokapöydän antimia, vaan eräänlaista koeajoa, jos kosittu oli ollut suostuvainen. Lehmällä on monin paikoin suuri merkitys morsiamen hintana, joskus jopa tärkein merkitys. Voimme ajatella meemien kiertokulkua todennettavaksi seuraavasti.

LEHMÄ
Maito

PROSESSI
Separaattori
maidosta kermaa
kermasta voita.

KISSA
Voi

Nainen synnyttävänä hedelmällisenä olentona on maidontuottaja, ja suvun jatkajana hän on agraariyhteisön antilas ennen avioitumistaan. Maitoa kutsutaan lehmänanniksi. Viivytään lopuksi hetki tässä perusdikotomiassa lehmä-kissa, ja yritetään etsiä sen merkityskerrostumia. Lehmä kuuluu nautaeläimiin, kuten eläinradassa tunnettu kevään ja kylvökauden aloittava härkäkin. Suomalaisessa eläinmaailmassa navettakissat, kotikissat ja lemmikkikissat ovat myöhäistä domestikaation tuotetta, villikissojakaan ei juuri ole, mutta sen sijaan raamatullinen leijona astelee suomalaismetsissä jalopeurana, joka erheellisesti on ajateltu leijonaksi alkuperänsä mukaan, mutta jolla alkujaan raamatunkääntäjät ovat

yrittäneet viitata pohjoisten havumetsien rauhanomaiseen kuningaseläimeen hirveen (alces alces) ”isona peurana”. Hirveen liittyy myös kuulansaamelaisten Meandash-peuran taru. Ilpotar oli Pohjolan emäntänä/isäntänä Ilpolan eli metsolan eläinten haltija ja valtias, ehkä hirmuvaltiaskin, koska monet viitteet johtavat Ilpottaren olleen alkujaan Syöjätär, jonka sylki tuotti käärmeen. Karjalaisessa perinteessä Syöjätär esiintyy piruna tai paholaisena, Jumalan vastustajana maailman synnyssä. Syöjättären roolista Jumalan luoman maailman pilaajana on kerrottu usein eläin uskomusten yhteydessä, sillä Syöjätär liittyy lähtökohtaisesti käärmeiden, syöpäläisten ja muiden vahinkoeläimien syntyyn Pullkkinen, Lindfors 2016: 198)

Ihmisten mielikuvitus on tuottanut taivaalle koko joukon eläinkuvioita, osa on syntynyt tähtipisteiden mukaan, osa tähdistöjen väliin jäävien tummien alueiden hahmottamisena, mutta kissa ja lehmä siellä ovat pysyneet zoemana vuosituhansia ihmisten tietoisuudessa. Olen kaavaillut zoeman hahmottamisprosessissa kuuden meemielementin jakoa, jossa on perinteisten ma, ilma, tuli, vesi -kategorioiden lisäksi tähtimeemistö ja liskomeemistö. Olisi suuri virhe rajoittaa viime mainituissa meemistöissä nimen substanssiin, tähtiin ja liskoihin. Tässä niitä on käytetty metaforana ja symbolina laajemmille laiumille, avarammille aloille.

Tähtimeemistön olen luokittanut merkille ”jumalattaret”, mikä on paitsi mytologisiin feminiinisiin hahmoihin viittaava, niin myös kaikkeen feminiiniseen ja sitä kautta eläimiin ja eläimelliseen liitettävä psyykkisten toimintojen meemiluokka. Eikä pidä olla turhan tarkka, kuu on zoemassa ja alkukantaisessa merkityksessä ”tähti”, koska se loistaa taivaanvalona kuten muutkin tähdet. Aurinko ei ole tähti kansanomaisessa mielessä, mutta taivaanvalo se on. Zoeman luokittelun tekee erityisen vaikeaksi tosiseikka, että toisaalla olio kuuluu johonkin ja samalla sekä toisissa yhteyksissä ei kuulu. Suomalaisen nuoren miehen eufemismina on käytetty ilvestä, joka on metsien kissa. Antilasta on pidetty saaliina, jonka kosija saa palkkioksi vaivoistaan ja urotöistään. Lehmä on voinut kuulua myötäjäisiin.

Voidaan varovasti ajatella sampolaiset kilpakosijat muodostavan zoemaattisen neliön suomalaisittain, jossa korostuu täitmeemi teukamoisen käsitteessä. Liskomeemi taas korostuu kaikessa alitajuisessa ja alhaisessa, tabuja rikkovassa kuten insesti tai veljessurma, joita mytologia on pullollaan. Freudin alitajuntateoriat ja sikanmitykset ja muut haukkumat kuuluvat liskomeemiin, matelija-aivoisuuteen, eläimellisten viettien maailmaan.

Ilmitasolla ovat domesticoidut eläimet, joista toinen suunta, lehmä on kehittynyt tuotantoeläimeksi ja toinen kissa lemmikkieläimeksi. Kuvaavaa on, että eri kulttuureissa tämä jako ja suhtautuminen naisen arvoon noudattaa pääosin tätä samaa jakoa. Suomessa ollaan onnekkaita, kun naisen inhimillinen arvo tunnetaan jopa kielessä. On halventavaa sanoa jostain nainen, varsinkin karjalainen puhuu ainoastaan naisihmisestä ja kuta kuinka on ilmiselvää, että sekä mies että nainen ovat pääasiassa ihmisiä, vaikka jotain eläimellisiä piirteitä käytöksessä tai ulkomuodossa oltaisiin havaittavinaan.

Alkumerkki:	Tähtimerkki Härkä	Täjhtimerkki Leijona
Ilmimerkki:	Lypsylehmä	Navettakissa
Piilomerkki:	Vauraus	Köyhyys
Metamerkki:	Sorkkaeläin	Käpäläeläin

Semioottisena neliönä sama kuvastuisi siten, että

Feminiini Kosittava Saalistettu	X	Maskuliini Kosija Saalistaja
HIRVI		ILVES
JÄNIS		SUSI

ja kuten sen kalevalaiset runotkin osoittavat kun kosittava on saatu saaliiksi, niin ääni kellossa muuttuu puolin ja toisin. Saatu ei miellytäkään ja joutuu lauletuksi kalliolle yksin laulaman. Tästä eepisesti tarinasta on kaskujatkumo, jossa kiivaileva eukko viedään yksin luodolle istumaan ja rauhoittumaan.

Liskomeemiä voi luonnehtia myös pohja-asetelmaksi, jonka E.N. Setälän tutkijapolvi 1900-luvun alkupuolella nimesi komilais-permalaisissa valuisa suomukoksi. Vastaavastai väitä suomukkoja tutkinut Eero Autio nimesi samojen valujen tutkijakäsitteeksi suldan, joka kuvasi permalaisten idolivalujen kuviointia kokonaisuudessaan, Suldeille oli tyypillistä hirven pään kuvaaminen ja niiden sanotaan liittyneen astraalimytologiaan ja ihmisen pyrkimykseen eläimellisestä olotilastaan kohti korkeampia sfäärejä ja jumaluuksia.

Tähän suomukan ja suldan keskiöön on hyvä juuttua. Mitä voisi merkitä edellä esitetyn neliön X-fokus? Monissa tutkimuksissa suositellaan lopputulemissa viitattava sekä tehtyyn että jatkoon. En näe erityistä syytä kerrata sanottua sen enempää kuin mitä loppusanoissa olen tehnyt. Sen sijaan katsastan myyttiaihoitani, joihin synnyt ja eläimet ovat kuuluneet alusta asti, ensisijaisesti hirvifolklorea tarkastellen. Kymmenisen vuotta sitten muistiinpanoissani on 27.1.2020 tehty tarkennettu haku SKVR-korpukselta, jossa totean sulhasnimitykselle teltamoinen löytyvän vain yksi osuma, mutta rinnakkaisnimellä teukamoinen on jo 16 osumaa. Metaluonnehdinta SKVR-korpuksessa on usein muodossa: Mistä tiesi teukamoinen? Ja kysyjä tiedustelee, mistä kosija tiesi tulla kosimaan juuri tähän sukuun. Eläinmetaforat ovat runsaita, kun kerrotaan vastaus kokkovirtenä.

Liiti linnan ikkunalle,
Seinälle selinäsulka,
sulkasalvamelle.
Katsoi parvesta parahan,
Sorsajoukosta somimman,
Kassapäistä kauneimman,
Tukkapäistä turpeimman,
Hehkuvimman helmipäistä.

Sen kokko kopristavi,
Havulintu hamuavi,
Pitkäkynsi piirräntävi.
Siitä tiesi teltamoinen:
Kivenpuu käkenä kukkui,
Kivi helmenä heläsi
Neidon kuuluisan kodissa,
Aivan aikahuomenessa. (SKVR
1499)

Uusittuna tuloksena yli kymmenen vuotta myöhemmin samasta SKVR-korpukselta löytyykin jo sanalla teltamoinen 15 runoa, teutamoiselle 4 runoviitettä, ja teukamoiselle kaksi osumaa. Näin muuttuu maailma ja zoema sen myötä. Karjalainen versio nimittää kosijaa teltamoiniksi.

Mistä tiesit teltamoini,
kuulit kultainen omena
Tämän neidon syntyväksi
Syntyväksi, kasvavaksi
Impyyn yleneväksi?
Siitä tiesi teltamoini
kuuli kultainen omena
Aivan anivarhaisella
Savu paksult pakeni
Neidon kuulussa kodissa
Kaunokaisen kartanolla.
Mistä tiesi teltamoini
...

Aivan aamuvarhain
Ammui aikaisin saaja
Mäkätti kesäkaritsa
Aamuvihdan antajaa
Palasen parantajaa
Hienon heinän heittäjää.
...
Siitä tiesi teltamoini
Kuuli kultainen omena:
Aivan aamuvarhaisesta
Kivenpuu käkenä kukkui
Kivi helmenä heläsi.
(SKVR 1511)

Zoemakäsitteet

Anomalia

Tabukäsite, joka on olennainen zoemassa, ja usein liittyy ruokatabuun. Se voi myös tarkoittaa poikkeavaa, epänormaalia, epätavallista, epämuodostunutta. Anomalia on ilmiö tai olento, joka ei sovi sarjaan ja jota yleinen sääntö ei ennusta.

Elementit

Elementtijakoja on kulttuureissa useampia, tunnetuimmat niistä ovat kiinalaisten viisijakoinen elementtijako, ja antiikin oppineiden neliperustainen elementtijak analogisine fyysisine vastineineen. Elementit on tässä työssä jaoteltu uudelleen kuusijaaksi, jossa perinteisten maan, veden, tulen ja ilman elementtien lisäksi on tähti- ja liskoelementti olemassa. Jako on tarkoitettu meemimiksauksen välineeksi, koska monet meemilajit ovat hybridejä, joissa yhdistyy kaksi-kolmen meemilajia. Esimerkiksi zoema on luontomeemi, mutta se kuuluu myös mielikutitusmeemiin, kuten inkojen etnoastronomia sen kuvaa. Tulkinnasta ja sen päämäärästä riippuu, mitä muita meemejä kuvassa on nähtävissä, ja otteen saaminen näkemyksestä on sidoksissa näkökulmameemiin.

Fratrìa

Heimojen pääklaani, josta muut klaanit jakautuvat klaaneiksi ja alaklaaneiksi. Suomen pääklaaneiksi on Juha Pentikäinen ehdottanut hirven ja karhun klaaneja (heluusit ja oksi). Tässä työssä käsitykseni on, että näiden lisäksi on ollut myös hauen klaani. Monessa suomalaisessa sukunimessä on jäljellä animaallinen toteeminen nimikaiku.

Implikaatti järjestys

Järjestyksen muoto, joka tulee näennäisesti piilevästä tai sattumanvaraisesta esiin korkeamman asteen järjestyksenä myötäpäivään, metastruktuurina. Maagisissa riiteissä tätä hyödynnetään kiertämällä vasta- tai kohdeta. D. Bohm ja kumppanit toteavat, että piilevä järjestys saadaan palautettua alkuperäiseksi muuttamalla pyörimissuuntaa. Piilevä järjestys voi sisältyä sellaiseen, mikä on näennäisesti sattumaa tai satunnaisuutta. Suomalaisten sukunimien toteemisuus vaikuttaa implikaattisesti järjestyneeltä, joka on saatu esiin kiertämällä loitsuainesta kuin kissa kuumaa puuroa edestakaisin pyöritellen.

Lohikäärme

Sammon arvoituksessa E.N. Setälä on esittänyt Louhen esikuvan olleen "lapalievo" eli lohikäärme, kun hän ajoi takaa sammon ryöstäjiä. Setälä viittaa myös lentotarpeisiin, josta Louhi teki siivet. Vastakset viittaavat uskomusperinteeseen lehtikelikosta, joka tunnetaan luutamummona ja mielletään luudalla lentäväksi noidaksi. Lohikäärme luetaan mielikuvitusolentoihin, joka voi tulla esiin vedestä, luolista tai taivaalta.

Lojhikäärmeuskomukset

ovat levinneet lähes joka maailman kolkkaan. Suomalaisittain käsitteellä on joitain yhteyksiä haukiuskomuksiin ja Liekkiöön.

Lohikäärmeet kvataan usein liskomaisiksi ja nahkasiipisiksi, käärmeestä ne eroavat siten että niillä on käpälät tai raajat. Lohikäärme kuuluu zoemassa fantasiameemiin, mutta se on samalla myös yllä permalaisten koristevalujen suomukka.

Meemijako

Meemit on jaettu 17:ään perusmeemiluokkiin, jotka on luettavissa kirjan sivuilta. Meemi-termin esitti ensimmäisen Richard Dawson. Meemilajit on muodostettu Susan Blackmoren teoksen pohjalta.

Morfeemi

Folkloristi Alan Dundesin esittämä termi, joka nimenä viittaa meemin muotoon ja aiheeseen. Toinen vaihtoehtoinen termi on motiivi, josta on muodostettu motifeemi. Zoema on ymmärrettävissä tietynlaisena luonto- ja fantasiameemeihin kiinteästi kuuluvana morfeemina, jossa ryhmittely muodostaa elementtipiiriin joukot. Morfeemi on kantasolu meemien morfologiassa, jossa ilmeisen hyödyllistä on muodostaa ugramen avulla kaksoismorfologiai. Kaksoismorfologia auttaa analogioiden hahmottamisessa. Esimerkiksi, kun indonesialainen tabukäytänne tuntee kolme välttävää; punaisen, musta ja kirjavan niin sama jako on löydettävissä myös suomalaisista satakielen eufemismeisat, joissa taitava satakielinen, sinirinta on tabulintu kirjavuuden ja kuvioinnin perusteella, huonompi satakielinen leppälintu punaisen rintansa perusteella, ja salojen satakielinen täplikkään rintansa perusteella, oikealla satakielellä on myös sama täplikkyyys.

Metsäkellintä

2000-luvun alussa kasvavaa kiinnostusta saavuttanut metsän parantaviin ominaisuuksiin uskova suuntaus, jossa on tietynlainen animistinen pohjavire. Metsäkellintä ja metsäkylvyt ovat osa tätä luonnonparannusmenetelmää. Metsä on monelle suomalaiselle nykyaikanakin rakas ja läheinen, virkistystä tuottava paikka. Kun sanotaan: Suomi elää metsistään, ei sillä välttämättä tarkoiteta pelkästään metsäteollisuutta. Metsä voi olla toisille ns. henki ja elämä eli hyvin tärkeä virkistäytymismielessä.

Nauta

Domestikaation seurauksena alkuhärästä on tullut lypsykarjaa ja kuormajuhta, joka kuuluu sorkkaeläimiin. Peitenimikäytänneessä biologiset lajiluokitukset eivät aina päde. Hirveä kutsutaan kierrellen hevoseksi, vaikka viime mainittu on kavioläin. Naarashirveä sen sijaan kutsutaan kierrellen lehmäksi. Kalliomaalauksissa on todettu kuvien kehityksen viittaavan alkuaikojen matriarkaattiin, koska vanhimmat kuvat ovat sarvettomia hirviä.

Karja on arvossa pidetty eläin eri kulttuureissa mm. morsiamen hintana ja maidontuottajana. Härkä aloittaa kevään ja hedelmällisen kauden eläinradan merkeistä. Karjanhoito on suomalaisessa kansanperinteessä eniten zoema-aiheita sisältävä.

Sukunimi

Suomalainen sukunimi määräytyy patriarkalisesti, nykyinen nimilaki sallii aviopuolison valita kumman osapuolen sukunimi otetaan yhteiseksi nimeksi, vai halutaanko käyttää yhdistelmänameä. Alkumuodossaan sukunimi voi muodostua kantamuodossaan, tai nen- tai tar/tär-päätteellä. Suomalaisessa kansanrunoissa on säilynyt joitain loitsurunoja, jossa kerrotaan olennon syntyperä niin selvästi, että siitä voi jäljittää vielä nykyisinkin voimassa olevia sukuja ja sukunimi.

On epäselvempiäkin nimikäytänneitä, jotka ilmenevät toisintonimissä. Esimerkiksi hauen toisintonimi sorri elää kielessä vain sukunimenä.

Sulde

Termi viittaa permiläisten/komilaisten metallisten koruvalujen kuva-aiheisiin. Aihe esittää ihmisen kaltaista olentoa, jonka toisen tai molempien käsien paikalla on linnun siipeä kuvaava kuvio, ja nenäkin muistuttaa linnun nokkaa. Hahmon yllä on sarveton hirven pää ja jalkojen alla liskomainen olio.

Sulde voi esiintyä yksin, kahtena tai peräti seitsemänä samannäköisenä hahmona, toteaa tätä taidemuotoa tutkinut Eero Autio. Tavallinen yhdistelmä suldessa on liskon päälle sijoitettu hirvi-lintu-ihminen. Tämä yhdistelmä kuvaa elävien olentojen maailmaa, ja ilmeisesti näissä suldekuviissa alimmaisena oleva äyriäinen, majava, kala tai liskomainen olio kuvaa toteemisesti kerrostunutta maailmankuvaa, jossa suomukko on alimmaisena rykelmässä.

Suomukko

E.N.Setälä selostaa Sammon arvoituksessa Perman myyttisten eläinten jakautuvan kahteen ryhmään, joista toinen muodostuu ihmisten ja eläimen yhdistelmäsitä, toinen muodostuu erilaisista otuksista, joiden osat kuvaavat erilaisia eläimiä. Ne voivat olla erilaisia siivekkäitä lintuidoleja tai "lohikäärmeitä". Kuusijakoisessa meemiluokittelussani suomukko edustaa "liskoelementtiä" eli liskomeemiä. Suomukko on tässä tulkittu alitajunnan ja alisen maailman elementiksi.

Syöjätär

Itäsuomalainen ja vienankarjalainen satuhahmo, joka on kesyyntynyt satujen noita-akaksi, mutta joka uskumuksellisesti liittyy kansanrunoissa maailmanluomiseen paholaisena tai piruna. Syöjättärestä on kerrottu lähteneen monet ikävät asiat kuten taudit ja syöpäläiset.

Tabu

Pyhää, erityistä tai kiellettyä koskeva. Termi liittyy totemismiin, jossa tabujen avulla säädellään yhteisön elämää ja yllä pidetään moraalialia. Siten tabu kuuluu regimimeemin joukkoon.

Tatu

Vanhaan kerrostumaan viittaa kansanrunojen eläinten pidon maininta tatuun, joka epäsuorien vihjeiden perusteella viittaa nautaan tai lehmään, mutta ei lypsykarjan lehmään, pikemminkin kyse on "runosta" eli mahosta naaraasta. Se seikka että nimitys elää miehen nimenä, voi viitata androgyyniseen nimeen kuten Toini tai Vieno.

Zoema

Alun perin Claude Lévi-Straussin esittämä termi, jota hän kehitti "puissa asuvien eläimien" perusteella. Aihiossa on käsitettä muodostettu nisäkäsmyyttien avulla. Puissa asuviin eläimiin pitää lukea myös linnut ja hyönteiset ja matelijat, jotka asuvat juurakossa. Kulttuurisena meemielementtinä zoema sisältää myös kaikki mielikuvituseläimet ja erilaiset hybridit, joissa yhdistyy ihminen-eläin tai eläin-eläin tai erikoinen/tavallinen.

KUVALUETTELO

Kuva 1. Zoeman eli epelin symbolikuvake

Kuva 2. Kiiski ja käenpiika

Kuva 3. Lohikäärmeen peruselementit tuli ja vesi yleisine relikteineen.

Kuva 4. Maailman myyttihahmojen alueiden kartta.

Kuva 5 . Eriote vauva.fi keskustelusivulta, poimittu 18.3.2021.

Kuva 6. Gunnar Landtmanin esittämä Kiwai-papuaalaisten klaanijako 1900-luvun alussa. M eemielementtikuvat: Marita Råman, Viva Granlundin seinämaalaukset, Pasilan asema 2015 (3. kollaasi, cc-kuvat)

Kansikuva: Päin mäntyä; Iyjynäpiirros, Samuli Råman (kuvat 2)

Muut kuvalähteet esitetty kuvan yhteydessä.

VIITTEET

1. Serendipiteetti, eli onnekas sattuma rinnastuu jossain määrin ajatukseen antaa virran viedä. Tutkimuksessa se on asenne, jossa tekijä rohkenee katsoa, mitä ns. aineistosta nousee ilman ennako-oletuksia. Täysin tuntemattomsita käsitteistä noita oletuksia ei edes voi olla. Lähtötietojen puute tai heikkous ei estä silti perehtymästä aiheeseen. Hyvällä onnella siitä jotain tulee.
2. Kyseessä on sosiologian isäksikin mainittu ransakainen sosiologian klassikko, jonka tekijä on Emile Durkheim.
3. Kalevi Sassi tuo kirjassaan Kautta kiven ja kannon (Gummerus 2003/Wikipedia 26.3.2021). Myyrästä johdettu suomalaisena sukunimenä tyypillinen nen-päätteinen nimi Myyryläinen.
4. Tässä työssä viitataan monin paikoin SKVR Haku-sivulle, <https://skvr.fi/skvr-teos>. SKVR tulee sanosita Suomen Kansan Vanhat Runot, joissa on julakistu keskeinen osa suomalaisista kansanrunoista editoituna ja digitoituna mahdollisimman alkuperäiseen asuun, mikä saattaa joissain tapauksissa huomattavasti hankoilta etsimistä. Esimerkiksi karjalaiset nimimuodot , jossa Ilamrinen on Ilmoini, voivat jäädä hausta pois, ellei tiedä etsiä oikeaa miuotoa. Samoin myyrä-sana antaa laihan annin ellei tiedä itäkarjalaista m myyränn nimitystä mykränä. Esimerkkirunot ovat muotoa runonumero + SKVR esim. 5908 SKVR-korpus.

KUVIOLUETTELO (FIGURAT)

Työssä on suuri osa tekstiä tiivistetty kaaviokuvaan, ja tulkinta edellyttää edellisissä teoksissani esittämäni ja pohjustamaani ugramen rakenteen ymmärtämistä. Kaavioiden moniulotteisuuden vuoksi niiden yksiselitteinen nimeäminen ei kerro koko kuvaa eikä kaikkea. Luettelo rinnastuu ikään kuin tasavertaisena sisällysluotelon kanssa. Kaaviot on nimetty sanalla kuvio, koska erikseen ei ole nimetty taulukkoja ja kaavioita. Tyypillinen kuvio on ruudukkomatariisi tai ugramemuodostelma. Tämä siksi, että ajattelene enemmän ,kuvioina ja relaatioina kuin sanasemantiikalla. Kuviot ovat jopa tekstiä tärkeämpiä tässä tutkimustavassa. Kuviota voisi ajatella mandalaksi.

Kuvio 1. Zoema kolmen korpuksen kautta tarkasteltuna.

Kuvio 2. Peruasetelma zoeman piirteistä jaoteltuna sentienttikäsitteiden ja merkitysjaon analogiaksi.

Kuvio 3. Hyöty-haitta-akseli

Kuvio 4. Zoema runomatriisin myyttiakselilla

Kuvio 5. Väliiruutujen kategoriat

Kuvio 6. Runomatriisin keskusruudukon tulkinta-avain.

Kuvio 7. Universaali zoema-asetelma metatasolla meemi ja myteemi en rinnastuksina

Kuvio 8. Zoemameemien kategoriat esitettynä ugramella. Kuvion mielekkyys toimii osaltaan valitun sisältöaihion mielekkyyden testaajana.

Kuvio 9. Eksotimyteemin meeminen palimpsestisuus eri kehiteissä, vuoden 2020 meemitalanne.

Kuvio 10. Kotikirjasto lähdekirjallisuutena ja sen aihepiirien sanoman tulkinta.

Kuvio 11. Kiteytys zoemaprosessien kulusta ja jatkosta.

Kuvio 12. Claude Lévi-Straussin Myologiikoita teossarjan myyttiaineistosta aihioitu myteemijako, korostetut liittyvä aiheeltaan zoemaan mahdollisesti totemistisena myyttinä.

- Kuvio 13. Alustava tutumeemijako suhteuttettuna zoemaan ja runomatriisiin.
- Kuvio 14. Zoeman peruskuvio yleistettynä universaaleiksi myteemiryhmiksi.
- Kuvio 15. Zoema laiskan tapan arvioituna.
- Kuvio 16. Zoema alkaa hahmottua työprosessina.
- Kuvio 17. Zoeman perusstrukturi.
- Kuvio 18. Telokset I ja II rinnastuksena
- Kuvio 19. Sentientti-käsitteen jakautuminen maagiseen ja myyttiseen.
- Kuvio 20. Suomalaisen lintukannan ja mytologiahahmojen alustava rinnastus myteemilajeiksi.
- Kuvio 21. Suomalaisten mahdollinen feminiinisen linjan toteemijako.
- Kuvio 22. Peijaisaiho zoemaperusteisena ugramena.
- Kuvio 23. Jumalatarirunomatriisissa korostuvia haltijajumalttarita.3
- Kuvio 24. Alustava hahmotelma siitä, mitä erikoista hauessa on suomalaisessa kansanperinteessä.
- Kuvio 25. Haukimyytin ulottuvuukisa suomalaisessa mytologiassa.
- Kuvio 26. Hahmotelma siitä, mitä erikoista hauessa on suomalaisessa kansanperinteessä.
- Kuvio 27. Suomalainen haukimytologia ugramena, josta hahmottuu kaksi x-tekijää.
- Kuvio 28. Suomalaisten sukunimien syntykorpus ryhmiteltynä, elävää perinnettä synnyttävät.
- Kuvio 29. Meeminen lintumytologian kaava.
- Kuvio 30. IRO-kaava näkökulmana jumaltarustoon.
- Kuvio 31. 10/17 satunnaisesta jaottelusta on löytänyt paikkansa tässä zoema-tutkielmassa.
- Kuvio 32. Leppälintu-uskomusten hakusanat.
- Kuvio 33. Kalmalinnun laajempi uskomuksellinen merkitys kaavamaisesti esitettynä.
- Kuvio 34. Villi mieli asetelma hakusanojen frekvensseinä.
- Kuvio 35. Metsäinen meemikaava suomalaisena zoemana "juuresta latvukseen".
- Kuvio 36. Hirvitotemismien keskeiset ainekset syntymyytin mukaan.
- Kuvio 37. Ugramkuvion hahmottaminen meemilajeiksi.
- Kuvio 38. Akseliston muodostaminen.
- Kuvio 39. Rinnastukset totemistisiin elementteihin.
- Kuvio 40. Ugramen ryhmittely kolmeen maailmaan.
- Kuvio 41. Akselisto ja ugrame-elementit
- Kuvio 42. Tabujen ryhmittely suhteessa zoemameemihin.
- Kuvio 43. Myteemijaon muunto meemivastineiksi 9/17.
- Kuvio 44. Meemistön syntykaava.
- Kuvio 45. Kansanrunojen perusteella aihioitu klaaniaihelma.
- Kuvio 46. Poron nimet alueittain ja sukupuolittain syntymästä kuolemaan.
- Kuvio 47. Yhteisöllisyys tekijän toiminnassa kieleen heijastuneena.
- Kuvio 48. Siian nimitykset Paulaharjun mukaan.
- Kuvio 49. Nimien kirjo jäseneltynä merkityskenttiin (isotopioihin).
- Kuvio 50. Toteemisarjavastaavuudet karjalaisittain ja saamelaisittain siikanimien perusteella.
- Kuvio 51. Meemielementit: ilma, maa, tuli, vesi, tähti ja lisko.
- Kuvio 52. Supisuomalaisen mytologian meemiaihelma no. 1.
- Kuvio 53. Zoeman meemiakselisto, jossa on paloakseli ja valoakseli, suunta-akseli ja taistoakseli.
- Kuvio 54. Kuviossa on aihioitu suomalaisen mytologian hahmoilla myyttistä kuviota.
- Kuvio 55. Myteemien ja meemien risteytys runomatriisina ja merkitysten saostumina.
- Kuvio 56. Elementtien tanssi ja jumalinen maailma.
- Kuvio 57. Punaturkisten fauna: potretissa orava, kuukeli, kettu ja metsämyyrä.
- Kuvio 58. Elementtijakopohjainen ugrame sukunimien ja suvun syntyrunojen (loitsujen synnyt) mukaan jaoteltuna.
- Kuvio 59. Metamerkitukset sukusanoista.
- Kuvio 60. Zoemameemien perusjakauma lähtökirjallisuuden perusteella.
- Kuvio 61. Elementtien, meemien ja tabuluokitusten ugramet ugramena.
- Kuvio 62. Myyttisten paikkojen elementtimeemit.

Kirjallisuus

Painetut lähteet:

- Autio Eero*. Kultasarvipeura ja sen klaani_toteemisia taruja ja menoja Kuolan niemimaalla suomennokset ja selostukset
Eero Autio, ISBN 951-9362-70-3, 1993
- Autio Eero*. Kotkat, Hirvet, Karhut_Permiläistä pronssitaidetta, Atena Kustannus Oy, Jyväskylä 2000
- Bohm David & Peat F. David*. Tiede, järjestys ja luovuus; suom. Tiina Seppälä, Jukka Jääskeläinen ja Paavo Pylkkänen,
at. Science, Order, and Creativity 1987; Gaudeamus, 1992
- Durkheim Émile*. Uskontoelämän alkeismuodot_Australialainen toteemijärjestelmä, suom. Seppo Randell, at. Les formes élémentaires
de la vie religieuse_Le système totémique en Australie 1912; Justannusosakeyhtiö Tammi, Helsinki 1980
- Hautala Hannu, Teuvo Suominen*. Kuukkeli, Kustannusosakeyhtiö Otava 1993 Helsinki
- Komi Mythology. Encycloped2003ia of Uralic Mythologies. Toim. N.D: Konakov et al., Akademiai Kiadó, Budapest;
Finnish Literatur Society, Helsinki*
- Landtman Gunnar*. The Kiwai Papuans of British New Guinea_A natur-born instance of Rousseau´s ideal Community,
Macmillan and Co, Limited, London 1927
- Lévi-Strauss Claude*. The Savage Mind, at. *La Pensée Sauvage*; University of Chicago Press, Illinois, 1966
- Lévi-Strauss Claude*. The Jealous Potter, transl. Bénédicte Chorier, at. La Potière jalouse/ The University of Chicago Press, 1988
- Lönnrot Elias* toim.. Suomen kansan muinaisia loitsurunoja, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 1880
- Nylander Mirja*. Metsäkellintä_terveyttä luonnosta, ISBN 978-952-321-713-3, 2018
- Puhtauuden veljet* (Ikhwán al-Safá'): Eläinten oikeudenkäynti, suom. Janne Mattila; Basam Books 2015
- Pulkkinen Risto*. Suomalainen kansanusko_Samaaneista saunatonntuihin, Gaudeamus, 2014
- Pulkkinen Risto & Lindfors Stina*. Suomalaisen kansanuskon sanakirja, Gaudeamus, Helsinki 2016
- Råman Marita*. Mulurautunen - Ruutanalliset säkeet, Tmi Semiopoli, 2006
- Setälä E.N.*. Sammon arvoitus, Kustannusosakeyhtiö Otava, 1931
- Pentikäinen Juha, Pulkkinen Risto. Saamelaisten mytologia, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2018
- Valerio Valeri*. The Forest of Taboos: Morality, Hunting, and Identity among the Huaulu of the Moluccas;
Univ of Wisconsin Press, Kanda USA, 2000
- Ylönen Hannu. Myyrän salattu elämää, AtenaKustannus, Jyväskylä 2018 / ISBN painettu: 9789523004108

Nettilähteet:

- Autio Eero .
The Permian Animal Style; Folklore Vol. 18&19; Electronical Journal of Folklore, ISSN 1406-0949
<http://hLJa.folklore.ee/folklore>; <https://www.yumpu.com/en/document/read/17463581/the-permian-animal-style-folkloreee>
- Santaoja Minna*. Rakkaudesta luontoon - Luontoharrastajat luonnonsuojelun toimijoina, Tampereen yliopisto 2013
- SKVR Suomen Kansan Vanhat Runot. <https://skvr.fi/aloita>
- Urton Gary. Animals and Astronomy in the Quechua Universe; *Proceedings of the American Philosophical Society*
Vol. 125, No. 2 (Apr. 30, 1981), pp. 110-127 (18 pagesJstore)Vol. 125. No.2

ZOEMA-PROJEKTIKERTOMUS

1) Sisältö ja laajuus

Työn tavoitteena oli selvittää zoeman meemiluonnetta. Alkuun päästiin lukemalla lähilukuna tarkkaan Claude Lévi-Straussin artikkeli zoemasta, ja valitsemalla kotikirjaston eläinaiheisia kirjoja, joihin tarkastelun oli alussa määrä pitäytyä. Prosessin kuluessa osoittautui kuitenkin totemismi tärkeäksi zoeman tarkastelun lähtökohdaksi, joten loppua kohden tarkastelu keskittyi totemismin ja tabujen viitekehukseen ja sitten syntyi kuusijakoinen meemielementtien viitekehys jatkoa ajatellen.

2) Sidosryhmien tarpeet

Työ on tarkoitettu aiheesta kiinnostuneille. Mytologian tutkimus helposti jumiutuu liaksi kansallisiin päämääriin ja vallitseviin koulukuntiin tai muihin vakiintuneisiin näkökulmiin. Uusia luovia näkökulmia on vaikea keksiä ja havaita, eikä se tieteessä edes ole hedelmällisin lähtökohta, sillä tieteen laajalla kentällä on keksitty jo aiemminkin yhtä ja toista. Periaatteessa jokaisen tutkimuksen tulisi luoda jotain lisävalaistusta tutkittavaan aiheeseen. Koostavia näkemyksiäkin tarvitaan. Tämä zoema-tutkielma edustaa luonto- ja fantasiameeminä perusmeemiä.

3) Aikataulun realistisuus

Kahtena edellisenä vuonna, vuosina 2019–2020 olen alustanut myyttitutkimustani kahden tutkielman vauhdilla per vuosi. Tahti on leipätyön ohessa harrastuksena ollut kova, parempi tulos varmasti olisi saatu harkitummin etenemällä. Zoemaan budjetoin neljä kuukautta ja se on nippa nappa riittänyt, päätös piti. Tehokkuuden salaisuus on keskittyminen pelkästään omaan näkemykseen.

4) Resurssien riittävyys

Iästä, työtahdistä, koronasta, ja sen aivosumu-uhasta huolimatta terveys on kestänyt, ja kun juuri muita huveja ei ole ollut mahdollisuus harrastaa, niin voi sanoa resurssien riittäneen hyvin. Kuten suomalainen sananlasku sanoo: Hullun huvitus on mielikuvitus. Ajatus on lähtenyt vapaaseen liitoon. Kapasiteetti on riittänyt.

5) Talousarvio, budjetti €

Työ on omakustanteista, koska osa-aikatyötä tekevänä eläkkeelle vetäytyvänä minulla on ollut mahdollisuus tehdä työtä omarahoitteisesti. Samalla investoin omaan tulevaan aivoterveysteni, koska sanaristikot tai kielten opiskelu ei houkuttele. Apurahoja en ole edes harkinnut hankkia, koska olen päättänyt pysyä riippumattomana. Jos joku jostain syyistä haluaa antaa tunnustuspalkkion, se on todella yllätys.

6) Toimintakohteet (G)

Etiketti viittaa toiminnan kohteisiin, joita voi kartoittaa esimerkiksi runomatriisilla. Zoemassakin on hyödynnetty runomatriisilla ryhmittelyä, vaikka pääpaino on ollut merkityslajien muuntamisessa sententialajien kautta meemilajeiksi. Meemi muodostuu jatkumosta myteemi+morfeemi = meemi. Pääkysymyksenä on ollut selvittää millaista kohdetta motiivi edustaa.

7) Tehtäväkuvaus

Tehtäväkuvaus on pääpiirteissään kuvattu työn prosessikaavioissa. Ensimmäinen tehtävä oli selvittää, mitä Claude Lévi-Strauss todella sanoi ja tarkoitti zoema-artikkelillaan. Tämä tehtävä edellytti referoivaa suomennosta. Toinen tehtävä oli etsiä lähdekirjallisuus, kolmantena tuli soveltaa kantavaa ideaa suomalaiseen mytologiaan ja meemeihin. Millaista luontomeemiä laiskiainen edustaa Suomessa, kun lajia ei pohjoisella vyöhykkeellä ole. Serendipiteetti ohjasi tielleni myyrän, jonka lukeminen osoittautui tuloksettaaksi.

8) Vastuut projektissa



Vastuu on yksin minun. Kun itse kysyy ja itse vastaa, niin muita ei voi syyttää eikä kiittää olipa tulos sitten millainen tahansa. Kansikuvan on pyydetyn zoema-aihion perusteella laatinut Samuli Råman. Virheistä ja kokonaisuudesta vastaa allekirjoittanut. Tämä projektikertomus-sapluuna on Vahvacon Oy:n luvalla sovellettu systeemi yritykselle kehittämästäni projektisunnitelma-projektikertomus tarinallistamisprojektista. Etikettien visualisointi on Samuli Råmanin näkemys projektivaiheista, jota olemme yhdessä kehitelleet mm. luovana prosessina Mandan-myytissä ja Studio Meemimiksaus -logon kehittälyssä.

9) Tavoitetunnit



Tuntimäärien mukaan ei työtä ole määritetty, joten tarkkaa työhön käytettyä tuntimäärää ei ole tiedossa. Lukemiseen ja aiheen kypsyttelyyn kulunut aika on myös vaikeasti hahmotettavissa, koska iso osa oivalluksista on tapahtunut yöunen aikana. Tietoista työaikaa on mennyt ehkä noin 15 h per viikko 12:n viikon ajan eli noin 180-200 tuntia tähän on hurautanut. Eikä enempää saa kuluakaan, jos aikoo ehtiä vielä jotain tuottaa hankitulla tietomäärällä.

10) Välietapit, milestones



Projekti on ollut intensiivinen luonteeltaan, joten siinä on ollut ainoastaan kolme vaihetta, telos1 ja telos2 sekä työstövaihe. Tarkkoja päivämääriä ei ollut, mihin mennessä työn tuli valmistua, joten etappejakaan ei tarvittu. Välietapiksi tosin voi katsoa ajanjakson aikana syntynyt Vahvaconille laatimani projektisuunnitelman tarinallistamisen kaava, jonka aikana tuotettiin tässä olevat etiketit (label) eri projektivaiheisiin.

11) Vuorovaikutussuhteet



Viiteryhmänä on toiminut tällä kertaa Samuli Råman. Muutoin olen tahtonut työstää tätä projektia yksin atavistisuuden tason saavuttaakseni. Virikkeet ja vaikutelmat on hankittu netistä ja totemismia koskevasta tutkimuskirjallisuudesta sekä taiteesta, jossa loppuvaiheessa arkistosta löytämäni valokuvat Viva Granlundin taiteesta innoittivat luomaan elementtijaon uusiksi ja omaksi systeemiksi, jota on tarkoitus soveltaa tulevassa paikkahenkisessä työssä.

12) Prosessikuvaus



Tämä liite toimii prosessikuvausena. On selvää, että kyseessä on ollut luova projekti, jossa alkuun on tuotettu runsaasti sekalaista aihealmaa. Kaikkea mieleen vilahtanutta ei ole voitu tässä käyttää, jotta prosessi pysyisi jotenkin koossa. Yksinkertaisimmillaan prosessissa on kolme vaihetta. Pitää aloittaa, vaihe Telos 1, sitten työ tulee suorittaa pitäen mielessä mihin pyrkii, Telos 2. Tässä prosessissa Telos1 edusti tahtoa selvittää, millainen meemi telos on. Telos2-vaiheessa prosessin myötä oli jo selvinnyt, että zoemalla on juurensa totemismissa, ja "puissa asuvat eläimet" mielletään mytologiassa ihmismaailman sanansaattajina taivaan ja maan välillä.

13) Riskikartta



Riski tulla ohitetuksi ja väärin ymmärretyksi lienee suurehko. Hankkeeseen pätee silti sama sääntö kuin liike-elämän riskeihin. Mitä suurempi riskinottaja on, sitä suuremmat mahdollisuudet on voittoon tai häviöön. Tässä ei ole napilla tai varman päälle pelattu ennenkään. Otan riskin, ettei vaivannäköni kukaan huomaa tai ei siitä piittaa. Halusin silti tehdä näin.

14) Muutostenhallinta



Alussa kaavailtu aikomus hyödyntää kotikirjaston antimia muuttui prosessin kuluessa lähes täysin, kun löysin kirjajhllystäni lähes kolmekymmentä vuotta

sitten hankkimani Emilé Durkheimin suomennetun teoksen Uskontoelämän alkeismuodot. Alkuperäinen idea maiden keskeisistä myyteistä suhteessa maan faunaan sai jäädä, Intia lehmineen, Kiina lohikäärmeineen. Vain karttakuva maailman myyteistä tuosta aikeesta on jätetty.

15) Projektiviestintä (I)



Tiedotin uudesta tutkimusaiheestani FB-sivustolla ja Blogger-sivuilla
<https://kielastaja.blogspot.com/> sekä
<http://www.meemimiksaus.fi/wp/sivulla>.
 Loppuvaiheessa myös Eduacademican sivuilla aihion meemielementeistä
<https://maritaraman.academia.edu/>

16) Projektimallit (II)



Projektimallilla voidaan käsittää yksittäistä menettelyrakennetta tai sitten yleisemmin projektijohtamismallia. Miellän työskentelyni älykkääksi itsensä johtamiseksi, itsenäistä työskentelyä tutkims- ja kirjoitusprosessini ainakin edustaa.

Projektimallini olen luonut itse, kuten tämän 17-kohtaisen projektisuunnitelmamallin etiketteineen. Etiketti tarkoittaa tuotteen tai kohteen nimeämisen ohella käyttäytymismallia, eli ohjeistusta siitä, miten missäkin tilanteessa on tapana ja sopivaa menetellä. Periaatteessa tieteen etiketti on tiukka, omaperäisyys kohtaa usein vastustusta ja lyttäämistä, todellinen luovuus on vain jotain, mitä haikaillaan, mutta jota on vaikea hyväksyä tai ymmärtää.

17) Projektihallinta (III)



Kuitenkin kaikitenkin, tavoite pysyi ja saavutettiin kaikkine tarvittavine vaiheineen. Työ ei karannut liiaksi käsistä. Tästä nyt tie menevi, ura uusi urkenevi sään, ympäristön ja topioiden pariin. Jatkoa seurannee mikäli vanhat merkit pitävät paikkansa. Taikapullo on korkattu!



Kiitos Ilkka ja Samuli!.

LIITE 2

- | | | |
|------------------------|----------------|-------------------------|
| 1. aikuna | 55. kyytiäinen | 110.raanikki |
| 2. airikki | 56. lahanan | 111.rauhanen |
| 3. emikko | 57. lammikki | 112.rauhikki |
| 4. emäntä | 58. lankonen | 113.raunikki |
| 5. hamina | 59. lasstikki | 114.rautikki |
| 6. hatuke | 60. laukkanen | 115.rawikki |
| 7. heikanen | 61. lehopiia | 116.rellikki |
| 8. heimanen | 62. leikuna | 117.riikuna |
| 9. heimari | 63. lemmikki | 118.rimmikka |
| 10. heimo | 64. liehtari | 119.rinkula |
| 11. heinikki | 65. liekuna | 120.rinnuna |
| 12. heiskari | 66. lillikki | 121.riwalli |
| 13. hekuri | 67. lyllikki | 122.rusapiia |
| 14. heller | 68. maalo | 123.ruuhikki |
| 15. helluri | 69. marikki | 124.ruusikki |
| 16. heluna | 70. marjanen | 125.ruusunkukka |
| 17. helunta, heluuntai | 71. merenhuuva | 126.ruuwikki |
| 18. hertike, herttike | 72. merilla | 127.ryllikki |
| 19. herttanen | 73. mesikki | 128.ryökänä |
| 20. herttuke | 74. muikula | 129.rällikki |
| 21. hiilikki | 75. mutu | 130.rässikki |
| 22. hyvikki | 76. myyrikki | 131.saima |
| 23. hyöstikki | 77. neitonen | 132.simake |
| 24. ihana | 78. neituri | 133.siukuna |
| 25. iilikki | 79. netko | 134.sotko |
| 26. iituri | 80. nietokka | 135.sunnas |
| 27. isikko | 81. nuorikki | 136.sunteri |
| 28. joukonen | 82. nupuli | 137.suova |
| 29. joulikki | 83. nurmikki | 138.suovatta |
| 30. joutilainen | 84. nutu | 139.talvikki |
| 31. juhlikki | 85. nuuke | 140.tammike |
| 32. juorikki | 86. nuuppo | 142.tarhikki |
| 33. juustikki | 87. nuupponen | 143.taulikki |
| 34. karjanen | 88. nuutonen | 144.tiilikki |
| 35. kaurikki | 89. nyyrikki | 145.tiirikki |
| 36. keikas | 90. nyysönen | 146.tiiskari |
| 37. keituri | 91. nätikki | 147.titeri |
| 38. kekäle | 92. nättinen | 148.tohlo |
| 39. kesikki | 93. nöti | 149.tokkanen |
| 40. kinjakka | 94. omikki | 150.torstike, torstikki |
| 41. kirjonen | 95. onnikki | 151.tummikki |
| 42. kirwas | 96. orokki | 152.tumpukka |
| 43. kointer | 97. outonen | 153.tuppuri |
| 44. koreinen | 98. paarmanen | 154.tyynikki |
| 45. korjas | 99. palmu | 155.tyriikki |
| 46. kormikki | 100. palmunen | 156.ulpukka |
| 47. kukkapiia | 101. perjanen | 157.uunikki |
| 48. kultanen | 102. peuranen | 158.uurikki |
| 49. kultaruusu | 103. piikanen | 159.uusikki |
| 50. kuruuna | 104. piiu | 160.waanikki |
| 51. kuukula | 105. pimpula | 161.wakanen |
| 52. kyntteli | 106. pulmonen | 162.wakkanen |
| 53. kynttilä | 107. pyhikki | 163.walikki |
| 54. kyyteri | 108. pyhikkö | 164.woitikki |
| | 109.päätikki | 165.wontteli |
| | | 166.wyötikki |
| | | 167.yrikki, yyrikki |
| | | 168.äänikki |
| | | 169.äärikki |
| | | 170.öyrikki |

171..